

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Data: 17.05.2012 r.
Status: dokument do konsultacji społecznych
Akceptacja: Zarząd Województwa Pomorskiego
Opracowanie: ekovert Łukasz Szkudlarek
Konsultacje: trwają od 18 maja do 13 czerwca 2012 r.
Kontakt: www.strategia2020.pomorskie.eu strategia2020@pomorskie.eu

ZAWARTOŚĆ PROGNOZY

INDEKS SKRÓTÓW	4
1 CHARAKTERYSTYKA SPORZĄDZONEJ PROGNOZY	5
1.1 WPROWADZENIE	5
1.2 PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA PROGNOZY	6
1.3 CEL I ZAKRES PROGNOZY	6
2 STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH PRAC I METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY	8
2.1 PRZYJĘTY MODEL OCENY	8
2.2 STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH OCEN	8
2.3 METODYKA OCENY	9
2.4 WSKAZANIE NAPOTKANYCH TRUDNOŚCI WYNIKAJĄCYCH Z NIEDOSTATKÓW TECHNIKI LUB LUK WE WSPÓŁCZESNEJ WIEDZY	12
2.5 ZESPÓŁ AUTORSKI	12
3 OCENA ZAWARTOŚCI STRATEGII ORAZ JEJ POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI	13
3.1 OCENA POWIĄZAŃ SRWP Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	13
3.1.1 STRATEGIE SZCZEBŁA UNIJNEGO	13
3.1.2 STRATEGIE SZCZEBŁA KRAJOWEGO	15
3.1.3 STRATEGIE, PLANY I PROGRAMY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO	22
3.2 OCENA OGÓLNA STRATEGII	26
3.2.1 ZGODNOŚĆ STRATEGII Z ZASADĄ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	26
3.2.2 ZGODNOŚĆ STRATEGII Z ZASADAMI KOMPLEKSOWOŚCI ORAZ PRZEZORNOŚCI W OCHRONIE ŚRODOWISKA	32
3.2.3 ANALIZA UWZGLĘDNIENIA W STRATEGII PROBLEMÓW OCHRONY ŚRODOWISKA	35
3.2.4 ANALIZA OTOCZENIA STRATEGII	36
4 OCENA STANU ŚRODOWISKA NA OBSZARACH OBJĘTYCH ODDZIAŁYWANIEM STRATEGII	40
4.1 RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, ROŚLINY I ZWIERZĘTA, OBSZARY CHRONIONE – W TYM OBSZARY NATURA 2000	40
4.2 LUDZIE (ZDROWIE, WARUNKI ŻYCIA, ZACHOWANIA SPOŁECZNE)	44
4.3 WODY (JAKOŚĆ WÓD, WYKORZYSTANIE ZASOBÓW)	47
4.3.1 WODY PODZIEMNE	47
4.3.2 WODY POWIERZCHNIOWE ŚRÓDLĄDOWE I MORSKIE	47
4.4 POWIETRZE	51
4.5 POWIERZCHNIA ZIEMI	52
4.6 KRAJOBRAZ, ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE	53
4.7 KLIMAT ORAZ ZAGROŻENIA NATURALNE W KONTEKŚCIE WARUNKÓW NATURALNYCH REGIONU	55
4.8 ZASOBY NATURALNE	60
4.9 ANALIZY SPECYFICZNE	62
4.9.1 ENERGETYKA	62
4.9.2 TRANSPORT	63
4.9.3 GOSPODARKA	65
4.10 PODSUMOWANIE	67
5 OCENA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO SKUTKÓW REALIZACJI ZAŁOŻEŃ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	68
5.1 OCENA CELU STRATEGICZNEGO I – OTWARTA GOSPODARKA	68
5.1.1 EFEKTYWNE SIECI WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ (1.1.)	68
5.1.2 KONKURENCYJNE SZKOLNICTWO WYŻSZE (1.2.)	70
5.1.3 SKUTECZNY SYSTEM OBSŁUGI INWESTORÓW (1.3.)	71
5.1.4 UNIKATOWA OFERTA TURYSTYCZNA I KULTURALNA (1.4.)	74
5.2 OCENA CELU STRATEGICZNEGO II – AKTYWNI MIESZKAŃCY	76
5.2.1 WYSOKA AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA (2.1.)	76
5.2.2 WYSOKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA (2.2.)	79
5.2.3 WYRÓWNANY DOSTĘP DO USŁUG PUBLICZNYCH (2.3.)	82
5.3 OCENA CELU STRATEGICZNEGO III – SPÓJNA PRZESTRZEŃ	83
5.3.1 SPRAWNY SYSTEM TRANSPORTOWY (3.1.)	83
5.3.2 EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ENERGIĄ (3.2.)	86
5.3.3 CZYSTE ŚRODOWISKO I BIORÓŻNORODNOŚĆ (3.3.)	90
5.3.4 SKUTECZNA OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA (3.4.)	93

5.4	SYNTETYCZNE PODSUMOWANIE WPŁYWU SRWP NA POSZCZEGÓLNE ELEMENTY ŚRODOWISKA I OBSZARY SPECYFICZNE	94
5.4.1	SYNTEZA PRZEPROWADZONYCH ANALIZ	94
5.4.2	PODSUMOWANIE ODDZIAŁYWAŃ SRWP	101
5.5	PODSUMOWANIE INFORMACJI O MOŻLIWYM TRANSGRANICZNYM ODDZIAŁYWANIU PROGRAMU NA ŚRODOWISKO	102
5.6	PODSUMOWANIE INFORMACJI O ZIDENTYFIKOWANYCH ODDZIAŁYWANIACH NA OBSZARY CHRONIONE W TYM OBSZARY NATURA 2000	102
6	ANALIZA WARIANTOWA ORAZ REKOMENDACJE	105
6.1	ANALIZA WARIANTU „ZERO” – ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI STRATEGII	105
6.1.1	I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA	106
6.1.2	II CEL STRATEGICZNY - AKTYWNI MIESZKAŃCY	107
6.1.3	III CEL STRATEGICZNY - SPÓJNA PRZESTRZEŃ	108
6.2	ANALIZA WARIANTÓW ALTERNATYWNYCH	109
6.2.1	I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA	110
6.2.2	II CEL STRATEGICZNY - AKTYWNI MIESZKAŃCY	112
6.2.3	III CEL STRATEGICZNY - SPÓJNA PRZESTRZEŃ	113
6.3	REKOMENDACJE I PROPOZYCJE ZMIAN ZAPISÓW STRATEGII	115
6.3.1	REKOMENDACJE W OBSZARZE STRATEGII	116
6.3.2	I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA	116
6.3.3	II CEL STRATEGICZNY AKTYWNI MIESZKAŃCY	117
6.3.4	III CEL STRATEGICZNY SPÓJNA PRZESTRZEŃ	117
7	STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM	119
8	SPIS RYCIN I TABEL	126
9	ZAŁĄCZNIKI	127
9.1	SYNTETYCZNA ANALIZA ODDZIAŁYWAŃ CELÓW WG WYBRANYCH KRYTERIÓW BADAWCZYCH	127
9.1.1	I CEL STRATEGICZNY – OTWARTA GOSPODARKA	128
9.1.2	II CEL STRATEGICZNY – AKTYWNI MIESZKAŃCY	130
9.1.3	III CEL STRATEGICZNY – SPÓJNA PRZESTRZEŃ	132
9.2	PODSUMOWANIE ZIDENTYFIKOWANYCH PROBLEMÓW WYNIKAJĄCYCH Z OCENY STANU ŚRODOWISKA WRAZ Z OCENĄ ICH UWZGLĘDNIENIA W PROJEKCIE SRWP	138

INDEKS SKRÓTÓW

JST	Jednostka samorządu terytorialnego
Obszar Natura 2000	Obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty
Strategia ZR	Strategia Zrównoważonego Rozwoju
OOŚ	Ocena oddziaływania na środowisko ¹
OSO	Obszary specjalnej ochrony ptaków
OZE	Odnawialne źródła energii
POŚ	Prawo ochrony środowiska
RDOŚ	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
Rozporządzenie OOŚ	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (rozporządzenie OOŚ) (Dz. U. z 2010 r. nr 213 poz. 1397);
SOO	Specjalne obszary ochrony siedlisk
SOOŚ	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko
ŚSRK	Strategia Rozwoju Kraju 2020, czyli średniookresowa strategia rozwoju kraju
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
Ustawa OOŚ	Ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227);
Ustawa POŚ	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006 r. Nr 129, poz. 902 ze zm.);
ZR	Zrównoważony rozwój
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

1 Należy rozumieć: postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planowanego przedsięwzięcia, obejmujące w szczególności) weryfikację raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko) uzyskanie wymaganych ustawą opinii i uzgodnień) zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu; Ustawa OOŚ, art 3 p.8

1 CHARAKTERYSTYKA SPORZĄDZONEJ PROGNOZY

1.1 WPROWADZENIE

Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, (dalej Prognoza SRWP), opracowano zgodnie z postanowieniami umowy zawartej przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego z firmą ekover Łukasz Szkudlarek. Podstawą Prognozy był wstępny projekt Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego z 29 marca 2012 oraz stanowiska Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego oraz Dyrektorów Urzędów Morskich - w sprawie określenia zakresu prognozy oddziaływania na środowisko dla przedmiotowego dokumentu.

Strategia jest dokumentem o bardzo dużym stopniu ogólności. Nie identyfikuje ona żadnych konkretnych zamierzeń, tym samym nie umiejscawia ich w konkretnych lokalizacjach. Stanowi ona program działań, jakie będzie podejmować Samorząd Województwa, a które docelowo mają być podstawą jego dynamicznego, inteligentnego rozwoju. W jej tworzeniu przyjęto model „wyborów i zobowiązań” czyli skoncentrowano się na najistotniejszych problemach i newralgicznych obszarach kierując w nie całość działań rozwojowych.

Jak słusznie zauważa Kistowski² „im większa jest ogólnikowość działań zapisanych w dokumentach, tym większy jest subiektywizm oceny ich wpływu na środowisko i tym bardziej rzeczywisty wpływ może różnić się od teoretycznej oceny”.

Niniejsza Prognoza została opracowana ze świadomością, iż specyfika strategicznych dokumentów rozwojowych oraz ogólność sposobu formułowania ich zapisów mogą skutkować ich wielokierunkową interpretacją, wieloznacznością i co za tym idzie bardzo dużym subiektywizmem oceny (wynikającym także z odmiennych systemów aksjologicznych i normatywnych).

Prognozę zasadniczo oparto na brytyjskich doświadczeniach z oceną polityk, w których najważniejszą rolę odegrała ocena, czy kwestie środowiskowe zostały ujęte w celach w należyty sposób. Nie starano się przy tym skupić na identyfikacji bezpośrednich oddziaływań poszczególnych inwestycji na środowisko, które mogą zawierać się w ramach poszczególnych proponowanych przez SRWP celów czy kierunków działań. W ocenie nie zidentyfikowano działań, które wprost będą skutkiem realizacji zamierzeń SRWP i nie byłyby możliwe do realizacji bez wdrożenia aktualizacji. Zastosowana ocena polityk to też jedyna metoda, która pozwala ocenić faktyczne skutki realizacji dokumentów strategicznych o dużym stopniu ogólności.

W niniejszej Prognozie położono duży nacisk na związek samej oceny z późniejszym procesem decyzyjnym związanym z realizacją zamierzeń ocenianej Strategii. Dużą wagę Wykonawca Prognozy położył na zaproponowanie zmian poszczególnych zapisów tak, aby SRWP wyznaczała nie tylko ramy rozwoju województwa i regionu, ale przede wszystkim, aby wspomniane ramy należycie ujmowały kwestie ekorozwoju.

Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż niektóre opisywane zjawiska czy potrzeby zmian, ujęte w Strategii wynikają z dokumentów wyższego szczebla, na które sama Strategia nie ma już istotnego wpływu. Z tego względu przyjęto zasadę zgodności i odstąpiono od sugerowania zmian, które mogłyby być sprzeczne z dokumentami wyższego szczebla.

2 Kistowski M., 2002, Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3-4, s.55-72.

1.2 PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA PROGNOZY

Podstawowe źródła prawa wspólnotowego regulującego postępowanie OOŚ:

- Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków niektórych publicznych i prywatnych przedsięwzięć dla środowiska (znowelizowanej dyrektywą 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 r. oraz dyrektywą 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r.);
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny (tzw. Dyrektywa Siedliskowa);
- Dyrektywa 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa Ptasia);
- Dyrektywa Parlamentu i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny skutków niektórych planów i programów dla środowiska;
- Dyrektywa 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE 327 z 22.12.2000);

Podstawowe źródła prawa polskiego regulującego postępowanie OOŚ:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006 r. Nr 129, poz. 902 ze zm.);
- Ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 ze zm.);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (rozporządzenie OOŚ) (Dz. U. z 2010 r. nr 213, poz. 1397);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251 ze zm.);
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 ze zm.);
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. Nr 98 poz. 1071 ze zm.).

1.3 CEL I ZAKRES PROGNOZY

W niniejszym dokumencie przeanalizowano potencjalny wpływ na środowisko skutków realizacji zamierzeń *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*.

Prognoza została opracowana zgodnie z zakresem wskazanym w artykule 51 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.).

W poniższych tabelach przedstawiono sposób dostosowania zawartości Prognozy do wymogów wspomnianego art. 51 ustawy OOŚ.

Tabela 1 Opis spełnienia wymogów ustawowych w Prognozie

USTAWOWY WYMÓG ZAWARTOŚCI PROGNOZY		ROZDZIAŁ
informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami		2, 3, 3.2
informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu Prognozy		2
propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania		3.2.4
informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko		9.1, 5.5
streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym		7
ANALIZY I OCEN		ROZDZIAŁ
istniejącego stanu środowiska oraz potencjalnych zmian tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu		6.1,
stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem		4,
istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody		4, 9.2,
celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotnych z punktu widzenia projektowanego dokumentu oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu		3, 3.2
przewidywanych znaczących oddziaływań, w tym oddziaływań bezpośrednich, pośrednich, wtórnych, skumulowanych, krótkoterminowych, średnioterminowych i długoterminowych, stałych i chwilowych oraz pozytywnych i negatywnych, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:	różnorodność biologiczną	5, 5.4.1.1, 9.1
	ludzi	5, 5.4.1.2, 9.1
	zwierzęta	5, 5.4.1.1, 9.1
	rośliny	5, 5.4.1.1, 9.1
	wodę	5, 5.4.1.3, 9.1
	powietrze	5, 5.4.1.4, 9.1
	powierzchnię ziemi	5, 5.4.1.5, 9.1
	krajobraz	5, 5.4.1.6, 9.1
	klimat	5, 5.4.1.7, 9.1
	zasoby naturalne	5, 5.4.1.8, 9.1
	zabytki	5, 5.4.1.6, 9.1
	dobro materialne	5, 5.4.1.6, 9.1
uwzględnienia zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy		5, 9.1
SPÓSÓB, W JAKI WZIĘTO POD UWAGĘ		ROZDZIAŁ
rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru		5, 6.3
cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy		2.4, 3, 4, 6.2

2 STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH PRAC I METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY

2.1 PRZYJĘTY MODEL OCENY

W praktyce oceny dokumentów strategicznych pod kątem ich możliwego oddziaływania na środowisko zasadniczo istnieją dwa podstawowe modele oceny^{3,4}.

- Model pierwszy, rozpowszechniony w Polsce, wzorowany jest na procedurze oceny oddziaływania na środowisko, którą stosuje się dla konkretnych przedsięwzięć w ciągu procesu administracyjnego prowadzącego do wydania zgody na realizację przedsięwzięcia. Oparty jest na sformalizowanej procedurze, często odrębnej od procedury przygotowania samego dokumentu strategicznego będącego przedmiotem prognozy, w której ocenie poddaje się osobno każde przedsięwzięcie, którego ramy realizacji wyznacza prognozowany dokument. Pozwala to na w miarę przybliżone określenie oddziaływań na środowisko w sposób naukowo potwierdzony i dość precyzyjny. Analiza alternatywnych rozwiązań jest w tym modelu oparta głównie na alternatywach lokalizacyjnych lub technologicznych w ramach przejętego lub ocenianego wariantu. Model ten sprawdza się w przypadku dokumentów wytyczających ramy realizacji konkretnych określonych inwestycji mających na etapie oceny określony przybliżony kształt i zasięg.
- Model drugi, mniej znany w Polsce, oparty jest na brytyjskich doświadczeniach z oceną polityk (*policy appraisal*). Najważniejszą rolę w tym modelu odgrywa identyfikacja celów samego dokumentu, skutków ich realizacji i **ocena czy kwestie środowiskowe zostały w nich należycie ujęte** – nie zaś bezpośredniego oddziaływania poszczególnych inwestycji na środowisko. Procedura ta kładzie większy nacisk na proces decyzyjny będący efektem wdrożenia ocenianego dokumentu. Ten model sprawdza się w ocenie polityk, strategii rozwoju, ustaw – czyli dokumentów, które nie wyznaczają ram realizacji poszczególnych przedsięwzięć, a jedynie ramy i kierunki rozwoju różnych procesów w sferze społecznej, gospodarczej, prawnej czy środowiskowej.

Ze względu na to, że *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego (SRWP)* nie wyznacza ram realizacji konkretnych przedsięwzięć, a jedynie ramy realizacji poszczególnych celów i kierunków rozwojowych województwa, do jej oceny przyjęto model drugi.

2.2 STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH OCEN

Zgodnie z artykułem 52 ust. 1 ustawy OOŚ informacje zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny. Powinny być także dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości Strategii oraz jej miejsca w hierarchii systemu zarządzania Państwem, w tym do kolejności etapów, w jakim podejmowane są decyzje strategiczne przez nią wyznaczane.

Podobnie sformułowany został zapis artykułu 5.2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko:

3 Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w ramach której opracowuje się Prognozę oddziaływania na środowisko

4 "Oceny oddziaływania na środowisko planów i programów. Praktyczny poradnik prawny", Jerzy Jendrośka, Magdalena Bar, Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław 2010

„Sprawozdanie[...], przygotowane zgodnie z ust. 1, zawiera informacje, które mogą być racjonalnie wymagane, z uwzględnieniem [...] zawartości i poziomu szczegółowości planu lub programu, jego stadium w procesie podejmowania decyzji oraz zakresu, w jakim niektóre sprawy mogą zostać właściwie ocenione na różnych etapach tego procesu, w celu uniknięcia powielania oceny.”

Pierwszym etapem prac nad Prognozą było określenie stopnia szczegółowości prowadzonych ocen tak, aby były dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości ocenianego dokumentu.

Wzięto przy tym pod uwagę zawarte w dyrektywie stwierdzenie o konieczności unikania powielania oceny. Dotyczy to sytuacji, w której te same aspekty byłyby oceniane w ramach dwóch różnych postępowaniach i na tym samym poziomie szczegółowości. Taka sytuacja z oczywistych powodów byłaby niedopuszczalna. Zasadniczo odpowiedzią na takie zagrożenie jest przyjęcie modelu „oceny polityk”, w którym ciężar oceny położony jest na ocenę procesu decyzyjnego wynikającego z wdrożenia danego dokumentu. Ocena konkretnych przedsięwzięć następuje już na etapie wdrażania poszczególnych programów (*dokumentów niższego szczebla*), które wyznaczają ramy realizacji konkretnych zidentyfikowanych przedsięwzięć, a ostatecznie ocena ta odbywa się na etapie procedury oceny oddziaływania inwestycji na środowisko.

Wracając do zdefiniowania stopnia szczegółowości dla ocenianej SRWP należy zauważyć, że sama Strategia została podzielona na następujące poziomy: cele strategiczne, cele operacyjne oraz kierunki działań, patrz [Ryc. 1]. Każdemu z kierunków działań przyporządkowano też zdefiniowane przestrzennie obszary strategicznej interwencji.

Ryc. 1 Struktura SRWP

Najbardziej szczegółowym poziomem ocenianej Strategii są kierunki działań. Zatem ocena musi brać je pod uwagę. Istotny jest jednak fakt, że poszczególne kierunki łączone są w grupy realizowane w ramach poszczególnych celów operacyjnych. Ważna też jest struktura samego dokumentu oraz sposób zdefiniowania kierunków działań – jako jednozdaniowych zamierzeń z podaniem ich geograficznego zasięgu i spodziewanych efektów. Biorąc powyższe pod uwagę, za najbardziej szczegółowy poziom w SRWP, uznano cele operacyjne i w ich ramach oceniano jak zaproponowane kierunki działań wpłyną na środowisko i czy należy je ująć one kwestie ochrony środowiska.

2.3 METODYKA OCENY

Ustalenie metodyki prowadzenia prac, przyjęcie właściwych technik badawczych oraz ich właściwe rozplanowanie jest zazwyczaj jednym z najtrudniejszych etapów w ocenie dokumentów strategicznych o dużym stopniu ogólności, jakim jest analizowany projekt SRWP. Wynika to z faktu, iż charakter takich dokumentów obejmujący wielorakie, złożone i różnorodne aspekty nie pozwala na

bezpośrednie wskazanie konkretnych oddziaływań. Dodatkowym utrudnieniem jest zakres Prognozy określony ustawowo. Z tego względu zdecydowano się na zastosowanie metodyki polegającej na stworzeniu kryteriów badawczych służących z jednej strony ocenie zgodności Strategii z zasadami ochrony środowiska, z drugiej natomiast pozwalających w wymierny sposób ocenić oddziaływania na poszczególne „ustawowe” elementy środowiska.

W tym celu przeanalizowano szereg dokumentów strategicznych, ich prognoz oddziaływania na środowisko oraz wytycznych w zakresie ocen oddziaływania dokumentów strategicznych na środowisko. W wyniku przeprowadzonej analizy wyznaczono 7 kryteriów ogólnych dla oceny całego dokumentu oraz 14 kryteriów szczegółowych do oceny jego poszczególnych części składowych. Całość uzupełniono o 3 kryteria dotyczące zagadnień sektorowych (stopnia ujęcia kwestii ekorozwoju w głównych gałęziach rozwoju regionu). Łącznie opracowano 23 kryteria, które brano pod uwagę we wszystkich analizach oddziaływania przedmiotowej Strategii.

Kryteria ogólne odnoszą się do analizy całego dokumentu w kontekście właściwego ujęcia problemów środowiskowych oraz zgodności z zasadami zrównoważonego rozwoju, kompleksowości i przezorności w ochronie środowiska. Wybrane kryteria przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2 Kryteria badawcze służące do ogólnej oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji zamierzeń -SRWP.

RODZAJ ANALIZY	KRYTERIUM BADAWCZE
Analiza zgodności SRWP z zasadą zrównoważonego rozwoju	1. Czy zapisy i wytyczne SRWP są zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz czy odnoszą się w wystarczający sposób do konieczności jej wdrażania?
Analiza zgodności Strategii z zasadami w ochronie środowiska	2. Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP są zgodne z zasadą kompleksowości w ochronie środowiska (ochrona jednego elementu powinna być realizowana z uwzględnieniem ochrony pozostałych elementów) 3. Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP są zgodne z zasadą przezorności?
Analiza uwzględnienia w Strategii problemów ochrony środowiska w regionie	4. Czy ocena sytuacji wyjściowej, scenariusze, określenie misji i celów oraz wizja rozwoju województwa pomorskiego nakreślone w SRWP uwzględniają problemy ochrony środowiska w regionie? 5. Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP odnoszą się do zidentyfikowanych problemów ochrony środowiska w regionie?
Analiza otoczenia Strategii	6. Czy zaproponowany został właściwy system realizacji oraz właściwe ramy instytucjonalne i prawne, (ocena zaangażowanych podmiotów, narzędzi realizacji i sposobu finansowania), dla realizacji postawionych w SRWP celów w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju? 7. Czy zaproponowano właściwy system monitorowania i oceny efektów środowiskowych skutków wdrażania planowanych działań, w tym czy zaproponowano odpowiednie wskaźniki?

W następnej kolejności istotne było ustalenie odpowiednich kryteriów oceny, które będą rozważane w ramach SOOŚ. Zdecydowano się na wykorzystanie wprost zagadnień ochrony środowiska wymienionych w art. 51 ust. 2 pkt 2 lit. e ustawy OOŚ. Pozwoliło to zachować bezpośrednią zgodność Prognozy z wymogami ustawowymi, dając jednocześnie czytelny sposób oceny. Kryteria szczegółowe [Tabela 3] odnoszą się do poszczególnych elementów ochrony środowiska. Zostały one skonstruowane bardzo szeroko - tak, aby w ramach jednego kryterium można było udzielić odpowiedzi na większą ilość zagadnień środowiskowych. Takie podejście pozwoliło jednocześnie ocenić zamierzenia nieinfrastrukturalne.

Tabela 3 Kryteria badawcze służące do szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji zamierzeń - SRWP.

ELEMENT OCENIANY	KRYTERIUM OCENY
Oddziaływania transgraniczne	8. Czy zapisy i wytyczne SRWP mogą oddziaływać na środowisko poza granicami kraju?
Różnorodność biologiczna, rośliny i zwierzęta, obszary chronione	9. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.
	10. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.
Ludzie (zdrowie, warunki życia, zachowania społeczne)	11. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).
	12. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.
Wody	13. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.
Powietrze	14. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i szerzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wpływających na redukcję emisji.
Powierzchnia ziemi	15. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na prowadzenie racjonalnej i zrównoważonej gospodarki przestrzeni.
	16. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na powierzchnie ziemi (np. gleby) i utrzymanie jej jakości na odpowiednim poziomie.
Krajobraz, zabytki i dobra materialne	17. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.
Klimat	18. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym (w tym m.in.: inicjatywy na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i wzrost udziału tzw. czystej energii w bilansie zasobów energetycznych kraju).
	19. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wzmocnienie odporności elementów gospodarki regionu na zagrożenia związane ze zmianami klimatu oraz zwiększenie możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym i reagowania na nie.
Zasoby naturalne	20. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan zasobów kopalin na terenie województwa i jego obszaru morskiego w tym na zasoby perspektywiczne.
	21. Wpływ ustaleń SRWP na racjonalne i efektywne gospodarowania złożami naturalnymi i zasobami Morza Bałtyckiego, a także ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych i eksploatacji.

Opisane powyżej kryteria szczegółowe uzupełniono o zagadnienia sektorowe związane z problematyką ochrony środowiska. W zagadnieniach odniesiono się do potencjalnych źródeł presji środowiskowych. Ocenie podlegał tutaj stopień, w jakim SRWP bierze pod uwagę aspekty środowiskowe przy realizacji najbardziej konfliktowych dziedzin rozwoju regionu. Podobnie jak w przypadku kryteriów szczegółowych, zostały one skonstruowane bardzo szeroko - tak, aby w ramach jednego kryterium można było udzielić odpowiedzi na większą ilość zagadnień środowiskowych.

Tabela 4 Kryteria badawcze służące do szczegółowej oceny potencjalnych źródeł presji środowiskowych wynikających z realizacji zamierzeń SRWP.

ELEMENT OCENIANY	KRYTERIUM OCENY
Energetyka	22. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenia wpływu sektora energetycznego na środowisko – zarówno w zakresie oddziaływań energetyki konwencjonalnej jak i energetyki odnawialnej.
Transport	23. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na rozwój sieci transportowej (w tym transportu morskiego) uwzględniający wymagania ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. (np.: uwzględnianie wymagań środowiskowych i ochrony różnorodności biologicznej w ramach rozwoju i realizacji sieci transportowych oraz wspieranie, ekologicznych pojazdów i transportu publicznego).
Sfera społeczno-gospodarcza	24. Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.

2.4 WSKAZANIE NAPOTKANYCH TRUDNOŚCI WYNIKAJĄCYCH Z NIEDOSTATKÓW TECHNIKI LUB LUK WE WSPÓŁCZESNEJ WIEDZY

Pewnego rodzaju trudność stanowił krótki termin realizacji Prognozy. Skoordynowanie pracy wielu osób o różnych specjalnościach i uzgodnienie opinii na temat trudnych i często spornych zagadnień dotyczących istotnych kwestii rozwoju województwa pomorskiego, w stosunkowo krótkim czasie było zadaniem trudnym do zrealizowania.

Zasadniczą trudnością był jednak duży stopień ogólności ocenianych zagadnień - nieodnoszących się do konkretnych inwestycji, a jedynie do szeroko ujętych kierunków działań rozwojowych. Przy tak dużym poziomie ogólności zapisów wzrasta subiektywizm oceny, co wykazano również we wstępie do Prognozy.

Reasumując: SRWP jest dokumentem o dużym stopniu ogólności. Nie porusza i nie zawiera propozycji nowych, niezbadanych dotąd rozwiązań lub technologii, a jedynie wyznacza ramy realizacji zamierzeń rozwojowych (w tym dla wdrażania kolejnych dokumentów strategicznych). Z tego względu, w trakcie sporządzania Prognozy, wykonawca nie napotkał żadnych trudności w ocenie wpływu Strategii na środowisko, które wynikałyby z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy. Inne trudności rozwiązane zostały poprzez dobranie właściwej metodyki i prawidłową organizację prac. Należy również podkreślić bardzo wysokie zaangażowanie Autorów Strategii, którzy służyli pomocą, informacjami i wnieśli cenny wkład w ostateczny kształt Prognozy.

2.5 ZESPÓŁ AUTORSKI

Prognoza została wykonana przez następujący zespół autorski:

- Dr hab. inż. Szymon Szewrański
- Dr inż. Katarzyna Tokarczyk-Dorociak
- Dr Marek Kasprzak
- Dr Wojciech Drzewicki
- Mgr inż. Łukasz Szkudlarek
- Mgr inż. Katarzyna Poddębniak
- Mgr Waldemar Bernatowicz
- Mgr Katarzyna Kulesza
- Mgr Danuta Mruk

3 OCENA ZAWARTOŚCI STRATEGII ORAZ JEJ POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (SRWP) jest dokumentem, który powinien określać pewien stale odbywający się proces przygotowania i prowadzenia działań, zmierzających do realizacji pożądanego celu (*strategia* – z *grec. dowództwo*). Dokument ten musi uwzględniać istniejące warunki, charakter miejsca, którego dotyczy oraz czas. Powinien także odnosić się do strategii na poziomie wspólnotowym i państwowym oraz dokumentów szczebla regionalnego (wojewódzkiego).

SRWP w postaci przygotowanej do konsultacji społecznych (z dnia 29 marca 2012 r.) nie zawiera informacji na temat jego powiązania z innymi dokumentami strategicznymi. Nie informuje również o ogólnym celu i podstawach prawnych. W jego części wprowadzającej kładzie się nacisk na wyjaśnienie procesu tworzenia SRWP i zaproszenie społeczeństwa do konsultacji społecznych, czemu służyć ma np. specjalnie przygotowana strona internetowa. W dalszej części Strategii znajdują się ujęte w punkty przesłanki do „aktualizacji strategii”. W domyśle chodzi o aktualizację poprzedniego dokumentu strategicznego (*Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego z 2005 r.*)⁵.

Pominięcie tych informacji może być wytłumaczone chęcią ograniczenia zbędnych z punktu widzenia odbiorcy treści i ograniczenia objętości tekstu.

Analiza spójności SRWP z innymi dokumentami strategicznymi prowadzona będzie w kontekście polityk i strategii wyższego lub tego samego rzędu. Dokonany zostanie przegląd założeń i wymagań najważniejszych strategii szczebla unijnego, krajowego i wojewódzkiego. Przegląd ten, z uwagi na zachowanie proporcji w stosunku do pozostałych części Prognozy, będzie miał charakter skrótowy, by zaprezentować jedynie najważniejsze informacje. Doprowadzi on jednak do finalnych konkluzji i ogólnego podsumowania.

W rozdziale tym dokonano także analizy zgodności przedłożonego projektu SRWP z zasadami ochrony środowiska w tym przede wszystkim z zasadą zrównoważonego rozwoju. Oceńno także otoczenie SRWP, a w szczególności zaproponowany system realizacji Strategii oraz system monitorowania i oceny efektów środowiskowych skutków jej wdrożenia.

3.1 OCENA POWIĄZAŃ SRWP Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

3.1.1 STRATEGIE SZCZEBLA UNIJNEGO

Traktat Lizboński⁶

Traktat Lizboński (*Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*) jest międzynarodową umową, zakładającą reformę instytucji Unii Europejskiej. Przyznaje poszczególnym Państwom Członkowskim kompetencje do osiągnięcia celów wspólnotowych. Wyznacza także pewien etap w procesie tworzenia coraz ściślejszego związku między narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są z możliwie najwyższym

5 Dokument przyjęty uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego.

6 Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę podpisany 13 grudnia 2007 roku w Lizbonie. Wszedł w życie 1 grudnia 2009 r. (po ratyfikacji przez wszystkie kraje członkowskie UE). Został opublikowany 2 grudnia 2009 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569), opracowanie na podstawie: Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C83, t. 53, 30 marca 2010.

poszanowaniem zasady otwartości i jak najbliżej obywateli. Dokument zawiera szereg postanowień⁷, a także protokoły i deklaracje. Traktat Lizboński wyraża między innymi ogólnie sformułowaną, wspólną solidarność energetyczną Unii oraz konieczność zwalczania zmian klimatycznych (*bez konkretnych zobowiązań krajów członkowskich*). W Kontekście Traktatu Lizbońskiego analizowana SRWP zauważa europejskie trendy i uwarunkowania, także dotyczące Morza Bałtyckiego.

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu⁸

Dokument jest długookresową strategią rozwoju Unii Europejskiej przewidzianą na lata 2010–2020. Europa 2020 określa 3 obszary priorytetowe działań: (I) wzrost inteligentny, (II) wzrost zrównoważony, (III) wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, 5 celów głównych: (1) osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%, (2) poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej, (3) zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%, (4) podniesienie poziomu wykształcenia, (5) wspieranie włączenia społecznego, a także 10 zintegrowanych wytycznych i 7 inicjatyw przewodnich. *Europa 2020* jest dokumentem wyznaczającym ramy dla innych strategii. Skupia się na rozwiązaniu problemów zidentyfikowanych w skali całej Europy. Duży nacisk kładzie na reformy społeczne, walkę z bezrobociem i zmiany na rynku pracy. *Europa 2020* oprócz kwestii społecznych i gospodarczych odnosi się także wprost do ochrony środowiska. Wyraża się to w określeniu celu zmniejszenia emisji CO₂ oraz wytycznej co do efektywnego korzystania z zasobów. W ramach inicjatyw zaleca się uniezależnienie wzrostu gospodarczego od wykorzystania tychże zasobów oraz transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, korzystającej z odnawialnych źródeł energii. Docelowo gospodarka Europy powinna być uniezależniona od zmian klimatu. SRWP nie czerpie wprost z treści ujętych w *Strategii Europa 2020*, choć większość założonych celów jest ze sobą spójna. Mimo, że program *Europa 2020* stworzony został z uwzględnieniem większego stopnia uogólnienia, zawiera harmonogram przyjmowania inicjatyw przewodnich. Podobny harmonogram w żadnej postaci nie został zaimplementowany do SRWP. Ścieżka dojścia do realizacji SRWP ma zostać określona w *Planie działań dla realizacji Strategii*, zawierającym nie tylko harmonogram, ale i określającym zasoby i jednostki odpowiedzialne. Narzędziami realizacji Strategii mają być programy i wynikające z nich przedsięwzięcia. Kwestie związane ze *Strategią Europa 2020* zostały dodatkowo rozwinęte z rozdziale 3.2.1.

Strategia Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego⁹ wraz z Planem Działań

Strategia Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego dzieli się na 4 filary, dotyczące stworzenia zrównoważonego ekologicznie regionu, rozwoju dobrobytu, wzrostu dostępności i atrakcyjności, zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony w regionie Morza Bałtyckiego. Strategia wyróżnia 15 obszarów priorytetowych, w ramach których realizowane są odpowiednie „projekty flagowe”, np. usuwanie fosforanów z detergentów w krajach, w których nie prowadzi się jeszcze takich działań zgodnych z zaleceniami Bałtyckiego planu działań HELCOM, tj. przygotowanie harmonogramu stopniowego zaprzestania użycia fosforanów w detergentach” (1.1), czystsze ścieki (1.3), czy realizowanie najlepszych praktyk w rolnictwie (1.4). Zawiera przykłady projektów i źródeł ich

7 postanowienia o zasadach demokratycznych, postanowienia o instytucjach, postanowienia dotyczące wzmożonej współpracy między krajami Unii Europejskiej, postanowienia ogólne o działaniach zewnętrznych Unii i postanowienia szczególne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (Traktat o Unii Europejskiej) oraz postanowienia o zasadach, o niedyskryminacji i obywatelstwie Unii, polityce i działaniach wewnętrznych Unii, stowarzyszeniu krajów i terytoriów zamorskich, działaniach zewnętrznych Unii, postanowienia instytucjonalne i finansowe, postanowienia ogólne i końcowe (Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej)

8 Zatwierdzona przez Radę UE na Szczycie w dniu 17 czerwca 2010 r. będąca obecnie podstawowym dokumentem strategicznym UE wyznaczającym cele rozwoju społeczno-gospodarczego Wspólnoty w perspektywie kolejnych 10 lat, Strategia Europa 2020 zastąpiła Strategię Lizbońską.

9 Zatwierdzona przez Radę UE na szczycie w dniach 29-30 października 2009 r. Jest to pierwsza strategia na szczeblu UE, integrująca różne polityki wspólnotowe i dotycząca wybranego makroregionu – Regionu Morza Bałtyckiego.

finansowania. W Polsce koordynację działań w obrębie wybranych filarów zapewnia Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, pełniąc także funkcję lidera projektu flagowego *Ocena potrzeby usuwania broni chemicznej*, w ramach obszaru priorytetowego 3 (koordynowanego przez Szwedzką Agencję Ochrony Środowiska). W porównaniu do przedstawionej Strategii, SRWP podejmuje zagadnienia związane z Morzem Bałtyckim oszczędnie, i to z reguły nie wprost. Założone cele operacyjne (*głównie 3.3 – Czyste środowisko i bioróżnorodność*) są jednak zbieżne w skutkach z analizowanym dokumentem.

3.1.2 STRATEGIE SZCZEBŁA KRAJOWEGO

3.1.2.1 STRATEGIE GŁÓWNE

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030¹⁰

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030¹¹ (DSRK) jest najważniejszym dokumentem strategicznym w państwie. Określa ona kierunki działań dla osiągnięcia rozwoju gospodarczego i poprawy życia mieszkańców. Dokument w perspektywie roku 2030 wyznacza drogę do uniknięcia trzech rodzajów zagrożeń: (I) związanych z pokryzysowymi barierami rozwoju generowanymi przez problem wysokiego zadłużenia i deficytu, (II) związanych z dryfem rozwojowym polegającym na „uśrednieniu” tempa wzrostu, nierozwiązaniu problemów demograficznych oraz braku stymulacji dla wzrostu zatrudnienia, (III) związanych z peryferyjnym charakterem udziału Polski w globalnym układzie sił. W tym celu przyjęto model rozwoju *POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI*, opierający się o zasadę solidarności pokoleniowej, terytorialnej oraz innowacyjnej (*zasady wyrównywania szans i konkurencyjności w celu innowacyjności*). Założono, że do jego realizacji należy podjąć 25 kluczowych decyzji, m.in. poprawę warunków środowiskowych i uniknięcie ryzyka związanego ze zmianami klimatu. W DSRK wyznaczono do realizacji 100 kluczowych projektów, które miały być podstawą formułowania poszczególnych strategii kierunkowych (*9 strategii zintegrowanych*). Strategię cechuje duży stopień szczegółowości. W odniesieniu do ochrony środowiska podniesiono problem jego ochrony i rozwoju energetyki (*wyeksplotowanie sektora energetycznego, prognozowany wzrost zapotrzebowania na energię, możliwość pomyślnego zakończenia poszukiwań gazu łupkowego na terenie Polski, zobowiązania Polski co do ograniczenia emisji CO₂, poprawy efektywności energetycznej, zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii, niepewność związaną z ostatecznym kształtem regulacji energetyczno-klimatycznych, przewidywane pogłębienie się wielokierunkowej presji na środowisko, związanej przede wszystkim z rozbudową infrastruktury liniowej oraz budownictwem komunalnym, rekreacyjnym i przemysłowym*). W ramach ochrony i poprawy stanu środowiska oraz adaptacji do zmian klimatu DSRK przewiduje m.in. stworzenie systemu zachęt przyspieszających rozwój zielonej gospodarki opartej na efektywnym korzystaniu z zasobów naturalnych, w tym wdrożenie kompleksowego programu rozwoju innowacyjnych technologii środowiskowych. DSRK uwzględnia konieczność działań na rzecz ochrony powietrza, czystości i dostępności wód, gospodarowanie odpadami, zachowanie zasobów przyrodniczych i geologicznych kraju dla przyszłych pokoleń oraz adaptację do zmian klimatu. Porównanie dwóch strategii – DSRK i SRWP pokazuje różne podejście do tworzonych dokumentów. DSRK odwołuje się wprost do celów wyznaczonych przez Unię Europejską, identyfikuje cele i potrzeby w sposób szczegółowy. SRWP pozostaje dokumentem na dużym stopniu uogólnienia. Poza celem operacyjnym 3.1 *Sprawny system transportowy* praktycznie nie lokalizuje w przestrzeni określanych

10 Opracowano na podstawie dokumentów: (1) Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009, (2) Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Części I i II. Projekty, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, 17 listopada 2011.

11 Opracowano na podstawie dokumentów: (1) Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009, (2) Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Części I i II. Projekty, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, 17 listopada 2011.

kierunków działań. Ma to być jednak uwzględnione w dalszych, planowanych dokumentach (*Plan działań dla realizacji Strategii, programy*).

Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015¹²

Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015 (SRK) określa założenia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. Dokument wskazuje 5 głównych priorytetowych działań, do których należą: wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej, wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości, budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa, rozwój obszarów wiejskich, rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej. SRK wskazuje także na szereg dylematów związanych z rozwojem kraju, w tym jak osiągnąć szybki rozwój, nie zaniedbując ochrony środowiska i zasad zrównoważonego rozwoju i uwzględnianie w działaniach prorozwojowych obowiązków wynikających z międzynarodowych powinności traktatowych Polski. W przeciwieństwie do SRK, SRWP nie określa podobnych dylematów – o pojedynczych wspomniano jedynie we wnioskach z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej. Jest to szczególnie wyraźne w aspekcie celów 3.2 *Efektywne gospodarowanie energią*, 3.3 *Czyste środowisko i bioróżnorodność* czy 3.4 *Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa*. Zatwierdzona w 2006 roku, w nieco innych realiach ekonomicznych, SRK zakładała finansowanie wyznaczonych celów ze środków państwowych i unijnych. Pomocne miały być także rosnące wpływy z inwestycji zagranicznych oraz wzrost zysków organów samorządowych. Dziś już wiemy, że optymistyczne założenia zawarte w SRK nie sprawdziły się. Dotyczyło to m.in. ograniczenia progresji wpływów z tytułu inwestycji, wynikające ze zmian w światowej gospodarce (*oddziaływanie kryzysu i ostrożność inwestorów*).

Projekt Strategii Rozwoju Kraju 2020¹³

Według założeń *Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020* (ŚSRK 2020) będzie jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych Polski, uzupełniającym *Długookresową Strategię Rozwoju Kraju*. Zastąpi także omówioną powyżej aktualną *Strategię Rozwoju Kraju*. Zgodnie z treścią wprowadzenia do Strategii, stanie się ona elementem nowego systemu zarządzania rozwojem państwa, zgodnie z zasadami określonymi w znowelizowanej ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.). Strategia ściśle nawiązuje do celów rozwojowych określanych na poziomie Unii Europejskiej, przede wszystkim w *Strategii Europa 2020*. ŚSRK 2020 pełni funkcję nadrzędną w stosunku do dziewięciu strategii zintegrowanych (*tematycznych*), a tym samym także w stosunku do innych dokumentów i sprawnego funkcjonowania podmiotów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. ŚSRK przedstawia scenariusz rozwojowy wynikający m.in. z diagnozy barier i zagrożeń oraz analizy istniejących potencjałów, jak też możliwości sfinansowania zaprojektowanych działań rozwojowych. ŚSRK uwzględnia ocenę rezultatów dotychczas podejmowanych działań rozwojowych oraz rekomendacje dla kształtowania polityki rozwoju zawarte w dokumencie przygotowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego *Raport 2011. Gospodarka, Społeczeństwo, Regiony*. Wytycza obszary strategiczne, w których koncentrować się będą główne działania oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. ŚSRK wskazuje więc działania polegające na usuwaniu barier rozwojowych, w tym słabości polskiej gospodarki ujawnionych przez kryzys gospodarczy. W ŚSRK 2020 podjęto zagadnienie poprawy jakości stanu środowiska, zestawiając je z potrzebą zapewnienia efektywności energetycznej (cel II.6). Postuluje się m.in. poprawę efektywności energetycznej, zwiększenie dywersyfikacji dostaw paliw i energii oraz adaptację do zmian klimatu. W ŚSRK 2020 poruszono także kwestie związane z

12 Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r. jako podstawowy dokument strategiczny określający założenia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski.

13 Dokument w trakcie zatwierdzania, 29 grudnia 2011r. zakończyły się konsultacje społeczne projektu Strategii Rozwoju Kraju 2020.

energetyką jądrową oraz z możliwością wydobywania gazu łupkowego. Cele SRWP nawiązują do celów w poszczególnych obszarach strategicznych ŚSRK. Nie odnoszą się jednak wprost do znaczących problemów energetycznych Polski i co najważniejsze samego województwa, a tym samym do czekających rozwiązania kwestii środowiskowych, takich jak rozwój energetyki jądrowej, rozwój energetyki wiatrowej (na lądzie i morzu) czy prac poszukiwawczych i potencjalnej eksploatacji złóż gazu łupkowego.

3.1.2.2 STRATEGIE ZINTEGROWANE

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie¹⁴

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR) wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego. Są one określane z uwzględnieniem obszarów wiejskich i miejskich. Dokument definiuje także ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym, terytorialnym ukierunkowaniu. Celem strategicznym polityki regionalnej, określonym w KSRR, jest efektywne wykorzystywanie specyficznych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. KSRR ustala trzy cele szczegółowe, jakie powinny być zrealizowane do 2020 roku: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych, tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. KSRR odwołuje się do zasady spójności terytorialnej, określonej przez Traktat Lizboński. Zakłada tym samym skierowanie dodatkowego wsparcia na przeciwdziałanie marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów. Aspekty te zostały ujęte także w SRWP, gdzie dostrzeżono dysproporcje w rozwoju poszczególnych obszarów województwa.

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki¹⁵

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki (SliEG) zakłada stworzenie warunków dla konkurencyjnej gospodarki, która będzie innowacyjna, efektywna, oparta na wiedzy i współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Kierunki interwencji Strategii podporządkowane są realizacji czterech celów operacyjnych, które dotyczą dostosowania otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb działalności innowacyjnej, zapewnienia gospodarce odpowiednich zasobów wiedzy i pracy, zrównoważonego wykorzystania zasobów, wzrostu umiędzynarodowienia polskiej gospodarki. Cele te są spójne z zakładaną wizją rozwoju województwa pomorskiego. SRWP zawiera odpowiadające im kierunki działań w celu strategicznym 1 *Otwarta gospodarka*.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego¹⁶

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL) ma umożliwić rozwój gospodarczy oraz poprawę jakości życia obywateli kraju. Diagnostyka 16 podstawowych problemów związanych z kapitałem ludzkim (np. nie wykorzystywanie potencjału młodych ludzi czy problemy rodzin wielodzietnych) i proponuje rozwiązania uwzględniające cykl życia człowieka. SRKL wdraża decyzje i projekty wskazane w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Dokonuje ona tego w pięciu obszarach, jakimi są: wzrost poziomu aktywności Polaków (*tak, aby w roku 2030 stopa zatrudnienia wyniosła 75 %*), poprawa sytuacji demograficznej w sposób nieograniczający aktywności zawodowej rodziców oraz wykorzystanie rezerw demograficznych, poprawa spójności społecznej i poprawa stanu zdrowia społeczeństwa. W SRWP wzrost kapitału ludzkiego został również mocno wyeksponowany przez

14 Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. Jest to kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny stanowiący podstawę do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim.

15 Analizowany dokument: załącznik do Projektu uchwały w sprawie Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki z 17 lutego 2012 roku

16 Projekt poddany konsultacjom społecznym dnia 22.11.2011 r.

zdefiniowanie celu strategicznego 2 *Aktywni mieszkańcy*, który zakłada wysoką aktywność zawodową ludności województwa, ich wysoką aktywność społeczną oraz wyrównany dostęp do usług publicznych. SRWP uwzględnia także aktualne prognozy demograficzne i konieczność rozwoju opieki medycznej.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego¹⁷

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011–2020 (SRKS) została stworzona dla kształtowania zdolności obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, które sprzyjają kreatywności oraz wzmacniają wolę współpracy i porozumienia w osiąganiu wspólnych celów. Głównym celem strategicznym w obszarze kapitału społecznego jest jego wzmocnienie w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Strategia opiera się na czterech obszarach zidentyfikowanych dzięki diagnozie stanu kapitału społecznego w Polsce. Dla każdego z tych obszarów zostały sformułowane wyzwania, które znajdują odzwierciedlenie w czterech celach operacyjnych, przekładających się z kolei na priorytety i działania strategii. Działania te mają swoje odzwierciedlenie w celu strategicznym SRWP 2.3 *Wysoka aktywność społeczna*, który zakłada przekazywanie organizacjom pozarządowym zadań publicznych, podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej oraz realizację działań służących rewitalizacji i tworzeniu przestrzeni publicznej.

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2011–2022¹⁸

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2011–2022 (SRSBN) określa warunki funkcjonowania oraz sposoby rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego. Szczególną rolę w tym systemie odgrywają podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo zewnętrzne, takie jak służba dyplomatyczna, służby specjalne i Siły Zbrojne RP w powiązaniu z pomiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Główny obszar zainteresowania SRBN jest ukierunkowany na bezpieczeństwo zewnętrzne i militarne. Wśród głównych celów określonych w SRSBN znajdują się: kształtowanie stabilnego, międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i globalnym, umocnienie zdolności państwa do obrony, rozwój odporności na zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, zwiększenie integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa, tworzenie warunków do rozwoju zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego. W SRWP zagadnienia związane z bezpieczeństwem militarnym nie są podejmowane. Uwaga skupiona została natomiast na zapewnieniu bezpieczeństwa podczas zdarzeń powodziowych (*cel 3.4 Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa*).

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)¹⁹

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) (SRT) przedstawia kierunki rozwoju transportu w Polsce. Głównym celem SRT jest zwiększenie dostępności transportowej, poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego. Ma się to odbywać dzięki tworzeniu spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym. Przyszłościowy, polski transport powinien spełniać wymogi zrównoważonego rozwoju, gwarantując racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych (*tak, by nie redukować zdolności przyrody do regeneracji*). Strategia wskazuje, że najbardziej negatywne oddziaływanie na środowisko wynika z obecności transportu drogowego, emitującego zanieczyszczenia do atmosfery oraz będącego źródłem często ponadnormatywnych wartości hałasu. Według dokumentu, stosunkowo najmniej niekorzystnie oddziałuje na środowisko transport morski na Morzu Bałtyckim. SRWP zakłada realizację kluczowych przedsięwzięć drogowych i kolejowych wraz z rozwojem multimodalnych węzłów transportowych w portach morskich, a także

17 Wersja dokumentu po uzgodnieniach międzyresortowych, z dnia 21 grudnia 2011r.

18 Projekt przekazany do uzgodnień międzyresortowych 7 listopada 2011 r.

19 Dokument poddany przez Ministra Infrastruktury konsultacjom społecznym dnia 10 maja 2011r.

poprawę warunków na drogach wodnych. W dokumencie silny nacisk kładzie się na rozwój komunikacji zbiorowej, w tym jej integrację i koordynację. Ma to powodować większą konkurencyjność transportu zbiorowego w stosunku do transportu indywidualnego. W efekcie ma się także poprawić bezpieczeństwo transportu oraz zmniejszyć jego presja na środowisko.

Strategia Sprawne Państwo 2011–2020²⁰

Strategia Sprawne Państwo 2011–2020 (SSP) jest dokumentem określającym cele i kierunki działań, które należy podjąć, aby podnieść sprawność i efektywność Państwa do 2020 roku. Skuteczne, ekonomiczne i sprawiedliwe dla społeczeństwa wykonywanie funkcji i zadań jest priorytetem SSP. Wśród dodatkowych kryteriów wyróżniono: praworządność, efektywność, przejrzystość, spójność i funkcjonalność. System finansów publicznych umożliwia natomiast realizację celów strategicznych i koncentrację dostępnych zasobów na obszarach kluczowych z punktu widzenia polityki rozwoju. Dokument zawiera ogólną diagnozę obszaru sprawności państwa, wizję państwa, cel główny, cele operacyjne i kierunki interwencji określające zakres podejmowanych działań, wskaźniki monitorowania, jak również system realizacji oraz ramy finansowania. Celem głównym Strategii jest stworzenie państwa otwartego na potrzeby obywatela i efektywnie realizującego zadania publiczne. Wśród celów operacyjnych znajdują się: stworzenie funkcjonalnej struktury organizacyjnej państwa, skuteczne zarządzanie i koordynacja, dobre prawo, efektywne systemy ochrony praw obywatela, skuteczny wymiar sprawiedliwości i prokuratury, poprawa bezpieczeństwa i porządku publicznego. Centrum zainteresowania państwa jest obywatel, jego ambicje i potrzeby. Rozwój kraju uwzględnia przy tym ochronę środowiska naturalnego. Postulaty poprawy systemu zarządzania znajdują się także w SRWP, gdzie w celu 1.3 *Skuteczny system obsługi inwestorów*, za kluczowe warunki sukcesu uznaje się m.in. poprawę sprawności administracyjnej w obsłudze inwestycji. Sprawność województwa ma się także wyrażać w wyrównaniu dostępu do usług publicznych (cel 2.3), w tym edukacji, opieki zdrowotnej i komunikacji.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa²¹

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa (SZRWiR) zawiera 5 celów szczegółowych, do których należą: wzrost jakości kapitału ludzkiego i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej, bezpieczeństwo żywnościowe, wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich. Celom szczegółowym SZRWiR zostały przypisane priorytety, a priorytetem kierunki interwencji. W tym kontekście SRWP zakłada wyrównanie dostępu do usług publicznych (cel 2.3), a także zapewnienie spójnej przestrzeni (cel 3). W dokumencie nie określa się jednak lokalizacji przestrzennej obszarów problemowych ani problemów dotyczących wprost tematyki rolnictwa, rybactwa i rybołówstwa.

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko²²

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (BEiŚ) należy do najważniejszych strategii zintegrowanych i odpowiada za rozwój gospodarczy oraz ochronę środowiska w Polsce. BEiŚ zawiera wytyczne dla *Polityki energetycznej Polski* i *Polityki ekologicznej państwa*. Nawiązuje także do celów rozwojowych określonych na poziomie Unii Europejskiej, przede wszystkim w Strategii Europa 2020. BEiŚ zawiera 3 główne i kilkanaście przyporządkowanych im, pomniejszych celów:

- Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska (*racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin, gospodarowanie wodami dla ochrony przed powodzią, suszą i deficytem wody*,

²⁰ Dokument przekazany do konsultacji społecznych dnia 08.04.2011 r.

²¹ Dokument przekazany do konsultacji międzyresortowych po konsultacjach społecznych zakończonych 21.01.2011 r.

²² Dokument przekazany do konsultacji społecznych dnia 27.09.2011 r.

zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej, w tym wielofunkcyjna gospodarka leśna, uporządkowanie zarządzania przestrzenią),

- Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię (*lepsze wykorzystanie krajowych zasobów energii, poprawa efektywności energetycznej, zapewnienie bezpieczeństwa dostaw surowców energetycznych, modernizacja sektora elektroenergetyki zawodowej, rozwój konkurencji na rynkach paliw i energii oraz umacnianie roli odbiorcy, wzrost udziału rozproszonych, odnawialnych źródeł energii, rozwój energetyki na obszarach podmiejskich i wiejskich*),
- Poprawa stanu środowiska (*zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki, racjonalne gospodarowanie odpadami, ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko, wspieranie nowych i promocja polskich technologii energetycznych i środowiskowych, promowanie zachowań ekologicznych oraz tworzenie warunków dla zielonych miejsc pracy*).

Do celów określonych w BEIŚ przystają cele SRWP: 3.2 *Efektywne gospodarowanie energią*, 3.3 *Czyste środowisko i bioróżnorodność*, 3.4 *Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa*, jednak w kontekście uwarunkowań regionalnych, można byłoby oczekiwać większej szczegółowości. Mimo predyspozycji regionu do najdynamiczniejszej w Polsce zmiany systemu zaopatrywania w energię, aspekt ten potraktowany został ogólnikowo, co wpisuje się w przyjęty stopień ogólności SRWP.

3.1.2.3 INNE KRAJOWE DOKUMENTY STRATEGICZNE

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030²³

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) zawiera wizję zagospodarowania przestrzennego kraju i przedstawia cel strategiczny, jakim jest *Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w horyzoncie długookresowym*. W dokumencie określono 6 celów szczegółowych, m.in. kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski. Do jednych z najważniejszych zagadnień rozwijanych w KPZK należy jakość środowiska i rozwój energetyki. W porównaniu do KPZK, SRWP nie zawiera zbyt wielu uściśleń dla wytyczonych celów. Porusza najistotniejsze problemy, w tym gospodarowania energią i czystego środowiska, jednak nie zwiększa stopnia szczegółowości poszczególnych problemów. W SRWP nie uwypuklono jednoznacznie potrzeby reorganizacji systemu zarządzania przestrzenią. Oba dokumenty kładą nacisk na problematykę rozwoju miast (w SRWP np. poprzez cel 3.1 *Sprawny system transportowy*).

Polityka energetyczna Polski do 2030 roku²⁴

Polityka energetyczna Polski do 2030 roku (PEP) została opracowana zgodnie z ustawą Prawo energetyczne i przedstawia strategię państwa mającą na celu rozwiązanie najważniejszych problemów piętrzących się przed polską energetyką, zarówno w perspektywie krótkoterminowej, jak i w perspektywie roku 2030. Wśród podstawowych kierunków polityki energetycznej wymieniono poprawę efektywności energetycznej, wzrost bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej przez wprowadzenie energetyki jądrowej, rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw, rozwój konkurencyjnych rynków paliw i energii, ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko. Do głównych celów zaliczono dążenie do utrzymania „zero energetycznego” wzrostu gospodarczego, tj. rozwoju gospodarki następującego bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną i zmniejszanie energochłonności polskiej gospodarki. Do celów szczegółowych należą m.in.: budowa wysokosprawnych jednostek wytwórczych prądu elektrycznego, dwukrotny wzrost (do

23 Dokument przyjęty uchwałą Rady ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Tekst Koncepcji jest załącznikiem do uchwały. Uchwała została opublikowana w Monitorze Polskim 27 kwietnia 2012 r. (poz. 252).

24 Dokumenty przyjęte przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 2009 r.

2020 r., w porównaniu do 2006 r.) produkcji elektrycznej wytwarzanej w technologii kogeneracji, zmniejszenie strat przesyłowych, wzrost efektywności końcowego wykorzystania energii, zwiększenie stosunku rocznego zapotrzebowania na energię elektryczną do maksymalnego zapotrzebowania na moc w szczycie obciążenia. Dokument w ramach ograniczenia oddziaływania energetyki na środowisko zakłada zmniejszenie emisji przy zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego, ograniczenie negatywnego oddziaływania energetyki na stan wód powierzchniowych i podziemnych, minimalizację składowania odpadów, zmianę struktury wykorzystania energii w kierunku technologii niskoemisyjnych. *Polityka energetyczna Polski do 2030 roku* znacznie uszczegóławia ramy dotyczące rozwoju energetyki w Polsce, jakie zostały przedstawione w dokumencie ŚSRK 2020. Zestawienie PEP z SRWP pokazuje, że druga ze strategii wykorzystuje część postanowień zawartych w dokumencie wyższej rangi, np. odnośnie wparcia działań z zakresu efektywności energetycznej, wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, rozwoju kogeneracji czy zmiany indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia zanieczyszczeń. Trzeba jednak zauważyć, że SRWP nie uwzględnia w znaczącym stopniu polityki krajowej odnośnie rozwoju nowych źródeł energii (*energetyki jądrowej*) i pozyskiwania surowców energetycznych (*poszukiwania i eksploatacja węglowodorów, w tym gazu wydobywanego metodami szczelinowania*). Nie podnosi także problemu zabezpieczania dostępu do potencjalnych zasobów surowców przez ochronę tych obszarów przed dalszą zabudową infrastrukturalną i ujęcie ich w koncepcji zagospodarowania przestrzennego województwa, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz samej strategii rozwoju (*kolizje z przebiegiem dróg, inwestycjami morskich farm wiatrowych wzdłuż wybrzeża*).

Polityka ekologiczna państwa w latach 2009–2012 z perspektywą do roku 2016²⁵

Polityka ekologiczna państwa (PEP) zawiera strategiczne priorytety polityki ekologicznej w ujęciu średniookresowym i krótkoterminowym. Wyznacza ona kierunki działań, takie jak: uwzględnienie zasad ochrony środowiska w strategiach sektorowych, aktywizacja rynku na rzecz ochrony środowiska, zarządzanie środowiskowe, udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska, rozwój badań i postęp techniczny, odpowiedzialność za szkody w środowisku, aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym. *Polityka ekologiczna* kładzie nacisk na ochronę zasobów naturalnych. Stawia za cel m.in. zrównoważony rozwój gospodarczy kraju, który w sposób niekonfliktowy współistnieje z różnorodnością biologiczną. Uwzględnia także dalszą poprawę stanu zdrowotnego mieszkańców Polski oraz skuteczny nadzór nad wszystkimi w kraju instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami awarii przemysłowych powodujących zanieczyszczenie środowiska. Dokument diagnozuje również zagrożenia, np. źle funkcjonujący system planowania przestrzennego czy kształtującą się postawę konsumpcyjną społeczeństwa. PEP wskazuje konieczność lepszego gospodarowania wodą, ochrony gleb przed erozją, ochrony lasów, zapewnienia ochrony przeciwpowodziowej, ochrony atmosfery i przeciwdziałania zmianom klimatu. SRWP nie obejmuje wszystkich zagadnień podnoszonych przez PEP, choć mieści podstawowe założenia związane z ochroną środowiska przyrodniczego (*głównie w celu operacyjnym 3.3 Czyste środowisko i bioróżnorodność*). W SRWP nie znalazły się zapisy mówiące wprost o poprawie planowania przestrzennego, być może zakładając jego dobre funkcjonowanie w województwie. W SRWP podejmuje się kwestię rozwoju gospodarczego oraz zachowania różnorodności biologicznej i zmniejszenie presji na środowisko przyrodnicze. Na tym etapie planowania nie podano jednak sposobu, jak pogodzić ze sobą obie kwestie. Czytelnik odnosi wrażenie, że niektóre cele operacyjne są ze sobą niespójne (*np. oczekiwane ograniczenie presji na przestrzeń przyrodniczą oraz poprawa jej spójności ekologicznej w celu operacyjnym 3.3 Czyste środowisko i bioróżnorodność, a efekt podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej, turystycznej i osiedleńczej obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi w celu operacyjnym 3.4 Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa*).

25 Dokument przyjęty została przez Sejm RP 8 maja 2003 r.

3.1.3 STRATEGIE, PLANY I PROGRAMY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005²⁶

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego (SRWP 2005) wykonana została w 2005 r. Uwzględniała stan województwa w roku 2005 oraz jego wizję w roku 2020. Podczas wykonania dokumentu kierowano się nowymi w tamtym okresie uwarunkowaniami prawnymi, związanymi z przystąpieniem Polski do UE oraz dotychczasowym doświadczeniem i dorobkiem programowania rozwoju regionalnego. Wskazywano, podobnie jak w obecnie tworzonej SRWP 2020, na duży potencjał demograficzny regionu, ale i zagrożenie związane ze starzeniem się społeczeństwa. Uwypuklano potencjał dziedzictwa kulturowego i predyspozycje do rozwoju turystyki. Wskazywano jednocześnie na duże dysproporcje w rozwoju poszczególnych obszarów województwa, niewystarczający stopień inwestycji zewnętrznych i słabą dostępność transportową. Wyrażano troskę o kondycję finansową firm czerpiących zyski z gospodarki morskiej. Mimo istniejącego potencjału dla energetyki czerpiącej ze źródeł odnawialnych, zdefiniowano zły poziom bezpieczeństwa energetycznego. Do głównych zagrożeń zaliczono także zagrożenie powodziami. Na przestrzeni lat problemy te wciąż pozostają aktualne. W SRWP 2005 założono, że województwo pomorskie w 2020 roku stanie się w regionie Morza Bałtyckiego znaczącym partnerem dla innych regionów i państw. Region ten będzie cechowało czyste środowisko, wysoka jakość życia, rozwój oparty na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców, silna i zróżnicowana gospodarka, partnerska współpraca, atrakcyjna i spójna przestrzeń, a także kultywowanie wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Autorzy niniejszej Prognozy nie oceniają, na ile ta wizja sprzed kilku laty przystaje do obecnej sytuacji, jednak założony horyzont czasowy wydaje się zbyt krótki do osiągnięcia wszystkich zamierzonych celów. Cele te przydzielono wówczas do 3 głównych priorytetów: konkurencyjność / spójność / dostępność. Wśród wszystkich 14 celów znajdowały się cele dotyczące poprawy stanu gospodarki, jakości życia mieszkańców i rozwoju społeczeństwa, bezpieczeństwa, poprawy jakości środowiska przyrodniczego. Wykonana w 2010 r. Ocena realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego²⁷ miała charakter pozytywny, wskazując na postępujący rozwój regionu. Obecny projekt SRWP 2020 naśladuje do pewnego stopnia wcześniejszy sposób wyznaczenia głównych celów operacyjnych. W nowym dokumencie strategicznym mieści się łącznie 11 celów operacyjnych, które skupiają się wokół 3 celów strategicznych: otwarta gospodarka / aktywni mieszkańcy / spójna przestrzeń. Postuluje się zwiększenie roli Samorządu Województwa w kierunkowaniu interwencji publicznej w regionie oraz istotną modyfikację instrumentów wdrażających Strategię. Do podstawowych przesłanek aktualizacji Strategii należą zmiany społeczno-gospodarcze w wymiarze regionalnym i krajowym, wynikające m.in. z sytuacji gospodarki światowej, potrzeba silniejszej koncentracji interwencji publicznej w realizacji Strategii, wypracowanie standardów przygotowania i realizacji dokumentów strategicznych, zmiany prawne i strategiczno-programowe w kraju i UE oraz wyzwania rozwojowe w związku z programowaniem i kierowaniem środków UE w perspektywie finansowej 2014–2020. Nowy dokument jest bardziej syntetyczny i mniej rozbudowany pod względem formalnym. Jego autorzy dążą do maksymalnej przejrzystości treści. SRWP 2020, podobnie jak wcześniejszy dokument, poza wyjątkami, nie umiejscawia w przestrzeni obranych kierunków działań i oczekiwanych efektów²⁸, odsyłając do dalszych narzędzi realizacji Strategii, realizowanych w następnej kolejności. Nie wyróżnia w sposób szczególny problematyki gospodarczej i ekologicznej Morza Bałtyckiego oraz strefy przybrzeżnej.

26 Dokument zatwierdzony uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego.

27 Raport z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2005–2009, Załącznik nr 1 do Uchwały ZWP nr 294/31/11 z dnia 22 marca 2011r., Gdańsk 2011.

28 W rozumieniu lokalizacji konkretnych projektów. SRWP wskazuje jednak obszary strategicznej interwencji na terenie województwa.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego²⁹

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego (PZPWP) identyfikuje główne problemy rozwojowe województwa, do których należą: słabe oddziaływanie struktury zagospodarowania przestrzennego na konkurencyjność regionu wzmagające jego polaryzację, niski poziom wewnątrz regionalnej spójności wyrażający się nierównomiernym dostępem do edukacji, opieki zdrowotnej, kultury, miejsc pracy itp. oraz zła dostępność transportowa. Właściwa polityka przestrzenna województwa pomorskiego musi więc uwzględniać i realizować generalną zasadę długookresowego równoważenia rozwoju różnych sfer życia i działalności w przestrzeni województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest polityka zrównoważonego rozwoju. Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa musi sprzyjać zrównoważonemu wykorzystywaniu cech, zasobów i walorów przestrzeni z rozwojem gospodarczym, wzrostem poziomu i jakości życia oraz trwałym zachowaniem wartości środowiska dla potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń. W dokumencie zawarto podstawowe zasady gospodarowania przestrzenią województwa, do których należą: stałe równoważenie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu, stosowanie integralnej ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu dla utrzymania równowagi środowiska oraz poprawy warunków i jakości życia, redukcja napięć i konfliktów w strukturach przestrzennych, poprawa i kształtowanie ładu przestrzennego, wykorzystywanie naturalnych predyspozycji środowiska w planowaniu przestrzennym dążenie do poprawy stabilności i sprawności funkcjonowania struktur przestrzennych oraz zwiększanie ich odporności na czynniki zewnętrzne, zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych, oszczędność energii, a także ograniczenie ilości odpadów. PZPWP wyróżnia także obszar problemowy, jakim jest aglomeracja Trójmiasta. Na tym obszarze do zasad kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej zaliczono: zachowanie ciągłości osnowy ekologicznej, oszczędną gospodarkę zasobami, redukcję napięć i konfliktów funkcjonalno-przestrzennych wywołujących negatywne skutki środowiskowe, społeczno-kulturowe i ekonomiczne, rozwój struktur przestrzennych wszędzie tam, gdzie nie ma przeciwwskazań środowiskowych, społeczno-kulturowych lub ekonomicznych, kształtowanie tożsamości poszczególnych struktur, łączenie funkcji komplementarnych prowadzące do racjonalizacji gospodarki zasobami materialnymi i energią oraz redukcję potrzeb transportowych. Należy zauważyć, że PZPWP został zatwierdzony w 2009 r. i mimo, że w przeważającej części zachowuje swoją aktualność, nie uwzględnia najnowszych dokumentów strategicznych kraju i kierunków zagospodarowania przestrzeni w Polsce. Z uwagi na swoją specyfikę jest bardziej szczegółowy od tworzonej SRWP 2020, która stanowić będzie w stosunku do niego i kolejnych opracowań dokument nadrzędny. SRWP identyfikuje wskazywane wcześniej problemy, w tym zróżnicowanie przestrzenne i niekorzystne dysproporcje w dostępie do podstawowych usług mieszkańców województwa. Poza pojedynczymi nieścisłościami (*rozwój turystyki na terenach cennych przyrodniczo, zwiększenie stopnia zainwestowania w dolinach rzecznych*), respektuje także założenia polityki zrównoważonego rozwoju.

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007–10 z uwzględnieniem perspektywy 2011–14³⁰

Opracowany w 2007 r. *Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego (POŚWP)* formułuje cele perspektywiczne w postaci stałych dążeń, odpowiadających randze regionalnych problemów ekologicznych. Do celów tych zaliczono poprawę jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa, ochronę dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody, zrównoważenie wykorzystywanych materiałów, wody i energii. Cele strategiczne stanowią oś priorytetową, do której dołączono 21 celów średniookresowych, przewidzianych do realizacji w

29 Dokument przyjęty uchwałą Nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 października 2009 r.

30 Dokument przyjęty uchwałą Nr 191/XII/07 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2007 r. ze zm.

latach 2007–2014. Streszczając ich treść można wyróżnić wśród nich cele służące identyfikacji zagrożeń, dążeniu do dobrego stanu środowiska przyrodniczego, prośrodowiskowym zmianom w gospodarce i zarządzaniu przestrzenią, ochronie zdrowia ludzi oraz kształtowaniu ich świadomości, wspieraniu odnawialnych źródeł energii i in. W POŚWP zapisano także cele priorytetowe, wynikające ze zobowiązań unijnych Polski: wyposażenie wszystkich aglomeracji > 15 000 mieszkańców w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków, eliminacja zrzutów substancji priorytetowych i szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania, zamknięcie składowisk nie spełniających standardów UE, objęcie wszystkich mieszkańców zorganizowanym systemem odbierania i systemem selektywnego zbierania odpadów, sporządzenie map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem w Gdańsku i Gdyni, zapewnienie właściwego miejsca problematyce ekologicznej oraz formułowanie celów ekologicznych we wszystkich dokumentach planowania strategicznego. POŚWP na obszarze metropolitalnym uszczegóławiają Program Ochrony Środowiska dla miasta Gdańska 2011 z uwzględnieniem perspektywy 2012–2014³¹, Program Ochrony Środowiska dla miasta Gdyni wraz z planem gospodarki odpadami na lata 2008–2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011–2014³² oraz Program ochrony środowiska dla miasta Sopotu na prawach powiatu na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2015-2020 (Projekt). Na tle POŚWP SRWP jest dokumentem pełniącym rolę nadrzędną. SRWP w sposób syntetyczny przekazuje większość najważniejszych celów ekologicznych ujętych w POŚWP.

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 koresponduje bezpośrednio z wieloma wcześniejszymi lub będącymi w trakcie opracowania dokumentami o randze strategii, programów lub planów. Z uwagi na wspomniane wcześniej ograniczenia nie zostaną one tutaj omówione szczegółowo. Wynika to również z faktu, że SRWP 2020 stanowi w stosunku do nich niejako dokument nadrzędny. Wśród tego typu opracowań na wyróżnienie zasługują:

- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013*³³ wraz z Uszczegółowieniem³⁴,
- *Program Rozwoju Elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w Województwie Pomorskim do roku 2025*³⁵,
- *Regionalna Strategia Rozwoju Transportu w Województwie Pomorskim na lata 2007 – 2020*³⁶,
- *Plan gospodarki odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018 (projekt)*³⁷,
- *Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Pomorskiego*³⁸.

A także:

- *Strategia Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego do 2013*³⁹,
- *Program Zdrowie Dla Pomorzan 2005-2013 – Wieloletni Program Rozwoju Systemu Zdrowia Województwa Pomorskiego*⁴⁰,
- *Polityka miejska samorządu Województwa Pomorskiego*⁴¹
- *Program rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa Województwa Pomorskiego na lata 2005-2013*⁴²,

³¹ Załącznik nr 1 do uchwały Nr XLIX/13/73/10 Rady Miasta Gdańska z dnia 27 maja 2010 roku

³² Uchwalony w dniu 24 września 2008 przez Radę Miasta Gdyni (XXIII/557/08)

³³ Dokument przyjęty decyzją Komisji Europejskiej nr K(2011)8615 z dnia 28 listopada 2011 r.

³⁴ Dokument przyjęty uchwałą nr 357/134/12 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 5 kwietnia 2012 r.

³⁵ Dokument przyjęty uchwałą nr 1155/350/10 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 31 sierpnia 2010 roku.

³⁶ Dokument przyjęty uchwałą nr 604/XXVI/08 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 września 2008 r.

³⁷ Projekt do opiniowania przyjęty uchwałą nr 3/107/12 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 3 stycznia 2012 r.

³⁸ Dokument przyjęty uchwałą nr 489/XXX/04 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 22 grudnia 2004 r.

³⁹ Dokument przyjęty uchwałą nr 1056/L/06 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 lipca 2006 r.

⁴⁰ Dokument przyjęty uchwałą nr 745/XL/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 14 listopada 2005 r. ze zm.

⁴¹ Koncepcja zrównoważonej polityki miejskiej województwa pomorskiego oraz Uwarunkowania zewnętrzne – wspólnotowe oraz krajowe podstawy polityki miejskiej do Koncepcji zrównoważonej polityki miejskiej województwa pomorskiego, Gdańsk, listopad 2011.

⁴² Dokument przyjęty uchwałą nr 588/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 r.

- *Strategia rozwoju turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013*⁴³,
- *Program małej retencji dla Województwa Pomorskiego do roku 2015 (aktualizacja)*⁴⁴,
- *Programy ochrony powietrza w Województwie Pomorskim*⁴⁵,
- *Pogranie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla terenu Województwa Pomorskiego*⁴⁶.

Na podstawie analizy wymienionych dokumentów można stwierdzić, że nie ma istotnych sprzeczności między ich treścią, a zawartością SRWP 2020. Dokumenty uszczegóławiają cele i kierunki realizacji celów założone w poprzedniej SRWP oraz w obecnym Projekcie SRWP. Najlepszym przykładem może być Program rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w województwie pomorskim do roku 2025, który kompleksowo omawia uwarunkowania, korzyści i zagrożenia płynące z rozwoju elektroenergetyki, wyczerpująco diagnozuje obecną sytuację i trendy rozwojowe odnośnie zagadnienia produkcji energii elektrycznej w regionie. Porusza także zagadnienia tylko zdawkowo poruszone w SRWP takie jak: rozwój energetyki jądrowej oraz szanse i zagrożenia wynikające z rozwoju OZE (*odnawialnych źródeł energii*).

Projekt SRWP 2020 pozostaje dokumentem o dużym stopniu ogólności. Ma to swoje zalety i wady. Umożliwia się w ten sposób elastyczną realizację obranych celów i ich doprecyzowanie w dokumentach strategicznych / planistycznych niższej rangi. Jednocześnie omija się najistotniejsze kwestie, wynikające ze znanych przecież konfliktów w sferze społecznej, gospodarczej i przyrodniczej. Na tle innych dokumentów strategicznych tworzonych na poziomie Unii Europejskiej i na poziomie krajowym, dalsze operowanie uogólnieniami wydaje się problematyczne. Należy zauważyć, że nawet *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju*, będąca jednym z najważniejszych dokumentów planistycznych w Polsce, zawiera bardziej konkretne sformułowania, większą ilość skonkretyzowanych celów i większą liczbę wskaźników do pomiaru osiągniętych celów (*64 wskaźniki*). Wytłumaczeniem zaistniałej sytuacji może być fakt, że zgodnie z przyjętą przez Zarząd Województwa Pomorskiego *Koncepcją Procesu Aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego* SRWP jest Strategia „wyborów i zobowiązań”, co ma oznaczać koncentrację interwencji na wybranych przez Samorząd obszarach tematycznych.

⁴³ Dokument przyjęty uchwałą nr 327/XXIII/04 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 17 maja 2004 r.

⁴⁴ Dokument przyjęty uchwałą nr 787/137/08 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 5 sierpnia 2008 r.

⁴⁵ Dokumenty przyjęte uchwałami: nr 1203/XLIX/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 czerwca 2010 r., nr 833/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 r., nr 832/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 r., nr 831/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 r. oraz nr 830/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 r.

⁴⁶ Dokument przyjęty uchwałą nr 1283/172/08 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 23 grudnia 2008 r.

3.2 OCENA OGÓLNA STRATEGII

3.2.1 ZGODNOŚĆ STRATEGII Z ZASADĄ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Kryterium badawcze:

Czy zapisy i wytyczne SRWP są zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz czy odnoszą się w wystarczający sposób do konieczności jej wdrażania?

W niniejszym rozdziale dokonano oceny zbieżności postulowanych celów i zapisów projektu SRWP z **zasadą ustrojową zapisaną w art. 5 Konstytucji RP, „Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”**. Cytowany zapis oznacza, iż kwestie ochrony środowiska należy rozpatrywać w szerszym kontekście zasad zrównoważonego rozwoju (ZR). Borys⁴⁷ sugeruje, iż zapis konstytucyjny powinien być postrzegany jako **zasada zbiorcza**, równoważna pełnemu **zbiorowi zasad szczegółowych**. Zasady szczegółowe ZR są opracowane w ramach m.in. Deklaracji z Rio, dokumentów rozwojowych ONZ, OECD, Banku Światowego, Unii Europejskiej, określone w Programie MONET, w ramach europejskich sieci miast zrównoważonego rozwoju oraz innych wyspecjalizowanych programach.

W trakcie praktycznej realizacji niniejszej Prognozy przyjęto obowiązującą definicję zrównoważonego rozwoju, pod pojęciem którego należy rozumieć *„rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń”*⁴⁸. Autorzy projektu SRWP wskazując na ważne przesłanki do aktualizacji dotychczasowej strategii rozwojowej [rozdz. B], wymieniają zmiany prawne i programowe, które zaszły w ostatnich latach w przestrzeni krajowej i europejskiej. Między innymi słusznie w tym zakresie powołują się na unijną *Strategię na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020*.

W zakresie ZR strategia *Europa 2020* stanowi implementację zasad *Odnowionej Strategii ZR UE*⁴⁹, która jest dokumentem długoterminowym o nadrzędnym charakterze, wytyczającym całościowe ramy i zasady przewodnie zrównoważonego rozwoju w warunkach europejskich⁵⁰.

Zasadą przewodnią ZR jest propagowanie praw podstawowych, przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji i działanie na rzecz zmniejszania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego jak również solidarność wewnątrz- i międzypokoleniowa, rozumiana jako gwarancja zaspokajania potrzeb obecnych pokoleń bez uszczerbku dla możliwości zaspokajania potrzeb przez przyszłe pokolenia. Kolejną zasadą jest otwarte i demokratyczne społeczeństwo, w którym obywatele mają zagwarantowane prawa dostępu do informacji, do wymiaru sprawiedliwości oraz możliwości konsultacji i uczestnictwa w życiu społecznym. Zwiększany jest udział obywateli w procesie decyzyjnym. Propagowane jest nauczanie o trwałym rozwoju oraz informowanie obywateli o wpływie, jaki mają na środowisko naturalne. Co do zasady ZR jest wdrażany we współdziale przedsiębiorstw i partnerów społecznych, popularyzowane są partnerstwa sektora publiczno-prywatnego i tym samym propagowana jest współpraca i współodpowiedzialność na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Zasadami niezbędnymi do skutecznego realizowania celów

⁴⁷ Borys T. 2005. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju. WEiŚ.

⁴⁸ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska

⁴⁹ Pazdan W.: " EU SDS i Strategia EUROPA 2020" Protokół dostępu: <http://www.emi.pl/tag/zrownowazony-rozwoj> [2012-04-13]

⁵⁰ Odnowiona Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej, 2006

ZR są spójna polityka i ład administracyjno-regulacyjny oraz integracja polityk sektorowych (m.in. wykorzystywanie instrumentów tworzenia lepszego prawodawstwa, ocen oddziaływania regulacji oraz konsultacji z zainteresowanymi stronami). Wdrażanie ZR odbywa się zgodnie z zasadą korzystania z najlepszej dostępnej wiedzy. Co do zasady ceny rynkowe powinny odzwierciedlać realne koszty, które są ponoszone przez społeczeństwo w związku z konsumpcją i produkcją. Sprawcy zanieczyszczeń powinni płacić za szkody, jakie ich działalność powoduje na zdrowiu ludzkim i w środowisku naturalnym. Kształtowanie ładu środowiskowego odbywa się zgodnie z zasadą ostrożności m.in. poprzez stosowanie procedury oceny i podejmowanie odpowiednich działań zapobiegawczych, tak by chronić zdrowie ludzkie i środowisko naturalne. Ocena zgodności SRWP z tak rozumianymi zasadami ZR została dokonana w ujęciu 3 wymiarów: środowiskowego, społecznego oraz gospodarczego. Pojęcie rozwoju interpretowano poprzez pryzmat takich cech jak: zrównoważenie – rozumiane jako strukturalne zachowanie równych proporcji pomiędzy potrzebami społeczno-ekonomicznymi, a koniecznością ochrony środowiska i zasobów naturalnych; samopodtrzymywanie się – rozumiane jako stwarzanie rezerw i ciągłych bodźców do dalszego rozwoju oraz trwałość – oznaczającą właściwość, dzięki której żadna składowa procesu rozwojowego nie ulegnie osłabieniu wraz z upływem czasu⁵¹.

Pożądaną obraz rzeczywistości (cele rozwoju) w danej perspektywie czasowej w odniesieniu do programów strategicznych zwykło się określać jako wizja rozwoju⁵². Cel główny SRWP jest wyrażony w wizji strategicznej województwa: „**Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego wzrostu kreowanego przez społeczeństwo obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.**” Kluczowe wydaje się w pierwszej kolejności przedyskutowanie pojęcia *inteligentny wzrost*, który jest strategicznym celem rozwojowym. Odniesienia do kategorii *inteligentnego wzrostu* zawiera *Strategia Europa 2020*⁵³.

Inteligentny wzrost nie obejmuje takich aspektów rozwoju zrównoważonego jak: gospodarka efektywnie korzystająca z zasobów i bardziej przyjazna środowisku, a poprzez to bardziej konkurencyjna oraz spójność ekonomiczna, społeczna i terytorialna. Wydaje się, że autorzy SRWP odnosząc się wyłącznie do kategorii inteligentnego wzrostu niepotrzebnie samoograniczają się w kreowaniu wizji rozwojowej. Powyższa ocena jest uprawniona, jeśli za podstawę rozważań przyjmuje się ramy pojęciowe wyrażone w dokumencie *Europa 2020*. Być może rozumienie kategorii *inteligentny wzrost* przez autorów projektu SRWP ma szerszy kontekst, niestety nie jest to jednoznacznie zdefiniowane w dokumencie przedłożonym do oceny.

Zarówno wizja rozwoju jak i propozycje celów i rozwiązań strategicznych są konstruowane na gruncie diagnozy stanu istniejącego, stopnia realizacji poprzedniej polityki oraz prognoz i scenariuszy rozwojowych. Projekcje trendów rozwojowych województwa zawarto w 4 scenariuszach wariantowych: **wiatr w żagle; zapomniana przystań; spokojna wyspa** oraz **dryf na mieliznę**.

Scenariusze uwzględniają dwie zasadnicze determinanty: skalę i strukturę dostępnych środków rozwojowych oraz dostępność transportową regionu. W zależności od nich symulowane są takie kategorie jak zachowanie inwestorów zewnętrznych wobec regionu; aktywność społeczności regionalnej; rozwój gospodarki opartej na wiedzy w regionie; dynamika rozwoju oraz pozycja regionu na tle innych polskich województw. Na uwagę zwraca fakt, iż Autorzy Strategii w zasadzie pomijają w

51 Fiedor B., Kociszewski K., 2010. *Ekonomia rozwoju*. Wyd. UE we Wrocławiu.

52 Strzelecki Z. *Gospodarka regionalna i lokalna*. PWN, 2009

53 Cele inteligentnego wzrostu gospodarczego to: poprawa jakości kształcenia, promowanie innowacji i działalności badawczo-rozwojowej oraz ukształtowanie społeczeństwa cyfrowego. Inteligentny wzrost oznacza uzyskanie lepszych wyników w dziedzinie: edukacji (zachęcanie do nauki, studiów i podnoszenia kwalifikacji); badań naukowych/innowacji (stworzenie nowych produktów i usług, które wpłynęłyby na zwiększenie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz pomogłyby w rozwiązywaniu problemów społecznych) jak również społeczeństwa cyfrowego (wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych). To z kolei może przyczynić się do zwiększenia liczby miejsc pracy oraz poprawy ich jakości.

swojej analizie zagadnienia utrzymania odpowiednio wysokiej jakości środowiska oraz zagwarantowania dostępu do zasobów i usług ekosystemowych jako kluczowych czynników rozwoju. Uwzględnienie w scenariuszach tendencji i dynamiki (mniej lub bardziej prawdopodobnych) zmian środowiskowych w regionie pomorskim i ocena kapitału środowiskowego jako podstawy rozwojowej w warunkach zmieniającego się klimatu wydaje się niezbędnym uzupełnieniem projektu.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, iż regiony nadbrzeżne są szczególnie wrażliwe na skutki zmian klimatycznych. Niezależnie od inicjatyw podejmowanych na rzecz walki z ocieplającym się klimatem, równolegle rozwijane są programy adaptacji do nowych warunków. Tworzą one szczególnie istotne ramy odniesienia głównie dla lokalnego i regionalnego programowania rozwoju i planowania przestrzennego. Kwestia adaptacji do zmian klimatycznych powinna mieć charakter ponadsektorowy i być przedmiotem wszystkich obszarów kierunkowych. Docelowo w przyszłości wszelkie prace programowe powinny uwzględniać potrzeby adaptacyjne⁵⁴.

Strategia definiuje trzy cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe. Autorzy konstruują cele i działania odpowiednio w 3 obszarach problemowych: ekonomicznym (OTWARTA GOSPODARKA), społecznym (AKTYWNI MIESZKAŃCY) oraz przestrzenno-środowiskowym (SPÓJNA PRZESTRZEŃ). Zaproponowany porządek wydaje się być, na tym poziomie ogólności, zgodny z zaleceniami ONZ i UE, które wskazują, aby model modernizacyjny opierał się na trzech filarach systemowych: środowisku, społeczeństwie i gospodarce. Wzajemne sprzężenie i równowaga tych trzech wymiarów rozwojowych jest fundamentalną zasadą leżącą u podstaw rozważań teoretycznych nad ZR.

Rozdział III. zawiera zasadnicze treści programowe. Autorzy uznali (*Misja i cele*), iż *najistotniejsze działania związane z rozwojem wiążą się ze wzmacnianiem pozycji konkurencyjnej względem innych regionów*. Konkurencyjność regionalna powinna być rozumiana jako zdolność do produkcji i świadczenia usług oraz ich sprzedaży, w celu zapewnienia relatywnie wysokiego i stabilnego poziomu dochodów oraz zatrudnienia. Z punktu widzenia zasad ZR przewaga konkurencyjna nie powinna opierać się wyłącznie na niższych kosztach wytwarzania. Ważniejszym i trwalszym czynnikiem zwiększania konkurencyjności terytorialnej jest zdolność do tworzenia i adaptacji innowacji prowadzącej do wzrostu znaczenia czynników naukowych, technicznych i organizacyjnych, co w rezultacie jest podstawą do pojawienia się gospodarki opartej na wiedzy⁵⁵. Z punktu widzenia osiągania celów zrównoważonego rozwoju, szczególnie pożądane są wszelkie regulacje i aktywności sprzyjające pobudzaniu ekoinnowacyjności, rozumianej jako „działania, z którymi wiąże się rozwój lub wprowadzanie nowych idei, zachowań, produktów lub procesów produkcji podejmowanych przez wszystkich zainteresowanych i wpływających korzystnie na środowisko lub jego trwałość”⁵⁶.

Wyrażone literalnie zapowiedzi *przeciwdziałania pogłębianiu się dysproporcji wewnątrzregionalnych* oraz *zapewnienie stabilnych podstaw długotrwałego i bezpiecznego rozwoju* pozostają w zgodzie z zasadą trwałości rozwoju, zasadą sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej oraz spójności społecznej. Podejście realizacyjne i kierunki działań zgodne z paradygmatem ZR często określa się mianem kompleksowych, całościowych, zintegrowanych itp. W tym kontekście należy rozważyć zasadność zapisów, iż *działania powinny być (...) selektywne, skoncentrowane*. Na tym poziomie ogólności trudno jest jednak prognozować, czy tak przyjęty model wdrożeniowy będzie ostatecznie przybliżał,

54 Zgodnie z procesem UE Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania - Biała Księga Kom (2009) wersja ost. - krajowa strategia adaptacyjna powinna być opracowana dwuetapowo: pierwszy etap do roku 2012 obejmuje opracowanie sektorowych programów adaptacji m.in. dla gospodarki wodnej, rolnictwa, ochrony zdrowia, gospodarki wybrzeża, gospodarki leśnej, obszarów Natura 2000, turystyki, obszarów górskich, budownictwa i gospodarki przestrzennej; natomiast drugi etap od roku 2013 obejmuje opracowanie strategii adaptacyjnej kraju oraz sformułowanie sektorowych i regionalnych polityk gospodarczych i społecznych uwzględniających programy adaptacyjne.

55 A. Miszczuk, M. Miszczuk, K. Żuk, 2008: Gospodarka samorządu terytorialnego. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008

56 Kistowski M., 2002, op. cit.

czy oddalał osiągnięcie celów rozwojowych. Zdecydują o tym konkretne propozycje projektowe i modernizacyjne.

Uznanie zasady zrównoważonego rozwoju jako zasady przewodniej polityki rozwoju regionu pozostaje w oczywistej zgodności z regułami programowania, zdefiniowanymi we wcześniejszych rozważaniach. Zasada ZR rozumiana w projekcie SRWP jest jako wzajemna równowaga systemowa pomiędzy środowiskiem (przestrzenią), społeczeństwem i gospodarką. Jest to rozumowanie poprawne, jednak nie uwzględnia takich kategorii rozwojowych jak samopodtrzymywanie się czy trwałość (patrz wyżej). Warto przedyskutować również zasadność ujednolicenia definicji ZR z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu⁵⁷ i wprowadzić w tym miejscu zapis o *konieczności uwzględniania celów i wymogów ochrony środowiska w innych dziedzinach rozwojowych; identyfikacji i oceny potencjalnych skutków środowiskowych oraz konsultacji tych skutków z zainteresowanymi stronami i osobami, jak również stosowania środków i rozwiązań eliminujących lub ograniczających zagrożenia środowiskowe*⁵⁸.

Przedstawione uwagi mają charakter natury ogólnej i odnoszą się do szeroko rozumianej zasady równoważenia ładów rozwojowych. Szczegółowe zasady ZR dotyczące ładu środowiskowego m.in. kompleksowej ochrony środowiska czy zasady przezorności, ze względu na specyfikę niniejszej Prognozy, wymagają osobnej uwagi i zostały omówione szczegółowo w kolejnych rozdziałach opracowania.

Pozostałe zasady przewodnie obejmują zasadę programowania rozwoju, tematycznego i terytorialnego ukierunkowania interwencji, partnerstwa i współpracy, subsydiarności oraz ukierunkowania na mieszkańców. Zaproponowane ramy odniesienia odpowiadają zasadom prowadzenia polityki rozwoju. Za zgodne z zasadami ZR należy niewątpliwie uznać: odwołanie się do konieczności *podnoszenia poziomu i jakości życia mieszkańców; pogłębiania dialogu i koordynacji współpracy publiczno-prywatnej*. Z punktu widzenia kompletności proponowanych rozwiązań i ich zbieżności z modelem ZR warto zastanowić się nad uzupełnianiem powyższego katalogu o zasadę zintegrowanego podejścia⁵⁹ rozumianego przez pryzmat zapisów projektu *Strategii Rozwoju Kraju 2020*⁶⁰. W kontekście podejścia zintegrowanego nasuwa się następująca uwaga (*natury dyskusyjnej*) – strategia porusza wiele znaczących kwestii: przedsiębiorczość, nauka i badania, transfer wiedzy, sieci telekomunikacyjne, transport, środowisko, wykluczenie społeczne, zdrowie, kultura, sport, itp. - nie proponuje zaś kompleksowych i kierunkowych rozwiązań skierowanych na rozwiązywanie (*specyficznych i nierzadko wymagających odrębnych mechanizmów*) problemów rozwojowych obszarów wiejskich (por. Art 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju Dz.U. z 2006r. Nr 227, poz. 1658).

Nowoczesna strategia rozwojowa (*szczególnie taka, której celem jest inteligentny wzrost*) powinna także odwoływać się do zasady opierania polityk publicznych na dowodach, czyli podejmowania decyzji zarówno na poziomie strategicznym, jak i operacyjnym w oparciu o wiedzę i rzetelne analizy. Zasada ta jest podstawą realizacji *Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020*, jest również elementarną zasadą ZR⁶¹.

Część B. rozdziału III zawiera propozycje programowe obejmujące 3 cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym, 11 celów

57 MRR Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. Warszawa 2010

58 KSRR 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

59 W praktyce zasada integracji polityk oznacza m.in. wykorzystywanie instrumentów tworzenia lepszego prawodawstwa, ocen oddziaływania regulacji oraz konsultacji z zainteresowanymi stronami (patrz: Odnowiona Strategia ZR UE).

60 MRR Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (SSRK) 2020. Warszawa 2011.

61 por. Odnowiona Strategia ZR UE zasada: Korzystanie z najlepszej dostępnej wiedzy: polityka powinna być kształtowana, oceniana i realizowana na podstawie najlepszej dostępnej wiedzy oraz według zasad racjonalności gospodarczej i optymalizacji kosztów).

operacyjnych oraz 37 kierunków działań. Autorzy wskazują również na tzw. Obszary Strategicznej Interwencji. Pojęciem tym nie określa się grupy zagadnień problemowych (tak jak to jest przyjęte np. w *Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020*), ale odnosi się je wprost do przestrzeni fizyczno-geograficznej. Ocena zgodności projektu SRWP z zasadami ZR została opracowana ze świadomością, iż specyfika dokumentów strategicznych oraz ogólność sposobu formułowania zapisów mogą skutkować ich wielokierunkową interpretacją, wieloznacznością i co za tym idzie, dużym subiektywizmem oceny (*wynikającym także z odmiennych systemów aksjologicznych i normatywnych*).

Cel strategiczny 1 pt. OTWARTA GOSPODARKA obejmuje następujące cele operacyjne: efektywne sieci współpracy gospodarczej; konkurencyjne szkolnictwo wyższe; skuteczny system obsługi inwestorów oraz unikatową ofertę turystyczną i kulturalną. Autorzy projektu zakładają, iż zwiększona otwartość gospodarki poprawi konkurencyjność regionu, odpowiednio kształtowane zasoby ludzkie i kapitałowe przyczynią się do *trwałego rozwoju*. Odwołanie się kategorii trwałości jest oczywiście zgodne z zasadami ZR. Proponowane w celu operacyjnym 1.1 *Efektywne sieci współpracy gospodarczej* kierunki działań *upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach* oraz *wzmacnianie transferu wiedzy i technologii z sektora B+R do gospodarki* mają na celu budowanie elementów tzw. gospodarki opartej na wiedzy, która w sposób bezpośredni bazuje na produkcji, dystrybucji oraz wykorzystaniu wiedzy i informacji. Wiedza jest zarówno produktem jak i czynnikiem napędzającym gospodarkę. Model ten wymaga więc ciągłego procesu uczenia się⁶². Ten drugi warunek ma w założeniu być spełniany przez cel operacyjny 1.2 *Konkurencyjne szkolnictwo wyższe* i proponowane w tym zakresie kierunki działań w zakresie eksportu usług edukacyjnych i współpracy międzyuczelnianej, dostosowania programów kształcenia do potrzeb rynkowych oraz stworzenia spójnego i zrównoważonego przestrzennie systemu szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym. Promocja ekoinnowacyjności (patrz wyżej) badań i edukacji jest w sposób jak najbardziej oczywisty zgodna z paradygmatem ZR⁶³. W ramach realizacji celu 1.4 przewidziano działania w zakresie *rozwoju sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych i kulturalnych* oraz *aktywną, skuteczną i spójną promocję produktów turystycznych i kulturalnych*. Zapisy te można interpretować jako zapowiedź tworzenia warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju firm zajmujących się organizowaniem czasu wolnego i turystyką. Sprzyjać to będzie przenoszeniu ciężaru z konsumpcji towarów (zużywanie zasobów, powstawianie odpadów) na korzystanie z usług, a co za tym idzie przyczynianie się do zmian wzorców konsumpcji i pojęcia dobrobytu (zgodne z postulatami ZR). Z drugiej strony należy pamiętać, iż nadmierny i źle zarządzany ruch turystyczny jest źródłem wielu problemów środowiskowych⁶⁴ (których ocena jest przedmiotem niniejszej prognozy).

Zapewnienie szans na pracę odpowiadającą aspiracjom mieszkańców; umożliwianie im zdobywania nowych umiejętności, jak też podnoszenie jakości usług publicznych to tylko niektóre przesłanki jakimi kierują się Autorzy definiując 2 cel strategiczny *Aktywni mieszkańcy*. W ramach tej sfery rozwojowej przewidziano osiągnięcie takich celów operacyjnych jak: wysoka aktywność zawodowa; wysoka aktywność społeczna oraz wyrównany dostęp do usług publicznych. Szczegółowe kierunki działań obejmują działania wspierające m.in. powstawanie mikro i małych przedsiębiorstw, wsparcie

62 M. Niklewicz – Pijaczyńska, *Od koncepcji gospodarki opartej na wiedzy do nowej strategii rozwoju UE*, 2020, Uniwersytet Wrocławski.

63 por. Odnowiona Strategia ZR UE: „edukacja jest warunkiem koniecznym dla propagowania zmian zachowań i zapewniania wszystkim obywatelom kluczowych kompetencji potrzebnych do osiągnięcia trwałego rozwoju (...) i może przyczynić się do zwiększenia spójności społecznej i dobrobytu” i dalej: „badania muszą zachęcać do stosowania interdyscyplinarnych i transdyscyplinarnych sposobów podejścia z udziałem nauk społecznych i przyrodniczych oraz zapełniać lukę pomiędzy nauką, formułowaniem polityk i ich realizacją. Należy umacniać pozytywny wpływ techniki na „rozumny wzrost”.

64 Łabuz T.A., 2002, *Antropogeniczne zagrożenia dla rozwoju turystyki nadmorskiej na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*. [w:] J. Karwowski (red.), *Warunki rozwoju turystyki w regionie*, Wyd. Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu, Szczecin

dla osób zagrożonych bezrobociem, stworzenie systemu kształcenia ustawicznego. Budowanie i wzmacnianie kapitału ludzkiego m.in. poprzez zwiększanie aktywności zawodowej oraz dążenie do zwiększania zatrudnienia to te składowe procesy modernizacyjny, które odpowiadają wyzwaniom ZR. Postulat pełnego zatrudnienia jest jednym z głównych celów ZR na poziomie europejskim⁶⁵. Jednymi z kluczowych zasad zrównoważonego rozwoju jest zasada otwartego i demokratycznego społeczeństwa oraz zasada udziału obywateli w procesie decyzyjnym. Zasady te są realizowane m.in. poprzez *rozwój systemu przekazywania organizacjom pozarządowym zadań publicznych* (cel 2.2), którego efektem ma być wzmocnienie pozycji organizacji pozarządowych jako efektywnego realizatora zadań publicznych i atrakcyjnego pracodawcy. Autorzy oczekują iż realizacja Strategii doprowadzi do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców w akcjach społecznych jak również zwiększenia efektywności współpracy sektora publicznego z sektorem prywatnym i mieszkańcami (*cel operacyjny 2.3 Wyrównany dostęp do usług publicznych*). Ważne w ramach oczekiwanych efektów jest zwiększanie wartości postmaterialnych takich jak integracja społeczna, promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, sport, rekreacja oraz animacja środowiskowa. Zakłada się aktywizację osób wykluczonych społecznie oraz ograniczenie patologii społecznych. Przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji i działanie na rzecz zmniejszania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego to ważna zasada ZR. Cel operacyjny 2.3 obejmuje także takie działania jak zapewnienie wysokiej jakości edukacji na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym oraz edukacji przedszkolnej (rola i znaczenie edukacji w ZR zostały omówione powyżej). Wsparcie systemu edukacyjnego w postaci rozbudowy infrastruktury informatycznej jest dodatkowym czynnikiem wzmacniającym proces modernizacyjny. Kluczowe, z punktu widzenia zasad ZR, są zapisy o kierunkowych działaniach dotyczących intensyfikacji działań profilaktycznych i zapewnienia pełnego dostępu do wysokiej jakości usług opieki medycznej w obszarze chorób cywilizacyjnych. Bezpieczeństwo zdrowotne jest jednym z głównych wyzwań Odnowionej Strategii ZR UE⁶⁶. Nie do końca zrozumiałe jest zawężenie kierunków działań tylko do tzw. „chorób cywilizacyjnych”, (zgodnie z definicją encyklopedyczną PWN choroby cywilizacyjne to schorzenia związane z ujemnymi skutkami życia w warunkach wysoko rozwiniętej cywilizacji; których przyczynami są: sytuacje stresowe, napięcia nerwowe, mała ruchliwość mięśniowa, oddziaływanie skażeń środowiska i hałasu, nieracjonalne odżywianie; są to gł.: nadciśnienie tętnicze, choroba wieńcowa i choroba wrzodowa, schorzenia alergiczne, otyłość, zaburzenia psychiczne).

Co w takim razie z pacjentami, u których zdiagnozowano jednostki chorobowe innego, niż cywilizacyjnego pochodzenia? Należy zastanowić się, czy takie ograniczenie, (*bez podania definicji chorób cywilizacyjnych oraz informacji wskazującej na intencje SRWP ich wyboru jako najbardziej istotnych*), są uprawnione.

Jeśli założyć, że cel strategiczny 2. odnosi się do kształtowania ładu społecznego, to nie zidentyfikowano w jego obrębie bezpośrednich odniesień do istotnych kategorii ZR w tym zakresie takich jak bezpieczeństwo publiczne, zapewnienie mieszkań, czy równouprawnienie.

Wymiar środowiskowy i energetyczny Strategii jest objęty zapisami celu 3. Spójna przestrzeń. Literalnie wyrażona przesłanka o potrzebie zapewnienia elementarnych warunków dla stabilnego, **długofalowego i zrównoważonego rozwoju** z założenia jest zgodna z zasadami ogólnymi ZR.

65 (por. Odnowiona Strategia ZR UE: Cel dobrobyt gospodarczy: Propagować prężną, innowacyjną, konkurencyjną gospodarkę opartą na bogatej wiedzy i racjonalnie wykorzystującą zasoby środowiska naturalnego, zapewniającą wysoki standard życia oraz pełne zatrudnienie obywateli i pracę wysokiej jakości).

66 główne wyzwanie Odnowionej Strategii ZR UE: Zdrowie publiczne - promować zdrowie publiczne na równych warunkach oraz poprawiać ochronę przed zagrożeniami dla zdrowia; poprawiać ochronę przed zagrożeniami dla zdrowia poprzez rozwinięcie zdolności do skoordynowanego reagowania na takie zagrożenia)

Szczegółowe kierunki działań odnoszą się m.in. do zwiększenia dostępności transportowej oraz promowania komunikacji zbiorowej. Ważne, aby te cele rozwojowe były realizowane zgodnie z *(zasadami w ochronie środowiska oraz w duchu poszanowania zasobów przyrodniczych⁶⁷)*.

Działania w zakresie efektywnego gospodarowania energią, czystego środowiska i różnorodności biologicznej oraz ochrony przeciwpowodziowej są ważnym elementem ekologizacji strategii rozwojowej. Uwzględnienie kwestii ochrony środowiska i zasobów naturalnych w programowaniu rozwoju jest zasadą wiodącą ZR. Kwestie oceny szczegółowej są w dużej mierze przedmiotem strategicznej analizy oddziaływań i stanowią zasadnicze treści niniejszej Prognozy. Poniżej przedstawiono szczegółowe zasady ZR dotyczące ładu środowiskowego m.in. kompleksowej ochrony środowiska czy zasady przezorności.

3.2.2 ZGODNOŚĆ STRATEGII Z ZASADAMI KOMPLEKSOWOŚCI ORAZ PRZEZORNOŚCI W OCHRONIE ŚRODOWISKA

Kryteria badawcze:

- Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP są zgodne z zasadą kompleksowości w ochronie środowiska? (*ochrona jednego elementu powinna być realizowana z uwzględnieniem ochrony pozostałych elementów*).
- Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP są zgodne z zasadą przezorności?

Zgodność Strategii z zasadą kompleksowości w ochronie środowiska

Kluczowym czynnikiem skutecznej realizacji celów polityki środowiskowej jest wewnętrzne zintegrowanie zasad zrównoważonego rozwoju z zasadą zintegrowanej i kompleksowej ochrony środowiska. Wszelkie programowane działania powinny dotyczyć wszystkich elementów środowiska łącznie⁶⁸. W ramach niniejszej prognozy przyjęto, iż zasada kompleksowości zakłada **konieczność realizowania ochrony jednego lub kilku elementów przyrodniczych, z uwzględnieniem ochrony pozostałych komponentów środowiska**. Zasada kompleksowości została wyrażona w art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Na gruncie prawa wspólnotowego kompleksowość jest wymogiem merytorycznym wynikającym z treści art. 191 TFUE mówiącym o „wysokim poziomie ochrony środowiska naturalnego”⁶⁹. Zasada kompleksowości jest bezpośrednio powiązana z zasadą zachowania równowagi przyrodniczej, co oznacza, iż wszelkie działania modyfikujące układy naturalne i kształtujące warunki środowiskowe powinny być dokonywane na gruncie możliwie kompletnej wiedzy i dobrego rozpoznania systemowych powiązań przyrodniczych. Uszczegółowieniem zasady kompleksowości jest zasada zintegrowanej ochrony środowiska, zgodnie z którą proponowane narzędzia i mechanizmy wdrażania działań ochronnych i naprawczych powinny mieć charakter ponadsektorowy, uwzględniający również pośrednie oddziaływania emisji na środowisko. Zasada integracji wymagań środowiskowych przy ustalaniu i realizacji innych polityk i działań UE wynika z art. 11 TFUE.

W zasadzie ocena stosowania zasady kompleksowości (*i rozszerzenia tej zasady w zasadę zintegrowanej ochrony środowiska*) w dużym stopniu pokrywa się z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, czy planowane działania z jednej strony nie będą przyczyniały się do pogarszania się stanu środowiska, a z drugiej strony czy przewidziano dostatecznie dobrze ich skutki oraz włączono mechanizmy wspierające zrównoważony rozwój i realizację zasady najlepszej możliwej ochrony środowiska do wszystkich programowanych działań. Dodatkowo według tej zasady środowisko

67 patrz: główne wyzwanie Odnowionej Strategii ZR UE: Zrównoważony transport - dopilnować, by nasze systemy transportowe spełniały gospodarcze, społeczne i dotyczące środowiska potrzeby społeczeństwa, jednocześnie minimalizując ich niepożądany wpływ na gospodarkę, społeczeństwo i środowisko naturalne

68 Korzeniowski P. 2010. Zasady prawne ochrony środowiska. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

69 Górski i in. 2011. Prawo ochrony środowiska komentarz. C.H. BECK

powinno być traktowane jako pewna całość, to znaczy zespół powiązanych ze sobą i oddziałujących na siebie elementów.

Zadania związane z realizacją ochrony środowiska zawarte są przede wszystkim w Celu operacyjnym 3.3 *Czyste środowisko i bioróżnorodność*. Przewidziano w nim realizację trzech kierunków działań – odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych, rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych, poprawę spójności przyrodniczej oraz wspieranie zachowania różnorodności biologicznej. Podział ten wyraźnie wskazuje, iż projekt Strategii nie odnosi się do kwestii środowiska kompleksowo. Wprawdzie dodatkowych działań pozytywnie wpływających na stan środowiska można doszukiwać się w innych rozdziałach to jednak nie wszystkie elementy środowiska zostały wystarczająco szczegółowo wzięte pod uwagę. W analizie oddziaływania realizacji założeń projektu Strategii na środowisko (*przedstawionej w rozdziale 5*) wskazano najważniejsze uchybienia w konstrukcji zaleceń odnośnie kompleksowej zasady ochrony środowiska oraz zasady integrowania. W tym miejscu przykładowo można wymienić np. ochronę wód, którą w dużej mierze pominięto. Wprawdzie działania związane z infrastrukturą ściekową przyczynią się do poprawy jakości wód, nie są jednak jedynymi istotnymi dla ich ochrony. Podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do realizacji celu operacyjnego – skuteczny system obsługi inwestorów, gdzie docelowo zakłada się wzrost ilości nowych inwestycji, jednak nie określa się, iż promowane będą także inwestycje prośrodowiskowe (*ekoinwestycje*) a także, że nowopowstające inwestycje będą wyposażone w innowacyjne systemy ochrony środowiska. Nie można jednoznacznie przesądzać, że niewymienienie ich w tekście oznacza zaniechanie działań w tym kierunku, jednak brak bezpośredniego wskazania może spowodować mniejsze zainteresowanie ochroną środowiska. Ocenia się, że wprowadzenie uzupełnienia w Strategii na temat inwestycji o wysokim rozwoju technologicznym w zakresie ochrony środowiska w konsekwencji przyczyni się do lepszej dbałości o stan środowiska (będzie także realizowało zasadę kompleksowości i integrowania).

Kolejne zagadnienie, przy którym należy wzmocnić stosowanie zasady kompleksowości (i jednocześnie integrowania) to ochrona przeciwpowodziowa, (Autorzy projektu SRWP wydzielili cel operacyjny dla tego zagadnienia), w którym wzięto pod uwagę wyłączenie kwestie związane z bezpieczeństwem ludzi, a pominięto wpływ inwestycji związanych z ochroną przeciwpowodziową na środowisko, a także aspekt przyrodniczy obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi (obszary te mają często istotne znaczenie z punktu widzenia przyrodniczego). Ponadto należy zauważyć, iż powódzie nie są jedynym zagrożeniem naturalnym województwa pomorskiego [patrz rozdział 4.7]. Szczegółową ocenę tego zagadnienia zawarto w rozdziale 5.3.4, a rekomendacje zmian zamieszczono w rozdziale 6.3.4.

Zasada kompleksowej ochrony środowiska oraz zasada integrowania zostały pominięte także w zakresie zaplanowanych działań w odniesieniu do rozwoju turystyki. W tym obszarze w projekcie SRWP najbardziej razi sprzeczność – z jednej strony (*cel operacyjny 1.4*) zakłada się wzmocnienie wizerunku regionu w oparciu o znaczący potencjał przyrodniczy, a z drugiej zakłada się podniesienie atrakcyjności turystycznej obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi - często związanych z ekosystemami od wody zależnymi mających wysoką wartość przyrodniczą.

W rozdziale omawiającym narzędzia realizacji ocenianego projektu Strategii (str. 45) określono, iż zasadniczym narzędziem realizującym jej zapisy będą programy wojewódzkie (*stanowiące funkcję nadrzędną do programów operacyjnych wspieranych środkami UE*). Zaplanowane w systemie realizacji zapisów Strategii programy powinny być poddane ocenie pod kątem stosowania zasad ochrony środowiska i potencjalnego oddziaływania na środowisko. Dopiero na ich etapie będzie można dokładniej ocenić jak wdrażana jest zasada kompleksowości.

Zgodność Strategii z zasadą przeczności

Zasada przeczności stanowi jedną z kluczowych zasad polityki ochrony środowiska UE wyartykułowaną w ust. 2 art. 191 TFUE. W ramach niniejszej oceny skutków środowiskowych uwzględniono treść zasady przeczności zdefiniowanej w Deklaracji z Rio (Zasada 15) głoszącej, iż *„państwa powinny szeroko zastosować zapobiegawcze podejście w celu ochrony środowiska, mając na uwadze ich własne możliwości. Tam gdzie występują zagrożenia poważnymi lub nieodwracalnymi zmianami, brak całkowitej naukowej pewności nie może być powodem opóźniania efektywnych działań, których realizacja prowadziłaby do degradacji środowiska”*. Na gruncie prawa krajowego zasada przeczności została określona w art. 6 ust. 2. ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska który mówi, iż *„kto podejmuje działalność, której negatywne oddziaływanie na środowisko nie jest jeszcze w pełni rozpoznane, jest obowiązany, kierując się przecznością, podjąć wszelkie możliwe środki zapobiegawcze.”* W aspekcie praktycznym przyjęto, iż realizacja zasady przeczności wiąże się z programowaniem i realizacją rozwiązań oszczędnych, dostępnych w praktyce i opartych na aktualnej wiedzy. Zasada przeczności oznacza zakaz podejmowania rozstrzygnięć lub działań mogących znacząco oddziaływać na środowisko bez wystarczającego rozpoznania ich potencjalnych skutków dla środowiska. Oznacza ona również konieczność podjęcia stosownych i skutecznych kroków służących zmniejszeniu wszelkich negatywnych oddziaływań, poprzedzonych uzyskaniem akceptacji społecznej dla podejmowanych działań. Realizacja zasady przeczności ma zapobiegać powstawaniu konfliktów społecznych, a także ustrzec przed powstawaniem zagrożeń zdrowia i życia człowieka oraz bezpieczeństwa ekologicznego. Zasada przeczności nie może być rozumiana jako zasada unikania wszelkiego ryzyka. Konieczność jej stosowania pojawia się w okolicznościach, w których posiadana wiedza naukowa jest niepewna, niewystarczająca, nieprzekonywująca. W ramach niniejszej Prognozy przyjęto założenie, iż zasada przeczności może obowiązywać w przypadku, gdy potencjalne ryzyko nie jest w pełni ocenione, a jego skutki dostatecznie wykazane⁷⁰. W związku z powyższym również do podjęcia stosowanych działań ochronnych i mitygujących nie jest niezbędne istnienie niepodważalnych dowodów i wskazań naukowych⁷¹. Podstawową formą wdrażania zasady przeczności (*i prewencji, zasada przeczności jest w zasadzie rozszerzeniem zasady prewencji*) jest przeciwdziałanie zanieczyszczeniom oraz likwidacja szkód u źródeł ich powstawania. Zasada przeczności dopuszcza ograniczenie lub zakaz prowadzenia działalności mogącej spowodować szkody środowiskowe także w sytuacji, gdy ta możliwość nie została jeszcze w pełni naukowymi metodami dowiedziona⁷².

SRWP to dokument o bardzo dużym poziomie ogólności i syntetycznym zapisie zaplanowanych scenariuszy rozwoju. Ocena wdrażania zasady przeczności jest tym samym utrudniona. Nie można stwierdzić jednoznacznie, czy zasada przeczności jest realizowana ponieważ w opisie kierunków działań nie ma szczegółowych zapisów mówiących o sposobie ich realizacji.

Nie mniej jednak największe niebezpieczeństwo wiążące się z niezastosowaniem zasady przeczności (*a także zasady prewencji*) zidentyfikowano w przypadku realizacji celu operacyjnego 1.4 *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*. Analiza zapisów tego celu wskazuje, iż obszary o wysokim potencjale środowiska przyrodniczego mają stać się głównymi obszarami realizacji niniejszego celu. W zapisach SRWP nie zostało wspomniane, iż rozwój turystyki odbędzie się z uwzględnieniem odporności środowiska przyrodniczego na presję powodowaną turystyką ani z uwzględnieniem zasad zrównoważonych, prośrodowiskowych form turystyki.

Kolejnym zapisem SRWP gdzie istnieje zagrożenie niewystarczającego zastosowania zasady przeczności jest zapis mówiący o podniesieniu atrakcyjności inwestycyjnej, turystycznej i

70 Korzeniowski 2010, op. cit.

71 Górski i in. 2011, op. cit.

72 Górski M. (red.). 2009, Prawo ochrony środowiska, Wydawnictwo Oficyna a Wolters Kluwer business

osiedleńczej obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez zapewnienie im skutecznej ochrony przeciwpowodziowej (cel operacyjny 3.4.1).

Takie sformułowanie zapisu było z pewnością uzasadnione charakterem ukształtowania fizjograficznego województwa pomorskiego, a w szczególności obszaru Żuław. Zapis ten nie uwzględnia jednak kwestii ochrony przyrody wskazując jako istotne przesłanki jego realizacji jedynie kwestie ekonomiczne, gospodarcze i społeczne. Można uznać, iż obecna forma tego kierunku działania, bez dokładnego zdefiniowania obszaru geograficznego i intencji nie jest do końca zgodna z zasadą przeczności.

3.2.3 ANALIZA UWZGLĘDNIENIA W STRATEGII PROBLEMÓW OCHRONY ŚRODOWISKA

Kryteria badawcze:

- Czy ocena sytuacji wyjściowej, scenariusze, określenie misji i celów oraz wizja rozwoju województwa pomorskiego nakreślone w SRWP uwzględniają problemy ochrony środowiska?
- Czy zaproponowane cele i kierunki SRWP odnoszą się do zidentyfikowanych problemów ochrony środowiska?

Podstawą wyznaczenia celów strategicznych, celów operacyjnych oraz kierunków działań ujętych w projekcie SRWP był Raport z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2005-2009⁷³. W raporcie kwestie ochrony środowiska zawarte są bezpośrednio w rozdziałach 2.4.4 (*system infrastruktury ochrony środowiska*), 2.4.2 (*system transportowy*) i 2.4.3 (*system zaopatrzenia w wodę i energię*). W raporcie zwrócono uwagę na niski poziom integracji systemu transportu zbiorowego, co znalazło odzwierciedlenie w zapisach celu III.1 projektu zaktualizowanej SRWP 2020. Projekt SRWP 2020 w zakresie środowiska i jego ochrony dotyczy jedynie wybranych obszarów. Z tekstu SRWP 2020 nie wynika jednoznacznie dlaczego w projekcie Strategii uwzględniono tylko niektóre z problemów ochrony środowiska. Można domniemywać, iż ma to związek z przyjętą w procesie aktualizacji SRWP⁷⁴ koncepcją, która zakłada, iż jest to strategia „wyborów i zobowiązań”, co między innymi oznacza koncentrację interwencji na wybranych obszarach tematycznych, na które samorząd województwa ma rzeczywisty wpływ i dysponuje konkretnymi narzędziami realizacyjnymi.

Projekt SRWP nie zawiera diagnozy stanu środowiska, stąd błędnym byłoby wnioskowanie, iż uwzględnione zostały obszary o największych potrzebach realizacji działań zapobiegawczych i ochronnych. Projekt SRWP 2020 w części C (trendy i uwarunkowania globalne, europejskiej i krajowe) wymienia postępujące zmiany klimatu, problemy bezpieczeństwa energetycznego, niekontrolowany rozwój miast oraz zanieczyszczenie i degradację Morza Bałtyckiego. Ma to charakter zauważenia problemu, jednak nie jest diagnozą. Autorzy niniejszej Prognozy w rozdziale 4 dokonali uproszczonej oceny stanu i potrzeb środowiska na obszarze objętym oddziaływaniem Strategii. W sposób tabelaryczny odniesiono się też do stopnia uwzględnienia zidentyfikowanych problemów w projekcie SRWP.

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego po jej przyjęciu nie będzie jedynym dokumentem wpływającym na realizację przedsięwzięć uwzględniających ochronę i poprawę stanu środowiska. W tym zakresie najważniejszym dokumentem jest Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego, który wyznacza ramy do realizacji omawianego zagadnienia.

Trzeba jednak zwrócić uwagę, że SRWP 2020 będzie stanowiła nadrzędny dokument w systemie zarządzania województwem i jej zapisy będą miały istotny wpływ np. na zapisy Regionalnego Programu Operacyjnego w latach 2014-2020. Pominiecie lub zawężenie niektórych kwestii środowiskowych w SRWP może skutkować marginalnym ich potraktowaniem przy podziale środków finansowych.

73 Załącznik nr 1 do Uchwały ZWP nr 294/31/11 z dnia 22 marca 2011r.

74 Załącznik do Uchwały Nr 750/56/11 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 28 czerwca 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Mając to na względzie proponuje się zwrócić uwagę na następujące zawężenia lub pominięcia obszarów ochrony środowiska:

- projekt SRWP w zasadzie pomija zagadnienia związane z ochroną gleb i ochroną powierzchni Ziemi, ochroną ekosystemów Morza Bałtyckiego i wybrzeży, problematyką hałasu i promieniowania elektromagnetycznego;
- dyskusyjna jest zasadność zawężenia wykonania planów ochrony tylko dla parków krajobrazowych skoro w województwie pomorskim występują także inne formy ochrony przyrody wymagające sporządzenia planów. Jedynym uzasadnieniem jest fakt, iż tylko parki krajobrazowe spośród form ochrony przyrody wymagających sporządzenia planów leżą w kompetencjach Zarządu Województwa. Wydaje się jednak, że nie upoważnia to Autorów projektu SRWP 2020 do zastosowania zawężenia, które może w przyszłości powodować marginalizowanie odpowiedzialnych za pozostałe obszary przy pozyskiwaniu środków na przygotowywanie i realizację planów ochrony);
- w zapisach dotyczących rozwoju innowacji wskazane wydaje się, aby dokonać uszczegółowienia, wskazującego, iż dotyczą one także rozwoju ekoinnowacji. Istotność takiego zapisu jest dyktowana tym, iż inwestowanie w ekoinnowacje przyczyni się do poprawy jakości środowiska oraz jakości życia ludzi;
- projekt SRWP nie uwzględnia w wystarczający sposób roli świadomości ekologicznej mieszkańców oraz wpływu modelu konsumpcji zasobów na stan środowiska.

3.2.4 ANALIZA OTOCZENIA STRATEGII

Kryteria badawcze:

- Czy zaproponowany został właściwy system realizacji oraz właściwe ramy instytucjonalne i prawne (ocena zaangażowanych podmiotów, narzędzi realizacji i sposobu finansowania) dla realizacji postawionych w SRWP celów w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju?
- Czy zaproponowano właściwy system monitorowania i oceny efektów środowiskowych skutków wdrażania planowanych działań, w tym czy zaproponowano odpowiednie wskaźniki?

Analiza systemu realizacji, ramy instytucjonalne i prawnych dla realizacji SRWP

Wytyczne Ministerstwa Rozwoju Regionalnego⁷⁵ dotyczące aktualizacji regionalnych strategii rozwojowych⁷⁶ wskazują na **obowiązek** stworzenia *Regionalnych Obserwatoriów Terytorialnych* (ROT), które obok analogicznej instytucji na poziomie krajowym, mają tworzyć system współpracy i przepływu informacji między najważniejszymi podmiotami publicznymi biorącymi udział w realizacji polityki rozwoju na szczeblu regionalnym, w celu monitorowania i oceny całości interwencji publicznej mającej wpływ terytorialny. Strategie rozwoju województw powinny wskazywać jednostki, które będą uczestniczyły w systemie obserwatoriów terytorialnych w danym województwie. Samorząd wojewódzki **może** powoływać *Regionalne Forum Terytorialne* (RFT) lub ciało o podobnym charakterze dla stymulowania dyskusji strategicznej na temat celów, kierunków i efektów polityki regionalnej oraz w celu zapewnienia platformy wymiany informacji i doświadczeń między aktorami polityki regionalnej z obszaru województwa. Do takiego forum, powinni wejść przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa, administracji rządowej w województwie, partnerzy społeczno-gospodarczy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, uczelni oraz instytucji badawczych i statystycznych oraz eksperci zewnątrz w zależności od tematyki spotkań. Strategia Rozwoju powinna zawierać informacje na temat utworzenia takiego forum w danym województwie.

Zaproponowany w ocenianej strategii Pomorski Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) ma niejednoznaczny charakter. Trudno ocenić, czy jest to obligatoryjne obserwatorium czy fakultatywne

⁷⁵ Wynikającej z przyjętej Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego.

⁷⁶ MRR Aktualizacja Strategii Rozwoju Województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych – przewodnik; maj 2011 r

forum. Czy też może jest próbą twórczej integracji tych dwóch narzędzi? Za najbardziej wskazane z punktu widzenia realizacji zasad ZR rekomendowane jest ustanowienie instytucji **forum** jako rozwiązania systemowego, umożliwiającego debatę publiczną nad efektami prowadzonej polityki oraz udział społeczny i współdecydowanie w sprawach dotyczących rozwoju. Ważne byłoby, aby to takie forum zaprosić także przedstawicieli ekologicznych organizacji pozarządowych, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji, które w swym statucie działają na rzecz środowiska województwa pomorskiego.

Autorzy projektu SRWP założyli wzmocnienie pozycji regionu w skali krajowej, bałtyckiej i europejskiej. Województwo pomorskie ma być liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce. Aby możliwa była weryfikacja i ocena stopnia realizacji tak postawionych ambitnych celów, macierze wskaźników monitoringowych powinny umożliwić analizy i studia porównawcze. Warto w tym zakresie posiłkować się dotychczasową wiedzą naukową i doświadczeniem płynącym ze zrealizowanych w tym zakresie projektów badawczych^{77 78 79}.

Analiza systemu monitorowania i oceny efektów środowiskowych SRWP

Wdrażanie kierunków działań wskazanych w ramach SRWP będzie monitorowane oraz okresowo oceniane. Sprawny monitoring postępów prowadzonych działań wymaga zbudowania systemu pozyskiwania danych umożliwiającego ich analizę oraz ocenę stopnia ich wdrożenia. System monitorowania i oceny efektów środowiskowych strategii oraz działań zmierzających do osiągnięcia zamierzonych efektów oparty będzie o miary sukcesu oraz zaproponowany system wskaźników przypisany do każdego celu operacyjnego.

W punkcie D *Monitorowanie i ocena efektów* rozdziału IV zatytułowanego *System Realizacji* opisano sposób oceny postępów wdrażania przyjętych celów i kierunków działań. W miarę procesu realizacji Strategii, w ramach UMWP będzie powołany Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji (PSME), a jego podstawowym celem funkcjonowania będzie efektywne wsparcie procesu decyzyjnego związanego z planowaniem i wykorzystaniem zasobów, także finansowych, kierowanych na realizację SRWP. Do zadań PSME będzie należał monitoring postępów wdrażania Strategii, ocena zmian zachodzących w regionie, identyfikacja nowych uwarunkowań związanych z realizacją celu, formułowanie prognoz i scenariuszy rozwoju regionu, ewaluacja efektów realizowanych polityk publicznych oraz monitoring zagospodarowania przestrzennego w połączeniu z analizą zmian przestrzennych w regionie. W ww. rozdziale wspomniano również o opracowywaniu przez Zarząd Województwa *Informacji o postępach realizacji Strategii (minimum raz na 2 lata)* oraz *Oceny realizacji Strategii (minimum raz w czasie kadencji Sejmiku Województwa)*, będącą podstawą do aktualizacji Strategii. W punkcie dotyczącym monitorowania i oceny efektów, a także w całym dokumencie nie odniesiono się do potrzeb oraz sposobów monitorowania realizacji celów pod kątem środowiskowym, a także ich ewaluacji w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju. Nie wspomniano także o ewentualnych niezamierzonych skutkach realizacji kierunków działań poszczególnych celów mogących istotnie zagrozić środowisku.

Stworzenie systemu monitoringu opartego na wskaźnikach przyporządkowanych do każdego celu operacyjnego powinno być tworzone w taki sposób, aby przy ich pomocy móc jednoznacznie ocenić wpływ konkretnych działań na politykę zrównoważonego rozwoju. Dobór wskaźników powinien również umożliwić bieżącą korektę założeń Strategii.

77 Kistowski M., 2003, Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk – Poznań

78 Korol J., 2007: Wskaźniki zrównoważonego rozwoju w modelowaniu procesów regionalnych. Wydawnictwo: Adam Marszałek

79 Borys T. i in. 2003. Opracowanie modelu wdrożeniowego wskaźników zrównoważonego rozwoju na poziomie wojewódzkim w ramach banku danych regionalnych.

Analizując system zaproponowanych w SRWP wskaźników można stwierdzić, że przede wszystkim mierzą one postęp w sferze społeczno-gospodarczej. Jednak, zgodnie z zasadą przezorności, wskazane jest, aby wszędzie tam gdzie identyfikacja rzeczywistych skutków środowiskowych jest utrudniona stosować ostrzejsze ograniczenia tak, aby w ramach realizacji celu nie wystąpiły żadne niespodziewane skutki dla środowiska. W przypadku ocenianego dokumentu oznacza to nic innego jak szeroką analizę wystąpienia możliwych konfliktów środowiskowych na tle zaproponowanego systemu wskaźników.

Niekiedy, mimo braku bezpośredniego odniesienia do oceny wpływu kierunku na środowisko, system proponowanych wskaźników pośrednio przekłada się na pomiar efektu środowiskowego. Tak jest chociażby w przypadku celu strategicznego *Otwarta gospodarka* gdzie wzrost ilości innowacyjnych przedsiębiorstw przełoży się pośrednio na propagowanie prośrodowiskowego modelu gospodarki. W tym przypadku postęp gospodarczy współgra z potrzebami środowiska. Inaczej jest w przypadku celu operacyjnego 1.4 (*Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*) gdzie zaproponowany system wskaźników mierzy wzrost ruchu turystycznego bez oceny jego wpływu na zrównoważony rozwój obszaru Pomorza. Brak jakiegokolwiek zapisu dającego podstawę do prośrodowiskowych działań gospodarczych staje się poważnym zagrożeniem dla utrzymania parametrów środowiskowych na dobrym poziomie. W ramach rekomendacji do Prognozy jej autorzy zaproponowali wskaźniki w ramach konkretnych celów operacyjnych, które łączą zamierzone efekty rozwoju gospodarczego ze środowiskiem. Poniżej przedstawiono propozycje, które powinny zostać przeanalizowane:

- Ilość stworzonych zielonych miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji zamierzeń SRWP (**cel 1.3, 2.1**);
- Wartość prośrodowiskowych inwestycji (**cel 1.3**) (wspartych w ramach realizacji zamierzeń SRWP);
- Zmiana powierzchni terenów wykorzystana do celów produkcyjnych w stosunku do powierzchni terenów zielonych (**cel 1.3 i cel 3.2**);
- Bilans ilości obszarów przemysłowych, (stref inwestycyjnych) stworzonych na obszarach objętych MPZP w stosunku do pozostałych obszarów (**cel 1.3**).
- Ilość obszarów atrakcyjnych turystycznie posiadających ekocertyfikaty np. kąpieliska odznaczone Błękitną Flagą (**cel 1.4**);
- Ilość usługodawców branży turystycznej posiadających ekocertyfikaty (**cel 1.4**);
- Liczba zgłoszonych szkód w środowisku na obszarach o wysokiej atrakcyjności turystycznej (**cel 1.4**);
- Powierzchnia utworzonych „zielonych przestrzeni publicznych” obszarach objętych interwencją (**cel 2.2**);
- Bilans transportu towarów wyrażony tonażem towarów przewożonych drogami, koleją, wodą i transportem lotniczym (**cel 3.1**);
- Bilans ilości pasażerów poruszających się transportem zbiorowym i indywidualnym (**cel 3.1**);
- Ilość dni z przekroczeniem norm jakości powietrza (**cel 3.1**);
- Udział ścieków komunalnych odprowadzanych bez oczyszczania w ogólnej ilości wytwarzanych ścieków komunalnych (**cel 3.2**);
- Udział ścieków przemysłowych odprowadzanych bez oczyszczania w ogólnej ilości wytwarzanych ścieków przemysłowych wymagających oczyszczania (bez wód chłodniczych) (**cel 3.2**);
- Wskaźniki pozwalające na określenie zmian w zakresie rozmiarów populacji gatunków chronionych w województwie pomorskim (**cel 3.2**).

A także propozycje modyfikacji zaproponowanych wskaźników:

- Odsetek punktów pomiarowych, na których stwierdzono przekroczenia standardów powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM 10 i benzo(a)pirenu w pyłe PM 10 (**cel 3.2**).

Autorzy proponują także szczegółowe rozpatrzenie wskaźników zaproponowanych w **celu 3.4**. Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa może być mierzona według Strategii dwoma wskaźnikami. Zakłada się, że do roku 2020 będzie rósł odsetek mieszkańców zabezpieczonych przed powodzią na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Ocena tego wskaźnika nie jest jednoznaczna. Na plus zalicza się względną wartość, odnoszącą się do całej społeczności. Wskaźnik może być więc odporny na błędy wynikające choćby z migracji ludności. Jak pokazuje praktyka źle skonstruowane wskaźniki wykazywały błąd w wyniku wyjazdów Polaków za granicę czy migracji ludności z obszarów wiejskich do miast (*głównie osób młodych*). Brakuje jednak metodycznych podstaw do pracy z wyznaczonym wskaźnikiem. Czy po wybudowaniu „skutecznego” systemu przeciwpowodziowego ludność jest dalej narażona na powódź czy nie jest na nią narażona? W jaki sposób agregować dane, skoro zebranie ich na poziomie sołectw jest już dużym wyzwaniem? Kto dostarczy danych do obliczenia wskaźnika? Jak określić zagrożenie przeciwpowodziowe przy ciągłym braku szczegółowych opracowań kartograficznych?

Wskaźnik powierzchnia terenów, na których występują lokalne podtopienia, wydaje się dobry, jednak tylko pod warunkiem istnienia odpowiednich źródeł wiedzy. Można założyć, że w niedługim czasie Zarząd Województwa będzie dysponował wystarczającymi informacjami / danymi do jego obliczenia. Krytyczna uwaga tyczy się jednak nazewnictwa. Zgodnie ze Słownikiem hydrogeologicznym podtopieniem nazywa się wzrost poziomu wód gruntowych – tak więc nie odnosi się wprost do zalewu powodziowego, choć zjawiska te często ze sobą współwystępują. Ponadto w przedstawionym do oceny projekcie SRWP omyłkowo została zaznaczona tendencja rosnąca dla tego wskaźnika.

Z tego względu autorzy Prognozy proponują wskaźnik: Powierzchnia terenów zagrożonych wystąpieniem powodzi (**cel 3.4**).

W ramach oceny zgodności projektu SRWP z zasadami zrównoważonego rozwoju, uwzględniając wcześniejszą uwagę dotyczącą porównywalności danych, zidentyfikowano konieczność przedyskutowania wprowadzenia następujących mierników:

- Wydatki na opiekę społeczną ogółem na mieszkańca (**cel 2.2.**),
- Udział bezrobotnych absolwentów szkół wyższych w liczbie bezrobotnych ogółem % (**cel 1.2**),
- Wydatki na kulturę i sztukę na mieszkańca (**cel 1.4**),
- Wydatki na ochronę zdrowia na mieszkańca (**cel 2.3**),
- Liczba mieszkańców na 1 lekarza (**cel 2.3**).

4 OCENA STANU ŚRODOWISKA NA OBSZARACH OBJĘTYCH ODDZIAŁYWANIEM STRATEGII

Rozdział dotyczący aktualnej sytuacji i trendów na obszarach objętych oddziaływaniem Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego (SRWP) ma przedstawić w sposób możliwie zwięzły ocenę stanu środowiska przyrodniczego analizowanego obszaru. Powstał on na podstawie syntetycznej oceny opracowanej w początkowej fazie prac, która ze względu na swoją objętość nie została dołączona do Prognozy. Założeniem tego rozdziału, o czym wspomniano na początku, nie jest wyczerpanie problematyki stanu środowiska regionu, a jedynie krytyczna ocena informacji o zidentyfikowanych problemach i potrzebach odnośnie utrzymania bądź poprawy jakości środowiska w województwie pomorskim, dokonana na podstawie dostępnych danych i istniejących opracowań. Szczególny nacisk położono na obszary specyficzne i istotne pod kątem oddziaływania SRWP (*klimat i zagrożenia naturalne, transport, energetyka, gospodarka*).

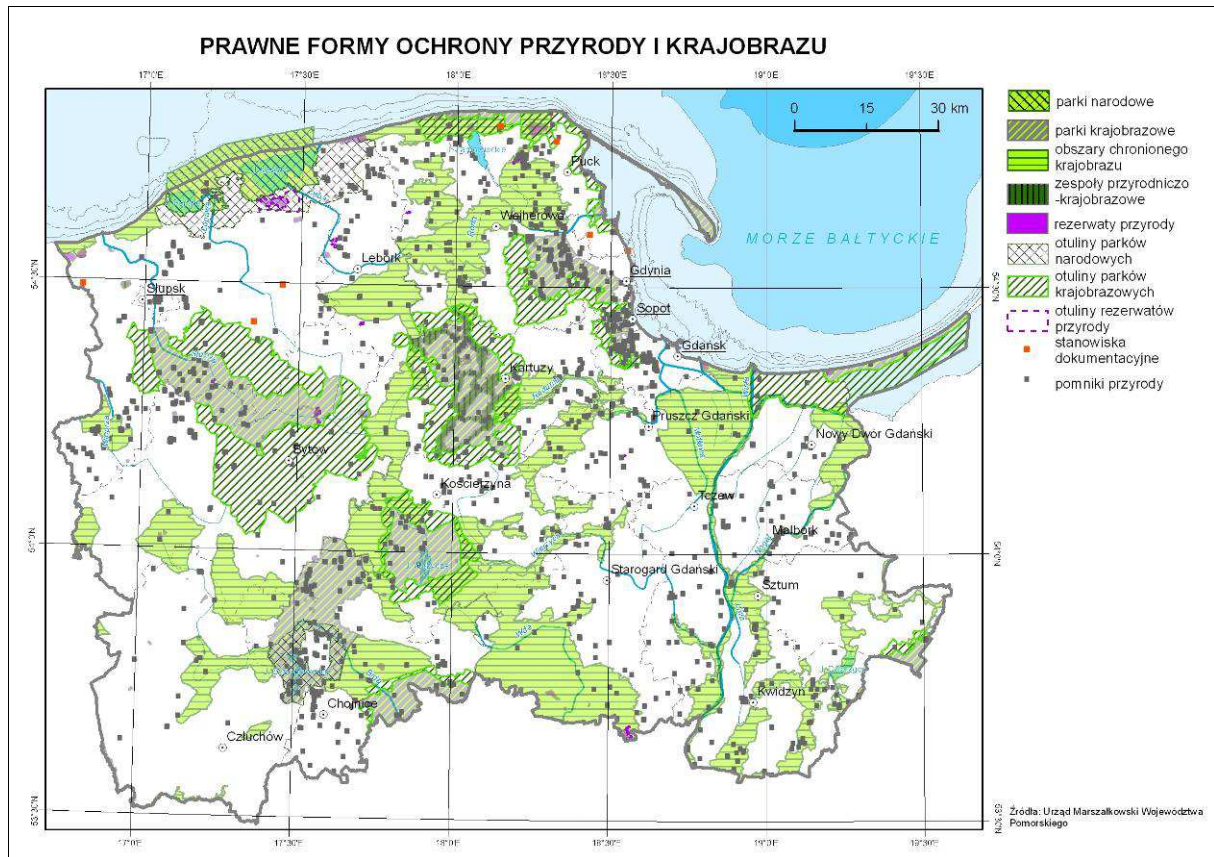
4.1 RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, ROŚLINY I ZWIERZĘTA, OBSZARY CHRONIONE – W TYM OBSZARY NATURA 2000

Województwo pomorskie posiada duże walory przyrodnicze, wynikające między innymi ze znacznego zróżnicowania środowiska i krajobrazu oraz stopnia zachowania naturalności niektórych ekosystemów. Zgodnie z danymi z GUS stosunkowo dużą powierzchnię województwa zajmują obszary prawnie chronione (*ok. 32,7% przy średniej dla Polski 32,4%⁸⁰*). Do szczególnie cennych przyrodniczo należą unikatowe siedliska flory i fauny:

- Dolina Dolnej Wisły (*unikatowa roślinność starorzeczy, zbiorowiska namuliskowe brzegu, rzadkie łęgi nadrzeczne, roślinność grodzisk średniowiecznych*);
- Mierzeja Wiślana (zbiorowiska nawydmowo - murawowe, leśne, torfowiskowe, szuwarowe);
- Pas nadmorski od Kępy Puckiej do zachodniej granicy województwa (*naturalne ciągi sukcesyjne, liczne zbiorowiska wodne i pozostałości torfowisk atlantyckich*);
- Doliny wszystkich średnich i małych rzek (*liczne zbiorowiska leśne, wodne i nawodne*);
- Lasy Mirachowskie (*cenne zbiorowiska torfowiskowe, źródłiskowe, dobrze zachowane zbiorowiska leśne, obecność rzadkich gatunków górskich*);
- Strefa krawędziowa wysoczyzny Pojezierza Kaszubskiego wraz z kompleksem leśnym na południe od Wejherowa (*cenne zbiorowiska roślinne w związku z występowaniem jezior lobeliowych*);
- Fragment kompleksu leśnego otaczającego jezioro Wdzydze (*torfowiska wysokie i przejściowe, łąki oraz bory sosnowe z rzadkimi gatunkami*);
- Fragment Borów Tucholskich na wschód od jeziora Charzykowskiego (*bory z rzadkimi przedstawicielami fauny, jeziora, cieki i torfowiska*);
- Akwen Morza Bałtyckiego (*liczne kręgowce i awifauna, unikaty jakimi są ssaki morskie: foka szara i morświn zwyczajny, foka obrączkowana, foka pospolita*).

Ochrona tych wartości prowadzona jest w ramach ustawowego systemu obszarów chronionych. W skład tego systemu wchodzi dwa parki narodowe: Słowiński i Borów Tucholskich, 130 rezerwatów przyrody, 9 parków krajobrazowych, 44 obszary chronionego krajobrazu oraz liczna grupa obiektów ochrony indywidualnej (*1986 pomników przyrody, 32 zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, 7 stanowisk dokumentacyjnych i 842 użytków ekologicznych*).

80 Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011 (GUS 2011)

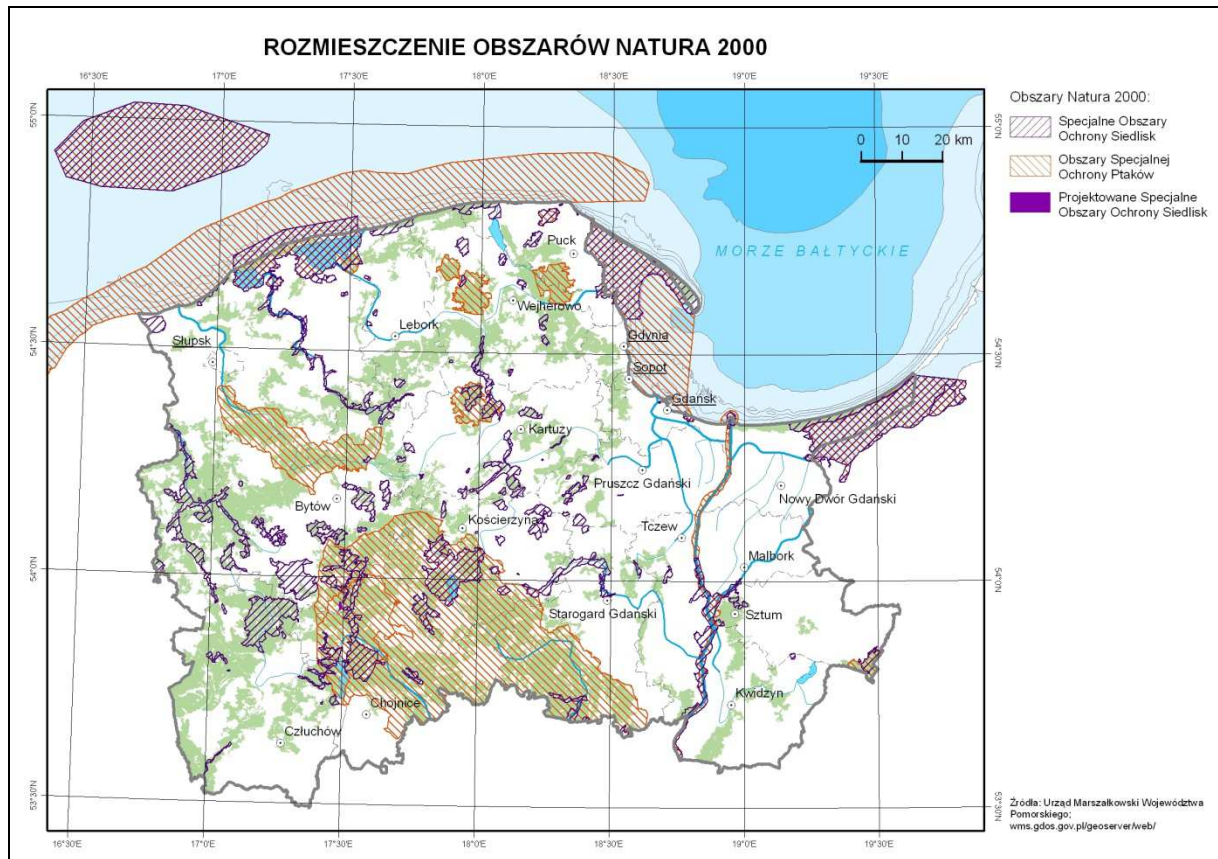

Ryc. 2 Prawne formy ochrony przyrody i krajobrazu na terenie województwa pomorskiego (opracowanie własne na podst. danych UMWP)

Obszary Natura 2000

Na terenie województwa wyznaczono łącznie 112 obszarów w ramach sieci Natura 2000⁸¹, tworzących spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną połączoną korytarzami ekologicznymi. Znajduje się tutaj 97 Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk (SOO) oraz 15 Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO), które obejmują swym zasięgiem łącznie ponad 500 tys. ha. Obszary systemu Natura 2000 w większości są objęte różnymi formami ochrony prawnej. Obejmują one ochronę unikatowych w skali Europy siedlisk. Wśród najcenniejszych na uwagę zasługują siedliska związane ze środowiskiem morskim, torfowiska oraz jeziora zróżnicowane pod względem flory i fauny jeziora oligo-, mezo- i dystroficzne oraz ptasie ostoje o randze europejskiej.

⁸¹ <http://www.natura2000.gdos.gov.pl>

Ryc. 3 Istniejące obszary europejskiej sieci Natura 2000 (opracowanie własne na podst. danych UMWP oraz GDOŚ)

Siedliska nadmorskie i morskie

Charakteryzując różnorodność biologiczną województwa pomorskiego szczególną uwagę należy zwrócić na siedliska nadmorskie i morskie zlokalizowane w strefie przybrzeżnej oraz habitaty zlokalizowane w środowisku morskim w podziale na siedliska denne oraz toni wodnej. Morze Bałtyckie jest integralną częścią kraju, na odcinku 316 km linia brzegowa leży na terenie Województwa Pomorskiego⁸². W tej części w Bałtyku, w strefie przybrzeżnej, można wyróżnić 3 obszary szczególnie istotne pod względem specyficznych warunków biologicznych. Są to:

- Zatoka Pucka zamknięta w naturalnych granicach płycizny Ryfu Mew – jedna osłonięta morska zatoka w Polsce objęta ochroną a zarazem intensywnie użytkowana rybacko i turystycznie;
- Ławica Słupska – stanowiąca unikalną formę geologiczną z zalegającymi głazami i głazowiskami będących pozostałościami po rozmytych osadach morenowych;
- Pas przybrzeżnych wód od Stilo do Ustki wyróżniający się znikomą ingerencją człowieka w jego naturalny typowy dla polskiego wybrzeża charakter.

Wokół Bałtyku żyje ponad 140 mln ludzi, a w ok. 60 wielkich miastach oraz nad uchodzącymi do Morza Bałtyckiego dwustu rzekami znajdują się rejony gospodarcze o wielkiej gęstości zaludnienia. Praktycznie każda działalność człowieka powoduje powstawanie różnorodnych zanieczyszczeń (płynnych, stałych, gazowych), co nie pozostaje bez znaczenia dla ochrony różnorodności biologicznej Bałtyku.

Poniżej podano przykładowe przyczyny zanieczyszczenia wód Bałtyku wpływające na stan siedlisk morskich i nadmorskich to:

⁸² Atlas siedlisk dna polskich obszarów morskich, 2009

- odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych,
- skażenie związkami toksycznymi, metalami ciężkimi i związkami organicznymi
- spływ za pośrednictwem rzek substancji chemicznych wykorzystywanych w rolnictwie,
- wyrzucanie odpadów do morza,
- skażenie substancjami ropopochodnymi – wypadki morskie,
- usuwanie do wód wszelkich odpadków olejowych powstających podczas pracy statków oraz z ich mycia, wypompowywanie wód balastowych ze statków (*świadczy o tym fakt zwiększonego skażenia wód w obrębie szlaków żeglugowych i w basenach portowych*),
- nadmierna eksploatacja turystyczna.

W wielu miejscach na obszarze polskich wód terytorialnych ze względu na wysoki stopień zanieczyszczenia występują bardzo niekorzystne warunki dla bytowania organizmów. W wyniku eutrofizacji wód mamy do czynienia z nadmiernym wzrostem biomasy opadającej na dno morza i powodującej zachwianie równowagi tlenowej, czego następstwem jest powstawanie pustyni beztlenowych (*przykład: Głębia Gdańska*).

Zidentyfikowane problemy

Różnorodność biologiczna Pomorza jest także zagrożona fragmentacją obszarów chronionych i korytarzy ekologicznych. Wynika to z nadmiernej eksploatacji tych terenów i urbanizacji realizowanej bez planów zagospodarowania przestrzennego. Postępująca urbanizacja zajmuje cenne przyrodniczo obszary (w tym lasy, łąki i doliny rzeczne stanowiące korytarze ekologiczne), odgrywające istotną rolę w utrzymaniu różnorodności biologicznej i spójności przestrzennej obszarów przyrodniczych. Coraz większym problemem staje się eutrofizacja wód czy też intensywna gospodarka rolna nastawiona w dużej mierze na produkcję monokultur.

Wzmaga się presja masowej turystyki oraz rozwoju budownictwa lotniskowego na terenach przybrzeżnych i w otoczeniu zbiorników wodnych. Utrzymywane są intensywne formy gospodarowania na obszarach wiejskich. Skarb Państwa (*przede wszystkim reprezentowany przez Agencje: Mienia Wojskowego i Nieruchomości Rolnych*) wyprzedaje tereny zbędne dla dotychczasowej działalności, bez uprzedniej oceny wartości przyrodniczej⁸³. Presja na przyrodę wzmaga się wraz z rozwojem cywilizacyjnym i każdy rok przynosi niekorzystne zmiany zachodzące praktycznie na wszystkich poziomach jej organizacji.

Należy także zauważyć, że duża część gmin województwa oraz część obszarów chronionych nie posiada inwentaryzacji przyrodniczych, co w praktyce uniemożliwia sprawne zarządzanie środowiskiem i jego skuteczną ochronę.

Największą bolączką wydaje się jednak brak świadomości, (*zarówno społeczności lokalnych jak i jednostek samorządów terytorialnych*), co do znaczenia i potrzeby ochrony obszarów o cennej różnorodności biologicznej. Podobnie niski jest stan świadomości o korzyściach płynących z posiadania na swoim terenie „obszarów chronionych”⁸⁴ (*przede wszystkim Natura 2000*). Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przypuszczać, że zły stosunek samorządów i społeczności lokalnych do sieci obszarów Natura 2000 najprawdopodobniej miał swój początek w odgórnym sposobie wytyczania granic, bez odpowiednio przeprowadzonych konsultacji społecznych i najczęściej bez jakichkolwiek akcji informacyjno-edukacyjnych wśród społeczności lokalnej. Przy określaniu obszarów chronionych często brano pod uwagę jedynie aspekty przyrodnicze, bez uwzględnienia czynników społeczno-gospodarczych. Z tego właśnie względu obecność obszarów Natura 2000 na terenie gmin uważana jest za barierę rozwojową⁸⁵. Tymczasem wzrost skuteczności działań ochronnych jest niemożliwy bez

83 Szczegółowa analiza realizacji celów i kierunków działań przyjętych w POŚ województwa pomorskiego

84 Kwestie te rozwinęto w rozdziale 5.6.

85 Raport 2011 r. Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej Natura 2000 – dobro publiczne, problem prywatny

wsparcia i akceptacji społecznej. Jest bowiem praktycznie nie możliwe chronienie przyrody, gdy istnieje opór otoczenia w stosunku do administracji zarządzającej danym obszarem chronionym. Bez zdecydowanych działań edukacyjnych sytuacja ta nie ulegnie zmianie.

Z drugiej strony organy odpowiedzialne za zarządzanie obszarami chronionymi często wykazują się podejściem zbyt konserwatorskim w stosunku do obszarów Natura 2000 powodując, że nawet proste inwestycje muszą przechodzić skomplikowane procedury prowadzące do przedłużenia i podrożenia procesu inwestycyjnego, a czasami do rezygnacji z ich realizacji. Biorąc to pod uwagę zasadnym byłoby opracowanie „regionalnych” lub „lokalnych” list działalności gospodarczych, które funkcjonują i będą funkcjonować w obszarach Natura 2000. Lista taka mogłaby uwzględniać działalności:

- preferowane – które zostałyby objęte wsparciem ze środków publicznych,
- dopuszczalne – istniejących już na danym terenie (nieoddziałujące w sposób negatywny) lub które po przeprowadzeniu właściwych procedur nie wykazują negatywnych oddziaływań na cele danego obszaru Natura 2000,
- a także listę działalności wykluczonych – zabronionych w odniesieniu do nowych inwestycji na danym obszarze naturalnym.

A zatem na pytanie jak chronić różnorodność biologiczną, odpowiedź brzmi:

- poprzez stosowanie zasad rozwoju zrównoważonego, co doprowadzi do ograniczenia presji,
- poprzez rzeczywiste respektowanie obowiązujących przepisów prawa i przełamanie niechęci administracji samorządowej do podejmowania działań i decyzji sprzyjających ochronie,
- poprzez wzrost świadomości dotyczącej istotności obszarów chronionych i korzyści, które płyną z ich zachowania.

4.2 LUDZIE (ZDROWIE, WARUNKI ŻYCIA, ZACHOWANIA SPOŁECZNE)

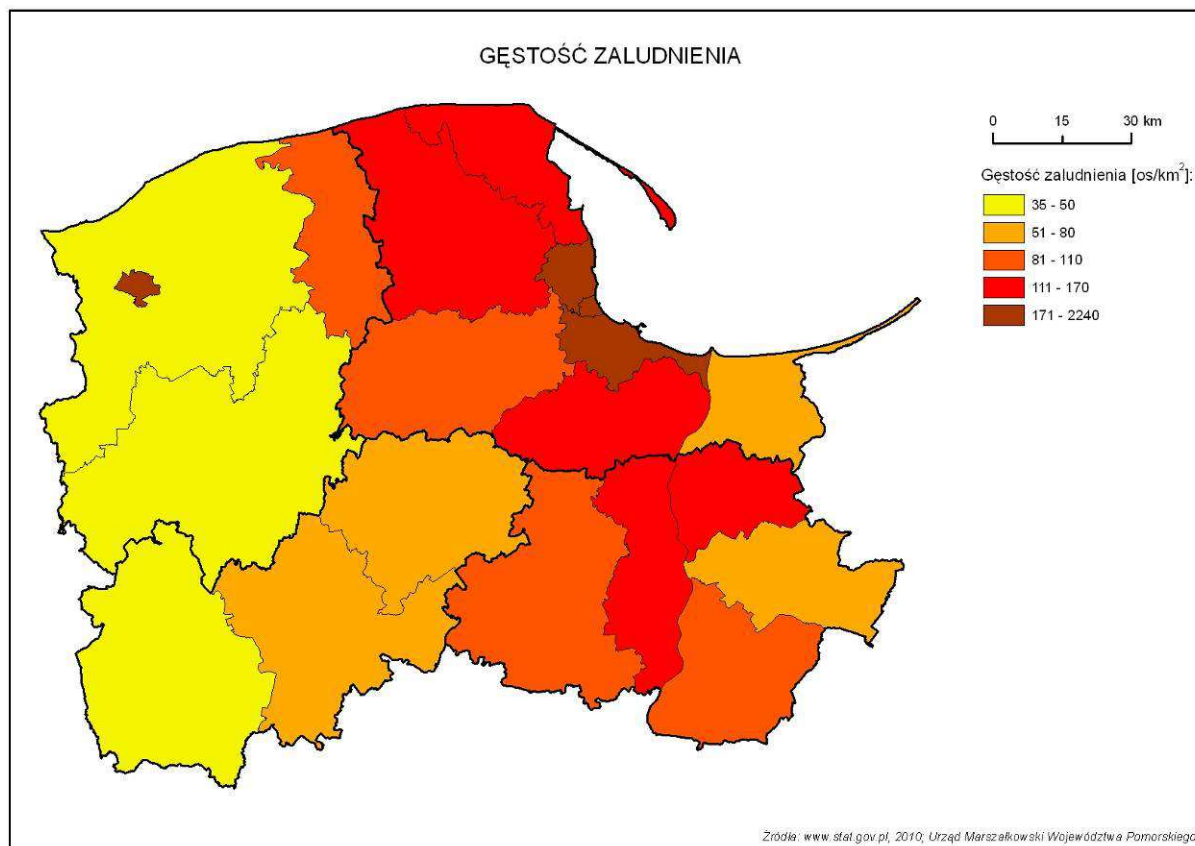
Liczba ludności w województwie pomorskim w 2010 r. wynosiła 2 240 319 mieszkańców, co stanowiło 5,8% populacji Polski i plasowało województwo na 7 miejscu pod względem liczby ludności w kraju. Z danych statystycznych wynika, że liczba Pomorzan stale rośnie, a prognozy przewidują dalszy jej wzrost. W 2020 r. populacja województwa pomorskiego wynosić może 2 285 076 mieszkańców. Największy odsetek ludności województwa pomorskiego zamieszkuje powiat m. Gdańsk (20,39%), powiat m. Gdynia (11,03%) i powiat wejherowski (8,73%), najmniejszy natomiast: powiat m. Sopot (1,70%) oraz powiaty powiat nowodworski, sztumski, człuchowski i lęborski, w których odsetek ludności nie przekracza 3%.

Gęstość zaludnienia województwa pomorskiego w 2010 r. wynosi 122 os./km². Największą gęstość zaludnienia odnotowano w Słupsku (2240 os./km²) oraz w Trójmieście, a także w powiecie tczewskim i wejherowskim. Najmniejsza gęstość zaludnienia – poniżej 50 os./km² występuje w powiatach: bytowskim, człuchowskim i słupskim.

Miasta zamieszkuje stosunkowo dużo, bo aż 65,7% ogółu ludności województwa pomorskiego (Polska 60,5%), z czego niemal połowa to mieszkańcy Trójmiasta (736 815 osób). Najwyższym odsetkiem ludności wiejskiej charakteryzują się przede wszystkim powiaty kartuski, słupski, gdański (powyżej 70%). Spośród powiatów ziemskich najwięcej ludności miejskiej zamieszkuje powiaty malborski i tczewski (powyżej 65% mieszkańców).

Z danych GUS wynika, że na przestrzeni ostatnich lat sukcesywnie maleje liczba ludności w miastach na prawach powiatów. Znaczący przyrost ludności odnotowuje się natomiast w powiatach sąsiadujących z aglomeracją trójmiejską: gdańskim, kartuskim, wejherowskim, puckim, a także w powiecie chojnickim i słupskim. Świadczy to o procesie suburbanizacji, czyli zjawisku odpływu ludności z centrów miast na obszary podmiejskie i wiejskie. Konsekwencją postępującego odpływu

ludności na obszary wiejskie jest wzrost powierzchni terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej, co wpływa na przekształcenie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego na obszarach wiejskich.

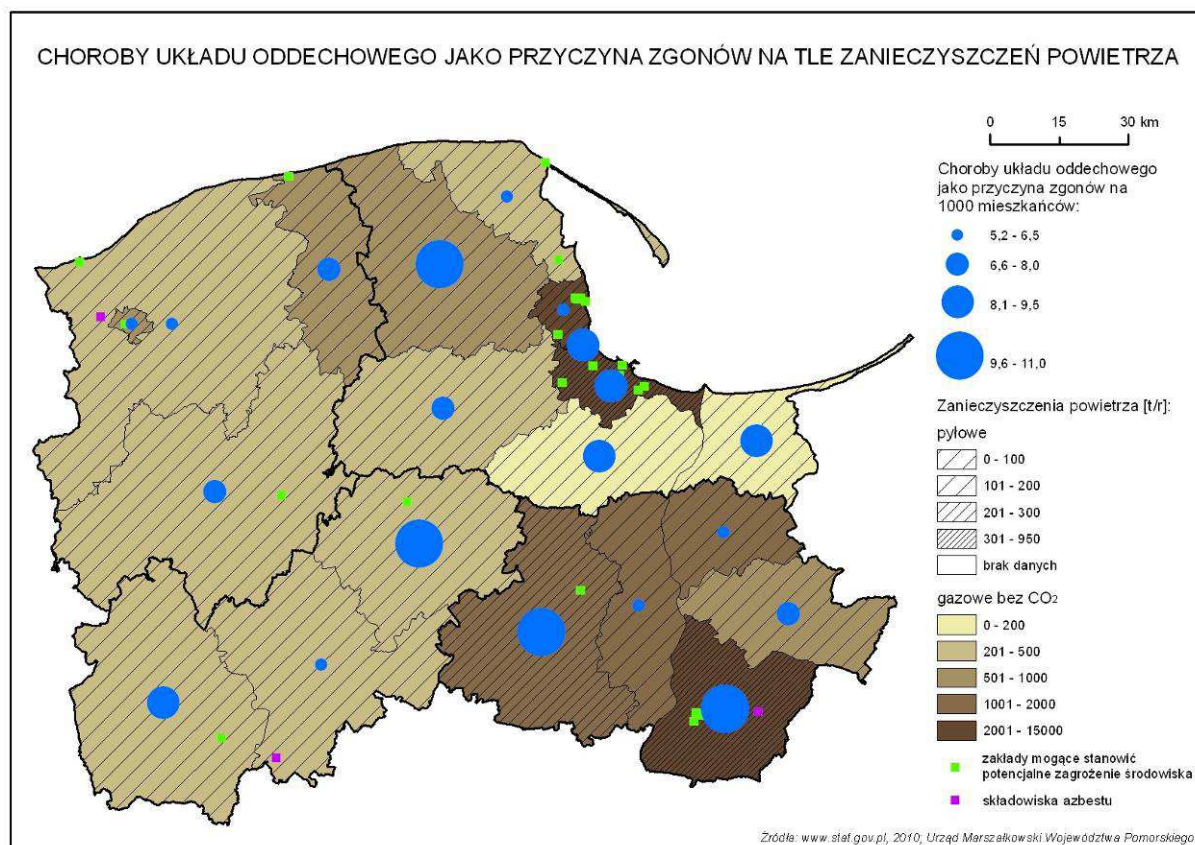

Ryc. 4 Gęstość zaludnienia wg powiatów w województwie pomorskim w 2010 r.

Jednym z decydujących czynników o stanie zdrowia człowieka jest stan środowiska przyrodniczego. Negatywny wpływ na zdrowie i życie ludności ma zanieczyszczenie powietrza, wód i gleb, które szkodliwie wpływa także na różnorodność biologiczną i produkowaną w rolnictwie żywność. Wysoka zawartość pyłu PM10 oraz tlenków siarki i azotu może być przyczyną coraz częściej występującej alergii (nawet u noworodków), astmy i innych chorób układu oddechowego, a także nowotworów. Skażenie środowiska pośrednio powoduje także wzrost zachorowań na choroby nowotworowe oraz wrodzone choroby rozwojowe. Z kolei choroby układu krążenia są wynikiem złego odżywiania się, czy też nieodpowiedniego - siedzącego trybu życia.

Liczba zgonów na przełomie lat 2006-2009 w województwie stale rosła (2009 r. – 19656 osób), a w 2010 r. spadła względem poprzedniego roku o 17%. Najczęstszą przyczyną zgonów są choroby układu krążenia, choroby nowotworowe i układu oddechowego. Częściowo choroby te związane są ze złym stanem środowiska, a w szczególności z niską jakością powietrza atmosferycznego.

Analizując liczbę zgonów wg powiatów z powodu chorób układu oddechowego na tle emisji do powietrza można dostrzec pewną zależność pomiędzy podwyższonymi wskaźnikami zgonów a wysokimi wartościami emisji zanieczyszczeń do powietrza, szczególnie w południowo-wschodniej części województwa. Na zachorowalność i umieralność ludzi wpływ ma także wiele innych czynników, dlatego też jednoznaczne potwierdzenie tych zależności wymagałoby przeprowadzenia szczegółowych badań.

Ryc. 5 Zgony z powodu chorób układu oddechowego w powiatach województwa pomorskiego w 2010 r. na tle emisji zanieczyszczeń do powietrza (opracowanie własne na podst. GUS)

Duże znaczenie dla stanu środowiska ma świadomość ekologiczna ludzi. Jest ona jednym z podstawowych narzędzi służących jego ochronie. Wysoka wrażliwość na problemy środowiska społeczeństwa przejawia się zrównoważonym gospodarowaniem zasobami środowiska, czyli ograniczaniem zużycia wody, energii i gazu w gospodarstwach domowych. O wysokiej świadomości ekologicznej świadczy także segregowanie odpadów i przekazywanie je wyspecjalizowanym jednostkom, a także tworzenie przydomowych oczyszczalni ścieków, w przypadku, gdy gospodarstwo nie ma dostępu do sieci kanalizacyjnej.

Z przeprowadzonych badań⁸⁶ dotyczących realizacji zadań gmin z zakresu edukacji ekologicznej wynika, że jedynie w 32 gminach (spośród wszystkich 123) istnieją podmioty pełniące funkcje centrów edukacji ekologicznej (23 placówki szkolne, 6 organizacji pozarządowych, administracja i spółki gminne). Ponad 70 gmin nie podało żadnych informacji na temat prowadzonej edukacji ekologicznej.⁸⁷ Dane te mogą świadczyć o wciąż niewielkim zaangażowaniu samorządów w edukację ekologiczną. Raport nie podaje jednak informacji na temat efektów prowadzonej edukacji ekologicznej. Nie mniej jednak zarówno trendy krajowe ujawniające się w priorytetowych działaniach dokumentów strategicznych jak i analiza stanu środowiska województwa pomorskiego pozwalają

⁸⁶ Raport z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014

⁸⁷ Szczegółowa analiza realizacji celów i kierunków działań przyjętych w POŚ województwa pomorskiego Załącznik do Raportu

z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014, którego integralną część stanowi Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego

przypuszczać o konieczności podejmowania dalszych intensywnych działań w zakresie edukacji ekologicznej.

Zidentyfikowane problemy

Analizując stan zdrowia ludności, aktualne trendy w standardach życia i przyjętych zachowaniach społecznych w kontekście jakości życia ludzi oraz stanu środowiska przyrodniczego i jego ochrony, na szczególną uwagę zasługują problemy:

- postępującego procesu suburbanizacji, prowadzącego do zmniejszania udziału powierzchni biologicznie czynnych,
- rozpoczynającego się procesu starzenia społeczeństwa,
- wysokiej umieralności spowodowanej chorobami układu krążenia, układu oddechowego i nowotworów,
- najwyższej w skali kraju liczbie osób przypadającej na 1 łóżko szpitalne w województwie,
- związku pomiędzy stanem środowiska a stanem zdrowia ze szczególnym uwzględnieniem chorób cywilizacyjnych,
- nasilającego się konsumpcjonizmu oraz zjawiska niezdrowego stylu życia.

4.3 WODY (JAKOŚĆ WÓD, WYKORZYSTANIE ZASOBÓW)

4.3.1 WODY PODZIEMNE

Na terenie województwa pomorskiego wody podziemne stanowią główne źródło zaopatrzenia w wodę, zarówno dla celów komunalnych jak i uzupełniające źródło dla celów produkcyjnych. W celu określenia głównych zasobów wód podziemnych wyznaczonych zostało 19 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP). Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku wraz z Delegaturą w Słupsku, w ramach regionalnego monitoringu jakości wód podziemnych, przeprowadził w roku 2010 badania wód podziemnych pochodzących z 49 punktów pomiarowych. Monitoring wód podziemnych prowadzony był głównie w miesiącach zimowych: grudzień, luty, marzec oraz jesienią, w październiku i listopadzie 2010 roku.

Wśród 49 przebadanych punktów pomiarowych stwierdzono⁸⁸:

- wody I klasy, bardzo dobrej jakości – w 23 punktach (46,9%),
- wody II klasy, dobrej jakości – w 19 punktach (38,8%),
- wody IV klasy, niezadowolającej jakości – w 5 punktach (10,2%),
- wody V klasy, złej jakości – w 2 punktach (4,15%).

Ponadto, badania te wykazały, że wody podziemne w województwie pomorskim charakteryzują się podwyższonymi zawartościami żelaza i manganu oraz występowaniem anomalii fluorkowych na Żuławach, jak również napływem słonawych wód bogatych w chlorki i sól w strefie przymorskiej. Pomimo tego, ponad 80% przebadanych wód kwalifikuje się do wód o bardzo dobrej i dobrej jakości. Pozostałe punkty pomiarowe, w których stwierdzono wody klasy IV i V wykazują podwyższone stężenia antymonu, indeksu fenolowego i jonu amonowego.

4.3.2 WODY POWIERZCHNIOWE ŚRÓDLĄDOWE I MORSKIE

Województwo pomorskie zajmuje szczególne miejsce na mapie Polski pod względem zróżnicowania typów wód powierzchniowych i wykształcenia ekosystemów wodnych. Niemal każdy z regionów fizyczno-geograficznych wykazuje indywidualną charakterystykę hydrograficzną i hydrologiczną.

⁸⁸ Raport o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2010 roku

Stan środowiska wodnego województwa można określić na podstawie raportów Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ). Badania substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego wykazały stosunkowo dobrą kondycję wód. Jedynie 6% spośród badanych stanowisk wykazało przekroczenia wartości granicznych stanu/potencjału dobrego. Na występowanie substancji szczególnie szkodliwych narażone są przede wszystkim dolne odcinki cieków w sąsiedztwie obszarów zurbanizowanych. Źle oceniono kondycję ekologiczną rzek. Dominują wody o stanie/potencjale niższym od dobrego (33% *stanowisk badawczych*). Pod względem kondycji chemicznej stan większości badanych rzek klasyfikowano jako dobry, a w przypadku jakości wód uchodzących do Bałtyku, zauważa się ich stałą poprawę. Stan fizykochemiczny rzek monitorowanych w 2010 roku wykazał przewagę stanowisk ze stanem poniżej dobrego (55%). Tę niekorzystną sytuację obserwuje się głównie w dorzeczu Wisły, nad Zatoką Pucką i w sąsiedztwie niektórych miejscowości, także nadmorskich. Pod kątem przydatności do bytowania ichtiofauny WIOŚ stwierdził małą przydatność większości z badanych cieków. Warunki bytowania ryb determinowane były głównie nadmierną zasobnością wody w biogeny i substancje organiczne. Eutrofizacja wód płynących w województwie pomorskim wynika między innymi z zanieczyszczeń pochodzenia komunalnego (3% *stanowisk pomiarowych*).

Na podstawie danych prezentowanych przez GUS dla okresu 2000–2009 można stwierdzić, że w województwie pomorskim dokonano ograniczenia negatywnej antropopresji na ekosystemy wodne, szczególnie w zakresie poboru wody. Zjawisko mniejszego poboru wód przełożyło się bezpośrednio na ilość wód zużytych. Zanieczyszczenia, które przed wprowadzeniem do wód lub ziemi powinny zostać oczyszczone stanowiły w latach 2000–2009 średnio 143 hm³/rok, a w 2009 roku 127 hm³/rok. Przyczyną zmniejszenia objętości zanieczyszczeń był spadek ilości zanieczyszczeń generowanych przez sektor komunalny. W latach 2000–2009 wzrósł udział mieszkańców województwa, korzystających z oczyszczalni ścieków: z 75% do 80%. W ostatnich latach zmniejsza się także presja punktowych zanieczyszczeń wód, głównie za sprawą ograniczenia ilości ścieków przemysłowych. Bilans źródeł zanieczyszczeń przesuwają wagę istniejących problemów na tereny wiejskie. Obszary te mają niewystarczający stopień sanitacji – wyposażenia w sieci wodociągowe i kanalizacyjne (ok. 50%). Z drugiej strony poprawa jakości wód wynika również ze zmian w strukturze nawożenia upraw rolnych. W 2009 roku dawkovanie nawozów wapniowych było o 66% niższe niż w roku 2003, kiedy notowano rekordowe wielkości nawożenia.

Mimo, iż niektóre z przedstawionych wyników badań prezentują poprawę stanu wód powierzchniowych na obszarze województwa, należy stwierdzić, że znaczna ich część cechuje się złymi wskaźnikami fizykochemicznymi czy biologicznymi. Jest to wynikiem wieloletnich zaniedbań w dziedzinie ochrony środowiska oraz nieprawidłowej gospodarki wodnej. Za podstawowy problem uznać należy stan wód jeziornych i niewystarczająca ilość badań monitoringowych, w tym brak stałego, długoletniego monitoringu na tych samych stanowiskach badawczych.

Morze Bałtyckie

Na stan wody w Morzu Bałtyckim negatywnie oddziałuje odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych, spływ za pośrednictwem rzek substancji wykorzystywanych w rolnictwie, usuwanie odpadów bezpośrednio do morza, skażenie substancjami ropopochodnymi, czy obecność szkodliwych substancji na dnie. Wyniki uzyskane podczas badań WIOŚ prowadzonych w roku 2010 wykazują zły stan/potencjał ekologiczny wód Bałtyku. Odpowiada za to głównie nadmierne stężenie form azotu i fosforu i zbyt duże stężenie chlorofilu „a”. W wodach stwierdzano także bakterie *Escherichia coli*, bakterie grupy coli lub enterokoki, co było podstawą do okresowego zamykania kąpielisk, także wskutek pojawiania się sinic oraz niskiej przeźroczystości, nieakceptowanej barwy i zapachu wody czy zaniżonego tlenu rozpuszczalnego. Na koncentrację zanieczyszczeń narażona jest szczególnie Zatoka Gdańska. Akwen Zalewu Wiślanego poddany jest z kolei intensywnym procesom zamulania.

Stan wód Morza Bałtyckiego jest zależny od działań prowadzonych w całym jego zlewisku. Degradację środowiska Bałtyku obserwuje się od kilkudziesięciu lat⁸⁹. Wpływ na to ma postępująca od lat 60. XX wieku eutrofizacja, powodująca pogorszenie jakości wody (smak, zapach, kolor, kłaczkowanie, zmiany pH, zwiększenie stężenia Fe, Mn, CH₄, H₂S, toksyczność) i straty rybołówstwa (śmiertelność ryb, wkraczanie niepożądanych gatunków). Zagrożeniem ekologicznym stają się również substancje uwięzione w osadach dennych, w tym skoncentrowane ilości metali ciężkich. Negatywnych skutków eutrofizacji doświadczają najsilniej obszary przybrzeżne oraz zatoki⁹⁰. Mimo istniejącej współpracy państw nadbałtyckich (HELCOM Baltic Sea Action Plan, Agenda 21 dla regionu Morza Bałtyckiego, VASAB 2010, współpraca transgraniczna z obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej) oraz działań Unii Europejskiej (Konwencja Helsińska, Unijna Strategia dla Regionu Morza Bałtyckiego, Dyrektywa azotanowa, Dyrektywa 96/61/WE dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli i in.) i przy aktywnej działalności organizacji ekologicznych (np. Program WWF na rzecz ochrony Ekoregionu Bałtyckiego) stan wód Bałtyku nie wykazuje w ostatnich latach znaczącej poprawy. Jak zauważono w dokumencie agendy Baltic Development Forum⁹¹, zmiany i realna współpraca w regionie Morza Bałtyckiego wymagają nie tylko wizji, ale i odpowiednich narzędzi do jej realizacji.

Zidentyfikowane problemy

Do zidentyfikowanych problemów odnośnie wód podziemnych zalicza się niewystarczające zaawansowanie badań i stanu wiedzy. Niebezpieczeństwo dla jakości wód pitnych może wynikać m.in. ze złego stanu technicznego wodociągów, stanu sanitarnego wokół ujęć własnych wód na wsi, odprowadzania do gruntu nie oczyszczonych ścieków, funkcjonowania składowisk odpadów bez wystarczającej izolacji warstwami wodoszczelnymi oraz występowania innych ognisk zagrożeń.

W ramach rozważania potrzeb dotyczących zidentyfikowanych problemów i potrzeb wynikających ze stanu wód powierzchniowych należy podkreślić, za szeregiem raportów⁹² wykonywanych na potrzeby UMWP, konieczność stworzenia warunków dla skutecznego zarządzania jakością wody w kąpieliskach morskich i śródlądowych. Zgodnie z Dyrektywą 2006/7/WE dotyczącą zarządzania jakością wody w kąpieliskach do 2015 r. państwa członkowskie UE zobowiązane są do zaostreżenia przepisów odnoszących się do jakości wody w kąpieliskach: „*Państwa członkowskie gwarantują, że najpóźniej do końca sezonu kąpielowego w 2015 r. wszystkie wody w kąpieliskach osiągną przynajmniej status „dostateczny”*”. Wdrożenie postanowień tej dyrektywy nastąpiło na mocy Ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o zmianie ustawy — Prawo wodne (Dz. U. nr 44, poz. 253). Według danych przekazanych przez Pomorskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Gdańsku w 2010 r. kąpieliska morskie województwa pomorskiego aż w 34% nie spełniały norm określonych w Dyrektywie. Korzystniej w 2010 r. wypadły kąpieliska śródlądowe, z których 77,8% posiadało wodę spełniającą podstawowe wymagania Dyrektywy.⁹³ Według danych Wojewódzkiej Stacji Sanitarnej—

89 Forsberg C., Eutrofizacja Morza Bałtyckiego. Środowisko Morza Bałtyckiego, zeszyt 3, Uniwersytet w Uppsali.

90 Zielińska M., Wpływ działalności rolniczej na proces eutrofizacji Bałtyku. Strategia UE dla regionu Morza Bałtyckiego, Biuletyn Analiz UKIE Nr 19.

91 Ketels Ch., 2010, The Top of Europe Recovering: Regional Lessons from a Global Crisis, STATE OF THE REGION REPORT, Baltic Development Forum, Copenhagen.

92 Szczegółowa analiza realizacji celów i kierunków działań przyjętych w POŚ województwa pomorskiego - Załącznik do Raportu z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014, którego integralną część stanowi Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego

92 Między innymi załącznik do Raportu z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014, którego integralną część stanowi Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego

93 Uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko do projektu dokumentu: aktualizacja „Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego” Pomorskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego Gdańsk znak SE-NS-80.9022.490.234.2011. BK z dnia 07.11.2011r.

Epidemiologicznej w sezonie kąpielowym w lipcu 2011 r. wszystkie spośród 71 zarejestrowanych kąpielisk na terenie województwa posiadało wodę zdatną do kąpeli.⁹⁴

W analizie problemów i potrzeb warto zastanowić się także nad zagadnieniem dostępności wody do celów spożywczych na terenie województwa. Podstawą zaopatrzenia ludności w wodę na terenie województwa są wodociągi publiczne, które z kolei oparte są głównie na wodach wglebnych⁹⁵. Wyniki kontroli wodociągów przeprowadzonej w 2010 wskazały, że 76,97%⁹⁶ wodociągów dostarcza wodę spełniającą wymagania. Zatem ok. 23% wodociągów dostarcza wodę niespełniającą podstawowych wymagań. Wynik ten nie wskazuje jedynie na złą jakość wody w ujęciach, ale też na stopień dekapitalizacji istniejących wodociągów. Sytuacja ta nie przekłada się wprost na odsetek ludności zaopatrywanej w wodę odpowiadającą wymaganiom sanitarnym który w 2010 wyniósł 93,28%, (zatem ok. 7% ludności dostarczana jest woda niespełniająca wymagań).

Pomimo pozytywnych trendów w tym zakresie, wydaje się, że w dalszym ciągu niezbędne jest wsparcie inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych ze szczególnym uwzględnieniem wodociągów najbardziej zdekapitalizowanych.

Poniżej wylistowano niektóre problemy dotyczące wód powierzchniowych, w tym wód morskich Bałtyku:

- Złożony i wymagający stałej uwagi system melioracyjny obszaru Żuław Wiślanych, w tym niezadowalający stan techniczny urządzeń melioracyjnych (*według szacunków powierzchnia użytków rolnych, na których urządzenia wymagają pilnej odbudowy lub modernizacji, stanowi ok. 30% ogółu obszarów zmeliorowanych*⁹⁷),
- Niedostateczna ochrona jezior przed zanieczyszczeniami obszarowymi oraz zauważalny trend pogarszania stanu wód jeziornych na skutek eutrofizacji,
- Brak drożności koryt rzecznych dla ryb wędrownych i niemal brak wód płynących spełniających wymagania, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe, będące środowiskiem życia ryb łososiowatych i karpiowatych w warunkach naturalnych,
- Problemy sanitacji obszarów wiejskich i suburbiów,
- Wieloletnie zaniechania i błędy gospodarki wodnej, w tym brak działań renaturyzacyjnych i wciąż podejmowane działania polegające na prostowaniu i obudowie koryt.
- Zanieczyszczenie wód Bałtyku i pogorszenie stanu środowiska morskiego oraz znaczna presja turystyczna w strefie wybrzeża morskiego,
- Dynamiczny rozwój obszarów zurbanizowanych i zwiększenie w ich obrębie powierzchni nieprzepuszczalnych, prowadzące do intensyfikacji spływu powierzchniowego,
- Problemy z odprowadzaniem wód opadowych oraz ich oddziaływaniem na jakość wód Zatoki Gdańskiej i Puckiej w związku z niezwykle intensywnym zainwestowaniem na obszarze Trójmiasta (*Gdańsk, Gdynia, Sopot*),
- Niewystarczająca jakość wody do celów spożywczych dostarczanej do ok 7% ludności poprzez system wodociągów.

94 Komunikat nr 2/11(kąpieliska morskie i śródlądowe) SE.NS.30.9022.4711.4.2011.MS z dnia 6 lipca 2011 r., Gdańsk

95 Istnieją także ujęcia drenażowe i wglebne

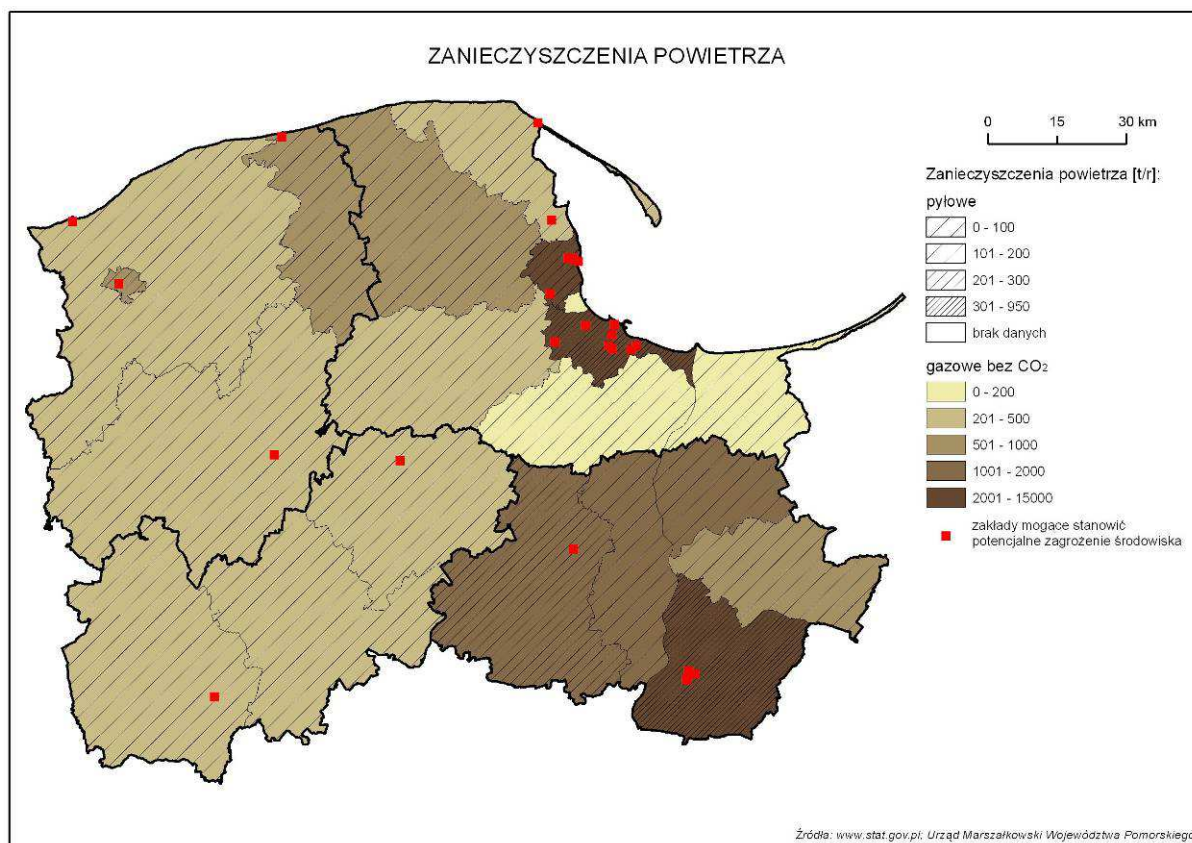
96 Szczegółowa analiza realizacji celów i kierunków działań przyjętych w POŚ województwa pomorskiego - Załącznik do Raportu z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014, którego integralną część stanowi Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego

97 Według: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Załącznik do uchwały nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 października 2009 r., Gdańsk.

4.4 POWIETRZE

Według danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Gdańsku, prowadzącego monitoring w zakresie jakości powietrza, najistotniejszym źródłem zanieczyszczeń w województwie jest energetyczne spalanie paliw. Dane monitoringowe wskazują jednak, że w miejscach stwierdzonych przekroczeń norm jakości powietrza duże źródła emisji technologicznej mają stosunkowo niewielki udział. Wysoki jest natomiast wpływ tzw. „niskiej emisji” w postaci palenisk domowych – rozproszonej emisji ze źródeł nieorganizowanych – 2 457 ton zanieczyszczeń gazowych w 2010 r. (wzrost od roku 2009 o 1 097 ton) oraz emisji ze źródeł liniowych (emisja komunikacyjna)⁹⁸.

Obecnie na liście zakładów stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska znajduje się 26 obiektów emitujących zanieczyszczenia do powietrza. Zaliczane są do nich zakłady energetyczne i ciepłownicze oraz zakłady przemysłowe wymagające znacznych ilości energii do procesów technologicznych. Największy udział w emisji zanieczyszczeń zarówno pyłowych jak i gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych miała Trójmiejska Strefa Metropolitarna. Wynika to bezpośrednio z koncentracji uciążliwych gałęzi przemysłu w tych rejonach. Wysokie poziomy emisji odnotowano również w powiatach słupskim, kwidzyńskim, starogardzkim i tczewskim.

Ryc. 6 Lokalizacja zakładów szczególnie uciążliwych w odniesieniu do notowanych z nich w roku 2010 emisji gazowych i pyłowych (opracowanie własne na podst. danych GUS i UMWP)

W ostatnim dziesięcioleciu udało się w znacznym stopniu zredukować ilość emitowanych zanieczyszczeń pyłowych i gazowych. W przypadku zanieczyszczeń gazowych zaobserwowano istotną redukcję emisji nieorganizowanej w latach 2009 i 2010, w ogólnym bilansie spadł też udział głównych zanieczyszczeń (SO_2 , NO_x i CO). Najistotniejszej redukcji zanieczyszczeń pyłowych dokonano

98 Raport o stanie środowiska w województwie Pomorskim w 2010 Roku; Biblioteka Monitoringu Środowiska; Gdańsk 2011

w zakresie energetycznego spalania paliw. Niestety wciąż rośnie emisja CO₂, związana z produkcją energii⁹⁹.

Zidentyfikowane problemy

Stan jakości powietrza zidentyfikowany w oparciu o ocenę jakości powietrza przeprowadzoną w roku 2010 przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska wskazuje na istotne problemy w zakresie dotrzymania standardów środowiskowych. Ogólna ocena w przypadku kryteriów ochrony zdrowia ludzi wypadła negatywnie dla terenu całego województwa w odniesieniu do zawartości docelowej pyłu zawieszonego PM₁₀ (*stałe cząstki o średnicach poniżej 10 µm*) oraz zawartości benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym¹⁰⁰. Tak Benzo(a)piren jak i pył zawieszony PM₁₀ powstają w szczególności w małych paleniskach sektora komunalno-bytowego - są więc zanieczyszczeniami powszechnie obecnymi na terenach zamieszkałych o tym typie ogrzewania i ich stężenia w okresie grzewczym są znacznie wyższe niż poza nim. Poziomy docelowe określone dla stężenia B(a)P w powietrzu są wartościami trudnymi do dotrzymania w miastach, gdzie do ogrzewania budynków stosuje się indywidualne piece, kotły i paleniska opalane węglem lub drewnem. Na negatywne wyniki oceny duży wpływ ma również delimitacja stref wskazująca na niedoskonałość przyjętych obecnie kryteriów wyróżniających zaledwie dwie strefy - Aglomerację trójmiejską oraz Strefę pomorską. Wyznaczono je w roku 2010 w oparciu o podział administracyjny kraju. Swymi granicami obejmują aglomerację, miasta powyżej 100 tys. mieszkańców oraz pozostałe obszary leżące w granicach województwa. Tak więc, z 9 stref istniejących jeszcze w 2009 r., pozostały w województwie dwie. Taki układ stanowi duży problem w kontekście już przyjętych, jak i aktualizowanych Programów Ochrony Powietrza.

W świetle przedstawionych danych, czynnikiem koniecznym do osiągnięcia celów środowiskowych w zakresie jakości powietrza jest ograniczanie tzw. niskiej emisji, która najintensywniej uwidacznia się w okresach grzewczych. Najbardziej pożądane działania to zwiększanie wykorzystania źródeł energii odnawialnej oraz promowanie działań zmniejszających straty ciepłe w budynkach, poparte szeroką edukacją ekologiczną społeczeństwa. Konieczny jest również rozwój odpowiednio zorganizowanych stref przewietrzania obszarów zurbanizowanych. W zakresie redukcji emisji komunikacyjnej działania pożądane to przede wszystkim promowanie i rozwój publicznych środków transportu oraz wyprowadzanie ruchu tranzytowego z centrów miast i obszarów silnie zurbanizowanych. W świetle danych z Raportów z realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014 wciąż podejmowane są działania w zakresie realizacji celów średniookresowych *Poprawa warunków zdrowotnych poprzez osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości powietrza oraz Redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania i spełnienie standardów emisyjnych z instalacji, wymaganych przepisami prawa*. Ogólne wnioski z raportu opracowanego w roku 2011, wskazują, że realizacja celów w przeważającej części znajduje się na zaawansowanym poziomie, natomiast zaangażowanie samorządów wszystkich szczebli, instytucji finansujących i kontrolnych oraz liczne działania podejmowane we wszystkich obszarach określonych kierunkami działań pozwalają mieć nadzieję na realizację znacznej ich części do 2014 roku¹⁰¹.

4.5 POWIERZCHNIA ZIEMI

Ukształtowanie powierzchni terenu w województwie pomorskim wykazuje silne zróżnicowanie, które wraz z jakością gleb, ich przydatnością do określonej funkcji oraz stosunkami wodnymi w glebie determinuje strukturę użytkowania terenu. Największy udział w powierzchni województwa posiadają użytki rolne 50,63%. Drugą pod względem zajmowanej powierzchni grupę użytków stanowią lasy oraz

99 <http://www.stat.gov.pl>

100 Roczna ocena jakości powietrza w województwie Pomorskim - Raport za rok 2010; Gdańsk 2011

101 Raport z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014; Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku; październik 2011

grunty zadrzewione i zakrzewione, których udział wynosi 37,45% (według danych GUS 2011 r.). Najmniejszy udział użytków rolnych cechuje gminy położone na obszarach o znacznych ograniczeniach dla rolnictwa, wywołanych dominacją słabych gleb lub silnym urzeźbieniem terenu (np. gminy w rejonie Borów Tucholskich).

Zidentyfikowane problemy

Na obszarze województwa obserwuje się silną presję na zmiany sposobu wykorzystania terenu przede wszystkim na terenach podmiejskich oraz w pobliżu miejsc atrakcyjnych turystycznie. Zmiany struktury użytkowania gruntów wskazują, że na przestrzeni lat 2000-2007, największy udział procentowy w ogólnej powierzchni województwa pomorskiego przypadła na użytki rolne, grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione. Udział użytków rolnych w powierzchni województwa pomorskiego sukcesywnie maleje. Jest to zjawisko powszechnie spotykane także na obszarze pozostałych województw kraju.

Na degradację gleb wskutek erozji największy wpływ ma rzeźba, zwłaszcza spadki terenu, oraz skład granulometryczny, a wśród czynników wywołujących erozję na czoło wysuwa się agrotechnika. Grunty orne w rejonach intensywnego rozwoju rolnictwa, powinny podlegać systematycznemu monitoringowi pod kątem potrzeb w zakresie ochrony przeciwoerozyjnej, pozwalającemu na opracowanie programów racjonalnej gospodarki glebami już na etapie konstruowania planów zagospodarowania przestrzennego.

Zagadnienie ochrony przeciwoerozyjnej gleb powinno być respektowane we wszystkich procesach planistycznych i urzędniowo-rolnych, a także podczas restrukturyzacji gospodarstw wielkoobszarowych i organizacji gospodarstw rodzinnych.

Istnieje potrzeba usprawnienia zarządzania przeciwoerozyjną ochroną gleb poprzez współdziałanie organów administracji (gmin, powiatów i województw) oraz właścicieli gruntów zgodnie z ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

4.6 KRAJOBRAZ, ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE

Urozmaicony krajobraz województwa pomorskiego wynika nie tylko ze zmiennej morfologii terenu, ale także, szczególnie w odniesieniu do współcześnie zachodzących procesów, z działalności człowieka. Krajobraz ten na dużej części analizowanego obszaru ma cechy wyjątkowe i z tego względu podlega lub powinien podlegać ochronie. Na terenie województwa znajduje się w całości lub częściowo 9 parków krajobrazowych (*Nadmorski, Trójmiejski, Zaborski, Kaszubski, Wdzydzki, Mierzeja Wiślana, Dolina Słupi, Tucholski, Pojezierza Iławskiego*). Parki krajobrazowe zajmują powierzchnię 167856,20 ha (z wyłączeniem wód Zatoki Puckiej), co stanowi 8,4% ogólnej powierzchni województwa¹⁰². Istotną część bogactwa kulturowego Pomorza stanowi region Kaszub zajmujący około 6200 km² centralnej części województwa oraz zrzeszający 43 pomorskie gminy. Cechami wyróżniającymi region jest m.in. własny język oraz charakterystyczne dla terenu Kaszub dziedziny sztuki ludowej takie jak malarstwo, rzemiosło czy haft kaszubski.

102 na podst. danych Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych

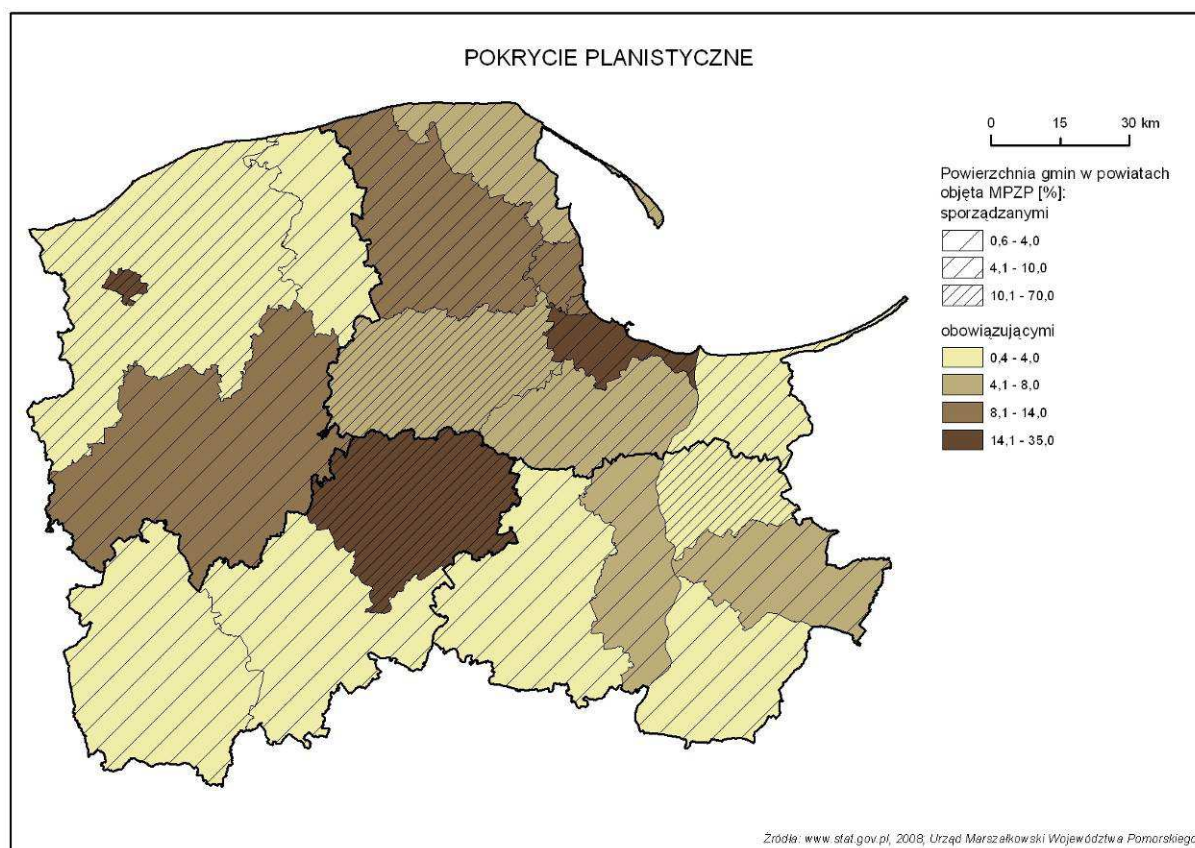
Na terenie województwa znajduje się 3044 zabytków nieruchomych (*stan na 31.12.2011 r.*), 5002 zabytków ruchomych (*stan na 31.12.2011 r.*), 563 stanowisk archeologicznych (*stan na 30.06.2009 r.*) oraz 1 obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (*zamek krzyżacki w Malborku*). Wśród zabytków nieruchomych zdecydowanie najwięcej jest domów mieszkalnych oraz budowli sakralnych. Zdecydowana większość wszystkich obiektów nieruchomych znajduje się w Gdańsku¹⁰³.

Zidentyfikowane problemy

¹⁰⁵ Analiza stanu i uwarunkowań prac planistycznych w gminach na koniec 2010 roku, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa, luty 2012

także niewielką ilość dokumentów planistycznych będących w trakcie realizacji. Brak dokumentów planistycznych regulujących zagospodarowanie przestrzenne oznacza, że takie obszary mogą ulegać dość swobodnym przekształceniom antropogenicznym. Swoboda decyzyjno-inwestycyjna szczebla miejscowego istotnie oddziałuje na kierunek zmian zagospodarowania powierzchni ziemi. Co ważne, obrany kierunek często podyktowany jest przesłankami nie poprzedzonymi oceną oddziaływania na środowisko.

Sytuacja, w której jedynym czynnikiem branym pod uwagę przy „warunkach lokalizacyjnych” jest rozwój gospodarczy lub zysk najczęściej mija się z minimalizacją presji na środowisko.

Ryc. 8 Powierzchnia gmin w powiatach objęta sporządzanymi i obowiązującymi MPZP w 2008 r. (opracowanie własne na podst. GUS)

4.7 KLIMAT ORAZ ZAGROŻENIA NATURALNE W KONTEKŚCIE WARUNKÓW NATURALNYCH REGIONU

Klimat województwa pomorskiego jest mocno zróżnicowany ze względu na odległość od Morza Bałtyckiego i ukształtowanie terenu. Obszar województwa można podzielić na dwa regiony klimatyczne: strefę brzegową oraz teren Pojezierza Pomorskiego i wysoczyzn morenowych.

Charakterystyka poszczególnych czynników pogodowych takich jak temperatura, opady, wilgotność powietrza, czy wiatr zmienia się w czasie. Przyczyną zmian są naturalne, długofalowe procesy wymiany energii w przestrzeni kosmicznej (*dopływ energii Słońca*), na powierzchni Ziemi (w tym w *oceanie światowym i kriosferze*) oraz w atmosferze. Choć naturalne przyczyny zmian klimatycznych nie są kwestionowane, w opinii prezentowanej przez Europejską Agencję Środowiska (EEA – *European Environment Agency*) obserwowane w ostatnich dziesięcioleciach tzw. globalne ocieplenie

jest prawdopodobnie wynikiem działań człowieka¹⁰⁶. Międzynarodowy Panel do spraw Zmian Klimatu (*Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) przyczyn globalnego ocieplenia upatruje w wykorzystaniu paliw kopalnych, a w drugiej kolejności wylesieniu i zmianach użytkowania gruntów.

Przewiduje się, że do 2030 r. zmiany klimatu nie będą w Polsce odczuwalne w sposób dotkliwy. W pierwszej kolejności staną się one zauważalne na obszarach czułych na wszelkie zmiany środowiskowe – w tym na wybrzeżu morskim oraz w dnach dolin rzecznych. Większe znaczenie będzie miało za to pośrednie oddziaływanie zmian klimatu, głównie przez wprowadzane normy i uregulowania prawne. Scenariusz zmian klimatycznych dla regionu Morza Bałtyckiego opublikowany został w międzynarodowym raporcie projektu HELCOM¹⁰⁷. Wynika z niego, że zgodnie z obserwowaną tendencją, do końca stulecia średnia temperatura powietrza w południowej części Bałtyku może wzrosnąć o 3–5°C. W myśl cytowanej prognozy temperatura wody Bałtyku wzrośnie o 2–4°C. Łagodniejszy klimat spowodować może zmniejszenie pokrywy lodowej morza od 50 do 80%. Pozbawione lodowej ochrony brzegi będą w większym stopniu narażone na procesy abrazyjne podczas sztormów w chłodnej porze roku. Wielkość rocznych opadów wzrośnie o 25–75% podczas zimy i w niektórych obszarach spadnie o 45% podczas okresu letniego.

Zmiany klimatu potencjalnie będą oddziaływać na zjawiska społeczne i gospodarcze, stając się jednym z największych wyzwań krajów Unii Europejskiej. W warunkach województwa pomorskiego mogą one mieć wpływ na takie działy gospodarki jak: rolnictwo, leśnictwo, rybactwo, zabudowa i infrastruktura brzegowa, energetyka, dostawa wody, budownictwo, turystyka czy opieka zdrowotna. Zatem będą też mieć wpływ na obszary interwencji SRWP.

Zagrożenia naturalne

Na terenie województwa występuje szereg uwarunkowań oraz czynników środowiskowych, stwarzających realne zagrożenie dla infrastruktury lub zdrowia i życia ludzi. Istnienie części z nich uzależnione jest od naturalnych cech klimatu, ukształtowania powierzchni lub reżimu rzecznego. Część uwarunkowana została historycznymi kierunkami prowadzonej gospodarki i polityki. **Do najistotniejszych zagrożeń w województwie zaliczyć można zarówno procesy gwałtowne, o ekstremalnym natężeniu, jak i procesy sekularne, działające wolno lecz stale:**

Zjawiska meteorologiczne. Na obszarze województwa ryzyko wystąpienia ekstremalnych zjawisk pogodowych jest podobne jak w innych częściach kraju. Na uwagę zasługuje problem nawalnych opadów, uciążliwych szczególnie na obszarze Gdańska. Miasto cierpi wskutek małych możliwości infiltracji wody w podłoże. Duże i zwarte powierzchnie utwardzone powodują zwiększony spływ powierzchniowy, często przy niewydolnej sieci kanalizacyjnej.

Powodzie. Obszar województwa pomorskiego to miejsce silnie narażone na występowanie powodzi. Zagrożenie powodziowe występuje m.in. ze strony Wisły i nie musi wiązać się z lokalną sytuacją opadową. Podczas wiślanych powodzi egzaminowany jest system przeciwpowodziowy Żuław Wiślanych, w tym miasta Gdańska. Sytuacja zależy wtedy w dużej mierze od stanu wałów i kanałów, zbiorników retencyjnych, działania przepompowni, funkcjonowania polderów. Zagrożone są także obszary zabudowane. Sytuacja ujściowych odcinków rzek uzależniona jest ściśle od poziomu morza. Wysokie spiętrzenia sztormowe są przyczyną cofek w dolnych odcinkach rzek. Zjawisko to dotyczy rzek przymorza (niektóre odcinki dolin Redy, Łeby i Słupi), ale i Wisły wraz z jej odnogami. Sytuacja ta charakterystyczna jest dla Gdańska. Wpływ spiętrzeń wiatrowych w Zatoce Gdańskiej powoduje powstanie cofki w głównym korycie Wisły, sięgającej nawet do Tczewa, a spiętrzenia na Zalewie

106 The European Environment State and Outlook 2010. Understanding Climate Change, 2010, European Environment Agency.

107 BACC Authors Team, 2007, Climate Change in the Baltic Sea Area, HELCOM Thematic ASSESSment in 2007, Baltic SEA Environment Proceedings No. 111. Helsinki Commission, Baltic Marine Environment Protection Commission.

Wiślanym cofają wody aż do jeziora Drużno. Cofki Wisły możliwe są także na skutek tworzenia zatorów lodowych. Sprzyja temu wypływanie Zatoki Gdańskiej w rejonie ujścia Wisły, gdzie dochodzi do depozycji kry od strony rzeki. Jednocześnie lód może być spychany w to miejsce od strony morza przez wiejący z północy wiatr. Powstałe zatory można likwidować jedynie pracą lodołamaczy. Powodzie na Żuławach Wiślanych stwarzają ryzyko powstania rozlewisk obejmujących obszary depresyjne. Bezpośrednią przyczyną powodzi wewnątrz polderu może być zły stan sieci melioracyjnej lub awaria przepompowni. Powodzie na tych obszarach nie stanowią jednak istotnego zagrożenia dla człowieka. W odniesieniu do powodzi na obszarze województwa pomorskiego należy podkreślić, że w przypadku wystąpienia specyficznych warunków pogodowych, zagrożenia powodziowe mogą się kumulować. W ciągu ostatnich kilkunastu lat najpoważniejsze zdarzenia powodziowe miały miejsce w 2001 oraz 2009 roku. W roku 2001 powódź po nawałnych opadach dotknęła silnie zurbanizowaną część Żuław Gdańskich – zlewnię Kanału Raduni. W wyniku deszczu trwającego około 4 godzin spadło 80 mm wody, co zwiększyło dopływ ze wzgórz morenowych. Woda przełała się przez prawobrzeżny wał Kanału i przerwała go w 5 miejscach powodując zalanie niżej położonych dzielnic po prawej stronie Traktu św. Wojciecha. W 2009 r. powódź sztormowa dotknęła tereny przymorskie w dniach 13–15 października. Wzrost poziomu wód przybrzeżnych generowany był silnym wiatrem sztormowym wiejącym w kierunku lądu, co wpłynęło na spowolnienie odpływu wód rzek i kanałów. Stany alarmowe przekroczone zostały na 18 posterunkach wodowskazowych, najwięcej na stacji Dolna Kępa (Nowotki) o 92 cm i Tujsk o 90 cm, zaś absolutne maksimum zanotowano na 10 posterunkach, w tym w Nowym Batorowie o 36 cm. Podczas powodzi na 2 posterunkach poziom wody przekroczył poziom wód 200-letnich. W czasie powodzi ewakuowano 100 osób zamieszkujących Wyspę Nowakowską, a jej skutki odczuło kilka miejscowości, między innymi: Nowy Dwór Gdański, Kąty Rybackie, Rubno oraz Gdańsk. Obecnie stan istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej jest niedostateczny. Zapewnienie bezpieczeństwa powodziowego stanowi strukturalne wyzwanie dla regionu.

Falowanie, spiętrzenia sztormowe, wzrost poziomu morza. Sztorm na Bałtyku oprócz zjawiska cofki powoduje także zagrożenie dla infrastruktury nadbrzeży. W obrębie Gdańska jego negatywne skutki ograniczają wrota przeciwsztormowe. Długotrwały napór wiatru w głąb Zatoki Gdańskiej i Puckiej może powodować spiętrzenia wód morskich i w konsekwencji zalew nisko wyniesionych terenów nadmorskich. Zmiany poziomu morza wynikające ze zjawiska pływów są w realiach bałtyckich niemal niezauważalne (*różnice centymetrowe*). Postępują natomiast zmiany wynikające ze wzrostu poziomu oceanu światowego oraz procesów izostatycznych w północnej i środkowej Europie. W XX wieku średni poziom morza na polskim wybrzeżu wzrastał w tempie około 0,8–1,5 mm/rok.¹⁰⁸

Abrazja brzegu morskiego. Niszczenie brzegu Bałtyku, w tym jego wyniesionych, klifowych fragmentów jest procesem naturalnym. Podstawa klifu tylko w szczególnych przypadkach bywa podcinana przez spiętrzone wody morskie – ściany klifów kształtowane są przez ruchy masowe – osuwiska. Niszczeniu brzegów sprzyja wzrost częstości sztormów, brak lodu morskiego, który chroni brzeg podczas zimowej niepogody, wzrost poziomu morza oraz wzrost wilgotności, wpływający na procesy hydrogeologiczne w podłożu. Strefa brzegowa kształtowana jest w sposób ciągły przez falowanie o mniejszym natężeniu oraz prądy morskie. Prąd o kierunku równoległym do brzegu powoduje przemieszczanie materiału piaszczystego dna. W celu stabilizacji brzegów stosuje się ostrogi palisadowe, opaski, falochrony, narzuty kamienne i betonowe oraz inne rozwiązania techniczne, których działanie nie zawsze jest korzystne dla zachowania równowagi dynamicznej brzegu morskiego. Brzegi morskie chroni się także przed utratą okrywy roślinnej, np. wskutek wydeptywania.

108 Dobracki R., Uścińowicz Sz., 2007, Geozagrożenia polskiego brzegu Bałtyku, Państwowy Instytut Geologiczny, http://www.pgi.gov.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1559&Itemid=2 (data dostępu 2012-03-15).

Zamulanie i wypływanie zatok morskich oraz zmiany w strefie brzegowej. Działalność akumulacyjna rzek i prądów morskich prowadzi do przemieszczania materiału dennego i jego redepozycji. Wskutek ruchu rumowiska dennego zachodzi zmiana konfiguracji dna (*np. formowanie rewy*) czy zamulanie zatok i zalewów (*Zalew Wiślan*), co generuje problemy w transporcie wodnym. Ruch materiału piaszczystego wzdłuż wybrzeża powodowany prądamiorskimi staje się przyczyną formowania mierzei, a w konsekwencji także zamykania zatok morskich. W ramach zagadnienia mieści się także problematyka wykonania przekopu przez Mierzeję Wiślaną. Projekt ten budzi kontrowersje z uwagi na opłacalność ekonomiczną oraz skutki ekologiczne^{109,110} (*konieczność utrzymania toru wodnego, zmiany w ekosystemie Zalewu Wiślanego – siedliska organizmów słonowodnych i halofilnych*).

Osunięcia gruntu. Osuwiska w województwie pomorskim towarzyszą wyniesionym fragmentom wybrzeża (*klifom morskim*) zwłaszcza na odcinku Cetniewo – Rozewie – Jastrzębia Góra, a także stromym brzegom rzek, głównie na krawędziach wysoczyzn morenowych. Potencjalnie osuwiskami zagrożona jest intensywnie zabudowywana wysoczyzna morenowa w wielu punktach aglomeracji gdańskiej¹¹¹ oraz odcinki stref krawędziowych Wisły i Nogatu. Tworzeniu osuwisk sprzyjają opady i przesylenie wilgocią gruntu. Lepszemu rozpoznaniu sytuacji osuwiskowej służyć będzie program SOPO (*System Osłony Przeciwosuwiskowej*), skoncentrowany na razie na obszarach Polski południowej.

Wstrząsy sejsmiczne skorupy ziemskiej. Mimo, iż obszar Polski uważany jest za bezpieczny sejsmicznie, ruchy skorupy ziemskiej mogą być tu odczuwalne. W odniesieniu do województwa pomorskiego na uwagę zasługuje przykład z 2004 r. 21 września na terenie Obwodu Kaliningradzkiego zanotowano dwa wstrząsy o magnitudzie oszacowanej 5,0 i 5,3¹¹². Epicentrum znajdowało się na wybrzeżu Obwodu Kaliningradzkiego, między miejscowościami Swiętłogorsk i Primorje od północy a miejscowością Primorsk od południowego-wschodu, głębokość obu wstrząsów ustalono na 14,1 km. Z relacji prasowych wynika, że wstrząsy spowodowały poważniejsze uszkodzenia 17 konstrukcji budowlanych oraz drobne, nieszkodliwe uszkodzenia ok. 2 000 budowli. Większość uszkodzeń dotyczyła starej, blisko stuletniej, niemieckiej zabudowy. Odnotowano zawalenia kominów i osunięcia dachówek w tych budynkach. Żadnej poważniejszej katastrofy budowlanej nie odnotowano. Wstrząsy wywołały jednak panikę wśród mieszkańców Obwodu. Obserwowano osunięcia gruntu. Wstrząsy były odczuwalne w północno-wschodniej Polsce. Prawdopodobnie były to najsilniejsze wstrząsy w tym regionie w ciągu ostatniego tysiąclecia.

Akumulacja zanieczyszczeń w glebie, na dnie zbiorników śródlądowych i na dnie morza. Akumulacja zanieczyszczeń odbywa się w sposób powolny. Na dnie zbiorników zanieczyszczenia (*w tym metale ciężkie*) znajdują się m.in. w sedymencie formującym się u ujścia rzek. Problem akumulacji zanieczyszczeń dotyczy bezpośrednio dna Zalewu Wiślanego i musi być uwzględniany przy planowaniu budowy przekopu przez Mierzeję Wiślaną. Wśród potencjalnych zanieczyszczeń Bałtyku znajdują się chemikalia zamknięte w zatopionych zbiornikach z okresu II wojny światowej (*broń biologiczna*). Znanymi miejscami ich zdeponowania na dnie Bałtyku są okolice wyspy Bornholm (32 000 t), Małego Bełtu (5 000 t) oraz Basenu Gotlandii (2 000 t)¹¹³.

Erozja gleb. Erozja gleb, pojmowana zazwyczaj jako wymywanie cząstek organicznych i mineralnych z powierzchni Ziemi (*erozja wodna*) lub ich wywiewanie (*erozja wietrzna*), może prowadzić do

109 Bzoma Sz., 2008, Przekopać czy nie? Miesięcznik Dzikie Życie, 10/127, październik 2008.

110 Studium wykonalności inwestycji "Budowa kanału żeglugowego przez Mierzeję Wiślaną", Konsorcjum na zlecenie Urzędu Morskiego w Gdyni, grudzień 2007.

111 Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007–10 z uwzględnieniem perspektywy 2011–14, Zespół Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Słupsku, Zarząd Województwa Pomorskiego, wrzesień 2007.

112 Wiejacz P., Dębski W., 2005, Trzęsienia ziemi w Obwodzie Kaliningradzkim, 21 września 2004, Przegląd Geofizyczny, 1–2.

113 HELCOM CHEMU, 1994, Report on Chemical Munitions Dumped in the Baltic Sea, Report to the 15th Meeting of Helsinki Commission, 8-11 March 1994, Danish Environmental Protection Agency.

zmniejszenia żyzności i urodzajności gleby, a w skrajnych przypadkach do zniszczenia profilu glebowego. W województwie pomorskim erozja gleb zagraża ok. 40% ogólnej powierzchni obszaru¹¹⁴ i dotyczy głównie gruntów leśnych i rolnych. Erozja gleb warunkowana jest przez ukształtowanie terenu, rodzaj podłoża, pokrycie terenu oraz sposób prowadzenia gospodarki rolnej. Obszarami zagrożonymi przez erozję wodną są przede wszystkim stoki o dużym nachyleniu – strefy krawędziowe wysoczyzn, strefy zboczy dolin rzecznych, Pojezierza Kaszubskie i Bytowskie, okolice Dzierzgonia. Zagrożenie erozją wietrzną jest na terenie województwa pomorskiego stosunkowo małe.

Susze. Susza jest skutkiem długotrwałych okresów bez opadów atmosferycznych, kiedy maksymalna temperatura dobową osiąga wartości wyższe niż 30°C. Podczas okresów z przedłużającymi się upałami dochodzi do uszkodzeń szlaków komunikacyjnych, obniżenia poziomu wód powierzchniowych i gruntowych, koncentracji zanieczyszczeń w wodzie i glebie, przesuszenia gleby prowadzącego do strat w rolnictwie, przesuszenia ściółki leśnej. W regionie suszą zagrożone są głównie obszary pojezierzy. Mała zdolność retencyjna gleb na obszarach pojeziernych i proces opadania lustra wody w jeziorach (zwłaszcza w zlewni Brdy, Wdy i Wierzycy) powodują niebezpieczne obniżenie poziomu wód gruntowych i powierzchniowych. Do metod przeciwdziałania suszy należy prowadzenie zalesień i zadrzewień oraz szeroko zakrojona budowa obiektów małej retencji.

Pożary lasów. Pożary lasów zdarzają się najczęściej na skutek wiosennego wypalania traw oraz w okresie letnim, podczas deficytu opadów. Z reguły wynikają z nieostrożnego obchodzenia się z ogniem i nieumyślnego zaprószenia. W 2011 roku pożary lasów w województwie stanowiły 5,9% tego typu zdarzeń w Polsce i strawiły ponad 53 ha lasu¹¹⁵. Na 277 przypadków stwierdzonych w tym okresie 57 wynikało z celowych podpałek, 107 z nieostrożności dorosłych, 7 z nieostrożności dzieci, 2 z wyładowań elektrycznych, 5 z wad i nieprawidłowej eksploatacji urządzeń technicznych (reszty przypadków nie ustalono).

Zidentyfikowane problemy

Ocena stanu i występujących trendów dotyczących klimatu oraz zagrożeń ze strony środowiska pozwoliła na określenie kilku najistotniejszych problemów województwa w tym zakresie:

- Zagrożenie powodziowe związane z wezbraniem rzek, ze zjawiskiem cofki dolnych odcinków rzek przybrzeżnych oraz zjawiskami meteorologicznymi – głównie opadami nawałnymi, które przy często niewydolnej sieci kanalizacyjnej powodują zalania na terenach zurbanizowanych,
- Niedostateczna ochrona przeciwpowodziowa,
- Zjawiska spiętrzeń sztormowych i związane z tym zagrożenie dla ludzi oraz infrastruktury,
- Akumulacja zanieczyszczeń w osadach dennych Bałtyku, szczególnie na dnie morskich zatok, w tym Zalewu Wiślanego,
- Potencjalna erozja gleb leśnych i rolnych, głównie na stokach o dużym nachyleniu; w strefach krawędziowych wysoczyzn, strefach zboczy dolin rzecznych, Pojezierzach Kaszubskim i Bytowskim.

¹¹⁴ Niewęgłowska G., ocena oddziaływania Wspólnej polityki Rolnej 2004–2006 i 2007–2013 oraz Polityki Spójności 2004–2006 w zakresie przedmiotowym (SPO ROL) na poprawę stanu środowiska obszarów wiejskich województwa pomorskiego, Ekspertyza wykonana na zamówienie dyr. Departamentu Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

¹¹⁵ Leśnictwo 2011, Informacje i Opracowania Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.

4.8 ZASOBY NATURALNE

Zasoby kopalin w województwie pomorskim stanowią jedynie niewielką część potencjału surowcowego Polski. Do najpowszechniejszych kopalin należą: piaski, żwiry, iły, kreda jeziorna i torfy. Łączna liczba udokumentowanych w regionie złóż kopalin (*na koniec 2008 roku*) wynosi 506¹¹⁶. Wśród nich największy udział mają złoża kruszywa naturalnego (*piaski i żwiry*) gromadzące ogółem 4,08% zasobów krajowych.

Piaski i żwiry występują powszechnie niemal na terenie całego województwa, z wyjątkiem obszarów pokrytych utworami organogenicznymi. W stosunku do roku 2003 liczba złóż kruszywa wzrosła o 121 i w 2008 roku wynosiła 391¹¹⁷, a udokumentowane zasoby powiększono o 127.833 tys.¹¹⁸ ton. Przyczyn tych zmian można doszukiwać się we wzrastającym zapotrzebowaniu na tego typu surowce szczególnie w aglomeracji trójmiejskiej, gdzie ukończono m.in. budowę autostrady. Znaczącym udziałem w skali kraju cechują się ponadto zasoby kredy jeziornej. Na obszarze województwa występują również złoża kopalin zaliczanych do podstawowych. Mają one obecnie mniejsze znaczenie pod względem eksploatacyjnym, jednakże nie można ich pominąć w ogólnym bilansie zasobowym. Należą do nich 4 niewielkie eksploatowane złoża ropy naftowej, 3 eksploatowane złoża gazu ziemnego, a także nieeksploatowane złoża: soli kamiennej oraz soli potasowo-magnezowych. Z informacji uzyskanych w UMWP wynika, że jedno z tych złóż („*Mechelinki*”, gm. *Kosakowo*), w 2010 roku planowane do wykorzystania, jest już eksploatowane, jako podziemny magazyn paliw płynnych i gazowych.¹¹⁹ Zbiorniki powstaną poprzez ługowanie kawern w złożu soli¹²⁰. Do grupy złóż podstawowych należą również dotychczas nieeksploatowane złoża surowców leczniczych: wody lecznicze zmineralizowane (*solanki*) - „*Ustka*” i borowiny „*Ustka*”, nowo udokumentowane wody termalne - „*Krynica Morska*” oraz eksploatowane złoża wód leczniczych zmineralizowanych (*solanki*) – „*Sopot*”.

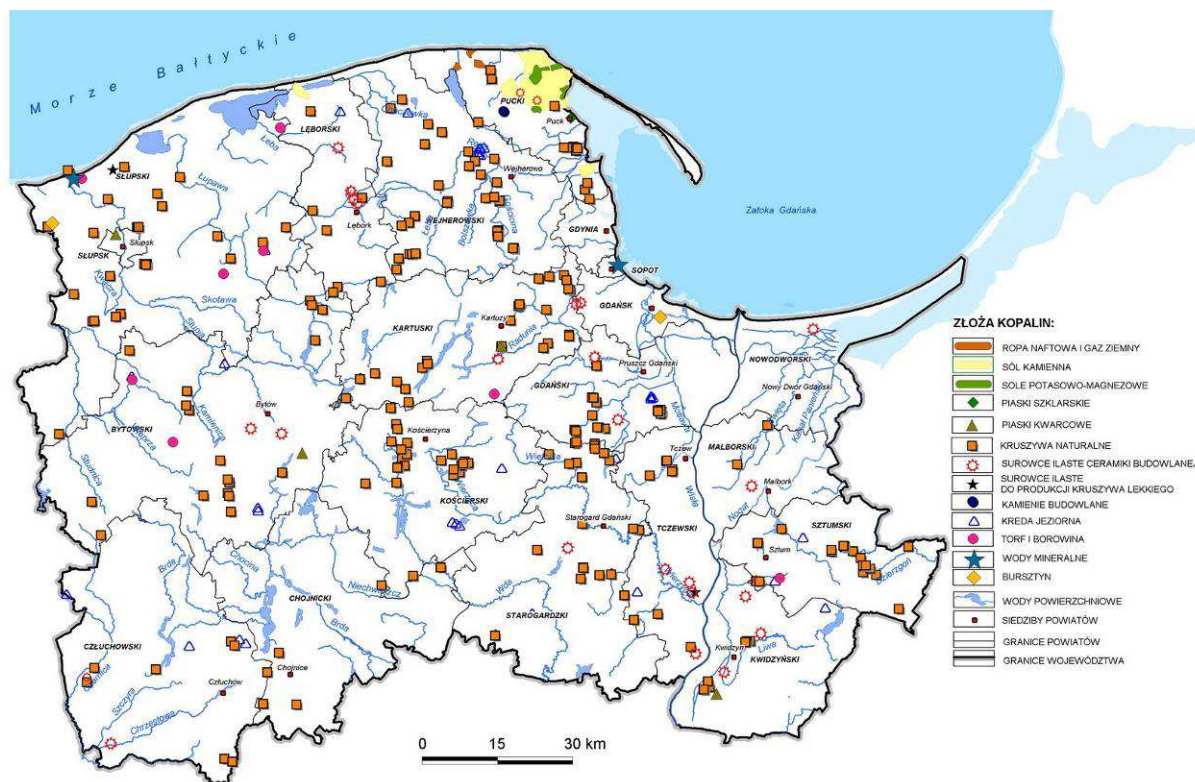
¹¹⁶ Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Gdańsk 2010

¹¹⁷ Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Gdańsk 2010

¹¹⁸ Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Gdańsk 2010

¹¹⁹ Informacja z Załącznik do Uchwały Nr 1193/352/10 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 7 września 2010 roku

¹²⁰ Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, 2009

Ryc. 9 Zasoby kopalin w województwie pomorskim (źródło: www.urzad.pomorskie.eu)

Podstawowe znaczenie dla gospodarki posiadają kopaliny występujące w granicach obszarów morskich RP, a więc oprócz złóż ropy i gazu, także kruszywa naturalne ławicy Słupskiej. Udokumentowanie nowego bałtyckiego złoża ropy naftowej B8, przyczyniło się do istotnego wzrostu jej wydobywania w skali kraju. W osadach trzeciorzędowych w strefie brzegowej występują liczne nagromadzenia bursztynu. Dwa udokumentowane złoża o łącznych zasobach określonych na 12,7 ton zlokalizowane są w Możdżanowie koło Słupska i w Wiślinie koło Gdańska.

Kluczowe znaczenie dla województwa mają prowadzone obecnie badania nad poszukiwaniem niekonwencjonalnych złóż gazu ziemnego.¹²¹ Najbliższe kilka lat będzie miało decydujące znaczenie dla regionu w tym zakresie, gdyż dopiero wówczas dostępne będą miarodajne dane odnośnie zasobności badanych złóż.

Zidentyfikowane problemy

Do zidentyfikowanych problemów w aspekcie występujących na terenie województwa surowców naturalnych należą nielegalne próby eksploatacji surowców mineralnych (z *jaskrawym przykładem nielegalnego wydobywania bursztynu*), na który popyt ciągle rośnie. Rozcięcie złoża i jego eksploatacja często skutkuje poważnym zniszczeniem w krajobrazie oraz powstawaniem leja depresji. Poważnym problemem są konflikty społeczne powstające pomiędzy zwolennikami uzyskiwania korzyści z eksploatacji surowców skonfrontowanych ze zwolennikami niezmiennych antropogenicznie obszarów będących atrakcją turystyczną regionu. Problem ten dotyczy także metod pozyskiwania gazu z łupków oraz jego późniejszej eksploatacji na terenie województwa.

121 Informacja z Załącznik do Uchwały Nr 1193/352/10 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 7 września 2010 roku

4.9 ANALIZY SPECYFICZNE

4.9.1 ENERGETYKA

Łączne zapotrzebowanie na energię elektryczną województwa pomorskiego w ostatnich kilku latach systematycznie rosło, za wyjątkiem roku 2008. Aktualnie zapotrzebowanie wynosi około 7826 GWh¹²² i wzrosło w stosunku do roku 2004 o blisko 600 GWh. Na terenie województwa produkuje się jedynie 30–33% energii elektrycznej zużywanej przez odbiorców. Brakująca ilość jest dostarczana z Krajowego Systemu Elektroenergetycznego (KSE) poprzez sieci elektroenergetyczne.

Stan techniczny sieci przesyłowych i dystrybucyjnych w regionie jest niewystarczający. Głównym problemem poza stanem technicznym sieci przesyłowych i dystrybucyjnych w regionie jest ich niedostateczna ilość, która w przypadku awarii powoduje odcięcie od źródła zasilania dużej rzeszy odbiorców. Ponadto w przypadku wystąpienia awarii jednej z linii wysokich napięć, istnieje duże niebezpieczeństwo wystąpienia przeciążenia sieci, a tym samym może dojść do wystąpienia poważnej awarii. Obecnie w województwie zdolności przesyłowe istniejących sieci dystrybucyjnych pod względem przyłączenia nowych źródeł zostały niemal wyczerpane¹²³.

Na terenie województwa zlokalizowanych jest kilka rodzajów źródeł energii elektrycznej. Zalicza się do nich: elektrownie przemysłowe, elektrociepłownie, elektrownie szczytowe i elektrownie wiatrowe. Elektrownie przemysłowe i elektrociepłownie charakteryzuje stabilna praca i produkcja energii elektrycznej w ciągu całego roku, przy czym produkcja tej energii w elektrociepłowniach jest zdecydowanie niższa w okresie sezonu letniego niż w sezonie grzewczym. Elektrownie szczytowe i wiatrowe charakteryzuje niestabilna praca i zmienna produkcja energii elektrycznej w ciągu krótkiego czasu, np. w ciągu kilku godzin.

W ramach realizacji *Programu rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w województwie pomorskim do 2025 r.* planuje się przeprowadzenie modernizacji przesyłowego systemu elektroenergetycznego oraz budowę nowych źródeł energii elektrycznej: elektrociepłowni gazowej, elektrowni konwencjonalnej, biogazowni oraz nowych farm wiatrowych. W dokumencie analizowana jest również możliwość budowy elektrowni jądrowej na terenie województwa argumentowana poprawą bezpieczeństwa energetycznego, względami ochrony środowiska oraz korzystnymi relacjami finansowymi.

W sektorach ciepłownictwa i paliw gazowych w ostatnich kilkunastu latach wykonano szereg inwestycji i działań ukierunkowanych na poprawę efektywności energetycznej, zarówno po stronie wytwarzania i przesyłania ciepła, jak i po stronie odbiorców (m.in. rozpoczęto eksploatację gazociągu Włocławek – Gdynia). Ważny udział w ograniczeniu zużycia ciepła oraz paliw gazowych mieli i nadal mają końcowi odbiorcy energii. W latach 90. spółdzielnie mieszkaniowe zapoczątkowały szeroki program działań termomodernizacyjnych (*docieplanie budynków, wymiana okien, modernizacja instalacji grzewczych*), który z powodzeniem jest kontynuowany. Do prac termomodernizacyjnych włączyły się również wspólnoty mieszkaniowe oraz indywidualni odbiorcy. Prowadzone działania przyczyniły się do stałego i systematycznego obniżania zapotrzebowania na ciepło po stronie odbiorców. Średni wskaźnik zużycia energii na 1 m² powierzchni w budownictwie wielorodzinnym spółdzielczym obniżył się z 240–270 kWh/m² rocznie do poziomu 140–170 kWh/m² rocznie, natomiast w niektórych spółdzielniach, które dokonały powtórnej termomodernizacji, wskaźnik ten spadł nawet do 90 kWh/m² rocznie¹²⁴.

¹²² Według GUS 2010

¹²³ <http://www.ppg.gda.pl/index.php/pol/layout/set/print/content/view/plain/1536>

¹²⁴ <http://www.ppg.gda.pl/index.php/pol/layout/set/print/content/view/plain/1536>

Warto jednak nadmienić, że pomorskie jest trzecim z kolei województwem w Polsce zużywającym najwięcej energii w miastach w przeliczeniu na 1 mieszkańca – 852,7 kWh/mieszkańca. Wskaźnik ten dla Polski wynosi 790,5 kWh/mieszkańca. W związku z powyższym działania w zakresie zwiększenia efektywności energetycznej określić można jako istotne.

Zidentyfikowane problemy

Stan techniczny oraz poziom zaawansowania prac modernizacyjnych w poszczególnych sektorach energetycznych województwa pomorskiego są zdecydowanie różne, przy czym pozytywnie można ocenić zaawansowanie prac modernizacyjnych w sektorach ciepłowniczym i paliw gazowych. Największe zaległości w modernizacji i rozwoju infrastruktury technicznej dotyczą sektora elektroenergetycznego. Sektor ten stoi również przed koniecznością przeprowadzenia największych inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej.

Sektor ciepłowniczy jest przykładem pozytywnych działań w zakresie ograniczania zużycia paliw i nośników energii, poszanowania energii oraz poprawy efektywności energetycznej zarówno po stronie producentów ciepła oraz dystrybutorów, jak i odbiorców. W sektorze tym aktualnie nie ma zagrożeń dotyczących bezpieczeństwa energetycznego.

W sektorze paliw gazowych w ostatnich kilkunastu latach wzrost zapotrzebowania, wynikający ze wzrostu liczby odbiorców tego paliwa (*rozbudowa sieci gazowych, gazyfikacja nowych miejscowości*) skompensowany został poprzez działania modernizacyjne oraz wprowadzanie nowych technologii i wysokosprawnych źródeł ciepła.

4.9.2 TRANSPORT

Transport jest kluczowym czynnikiem rozwoju, ale i jednym z istotnych elementów kształtujących jakość środowiska regionu. W porównaniu z rokiem 2006 długość dróg publicznych w województwie pomorskim w 2010 r. wzrosła o 12, 7%, natomiast ilość zarejestrowanych samochodów o 37%. W tym samym okresie o około 1,5% spadła długość eksploatowanych w województwie linii kolejowych¹²⁵. Przytoczone dane identyfikują trend uwidaczniający się dotychczasowym rozwojem bardziej uciążliwego dla środowiska transportu indywidualnego nad transportem zbiorowym. Intensywny rozwój liniowej infrastruktury transportu wiąże się przede wszystkim z przecinaniem korytarzy ekologicznych oraz fragmentacją obszarów cennych i chronionych, co może skutkować negatywnymi oddziaływaniami na środowisko naturalne.

Obecnie również intensywnie przebiega proces tworzenia Pomorskiej Kolei Metropolitalnej (PKM). W pierwszym jego etapie linia kolejowa zostanie poprowadzona z Gdańska Wrzeszcza do Portu Lotniczego im. Lecha Wałęsy w Rębiechowie. Oprócz nowej linii na lotnisko, wyremontowane i przystosowywane do ruchu pasażerskiego będą inne odcinki. Docelowo planuje się rozszerzyć Pomorską Kolej Metropolitalną o połączenia z Kaszubami, a całość powstaje w tzw. systemie Park&Ride - czyli „parkuj i jedź”, umożliwiającym dojazd do przystanków PKM własnym autem, pozostawienie go na parkingu i pokonanie dalszej trasy koleją¹²⁶. Obecna sytuacja rozwoju sieci kolejowej na tle gęstości zaludnienia wskazuje na wciąż niedostateczny jej rozwój w niektórych powiatach np. wejherowskim, gdańskim i puckim. W powiatach najsłabiej zaludnionych (słupskim, bytowskim) gęstość sieci kolejowej także jest niewielka, co niewątpliwie stanowi dla nich jedną z barier rozwojowych.

Bardzo dynamiczny wzrost wykazuje sektor transportu lotniczego. Ilość korzystających z tej formy transportu na terenie województwa w ostatnim pięcioleciu wzrosła niemal czterokrotnie, już w roku

125 GUS

126 POMORSKIE Magazyn samorządu województwa pomorskiego nr 5; październik 2010

2005 kilkukrotnie przewyższając ilość pasażerów ruchu morskiego, którego atrakcyjność spadła. W kwietniu 2012 r. zakończono rozbudowę Portu Lotniczego Gdańsk im. Lecha Wałęsy, co stwarza dalsze możliwości rozwoju sektora.

Obecnie trwają prace nad rewitalizowaniem śródlądowych dróg wodnych. W marcu 2012 r. podpisany został list intencyjny pomiędzy województwami: mazowieckim, kujawsko-pomorskim i pomorskim w sprawie współpracy na rzecz rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej Międzynarodowej Drogi wodnej E40. Współpraca zakłada m.in. powołanie międzyregionalnego zespołu roboczego i aplikowanie o środki inwestycyjne w ramach nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Podobne porozumienie podpisano w roku 2008 dla drogi wodnej E70.

Na szczeblu centralnym w związku z realizacją *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)* trwają prace związane z opracowaniem *Programu rozwoju polskich portów morskich do 2020 r.*, który zastąpi obecnie obowiązującą Strategię rozwoju polskich portów morskich do 2015 r. oraz *Programu rozwoju infrastruktury transportu wodnego śródlądowego w Polsce*. W ramach ww. programów rząd realizuje następujące projekty w porcie Gdańskim: Deepwater Container Terminal (DCT), Trasa Sucharskiego i Obwodnica Południowa, Baza Ładunków Masowych.

Podsumowując: obecnie, dzięki wsparciu funduszy europejskich, na różnych szczeblach organizacji nadrabiane jest wieloletnie niedoinwestowanie infrastruktury wszystkich sektorów transportu. Dlatego potrzeba kompleksowej koordynacji działań w celu powiązania realizowanych i planowanych przedsięwzięć w spójną sieć realizującą założenia zrównoważonego modelu transportu

Zidentyfikowane problemy

Jak już wcześniej wskazano, inwestycje drogowe były w ostatnich latach zdecydowanym priorytetem władz samorządowych i rządowych. Jednak stan rozwoju głównych arterii sieci komunikacji drogowej w odniesieniu do ilości zarejestrowanych w województwie pojazdów wskazuje, że wciąż brak jest właściwie rozwiniętej sieci dróg o wysokim standardzie łączących zachodnią część wybrzeża z resztą regionu i kraju. Ponadto niekorzystny bilans transportu indywidualnego do zbiorowego wskazuje, że istnieje potrzeba zdecydowanych działań z zakresu rozwoju infrastruktury, powinny one jednak uwzględniać problemy środowiskowe.

Dlatego bardzo pozytywnym jest fakt wzrostu nakładów i rozwoju infrastruktury kolejowej, gdyż w interesie środowiska jest odciążanie systemu komunikacji indywidualnej (szczególnie w obszarach silnie zurbanizowanych) na rzecz transportu zbiorowego. Wciąż jednak istnieje konieczność wyprowadzania ruchu tranzytowego z miast i jego upłynniania w korytarzach transportowych oraz eliminowania w ścisłych centrach. Konieczna jest również przemyślana polityka w zakresie rozwoju infrastruktury liniowej w celu minimalizacji ilości konfliktów przestrzennych z siecią obszarów chronionych. Niezadowalający jest też stan świadomości ekologicznej użytkowników systemu transportu, dlatego należy dążyć do jego zmiany szeroko zakrojoną edukacją ekologiczną. Powyższe problemy znalazły odzwierciedlenie w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014*, w celach związanych z ochroną powietrza, klimatu akustycznego i różnorodności biologicznej, jednak zgodnie z wnioskami z jego realizacji¹²⁷ wymagają one dalszych działań w celu osiągnięcia zakładanych efektów.

Istotnym problemem związanym z oddziaływaniem sieci transportu na jakość środowiska jest duże obciążenie systemu w obszarze metropolitarnym powodujące w wielu miejscach ponadnormatywne oddziaływania związane z emisją zanieczyszczeń do powietrza oraz hałasu.

127 Raport z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014.

To właśnie z uwagi na istotny liniowy wzrost ilości pojazdów poruszających się po drogach województwa pomorskiego, w ostatnich latach zdecydowanie wzrósł problem zanieczyszczenia środowiska hałasem komunikacyjnym. Kolejnym aspektem, który dopiero niedawno urósł do rangi problemu jest wzrost hałasu lotniczego wynikający z rozbudowy gdańskiego portu lotniczego.

W ostatnich latach ranga problemu zanieczyszczenia środowiska hałasem rośnie, zwłaszcza w kontekście hałasu drogowego. W zakresie odpowiedniej diagnozy stanu zagrożenia hałasem poczyniono istotne postępy, (np. *opracowując mapy akustyczne głównych ośrodków miejskich regionu oraz opracowując programy ochrony przed hałasem*). Teraz potrzeba jednak aktywnych działań w zakresie ochrony akustycznej, w szczególności w kontekście hałasu komunikacyjnego. Oznacza to konieczność takiego planowania nowych i modernizację istniejących połączeń, by w możliwie największym stopniu eliminować istniejące i potencjalne zagrożenia dla środowiska akustycznego. Ważnym elementem jest również postulowane w polityce transportowej wyprowadzanie ruchu tranzytowego z centrum miast oraz promowanie transportu zbiorowego.

4.9.3 GOSPODARKA

PKB w województwie pomorskim w 2009 r. wynosiło 76 243 mln zł (5,7% krajowego PKB). Wartość PKB/1 mieszkańca wynosiła 34 267 zł, co plasowało województwo na piątym miejscu w kraju. Prawie 50% wartości PKB w województwie generuje podregion trójmiejski. Największy udział w generowaniu wartości dodanej brutto miał sektor przedsiębiorstw (48,3%), handel (32%), a także sektor gospodarstw domowych (33,4%). Pozostałe usługi stanowią 24,2% wartości dodanej brutto. Dużą rolę odgrywa przemysł (23,3%), bazujący głównie na przetwórstwie przemysłowym. Udział rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto w województwie jest niewielki i stanowi 2,6%.

Pomimo, iż gospodarka województwa pomorskiego opiera się na sektorze usług, sektor przemysłu wciąż nie traci na znaczeniu. Ze względu na nadmorskie położenie istotną rolę odgrywa również turystyka. Wśród gałęzi przemysłu ważną rolę odgrywa przemysł tradycyjny (*gospodarka morska, przemysł rafineryjny i spożywczy*) oraz wysokich technologii (*przemysł elektroniczny, sektor informatyczny, farmacja i biotechnologia*). Najważniejszymi ośrodkami gospodarczego wzrostu w województwie są Gdańsk, Gdynia, Słupsk, Sopot, a także Kwidzyn, Tczew, Malbork i Chojnice.

W różnych miejscach regionu powstają klastry – skupiska przedsiębiorstw i podmiotów gospodarczych z powiązanych ze sobą branż, ściśle współpracujące z ośrodkami edukacji, jednostkami badawczo-rozwojowymi, instytucjami otoczenia biznesu i administracją.

Wśród istniejących warto zwrócić uwagę na: Pomorski Klaster BioEcoChemiczny, Nadwiślański Klaster Energii Odnawialnej a także Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny zainicjowany przez Instytut Maszyn Przepływowych PAN, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Politechniki Gdańskiej, Politechniki Koszalińskiej oraz Marszałków i Samorządów Województwa Pomorskiego i Warmińsko-Mazurskiego. Profil ich działalności to przede wszystkim ekoinnowacje.

Jak wynika z powyższych danych województwo pomorskie wykorzystuje swój potencjał w celu rozwoju ekoinnowacyjnej gospodarki.

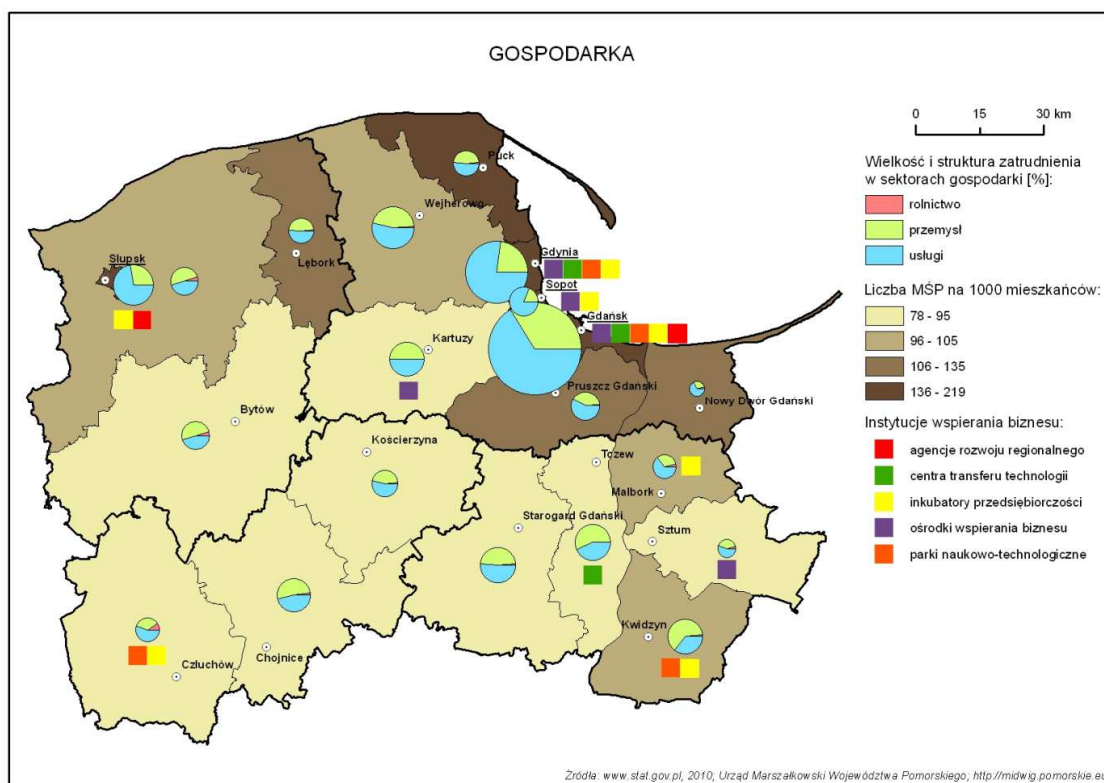
Wzrasta także liczba zatrudnionych w sektorze działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. W 2010 r. zatrudnionych w tym sektorze było 9520 osób¹²⁸. Wartość ta wzrosła w porównaniu do roku 2005 o prawie 36%.

¹²⁸ Z danych GUS

Studium przypadku:

Od 2010 r. na Pomorzu realizowany jest także projekt Submariner (Sustainable Uses of Baltic Marine Resources) finansowany w ramach Programu Regionu Morza Bałtyckiego 2007-2013. Zaangażowane są w niego kraje nadbałtyckie (polskimi partnerami jest Instytut Morski w Gdańsku oraz Gdański Park Naukowo-Technologiczny). Projekt służy rozwojowi innowacyjnych technologii, wykorzystujących ekosystemy morskie basenu Morza Bałtyckiego do wytwarzania nowych produktów i usług w oparciu o zasoby morskie np. w dziedzinie ochrony środowiska (elektrownie wiatrowe, uprawa makroglonów jako nawozu naturalnego), w dziedzinie tzw. błękitnej biotechnologii. Technologie te jednak nie zostały dostatecznie przetestowane w zmiennych warunkach Morza Bałtyckiego, a ich wpływ na środowisko nie został jeszcze w pełni poznany.¹²⁹

Opisane zależności uwidaczniają się też w rozkładzie przestrzennym - co zaprezentowano na poniższej rycinie.

Ryc. 10 Rozkład przestrzenny procesów gospodarczych w województwie źródło: opracowanie własne na podstawie www.urzad.pomorskie.eu

Rolnictwo

Na Pomorzu funkcjonuje stosunkowo niewiele gospodarstw rolnych (ok. 60 tys. o łącznej powierzchni użytków rolnych 961000 ha w 2010 r.)¹³⁰. Stopniowo maleje udział gospodarstw o niewielkich powierzchniach na rzecz gospodarstw wielkoobszarowych (w 2002 r. stanowiły one ok. 2,5%, a w 2009 r. ok. 3,5% ogółu gospodarstw). Ze środowiskowego punktu widzenia korzystny jest natomiast rozwój rolnictwa ekologicznego. Z *Raportu o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010* przygotowanego przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) wynika, że w województwie pomorskim w 2010 r. było 665 producentów/gospodarstw ekologicznych. Ich grono w ciągu roku powiększyło się o 158 producentów względem roku poprzedniego, wzrosła także powierzchnia rolnych użytków ekologicznych. Mimo tych pozytywnych

¹²⁹ Na podstawie informacji ze strony internetowej Projektu Submariner. Sustainable Uses of Baltic Marine Resources

¹³⁰ Raport z wyników. Powszechny Spis Rolny 2010. GUS, Warszawa 2011

zmian pomorskie wciąż jest jednym z województw o niewielkiej liczbie gospodarstw ekologicznych zajmującym piątą od końca pozycję w kraju.

Turystyka

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego wyróżniono strefy koncentracji największego ruchu turystycznego i inwestycji w infrastrukturę turystyczną. Jest to przede wszystkim pas nadmorski i pasy nad większymi jeziorami: pasmo nadmorskie na odcinku od Karwi do Helu, pasmo nadmorskie Trójmiasta, Mierzeja Wiślana od Gdańska Sobieszewa do Kątów Rybackich; strefy brzegowe większych jezior na Pojezierzu Kaszubskim (jeziora: Raduńsko-Ostrzyckie, Chmieleńskie, Mausz, Gowidlińskie, Sitno i Okoliczne, Kamień i Wysoka) oraz w Borach Tucholskich i na Równinie Charzykowskiej (jeziora: Wdzydzkie, Charzykowskie – wschodni brzeg, Sudomie, Wielki Ocypel), a także bardziej odizolowane miejsca zainwestowania turystycznego, położone nad Bałtykiem (Ustka, Rowy, Łeba, Dębki, Lubiatowo, Białogóra, Krynica Morska). Ośrodki turystyczne o mniejszej skali koncentrują się także na pojezierzach Kaszubskim, Starogardzkim i Bytowskim. Oddziałują one na krajobraz przeważnie w skali lokalnej. Powierzchnia terenów uznanych za zagrożone wizualnie z powodu rozwoju infrastruktury turystycznej wynosi ok. 150 km².¹³¹

Niewątpliwym atutem województwa pomorskiego jest wybrzeże Morza Bałtyckiego oraz pojezierza posiadające liczne kąpieliska. To właśnie w pobliżu kąpielisk koncentruje się największa infrastruktura turystyczna, która generuje ruch turystyczny. Dlatego też niezwykle ważna jest kontrola jakości wód w akwenach wodnych umożliwiających rekreację wodną o czym szerzej potraktowano w ocenie stanu wód. Istotnym zagadnieniem jest sezonowość ruchu turystycznego. Sektor ten wpływa negatywnie na jakość wód i stan przyrody, zwłaszcza w sezonie letnim, poprzez generowanie przez turystów większej ilości odpadów i ścieków, porzucanie śmieci w miejscach do tego nie przeznaczonych, intensywną eksploatację kąpielisk i przestrzeni przyrodniczych. W czasie tzw. „martwego sezonu” następuje samoregulacja i naturalne oczyszczenie środowiska. Dlatego też istotnym zagrożeniem dla natury może być rozwój całorocznej oferty turystycznej.

Zidentyfikowane problemy

Analizując stan gospodarki województwa pomorskiego i jej wpływ na środowisko przyrodnicze regionu zidentyfikowano następujące problemy:

- koncentracja zakładów przemysłowych uciążliwych dla środowiska w Trójmieście oraz w północno-wschodniej i południowo zachodniej części województwa, co może powodować kumulację zanieczyszczeń w tych rejonach,
- niższe niż przeciętnie w kraju nakłady na sektor badawczo-rozwojowy i niższy od średniej krajowej udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej,
- niewielki odsetek gospodarstw ekologicznych,
- ciągły rozwój turystyki przyczyniający się do pogłębiania presji tego sektora na środowisko.

4.10 PODSUMOWANIE

Sformułowane na podstawie zidentyfikowanych problemów potrzeby w zakresie ochrony środowiska i obszarów specyficznych (*klimatu i zagrożeń naturalnych, energetyki, transportu, gospodarki*) w województwie pomorskim przedstawiono w zbiorczej tabeli, którą ze względu na jej objętość przeniesiono do załącznika 9.2. Tabela zawiera również ocenę zasadności uwzględnienia zidentyfikowanych potrzeb w przedstawionym do oceny projekcie Strategii.

131 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, Gdańsk, październik 2009

5 OCENA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO SKUTKÓW REALIZACJI ZAŁOŻEŃ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

5.1 OCENA CELU STRATEGICZNEGO I – OTWARTA GOSPODARKA

5.1.1 EFEKTYWNE SIECI WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ (1.1.)

Do wskazanych w analizie SWOT istotnych problemów z jakim zmagają się gospodarka województwa należy niska skuteczność przedsiębiorców i naukowców we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań czego powodem jest niski poziom współpracy pomiędzy instytucjami B+R i sektorem gospodarczym.

W celu zmiany tego stanu zaproponowano trzy kierunki działań zakładające upowszechnienie innowacji w przedsiębiorstwach, wzmacnianie transferu wiedzy z sektora B+ R do gospodarki oraz wspieranie klastrowych powiązań i eksportu wśród przedsiębiorstw.

Oczekiwanym efektem wskazanych w Strategii kierunków działań jest zwiększenie liczby przedsiębiorstw innowacyjnych, także działających w branżach kluczowych dla regionu, których rozwój bazować będzie na nowoczesnych narzędziach i metodach zarządzania i produkcji. Poprawa efektywności współpracy między biznesem i nauką oraz ukierunkowanie jej na potrzeby regionu, a także wzmocnienie transferu wiedzy i technologii z sektora B+R do gospodarki to kolejny pożądany efekt wdrożenia celu. Następnym jest wzmocnienie oferty komercyjnej pomorskich instytucji B+R oraz wykorzystanie istniejącego potencjału infrastrukturalnego na potrzeby innowacyjnych przedsiębiorstw. Realizacja celu w oparciu o wyznaczone kierunki działań powinna skutkować zmianą postaw i świadomości społecznej odnośnie postrzegania innowacyjności, szczególnie w grupie przedsiębiorców i naukowców, a także wzrostem liczby i profesjonalizacją działalności klastrów i sieci współpracy w oparciu o współpracę ze środowiskiem naukowym. Oczekiwanym efektem jest również wzrost aktywności ponadregionalnej i zagranicznej pomorskich przedsiębiorstw.

Potrzeba realizacji celu 1.1 wynika z konieczności dalszych zmian obecnego stanu gospodarki regionu w kierunku większej konkurencyjności. Jest to szczególnie ważne w kontekście obecnego spowolnienia gospodarczego. Realizacja założeń celu może stać się bardzo ważnym stymulantem rozwoju województwa. W świetle badań Komisji Europejskiej Polska w roku 2011 znajdowała się na 24 miejscu, wśród 28 notowanych krajów Unii pod względem poziomu innowacyjności¹³². Badania z roku 2009¹³³ plasują województwo na 4 miejscu w rankingu potencjału innowacyjności regionów Polski, jednak ostatnie dane wskazują, że jest on wciąż w dużej mierze niewykorzystany, pomimo wsparcia Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka. Relatywnie rzadsze niż w pozostałych krajach Unii są również przypadki efektywnej współpracy podmiotów naukowych z przedsiębiorcami realizujących badania innowacyjnych technologii. Konieczne więc jest dalsze zewnętrzne wsparcie pojawiających się prób współpracy w ramach różnych projektów oraz promocja dobrych praktyk i rozwiązań w tym zakresie.

Zdefiniowane kierunki działań jednoznacznie wskazują na miękki charakter projektów, które będą w ich ramach realizowane. W związku z tym nie należy się spodziewać żadnych istotnych bezpośrednich oddziaływań na środowisko. Wystąpić natomiast powinny pośrednie i skumulowane efekty pozytywne.

Podejmowane działania w ramach kierunku pierwszego mają stymulować ekonomię regionu w stronę gospodarki opartej na wiedzy, a więc innowacyjnych i technologicznie rozwiniętych gałęzi. Jest to kierunek zgodny z interesem środowiska i skutkować będzie pozytywnymi efektami przejawiającymi się wdrażaniem nowoczesnych, wydajnych oraz energo- i surowcooszczędnych technologii w poszczególnych sektorach gospodarki.

132 Innovation Union Scoreboard 2011; European Union, 2012

133 Zdolności innowacyjne polskich regionów; Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; 2009

Mówiąc o innowacjach należy zwrócić uwagę na pierwiastek „eko”, gdyż obecnie bardzo popularny jest termin „ekoinnowacji”, czyli procesów poprawy efektywności wykorzystania zasobów naturalnych w gospodarce, zmniejszających negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko lub wzmacniających odporność gospodarki na presje środowiskowe. Ten sektor ma w Polsce wciąż duży potencjał wzrostu i z uwagi na wyższą niż w krajach Unii energo- i surowcochłonność przemysłu, powinien być wyraźnie wspierany i promowany. Pozytywny wpływ wsparcia gospodarki opartej na wiedzy rozwinęto także w ramach oceny celu 1.2 *Konkurencyjne szkolnictwo wyższe*.

Studium przypadku projekt „North Europe Trade Axis”

Jednym z celów Projektu pilotowego „North Europe Trade Axis NETA” było określenie i ocena możliwości stosowania dobrych praktyk zrównoważonego rozwoju w parkach przemysłowych. Przeprowadzono analizę kilku parków przemysłowych zlokalizowanych w Holandii, Niemczech i Wielkiej Brytanii: Almere i Enschede, Drechtoevers, Hengelo, Rheine, Twente, Wrrington. W ramach projektu zidentyfikowano następujące praktyki zrównoważonego rozwoju przynoszące przedsiębiorstwom wymierne zyski:

- wymiana w ramach parku przemysłowego energii surowców do produkcji oraz wody,
- wspólne wykorzystanie przez firmy urządzeń oraz dostępnych funkcji produkcyjnych,
- wspólny dla całego parku system zbierania i usuwania odpadów,
- rozlokowanie terenów przemysłowych w regionach europejskich w sposób zrównoważony,
- stosowanie wysoce wydajnych i efektywnych urządzeń produkcyjnych oraz urządzeń obsługi produkcji,
- zapewnienie dostępu do wielomodalnego transportu oraz wysokiej jakości transportu publicznego,
- zapewnienie dostępu do usług wsparcia przedsiębiorczości.

Kolejnym pozytywnym aspektem jest promowanie rozwiązań klastrowych postulowane w działaniu trzecim. Klastry charakteryzują się dwoma rodzajami powiązań:

- funkcjonalnymi jeżeli jednostki zlokalizowane są w różnych miejscach, a współpraca między nimi polega na wymianie wiedzy doświadczeń, technologii itp.,
- przestrzennymi, w przypadku lokowania na tym samym obszarze jednostek np. w ramach parku technologicznego.

O ile pierwszy przypadek nie skutkuje bezpośrednio benefitami środowiskowymi, o tyle drugi już zdecydowanie tak. Koncentracja i powiązanie firm w takim systemie umożliwia nie tylko wydajne gospodarowanie energią: np. wykorzystywanie prądu i ciepła z kogeneracji przez różne firmy czy odzysk energii przez rekuperację ciepła z procesów technologicznych i ponowne jej wykorzystanie, ale i też często zmniejsza energo- i transportochłonność sektora np. przez powiązania substrat – produkt różnych przedsiębiorstw, wykorzystywanie wspólnej bazy surowcowej, usługowej, transportowej itp. Klastry nie są nowym rozwiązaniem w województwie (obecnie w różnych sektorach na terenie Pomorza działa ok. 9)¹³⁴, jednak w skali ogółu przedsiębiorstw jest to wciąż odsetek bardzo mały. Ich promocja wśród przedsiębiorców jest zatem jak najbardziej potrzebna i środowiskowo uzasadniona. Pewną odmianą opisywanych rozwiązań szczególnie wartą wsparcia i popularyzacji z punktu widzenia niniejszej Prognozy są tzw. „zielone parki technologiczne”, które jeszcze mocniej niż poprzednie uwzględniają aspekty środowiskowe w swojej działalności i przyczyniają się tym samym do maksymalizacji efektów ekologicznych. Kwestie te zostały rozwinęte przy ocenie celu 1.3 *Skuteczny system obsługi inwestorów*.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.1.].

134 <http://klastry.pomorskie.eu/>

5.1.2 KONKURENCYJNE SZKOLNICTWO WYŻSZE (1.2.)

Głównym problemem województwa w odniesieniu do szkolnictwa wyższego jest niewystarczająca konkurencyjność oferty edukacyjnej pomorskich uczelni na tle regionów w kraju i za granicą, słaba elastyczność programów kształcenia względem lokalnych potrzeb rynkowych, a także mało spójny edukacyjnie i przestrzennie system kształcenia zawodowego na terenie ośrodków położonych najdalej od Trójmiasta.

Cel realizowany ma być poprzez eksport usług edukacyjnych i współpracę międzyuczelnianą w obszarze Metropolitalnym Trójmiasta, a także w obrębie ośrodka o randze regionalnej oraz poprzez dostosowywanie programów kształcenia do potrzeb rynkowych na terenie całego województwa. Strategia zakłada także stworzenie spójnego i zrównoważonego przestrzennie systemu szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym, na obszarze ośrodka o randze regionalnej oraz ośrodków o randze subregionalnej, położonych najdalej od centrum Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta.

Efektom planowanych kierunków działań ma być uzyskanie przez województwo pozycji eksportera usług edukacyjnych zdolnego do konkurowania z innymi regionami w kraju oraz poza jego granicami uzyskane poprzez włączenie Pomorza w międzynarodową sieć wymiany międzyuczelnianej, w tym m.in. w Region Morza Bałtyckiego. Kolejnym oczekiwanym efektem ma być usprawnienie sieci współpracy międzyuczelnianej, także pod kątem międzyuczelnianych kierunków kształcenia, które w rezultacie mają poprawić atrakcyjność oferty edukacyjnej oraz podwyższyć poziom wykorzystania zasobów materialnych i kadrowych pomorskich uczelni. Systematyczna współpraca sektora akademickiego z gospodarczym docelowo ma zapewnić dostosowywanie kierunków edukacji do potrzeb gospodarczych regionu, a także zagwarantować wysoki poziom kształcenia w branżach kluczowych. Oczekiwanym efektem w ramach celu jest również stworzenie harmonijnego systemu kształcenia zawodowego na poziomie wyższym, skorelowanego ze specjalizacjami regionalnymi i subregionalnymi, a także sprzyjającego policentrycznej rozbudowie funkcjonalnej ośrodków o zasięgu ponadlokalnym.

Realizacja celu będzie oddziaływać głównie na sferę społeczno-gospodarczą województwa generując wyłącznie pozytywne skutki jego wdrażania. Planowane wzmocnienie międzynarodowej sieci wymiany międzyuczelnianej, dostosowywanie oferty edukacyjnej względem lokalnych potrzeb rynkowych oraz stworzenie spójnego systemu kształcenia zawodowego na poziomie wyższym podniesie konkurencyjność lokalnej edukacji, co przełoży się na większą liczbę absolwentów kończących pomorskie uczelnie. Ciągłe podnoszenie kwalifikacji mieszkańców będzie siłą napędową innowacyjnej gospodarki w oparciu o sektor B+R przyczyniając się do rozwoju gospodarczego regionu. Reasumując, realizacja celu w ujęciu gospodarczym jest konieczna do osiągnięcia stałego postępu gospodarczego.

Pod kątem środowiskowym realizacja celu także będzie mieć pozytywne skutki. Współpraca pomiędzy pomorskimi uczelniami a sektorem gospodarczym w zakresie dostosowywania kierunków kształcenia do potrzeb rynkowych regionu przyczyni się do wzrostu znaczenia sektora B+R. Zadaniem tego sektora jest badanie zależności w danej dziedzinie w celu ich zastosowania w procesie doskonalenia technologii. Rozwój B+R nie jest możliwy bez zapewnienia najlepszej jakości kadr naukowych i menedżerskich, dlatego tak ważny jest wysoki poziom kształcenia na pomorskich uczelniach. Kierunek przyczyni się do wzrostu innowacyjności gospodarczej regionu, co potencjalnie może przełożyć się na wzrost ekoinnowacyjności oraz badań z zakresu środowiska i jego ochrony. Podwyższenie poziomu kształcenia w branżach kluczowych województwa, do których zalicza się m.in. szeroko pojmowana gospodarka morska, także może wpłynąć na podniesienie innowacyjności, a co za tym idzie na zmniejszenie presji wspomnianych branż na środowisko. Przyjmuje się bowiem, że nowoczesne rozwiązania gospodarcze cechują się także minimalizacją presji środowiskowych. Tym samym można stwierdzić, że wzrost innowacji np. tradycyjnego przemysłu morskiego w oparciu o prośrodowiskowe działania rozwojowe przyczyni się do ochrony wód oraz fauny i flory morskiej.

Partycypacja pomorskich szkół w międzynarodowej sieci wymiany międzyuczelnianej z naciskiem na Region Morza Bałtyckiego oraz uzyskanie przez województwo pozycji eksportera usług edukacyjnych konkurującego z ofertą innych regionów w kraju i za granicą przyczyni się do zwiększenia współpracy także na polu badawczym, a więc i docelowo przyczyni się do transferu wiedzy i doświadczenia z innych ośrodków do pomorskich uczelni. Analizując zapisy celu można zauważyć, że zaproponowane kierunki działań oraz oczekiwane efekty realizacji celu w żadnym aspekcie nie nawiązują do problematyki środowiska. Strategia w ramach omawianego celu nie kładzie nacisku na propagowanie rozwoju kierunków związanych z ochroną środowiska. W dokumencie o takim stopniu ogólności, jakim jest SRWP nie ma takiej potrzeby, można jednak rozważyć czy literalne wskazanie

oczekiwanych efektów, także w aspekcie środowiskowym, nie wzmocniłoby pozytywnego efektu celu. Obserwacja ostatnich trendów gospodarczych pozwala przypuszczać, że prośrodowiskowa gospodarka będzie mieć coraz większe znaczenie zarówno w skali kraju jak i poszczególnych regionów.

Brak literalnego odwołania do tych aspektów może w późniejszym okresie skutkować ich zaniedbaniem przy faktycznej realizacji zamierzeń SRWP, co z kolei może nieść za sobą ryzyko utraty miejsc pracy na rzecz ekspertów spoza regionu. Przykładowym zagrożeniem mogą być kraje Europy Zachodniej, o zdecydowanie bardziej rozwiniętych standardach i technologiach związanych z prośrodowiskową gospodarką. Istnieje możliwość, że kraje te chętnie wykorzystają szansę wejścia na nowe rynki, wypełniając swymi specjalistami niszę związaną z brakiem specjalistów z zakresu innowacyjnych, prośrodowiskowych technologii w gospodarce regionu. Z drugiej strony, jeśli kwestie środowiskowe zostałyby ujęte tylko w sferze nauki i Pomorze stworzyłoby własne grono ekspertów, ale z pominięciem prośrodowiskowego rozwoju gospodarki, to wspomniani eksperci mogą zostać zmuszeni do opuszczenia kraju, gdyż na rodzimym rynku pracy nie będzie zapotrzebowania na ich wiedzę. Dlatego niezbędnym jest wdrażanie zasad gospodarki prośrodowiskowej z jednoczesnym szkoleniem specjalistów z tego zakresu.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.1.]

5.1.3 SKUTECZNY SYSTEM OBSŁUGI INWESTORÓW (1.3.)

Obecnie problemem utrudniającym rozwój gospodarczy Pomorza jest ograniczona zdolność przyciągania dużych inwestycji gospodarczych (w tym zagranicznych), mimo występowania na terenie województwa znacznych potencjałów rozwojowych. Rozproszenie kompetencji oraz brak skutecznej koordynacji pomiędzy podmiotami zajmującymi się obsługą inwestorów, a także brak działań zmierzających do pozyskania oraz budowania stałych relacji z nowymi oraz działającymi inwestorami stwarza istotne bariery rozwoju gospodarczego województwa.

Cel ma zostać zrealizowany poprzez rozbudowę infrastruktury dla nowych inwestycji w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta oraz na terenie regionalnych korytarzy transportowych, stworzenie spójnego systemu instytucjonalnego obsługi inwestorów (w tym rozwój regionalnego systemu promocji gospodarczej), a także poprzez rozwój systemu zachęt do inwestowania na obszarze całego województwa.

Oczekiwanym efektem realizacji celu jest wzmocnienie zdolności regionu do przyciągania dużych inwestycji gospodarczych, także z zagranicy oraz stworzenie spójnego, efektywnego i skutecznego systemu ich obsługi na etapie przed i poinwestycyjnym. Wzmocnienie kompetencji i koordynacja działań podmiotów zajmujących się obsługą inwestorów, trwały wzrost atrakcyjności Pomorza jako miejsca lokowania kapitału, szczególnie w branżach przyszłościowych, związanych ze specjalizacją regionu oraz w usługach rynkowych to docelowy efekt wdrożenia celu w ramach Strategii. Następnym etapem działań ma być również wzrost poziomu inwestycji w sektorze przedsiębiorstw, z naciskiem na przedsiębiorstwa rozwojowe, a także stworzenie nowych, trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy.

Analizowany cel operacyjny niesie za sobą zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki dla środowiska. Pewne zagrożenia dla środowiska zidentyfikowano dla działania: *rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji*. Dotyczy to szczególnie obszarów o wysokiej różnorodności biologicznej oraz obszarów cennych krajobrazowo i kulturowo.

W SRWP nie zdefiniowano dokładnie, co oznacza infrastruktura dla nowych inwestycji. W praktyce może nią być wszystko, z czego będą korzystać przyszli inwestorzy: sieć drogowa, sieć energetyczna, systemy gospodarki komunalnej i wreszcie strefy przemysłowe. Przyjęto, że gospodarkę komunalną oraz sieci transportowe poruszane są w SRWP w ramach innych celów, a problem sieci energetycznych z jednej strony nie do końca leży w gestii UMWP, z drugiej natomiast zawiera się w ramach celu 3.1. Biorąc pod uwagę powyższe do dalszych rozważań przyjęto, że rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji obejmuje rozwój stref inwestycyjnych i obszarów przemysłowych.

Rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji połączony z rozwojem systemu zachęt do inwestowania w regionie jest działaniem, które w długofalowej perspektywie może nieść za sobą pozytywne zmiany środowiskowe. Z drugiej jednak strony wiąże się z nim możliwość występowania konfliktów o przestrzeń z obszarami o cennej różnorodności biologicznej oraz obszarami cennymi krajobrazowo i kulturowo. Szczególnie negatywne oddziaływania mogą być związane z koncentracją wysokoemisyjnego, ciężkiego przemysłu, który w skali lokalnej może silnie oddziaływać na lokalne

warunki i stać się źródłem poważnych presji na środowisko. Pomijając powyższe także koncentracja mniejszych zakładów o mniejszej skali oddziaływań może implikować skutki środowiskowe. Niekorzystne pod kątem środowiskowym oddziaływanie wystąpią szczególnie w przypadkach niewłaściwej lokalizacji przemysłu, nieujmującej w należyty sposób warunków środowiskowych. Rozporządzenie OOŚ wskazuje, co prawda jako przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko zabudowę przemysłową o powierzchni zabudowy nie mniejszą niż 1 ha¹³⁵ - jednak wyznaczanie takich stref nie jest objęte koniecznością uzyskania decyzji środowiskowej.

Pewne bezpieczeństwo gwarantują w tym wypadku zapisy ustawy POŚ, a w szczególności art. 136 a-136 d. W ostatnim z podanych artykułów wskazano, że strefy przemysłowe tworzy, w drodze uchwały, sejmik województwa. Z kolei projekty tych uchwał podlegają uzgodnieniu z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym oraz Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Znaleźcie kompromisu rozwoju gospodarczego i środowiska będzie w tych wypadkach obligatoryjne, gdyż uzgodnienie jest warunkiem, bez którego nie jest możliwe ustanowienie strefy.

Jednak, strefy przemysłowe są tworzone na wniosek władającego powierzchnią ziemi. Taki wniosek podyktowany jest brakiem możliwości dotrzymania standardów środowiska w obszarze graniczących ze sobą zakładów. Inaczej mówiąc, strefę przemysłową tworzy się jeżeli mimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych nie mogą zostać dotrzymane standardy jakości środowiska poza terenem zakładu lub obiektu leżącego w danej strefie¹³⁶. Poza tym strefa przemysłowa może zostać utworzona tylko na obszarach określonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, jako teren przeznaczony pod działalność produkcyjną, składowania bądź magazynowania. Wyklucza to a priori tereny nieobjęte MPZP. Biorąc pod uwagę powyższe należy zauważyć, że mimo zapisów polskiego prawodawstwa ochrony środowiska, możliwe jest zlokalizowanie stref usługowych, przemysłowych i inwestycyjnych na terenach cennych krajobrazowo, kulturowo jak i przyrodniczo¹³⁷. Z tego względu istotne jest prawidłowe gospodarowanie przestrzenią objętą oceną oddziaływania na środowisko. W świetle ocenianego dokumentu ważne jest także ukierunkowanie zakładanego przez SRWP wsparcia. Wsparcie to powinno obejmować obszary, dla których istnieje absolutna pewność, że nie będą negatywnie oddziaływać na komponenty środowiska przyrodniczego i kulturowego (krajobraz, przyroda, zabytki).

Tworzenie stref przemysłowych i inwestycyjnych charakteryzuje się także pozytywnym oddziaływaniem na środowisko. Lokowanie przedsiębiorstw w przeznaczonym pod zainwestowanie terenie pozwala na intensyfikację wykorzystania przestrzeni produkcyjnej oraz korzystanie z jednej wysokosprawnej infrastruktury technicznej (efektywne systemy odprowadzania ścieków i wód opadowych oraz selektywnej zbiórki, usuwania i utylizacji odpadów, energooszczędne systemy grzewcze), co zapewnia możliwość minimalizacji presji środowiskowych i prowadzenia działalności zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Pozytywne skutki środowiskowe wynikają m.in. z oszczędzania przestrzeni oraz surowców naturalnych (paliw, energii), a także korzystania z wielomodalnego systemu transportowego obsługującego centra przedsiębiorczości¹³⁸. Samorządy terytorialne które są inicjatorem lub partycypują w tworzeniu parków technologicznych, mają możliwość zastosowania szerokiej palety rozwiązań infrastrukturalnych i organizacyjnych minimalizujących presję na środowisko lokowanych w przyszłości przedsięwzięć. Przykłady takich rozwiązań zamieszczono poniżej.

135 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (rozporządzenie OOŚ) (Dz. U. z 2010 r. nr 213 poz. 1397);

136 Faktyczny brak możliwości dopuszczania w prawodawstwie krajowym przekraczania standardów jakości środowiska poza terenami zakładów przemysłowych wynika z prawodawstwa wspólnotowego.

137 a nie objętych formami ochrony na podstawie ustawy o ochronie przyrody.

138 Poradnik dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju opracowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Katowice, grudzień 2008

Studia przypadków

Wrocław - Strefa przemysłowa wyposażona w zaawansowane rozwiązania ochrony środowiska. Przykładem jest Wrocławski Park Technologiczny sfinansowany ze środków POiG 2007-2013. W ramach projektu powstał budynek zero energetyczny wyposażony w wysokoefektywną infrastrukturę umożliwiającą przesył i rozliczanie ciepła oraz chłodu do innych obiektów. Obiekt jest przystosowany do odbioru i przetwarzania energii z kolektorów słonecznych umieszczonych na budynkach całego kompleksu.

Kędzierzyn Koźle - Instalacja do spalania odpadów niebezpiecznych w Kedzierzyńsko-Kozielskim Parku Przemysłowym zlokalizowanym w południowo-wschodnim kompleksie terenów przemysłowych miasta. Swoje obiekty zlokalizowały tu m.in. Zakłady Azotowe „Kędzierzyn” S.A., Holding „Blachownia” S.A. i Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej. Poza typowym wyposażeniem terenu w infrastrukturę ochrony środowiska (instalacje wodociągowe, instalacje wodociągowo-kanalizacyjne, w tym kanalizacja przemysłowa i oczyszczalnie ścieków) strefa posiada również specjalistyczną instalację do spalania odpadów niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne, co czyni park przemysłowy atrakcyjnym miejscem inwestowania dla branż, które w ramach swojej działalności wytwarzają właśnie takie odpady.

Bielefeld w Niemczech - Działalność przemysłowa połączona z ochroną ptaków. Park Ekotechniki w Bielefeld w Niemczech jest przykładem wykorzystania infrastruktury ochrony środowiska na cele z zakresu ochrony przyrody. Na terenie tamtejszego Öko-Tech-Park funkcjonuje oczyszczalnia ścieków, będąca miejscem lęgowym wielu gatunków ptaków. Aby zachować naturalne warunki życia dla tych zwierząt została powołana specjalna organizacja charytatywna działająca w ramach Parku.

Korzystne z punktu widzenia środowiska byłoby również tworzenie „ekologicznych” parków przedsiębiorczości. Parki te skierowane powinny być do tych podmiotów gospodarczych, które wdrażają zrównoważony system środowiskowego zarządzania, prowadzą badania nad ekoinnowacyjnymi technologiami, stosują proekologiczne rozwiązania oraz najlepsze dostępne techniki (BAT) w produkcji lub/i prowadzą do wytwarzania certyfikowanych ekoproduktów. Przedsiębiorstwa te mogłyby przyczynić się do wdrażania i upowszechniania efektywnych energetycznie budynków, systemów grzewczych lub inteligentnych sieci przesyłowych wśród firm prywatnych, instytucji publicznych, a także wśród społeczeństwa. Wsparciu w ramach inkubatorów przedsiębiorczości powinny podlegać także podmioty gospodarcze tworzące zielone stanowiska pracy, czyli służące ochronie środowiska, np. przedsiębiorstwa zajmujące się selektywną zbiórką i utylizacją odpadów lub wytwarzaniem energii odnawialnej. Poniżej podano odpowiednie studia przypadku. Szczególną uwagę warto zwrócić na przypadek gminy Witnica gdzie pogodzono kwestie ochrony różnorodności biologicznej z potrzebą rozwoju gospodarczego.

Studia przypadków

Warszawa - w odległości 2 km od lotniska Okęcie i 5 km od centrum Warszawy, na działce o powierzchni 6 ha, powstaje Ekologiczny Park Biznesowy - Business Garden. Obiekt będzie pierwszym w Polsce „zielonym” parkiem biznesowym spełniającym kryteria ekologiczne. Inwestor zamierza ubiegać się o certyfikat LEED, którego celem jest promowanie kompleksowego podejścia do zachowania równowagi ekologicznej poprzez spełnienie wymogów dotyczących m.in. lokalizacji, zarządzania wodą, wykorzystania energii, zastosowanych materiałów, gospodarowania odpadami czy innowacyjności projektowej.

Gmina Witnica - w gminie Witnica na bazie porozumienia lokalnych władz oraz podmiotów i organizacji zajmujących się ochroną przyrody utworzono strefę rozwoju gospodarczego. Ze względu na sąsiedztwo obszarów o wysokich walorach przyrodniczych (Park Narodowy Ujście Warty, obszary Natura 2000) w strefie mogły być lokowane wyłącznie przedsiębiorstwa, których działalność nie stanowi zagrożenia dla środowiska. Możliwość pracy w czystym i przyjaznym otoczeniu stanowi coraz częściej istotny czynnik dla lokowania nowych inwestycji. Dlatego przyjęta strategia, mimo początkowych obaw, okazała się sukcesem marketingowym, a wprowadzone ograniczenia okazały się zachętą dla wielu podmiotów zarówno z kraju, jak i z zagranicy.

SRWP nie zakłada wprost wsparcia dla „zielonej” przedsiębiorczości. Analiza celu wskazuje, że jednym z oczekiwanych efektów ma być wzrost atrakcyjności regionu dla lokowania kapitału w branżach przyszłościowych, tradycyjnej specjalizacji regionu oraz branży usług rynkowych. Pojęcia te nie są jednoznacznie zdefiniowane, ale biorąc pod uwagę światowe trendy można założyć, że branże przyszłościowe będzie charakteryzowała minimalizacja presji środowiskowych.

Kolejny kierunek działania - *rozwój systemu zachęt do inwestowania w regionie* także nie powinien nieść za sobą istotnych oddziaływań środowiskowych, należy go jednak rozpatrywać łącznie z *rozwojem infrastruktury dla nowych inwestycji*. System zachęt powinien być tak planowany, aby minimalizować presję i ryzyka środowiskowe. Z pewnością nie można dopuścić do sytuacji, w której jedynym kryterium będzie chęć osiągnięcia wzrostu gospodarczego. Najkorzystniejsze z punktu widzenia środowiska byłyby zachęty preferujące przedsiębiorców stosujących lub opracowujących technologie prośrodowiskowe. Z kolei w świetle tworzenia nowych, trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy system zachęt realizowanych w ramach działania drugiego mógłby być preferencyjny dla podmiotów oferujących zielone miejsca pracy.

Zielone miejsca pracy mogą powstawać zarówno w sektorze ochrony środowiska, jak i w obszarach, które z założenia środowisku szkodzą, np. w sektorze transportu (rozwijając komunikację zbiorową), sektorze stoczniowym (innowacyjne technologie), w sektorze rolnictwa (przechodząc z rolnictwa intensywnego do rolnictwa ekstensywnego i ekologicznego), turystyki (ograniczając turystykę masową na rzecz geoturystyki i agroturystyki), energetyki (wykorzystując odnawialne lub niskoemisyjne źródła energii) czy w gospodarce odpadami (zastąpienie tradycyjnej gospodarki odpadami na rzecz selektywnej zbiórki odpadów, ich przetwarzania i recyklingu).¹³⁹

Ostatni z kierunków zakładających stworzenie systemu obsługi inwestorów nie niesie za sobą możliwości wystąpienia negatywnych oddziaływań na środowisko. Kierunek ten będzie powiązany z pozostałymi kierunkami działania w ramach analizowanego celu. W związku z tym w przypadku podjęcia wysiłku wdrażania zielonego modelu gospodarki w województwie system obsługi musiałby także to uwzględniać.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.1.].

5.1.4 UNIKATOWA OFERTA TURYSTYCZNA I KULTURALNA (1.4.)

Niski poziom promocji walorów turystycznych i krajobrazowych, a także sezonowość oferty turystycznej przy niewystarczającej ilości organizowanych wydarzeń kulturalnych na terenie województwa stanowią jego istotną słabość rozwojową.

Realizacja celu ma odbywać się poprzez rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych i kulturalnych realizowanych na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz/lub w obrębie głównych ośrodków animujących wydarzenia kulturalne o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, oraz/lub na terenie funkcjonowania nowych i istniejących produktów turystycznych i kulturalnych o znaczeniu ponadregionalnym, krajowym i międzynarodowym. Kolejnym kierunkiem działań jest aktywna, skuteczna i spójna promocja produktów turystycznych i kulturalnych docelowo realizowana na terenie całego województwa.

Efektom planowanych kierunków działań ma być stworzenie całorocznej, kompleksowej i atrakcyjnej oferty turystycznej nawiązującej do produktów turystycznych i kulturalnych o znaczeniu ponadregionalnym, krajowym i międzynarodowym. W wyniku realizacji celu ma również nastąpić wzmocnienie wizerunku regionu, a także stworzenie spójnej marki turystycznej opartej na znaczącym potencjale przyrodniczym i wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym oraz na regionalnych walorach kulturowych.

Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna umożliwi rozwój turystyczny Pomorza przekładając się tym samym na jego wzrost gospodarczy. Realizacja celu niesie za sobą pewne pozytywne skutki środowiskowe. Jednak z jego wdrożeniem związane są także istotne zagrożenia dla środowiska.

W zakresie pozytywnych aspektów realizacja zamierzeń celu pośrednio przyczyni się do podniesienia świadomości ekologicznej oraz wzmocni tożsamość regionalną mieszkańców Pomorza. Promocja walorów przyrodniczych i krajobrazowych wiąże się z ich pielęgnowaniem, co korzystnie wpłynie nie tylko na ich stan, ale również na jakość życia ludności. Także zagospodarowanie istniejących nieużytków, promocja obecnie niedocenianych obiektów architektonicznych i idąca za tym rewitalizacja może wpłynąć pozytywnie na poprawę estetyki otoczenia, a więc i na krajobraz.

139 Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Kraju 2020

Wskazane w ramach Strategii kierunki działań oraz oczekiwane efekty realizacji celu rozpatrywane są pod kątem korzyści ekonomiczno-gospodarczych. Charakterystyka celu nie odnosi się natomiast do konfliktów jakie generowane będą pomiędzy wzrostem sektora turystycznej eksploatacji a poszczególnymi komponentami środowiska.

Należy zaznaczyć, że oczekiwany efekt dotyczący stworzenia całorocznej oferty turystycznej grozi obniżeniem możliwości samoregulacji przyrodniczej w okresie dotychczasowej zmniejszonej antropopresji w odniesieniu do walorów przyrodniczych, do których zalicza się zarówno powierzchnia ziemi jak i środowisko wodne oraz powietrze.

Intensywniejsza promocja walorów wypoczynkowych, szczególnie w obszarze pasa przybrzeżnego, przełoży się na większą liczbę turystów wypoczywających nad Morzem Bałtyckim, co spowoduje większą niż dotychczas eksploatację turystyczną miejsc cennych przyrodniczo np. wydm. Ponadto wzmożony ruch turystyczny i idąca za tym rozbudowa oferty turystycznej, z możliwym pominięciem prawidłowej gospodarki przestrzennej, może przyczynić się do szeregu negatywnych konsekwencji przejawiających się m.in. lokalną degradacją krajobrazu nowo powstałą infrastrukturą turystyczną.

W odniesieniu do warunków wodnych i negatywnego oddziaływania celu na ten element środowiska można przypuszczać, iż wzrost ruchu turystycznego wpłynie na większą niż dotychczas koncentrację zanieczyszczeń bytowych w wodach podziemnych i powierzchniowych, a także na większy sezonowo pobór wód. Również wspomniana wyżej turystyka wypoczynkowa skupiająca się w pasie przybrzeżnym może istotnie przyczynić się do wzrostu zanieczyszczenia wód Morza Bałtyckiego dodatkowo wpływając ujemnie na jakość wód w kąpieliskach.

Nadmierna eksploatacja turystyczna bezpośrednio negatywnie wpłynie na obszary cenne przyrodniczo, a także na tereny nieobjęte formami ochrony przyrody. Rozwijanie turystyki rodzi i będzie rodzić konflikty o przestrzeń. Zwiększająca się ilość turystów wymaga zwiększenia podaży hoteli, kempingów, gastronomii i miejsc parkingowych. Już obecnie, m.in. na Półwyspie Helskim uwidacznia się problem powiększania obszarów kempingów kosztem cennych trzcinowisk, które nie tylko pełnią funkcję przyrodniczą, ale także stanowią naturalną ochronę brzegów. Ponadto należy zauważyć, iż intensywny ruch turystyczny może znacznie zagrozić różnorodności biologicznej, przykładowo poprzez eksplorację turystyczną wykraczającą poza teren wyznaczonych ścieżek przyrodniczych.

Mimo negatywnych efektów będących wynikiem planowanych kierunków działań można również dostrzec pozytywne aspekty wzmożonej promocji turystycznej województwa.

Wzrost znaczenia turystyki przyczyni się do obniżenia stopy bezrobocia, co z kolei przełoży się na podniesienie jakości i poziomu życia mieszkańców. Większa liczba przedsiębiorstw bazujących na lokalnych walorach kulturowych i przyrodniczych przyczyni się do budowania więzi regionalnych oraz wpłynie na podwyższenie świadomości ekologicznej ludności. Promocja walorów kulturowych powinna równocześnie napędzać proces renowacji istniejących obiektów zabytkowych, a także przywracania pierwotnych funkcji zabytkom. Pozwoliłoby to na zachowanie budowli będących świadectwem minionych epok dla przyszłych pokoleń i tym samym wzmocniłoby realizację polityki zrównoważonego rozwoju w województwie. Oczekiwany wzrost ilości wydarzeń kulturalnych o ponadregionalnym zasięgu nie tylko poprawi wizerunek województwa w kraju oraz poza jego granicami, ale także pobudzi do rozwoju kulturowego tutejszą ludność. Wreszcie promowanie regionalnych walorów uzdrowiskowych, których przykładem może być wysoka zawartość jodu w atmosferze, glebie i wodzie w okolicach nadmorskich przyczyni się do wzrostu znaczenia turystyki uzdrowiskowej.

Rozwój oferty turystycznej pociągnie za sobą konieczność usprawnienia połączeń komunikacyjnych w celu zwiększenia ich przepustowości. Pozytywnym aspektem, przy odpowiednich założeniach, mógłby

być wzrost znaczenia transportu zbiorowego np. poprzez rozwój połączeń komunikacji miejskiej i podmiejskiej, sieci kolejowej oraz żeglugi pasażerskiej, czego pośrednim skutkiem będzie efektywniejsza ochrona walorów przyrodniczych Pomorza. Rozkwit transportu publicznego, w tym morskiego, przyczyniłby się nie tylko do ochrony przyrody, ale także podniósłby atrakcyjność oferty turystycznej regionu.

W tym kontekście można rozpatrzeć także systemowe rozwiązania nakazowe. Przykładowo rozwinięcie i usprawnienie transportu publicznego przy równoległym wprowadzeniu opłaty za wjazd na obszar Półwyspu Helskiego, pozytywnie wpłynęłoby na lokalny stan środowiska. Uzyskane w ten sposób środki powinny być kierowane na specjalny fundusz ochrony środowiska, z którego, po sezonie urlopowym, pochodziłyby środki na sprzętanie, rewitalizację, tworzenie miejsc parkingowych itp. Ponadto określenie maksymalnej liczby pojazdów i turystów, która może równocześnie znajdować się na terenie półwyspu znacząco obniżyłaby presję turystyczną na miejscowe walory środowiskowe. Propozycja jest bardzo kontrowersyjna i z pewnością zostanie oprotestowana – czynnikiem zmniejszającym intensywność protestów mogłoby być zwolnienie z opłaty dla właścicieli posesji i mieszkańców powiatu oraz utrzymanie dotychczasowej oferty turystycznej na wysokim poziomie. Takie rozwiązanie, poza ochroną przyrody, wpłynęłoby także na ograniczenie emisji substancji szkodliwych do powietrza, co ma niebagatelne znaczenie w okresie urlopowym, szczególnie w trakcie wymiany turnusów¹⁴⁰. Wydaje się też, że w połączeniu z odpowiednią akcją promocyjną realizowaną w ramach 2 działania omawianego celu, zabieg ten wcale nie musiałby obniżyć przychodów z turystyki na półwyspie. Sprawa jest jednak bardzo skomplikowana i nie możliwa do rozwiązania na łamach niniejszej Prognozy.

Na końcu warto zastanowić się czy obfitujący w walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe region Pomorza nie powinien stać się miejscem edukacji przyrodniczej sprzyjającej podnoszeniu świadomości ekologicznej turystów. Poznawanie historii i kultury regionu przy jednoczesnym poszerzaniu wiedzy z zakresu ekologii przyczyniłoby się do większej wrażliwości na jego zagrożenia. W konsekwencji mogłoby także zmniejszyć negatywne oddziaływanie turystyki na środowisko.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.1.].

5.2 OCENA CELU STRATEGICZNEGO II – AKTYWNI MIESZKAŃCY

5.2.1 WYSOKA AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA (2.1.)

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej po realizacji SRWP 2005-2009 wykazała, że problemem województwa pomorskiego jest wciąż wysoki wskaźnik bezrobocia strukturalnego i niska aktywność zawodowa charakteryzująca się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym związanym z poziomem rozwoju gospodarczego regionów. Mimo wysokiej aktywności gospodarczej w regionie, przejawiającej się rosnącą liczbą mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, zidentyfikowanym problemem są dysproporcje przestrzenne tego wskaźnika na tle całego Pomorza. Dlatego też osiągnięcie do 2020 r. wysokiej aktywności zawodowej mieszkańców w obrębie całego regionu, realizowane w oparciu o podnoszenie kwalifikacji ludzi, wsparcie osób biernych zawodowo i rozwój MŚP stało się jednym z wyzwań województwa wskazanym w SRWP.

Jednym z zakładanych kierunków działań jest *wspieranie powstawania mikro i małych przedsiębiorstw*. Efektem działania ma być wzrost liczby mieszkańców regionu prowadzących działalność gospodarczą ze szczególnym uwzględnieniem ludności mieszkającej na terenach wiejskich i w małych miastach. Kierunek ten może mieć zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki dla środowiska naturalnego. Niewielkie, nowopowstające w wyniku aktywizacji zawodowej przedsiębiorstwa usługowo-handlowe (*sklepy, usługi fryzjerskie itp.*) lokalizowane są z reguły w istniejących budynkach – własnych lub wynajmowanych, w lokalach, w mieszkaniach i nie wymagają

140 kiedy to na drodze nr 216 relacji Reda-Hel nieustannie tworzą się ogromne korki

budowy nowej infrastruktury. Przedsiębiorstwa takie generować będą nowe miejsca pracy i przyczynią się do rozwoju gospodarczego bez szkody dla środowiska naturalnego, krajobrazu i przestrzeni.

Istnieje jednak potencjalne zagrożenie wystąpienia negatywnych oddziaływań związanych z powstawaniem MŚP świadczących inne rodzaje usług (*zakłady mechaniki pojazdowej, zakłady rzeźnicze, garbarnie, usługi czyszczenia części technologicznych itp.*). Nowi przedsiębiorcy najczęściej nie mogą sobie pozwolić na realizację inwestycji od podstaw¹⁴¹, a przy wyborze lokalizacji działalności kierują się względami ekonomicznymi (*np. niższą ceną wynajmu*). Skutkować to może lokalizowaniem zakładów w budynkach i lokalach o niższym standardzie, które często nie spełniają norm jakościowych (*np. posiadają wadliwy system odprowadzania wód deszczowych, nieefektywny systemem grzewczy lub nie są podłączone do sieci kanalizacyjnej*). Przedsiębiorstwa takie mogą stanowić potencjalne zagrożenie dla środowiska, tym bardziej, że w wielu przypadkach ich działalność nie będzie podlegać procedurze screeningu i ostatecznie ocenie oddziaływania na środowisko¹⁴². Zagrożenie generowane może być także poprzez organy terenowe w przypadku niewłaściwej interpretacji prawa, (*np. odmowa wszczęcia postępowania w przypadku jeśli dana inwestycja nie wymaga uzyskania jednej z decyzji wymienionych w art 72. 1 ustawy OOŚ*). Za kolejny przykład mogą służyć inwestycje podprogowe które nie wymagają uzyskania decyzji, a mogą silnie negatywnie oddziaływać na krajobraz (*wieże widokowe, budynki mieszkalne, obiekty typu miejskiego realizowane poza obszarami miejskimi*). Wciąż istniejące „niedoskonałości” prawne w zakresie ochrony środowiska dają możliwość ominięcia procedur oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć realizowanych na niewielkiej powierzchni i mogących potencjalnie negatywnie oddziaływać na środowisko naturalne¹⁴³. W konsekwencji przedsiębiorcy i inwestorzy nawet będąc w pełni zgodni z prawem mogą przyczynić się do pogorszenia stanu środowiska.

Ponadto należy rozważyć, jak inicjowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich przyczyni się do rozproszenia przedsiębiorstw, i w konsekwencji zwiększenia presji na środowisko naturalne i krajobraz przyrodniczo-kulturowy. Duże dystanse między przedsiębiorstwami ograniczają możliwości ich kooperacji w zakresie wymiany surowców i zwiększają zapotrzebowanie na transport. Rozproszenie podmiotów gospodarczych może potencjalnie prowadzić także do zaburzenia ładu przestrzennego, a także pogorszenia jakości krajobrazu i stanu obszarów cennych przyrodniczo.

Czynnikiem, który zwiększa prawdopodobieństwo działalności przedsiębiorców w zgodzie ze środowiskiem jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej zaopatrzenie w wodę, energię, ciepło, jak również odbiór ścieków i odpadów powstających w wyniku prowadzenia działalności. W związku z tym korzystnym środowiskowo działaniem jest tworzenie nowych inkubatorów przedsiębiorczości oraz IOB w obrębie klastrów (*co słusznie założono w celu 1.1*) i parków technologicznych oraz przemysłowych jako obszarów, na których preferencyjne warunki wynajmu i prowadzenia działalności miałyby właśnie nowopowstałe MŚP (*pośrednio zakładane w celu 1.3*).

Pomocy w zakresie tworzenia prośrodowiskowych inkubatorów przedsiębiorczości oraz wsparcia proekologicznych MŚP należałoby także oczekiwać od Rządu – poprzez stworzenie systemu zachęt oraz różnych możliwości finansowania, np. w oparciu o środki pomocowe funduszu spójności na lata 2014-2020.

141 budowę nowych zakładów, fabryk, lokali itp.

142 nie kwalifikują się zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco

oddziaływać na środowisko jako inwestycje, dla których należy uzyskać decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach

143 § 3.1 ust. 52 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Wsparcie powstawania mikro i małych przedsiębiorstw kierowane jest na obszary o niskiej aktywności zawodowej, a oczekiwanym efektem ma być wzrost aktywności gospodarczej ludności zamieszkującej obszary wiejskie i małe miasta. Pewne wątpliwości budzi interwencja na obszarach wiejskich, które są w nieznacznym stopniu przekształcone antropogenicznie, a ich głównym atutem jest naturalny krajobraz przyrodniczo-kulturowy. Dlatego też na obszarach wiejskich należałoby wspierać rozwój podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w oparciu o lokalne zasoby i produkty, np. gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne oraz przedsiębiorstwa handlowo-usługowe oferujące np. ekologiczną żywność i inne naturalne produkty. Aktywizację gospodarczą obszarów wiejskich należałoby rozwijać także w kierunku tworzenia zielonych miejsc pracy¹⁴⁴, np. w sektorze odnawialnych źródeł energii. Biomasa, a zwłaszcza powstające przy produkcji rolniczej słoma i resztki roślinne, pod warunkiem spalania ich w specjalnie przystosowanych do tego kotłach, uznawana jest za czyste i efektywne źródło energii. Wierzbą energetyczną jest również efektywnym i niskoemisyjnym surowcem energetycznym, jednak z jej produkcją wiąże się zagrożenie degradacji gleb, tworzenia monokultury, obniżenia różnorodności biologicznej oraz pogorszenia walorów krajobrazu przyrodniczo-kulturowego.

Kolejnym kierunkiem działań umożliwiającym osiągnięcie analizowanego celu jest *aktywizacja osób biernych zawodowo i zagrożonych bezrobociem strukturalnym w obszarach o niskim poziomie aktywności zawodowej*. Oczekiwanym efektem tych działań ma być wzrost aktywności zawodowej i zatrudnienia mieszkańców oraz ograniczenie dysproporcji aktywności zawodowej w wymiarze przestrzennym województwa. Kierunek ten nie będzie powodować negatywnych skutków oddziaływania na środowisko. Można jednak podjąć działania zmierzające do uruchomienia i wzmocnienia pozytywnych skutków środowiskowych działań realizowanych w tym aspekcie.

W Strategii słusznie porusza się problem bezrobocia strukturalnego. Zjawisko to związane jest z restrukturyzacją tradycyjnych gałęzi przemysłu (*np. przemysł stoczniowy*) oraz rolnictwa (*np. likwidacja PGR-ów*). Restrukturyzacji poddawane były zakłady oparte na tradycyjnych gałęziach przemysłu, charakteryzujących się wysoką energochłonnością i surowcochłonnością. Dlatego też ograniczenie negatywnych skutków bezrobocia strukturalnego należałoby realizować również poprzez tworzenie zielonych miejsc pracy (*opisanych szerzej w rozdziale 5.1.3*). Warto przy tym szukać przykładu dobrych praktyk w tym zakresie [*patrz studium przypadku*] lub zaoferować większe wsparcie istniejącym inicjatywom lokalnym (*np. „klaster jachtowy”*).

Studium przypadku: W okresie obowiązywania ostatniej Strategii zamknięto stocznię produkcyjną w Gdyni, co bez wątpienia było ogromnym kosztem społecznym i wpłynęło na wzrost stopy bezrobocia. Co prawda, część osób znalazła zatrudnienie w nowej silnej gałęzi przemysłu, jaką jest przemysł jachtowy, w stocznich produkuje się też elementy elektrowni wiatrowych. Nie są to jednak działania systemowe. W kontekście zielonych miejsc pracy można przytoczyć przykład wykorzystania umiejętności zwolnionych stoczników. Stocznia w Belfaście jest dobrym przykładem dostosowania regionu do zmian strukturalnych poprzez tworzenie ekoprzedsiębiorstw i zielonych miejsc pracy. Od 2002 roku, przy wsparciu władz lokalnych, dokonywana była powolna reorganizacja polegająca na kierowaniu większych środków i nakładów energii w produkcję odnawialnych źródeł energii oraz ekologicznych statków. Zmiany zostały wymuszone sytuacją na rynku przejawiającą się spadkiem dominacji transportu morskiego.

Także ostatni kierunek działań zakładający *stworzenie systemu kształcenia ustawicznego oraz systemowe wzmocnienie kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym* nie będzie powodował negatywnych skutków dla środowiska naturalnego. Działania te mają wpłynąć na poprawę jakości kształcenia oraz dostosowanie systemu edukacji do potrzeb gospodarki regionu. Można założyć, że podniesienie kwalifikacji pracowników przyczyni się do poprawy efektywności pracy, a w konsekwencji do dynamicznego rozwoju przedsiębiorstw, co przełoży się na wzrost gospodarczy regionu.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.2.].

144 Patrz też ocena oddziaływania celu 1.3 *Skuteczny system obsługi inwestorów*

5.2.2 WYSOKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA (2.2.)

Aktywność społeczna mieszkańców jest niezwykle istotnym zagadnieniem z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju regionu, kształtowanego zarówno na poziomie gmin, powiatów, jak i całego województwa. Cel realizowany ma być poprzez rozwój systemu przekazywania organizacjom pozarządowym zadań publicznych w sferze społecznej oraz podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej. Działaniami tymi planuje się objąć całe województwo. Natomiast zdiagnozowane obszary o wysokim poziomie wykluczenia społecznego, miejskie obszary zdegradowane i obszary o niskiej jakości zagospodarowania lub braku przestrzeni publicznych objęte mają zostać działaniami w kierunku kompleksowej rewitalizacji, odnowie i tworzeniu przestrzeni publicznych.

Realizacja celu wiąże się jedynie z pozytywnymi oddziaływaniami w zakresie poprawy jakości i dostępu do usług publicznych dla społeczeństwa województwa pomorskiego. Wykorzystanie potencjału organizacji pozarządowych poprzez przekazywanie im zadań publicznych umożliwi stworzenie nowych, atrakcyjnych miejsc pracy związanych z tematyką integracji społecznej, kultury, edukacji i sportu.

Pozytywnych, prośrodowiskowych skutków realizacji kierunku można byłoby się spodziewać w przypadku przekazywania organizacjom pozarządowym działającym w obszarze środowiska zadań publicznych z zakresu jego ochrony. Organizacje skupiające się na edukacji ekologicznej społeczeństwa, wdrażaniu efektywnych systemów gospodarki komunalnej (*odpadowej i wodnościekowej*)¹⁴⁵ oraz efektywności energetycznej przyczyniłyby się, w perspektywie czasu, do poprawy stanu środowiska. Także wsparcie społeczeństwa i samorządu przykładowo poprzez lobbowanie w Rządzie wdrażania systemu zachęt finansowych (*obniżanie opłat, podatków*) za ekologiczne gospodarowanie energią, gazem, odpadami, wodą czy ściekami pozwoliłoby na minimalizację negatywnych skutków działalności człowieka. Niestety w ramach SRWP nie odniesiono się do potrzeby realizowania zadań z zakresu środowiska, mimo literalnego wyszczególnienia w oczekiwanych efektach innych, równie ważnych obszarów (*integracja społeczna, kultura, edukacja i sport*). Niekorzystnym, z środowiskowego punktu widzenia, zjawiskiem jest nieumiejętność włączenia organizacji społecznych w proces tworzenia „zielonej strategii”. Wdrażanie „zielonej strategii” pozwoliłoby bowiem w pełni wykorzystać potencjał „zielonej gospodarki”, pod warunkiem wcześniejszego zrozumienia potrzeby jej wykonania przez wszystkie podmioty społeczne i organy administracji oraz dostrzeżenia wszystkich szans i możliwości wynikających z propagowania zielonych miejsc pracy.

Kolejnym kierunkiem mającym posłużyć osiągnięciu wysokiej aktywności społecznej jest podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej. Działanie to ma służyć aktywizacji osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wyłączeniem, a także ograniczeniu patologii społecznych. Efektem realizacji celu ma być również podniesienie tożsamości lokalnej i regionalnej.

Podniesienie tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej wśród społeczeństwa powinno być realizowane między innymi poprzez promowanie wartości obszaru, informowanie o jego stanie, a także poprzez upublicznianie wiadomości dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej regionu. W związku z tym koniecznym byłoby zintensyfikowanie prac nad stworzeniem i upowszechnianiem zintegrowanych systemów informacji przestrzennej o środowisku, społeczeństwie i gospodarce w każdej z pomorskich gmin. Takie systemy będące źródłem informacji dla społeczności lokalnej ułatwiają także pracę administracji lokalnej która wykorzystuje pozyskane w ten sposób dane przy podejmowaniu decyzji np. w trakcie opracowywania dokumentów strategicznych decydujących o kierunkach rozwoju regionów.¹⁴⁶ Podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej walorów regionu i

145 Wdrażanie systemu monitoringu gospodarstw pod kątem selektywnej zbiórki odpadów, spalania odpadów w przydomowych kotłowniach, podłączenia do kanalizacji lub posiadania przydomowych oczyszczalni ścieków w przypadku braku infrastruktury kanalizacyjnej, gospodarowania wodami opadowymi

146 Poradnik dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju przygotowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Katowice, grudzień 2008

potencjału lokalnego mogłoby przełożyć się na wzrost dbałości o lokalne zasoby gospodarcze, przyrodnicze i kulturowe oraz chęć zachowania ich dla przyszłych pokoleń. Budowa powszechnie dostępnego systemu informacji geograficzno – przestrzennej i statystycznej mogłaby stać się również jednym z narzędzi systemu edukacji ekologicznej. Przy rozważeniu powyższych uwarunkowań działanie to potencjalnie przyczyniłoby się do wzrostu zainteresowania problemami ochrony środowiska i propagowania prośrodowiskowego stylu życia.

Kierunek działania wpłynie także pozytywnie na podniesienie świadomości obywatelskiej i przyczyni się do wzmocnienia partycypacji społecznej w podejmowaniu strategicznych decyzji dotyczących rozwoju „małej ojczyzny”. Partycypacja społeczna będzie przejawiać się także bardziej świadomym i powszechnym udziałem w konsultacjach społecznych dotyczących inwestycji mogących bezpośrednio wpływać na otoczenie i warunki życia ludzi (*emisja hałasu, zanieczyszczenie środowiska, ochrona przyrody*).

Kolejnym z kierunków służących osiągnięciu wysokiej aktywności społecznej ma być realizacja działań polegających na kompleksowej rewitalizacji oraz odnowie przestrzeni publicznych. Interwencją planuje się objąć zdegradowane przestrzenie i społecznie obszary miejskie o wysokim poziomie wykluczenia społecznego i obszary o słabym zagospodarowaniu przestrzeni publicznej. Oczekiwanym efektem osiągnięcia celu będzie odnowienie i tworzenie nowych przestrzeni publicznych, nadawanie funkcji społecznym obszarom zdegradowanym, a także wzrost partycypacji mieszkańców w lokalnych akcjach społecznych, kulturalnych i sportowych.

Rewitalizacja zdegradowanych przestrzeni publicznych przyczyni się do podniesienia estetyki otoczenia, zmiany postaw i zachowań społecznych oraz poprawy jakości i warunków życia ludzi. Potwierdzają to badania statystyczne. Przeprowadzona w 2011 roku ewaluacja dotycząca rewitalizacji obszarów zdegradowanych w województwie śląskim¹⁴⁷ wykazuje, że odnawianie przestrzeni publicznej przyczynia się do ożywiania i wzmocnienia kapitału społecznego. W badaniu tym podkreślono konieczność łączenia działań miękkich z zakresu rewitalizacji społecznej (*eliminacja ubóstwa i patologii społecznych, ograniczanie nierówności społecznych, budowa kapitału ludzkiego*) z działaniami inwestycyjnymi. Przeprowadzona w taki sposób rewitalizacja obszarów zaniedbanych i zdegradowanych wpływać będzie na aktywizację społeczeństwa oraz na ograniczenie przestępczości, zjawisk wandalizmu itp. Często również sama poprawa estetyki otoczenia wpływa na zmianę zachowań społecznych.

Ważne jest jednak, aby infrastrukturalne działania rewitalizacyjne uwzględniały dotychczasowe funkcje i cechy charakterystyczne regionu oraz opinię i potrzeby lokalnej społeczności i współgrały z otoczeniem tak, aby ludzie w dalszym ciągu mogli utożsamiać się z lokalną przestrzenią i jej nadanymi w wyniku rewitalizacji funkcjami.

Należy podkreślić, że Strategia zakłada objęcie działaniami rewitalizacyjnymi obszary zdegradowane zarówno przestrzenne, jak i społecznie. Można więc przypuszczać, że oczekiwanym efektem realizacji kierunku będzie nie tylko poprawa jakości i estetyki przestrzeni, ale także spójności i integracji społecznej oraz silny kapitał ludzki. Działania łączące rewitalizację społeczną i przestrzenną przyczynią się także do wzmocnienia poczucia przynależności do miejsca, czyli tożsamości regionalnej. Ewentualna zmiana zachowań społecznych w wyniku rewitalizacji może mieć pozytywny skutek dla środowiska. Spodziewać się można ograniczenia wandalizmu także w zakresie dewastacji środowiska i przyrody.

Sama odnowa przestrzeni publicznych będzie również pozytywnie oddziaływać na środowisko naturalne. Można założyć, że rewitalizacja uwzględniająca ochronę istniejących wartości

147 Raport końcowy. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych – ocena procesu i identyfikacja pożądanych kierunków działania podmiotów publicznych i prywatnych w województwie śląskim Katowice, czerwiec 2011 r.

kulturowych, obiektów infrastruktury, przestrzeni i zasobów przyrodniczych wpłynie bezpośrednio na podniesienie jakości i walorów krajobrazu przyrodniczo-kulturowego. Dodatkowo, prawidłowo przeprowadzona rewitalizacja skutkować może wzrostem wrażliwości na estetykę otoczenia, przyrodę, środowisko i troski o zachowanie tych wartości. Z reguły elementem rewitalizacji przestrzeni publicznych jest też odnowa i tworzenie parków, skwerów, terenów zielonych. Działanie to skutkować może poprawą walorów przyrodniczych i wzrostem różnorodności biologicznej. Aby wzmocnić te pozytywne skutki środowiskowe należałoby położyć nacisk na tworzenie terenów zieleni uporządkowanej na obszarach objętych rewitalizacją. Umożliwienie społeczeństwu częstego kontaktu z przyrodą, zwłaszcza mieszkańcom miast poprawi warunki ich życia, zarówno w aspekcie społecznym, jak i przestrzennym i środowiskowym. Parki są bowiem zielonymi płucami miast, miejscem odpoczynku, rekreacji i rozrywki społeczeństwa. Ponadto stanowią mogą doskonałą barierę akustyczną dla ruchliwych dróg, kolei lub uciążliwych dla środowiska zakładów. Stanowią także ostoję dla miejskiej fauny.

Analizując potencjalne zagrożenia należy zwrócić uwagę na fakt, iż działania rewitalizacyjne ze względu na swoją niewielką skalę są często przedsięwzięciami podprogowymi nie wymagającymi przeprowadzenia procedury OOŚ. W niesprzyjających warunkach może dojść do lokalnych, negatywnych dla środowiska skutków rewitalizacji w zakresie ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków chronionych, np. nietoperzy gniazdujących w obiektach zabytkowych. Dlatego też zasadnym byłoby przeprowadzanie rewitalizacji przestrzeni publicznych, prowadzonych w obiektach budowlanych, z uwzględnieniem opinii nie tylko konserwatora zabytków, ale także konserwatora przyrody – pomimo braku usytuowania obiektu w obszarze Natura 2000¹⁴⁸.

Jednym z efektów realizacji celu ma być powstawanie nowych przestrzeni publicznych służących celom związanym z integracją społeczną, promocją dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, sportem, rekreacją, oraz animacją środowiskową. Tworzenie przestrzeni publicznych to nie tylko budowa obiektów infrastruktury społecznej i aranżacja zieleni uporządkowanej, ale przede wszystkim tworzenie miejsc spotkań lokalnej społeczności. Jak wspomniano wcześniej, istnienie przestrzeni publicznych na obszarach zabudowanych jest niezbędne w procesie budowania więzi regionalnej przejawiającej się również wzrostem partycypacji społeczeństwa w lokalnych akcjach, wydarzeniach kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych. Dbanie o wspólną przestrzeń potencjalnie przyczynić się może do promowania proekologicznych postaw wśród mieszkańców, przekładając się tym samym na wzrost ich świadomości ekologicznej.

Na szczególną uwagę z punktu widzenia środowiska zasługuje oczekiwany efekt tworzenia przestrzeni publicznych związanych z animacją środowiskową. Animacja środowiskowa polega na organizowaniu czasu wolnego dzieciom i młodzieży, poprzez organizowanie zajęć i konkursów plastycznych oraz zawodów sportowych, przeważnie na świeżym powietrzu. Działanie takie przyczyni się do propagowania zdrowego, aktywnego stylu życia wśród dzieci, które swoją postawą mogą zachęcić rodziców oraz ludzi ze swojego otoczenia. Ważne, że propagowanie zdrowego stylu życia wpajane będzie dzieciom od ich najmłodszych lat, co w przyszłości zaowocuje zdrowym, aktywnym, rozwijającym swoje zainteresowania społeczeństwem.

Dodatkowe pozytywne efekty w zakresie ochrony środowiska można osiągnąć poprzez wykorzystanie animacji środowiskowej jako jednego z narzędzi rozwijania prośrodowiskowych postaw i zachowań. Wiedza z zakresu ochrony środowiska może być wpajana dzieciom poprzez gry i zabawy np. uświadamiające najmłodszym jak ważna jest segregacja odpadów czy udział w akcjach typu: „Sprzątanie ziemi”, „Czyste podwórko”, Czysty park” itp.

148 W RPO zasada przedstawiania zaświadczenia o braku wpływu na N2000 jest nadrzędna. Można rozważyć wprowadzenie takiej opinii w odniesieniu do możliwości oddziaływania na wybrane gatunki chronione.

Szczegółowa ocena przeprowadzona wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.2.].

5.2.3 WYRÓWNANY DOSTĘP DO USŁUG PUBLICZNYCH (2.3.)

Głównymi problemami województwa poruszonymi w celu są niewyrównany dostęp i niska jakość usług z zakresu edukacji, niewielki stopień uczestnictwa dzieci w edukacji przedszkolnej, wysokie wskaźniki zachorowalności i śmiertelności spowodowane chorobami cywilizacyjnymi, nierównomierny dostęp do sieci szerokopasmowych oraz niska efektywność funkcjonowania i współpracy instytucji publicznych.

Realizacja celu ma się odbywać poprzez redukcję deficytów i zapewnienie wysokiej jakości edukacji szkolnej oraz edukacji przedszkolnej i zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat trzech. Kolejnym kierunkiem działań jest intensyfikacja działań profilaktycznych oraz zapewnienie pełnego dostępu do usług w zakresie podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej w obszarze chorób cywilizacyjnych realizowany na terenie całego województwa. W celu poruszono także kwestie zmniejszenia dysproporcji w zakresie wyposażenia w sieć szerokopasmową, w tym rozwój sieci nowej generacji realizowanych na obszarach tzw. „białych plam” (miejscowości nieposiadające dostępu do sieci światłowodowej) oraz w miejscowościach, nieposiadających „powszechnego” dostępu do internetu. Kolejnym kierunkiem jest usprawnienie współpracy i efektywności instytucji publicznych.

Realizacja celu będzie generować pozytywne skutki w sferze społecznej województwa pomorskiego. Wzrost poziomu edukacji na różnych szczeblach kształcenia oraz intensyfikacja badań profilaktycznych przy jednoczesnym wzroście poziomu opieki medycznej w regionie niewątpliwie pozytywnie wpłynie na poziom i jakość życia mieszkańców Pomorza. Zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do internetu, a także usprawnienie działalności instytucji publicznych przyczyni się do intensywnego rozwoju gospodarczego regionu przekładając się tym samym na komfort życia tutejszej ludności.

Urzeczywistnienie kierunków działań w ramach realizacji celu nie będzie istotnie wpływało na środowisko naturalne. W zakresie wpływu realizacji ustaleń celu na warunki i jakość życia mieszkańców można nadmienić wyłącznie pozytywne oddziaływanie. Wraz ze wzrostem liczby przedszkolaków korzystających ze zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat trzech usprawniony zostanie system kształcenia od najmłodszych lat. Edukacja przedszkolna jest, bowiem pierwszym ogniwem kształcenia, przygotowującym dziecko do dalszej aktywności edukacyjnej. Udoskonalenie poziomu edukacji na szczeblu podstawowym, ponadpodstawowym oraz średnim przyczyni się do wzrostu ilości uczniów uzyskujących pozytywną ocenę z egzaminów zewnętrznych. W kierunku tym, w ramach odpowiednich programów uszczegóławiających, można rozważyć wprowadzenie edukacji ekologicznej od jak najwcześniejszego etapu edukacji, co szerzej rozwinęto w analizie wariantów alternatywnych.

Udoskonalenie usług w zakresie podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej w obszarze chorób cywilizacyjnych oraz kampania profilaktyczna mająca na celu wzrost liczby osób poddających się badaniom z zakresu ww. chorób pozwoli na zwiększenie stopnia ich wykrywalności, tym samym obniżając odsetek zgonów spowodowanych chorobami XXI wieku. Odpowiednia opieka medyczna przyczyni się do poprawy ogólnego stanu zdrowia i jakości życia mieszkańców Pomorza. Wydaje się jednak, że profilaktykę należałoby skorelować szczególnie z kierunkami działań odpowiadającymi za poprawę stanu środowiska. Choroby cywilizacyjne to, zgodnie z definicją encyklopedyczną PWN, *schorzenia związane z ujemnymi skutkami życia w warunkach wysoko rozwiniętej cywilizacji; których przyczynami są: sytuacje stresowe, napięcia nerwowe, mała ruchliwość mięśniowa, oddziaływanie skażeń środowiska i hałasu, nieracjonalne odżywianie*. Zatem przynajmniej dwie przyczyny są bezpośrednio związane z chorobami cywilizacyjnymi - oddziaływanie skażeń środowiska i hałasu. W toku analiz całej Strategii tylko zasadniczo cztery kierunki działań odpowiadają obniżeniu skażeń środowiska:

- *Rozwój infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych (3.1.1) oraz kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych (3.1.2), których spodziewanym efektem jest poprawa jakości wód;*

- *Zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii, której spodziewanym efektem jest poprawa jakości powietrza (3.2.4);*
- *Zmniejszenie presji transportu na środowisko spowodowanego rozwijaniem sieci transportu publicznego (3.1.5).*

W SRWP nie można znaleźć kierunków odpowiadających za skażenia środowiska wynikających z oddziaływania przemysłu i rolnictwa. Biorąc pod uwagę powyższe autorzy Prognozy sugerują jeszcze raz dokładną analizę zależności pomiędzy sferą gospodarki (*oddziaływania*), środowiskiem (*receptory*) a sferą społeczną (*zdrowie*). Zastanawiające jest również ograniczenie kierunków tylko do chorób cywilizacyjnych, do których należą nadciśnienie tętnicze, choroba wieńcowa, choroba wrzodowa, schorzenia alergiczne, otyłość, oraz zaburzenia psychiczne. Przeprowadzone analizy stanu istniejącego wskazują, że najczęstszą przyczyną zgonów w województwie pomorskim są choroby układu krążenia (w 2010 r. z tego powodu zmarło ponad 7600 osób 3,4‰). Drugą w kolejności przyczyną zgonów są choroby nowotworowe (2,54‰). Niepokojącym jest to, że w województwie z tego powodu umiera więcej osób niż przeciętnie w kraju (2,51‰). Dla Pomorza wyższy niż przeciętnie w kraju jest także wskaźnik umieralności z powodu chorób wrodzonych (0,029‰). Choroby układu oddechowego są trzecią najczęstszą przyczyną zgonów w regionie (w 2010 r. z tego powodu zmarło ponad 1100 osób). Żadna z tych chorób nie mieści się w definicji Encyklopedii PWN. Być może autorzy Strategii przyjęli inną systematykę, należałoby to jednak wyjaśnić w świetle ww. danych w celu uzasadnienia szczególnego nacisku właśnie na profilaktykę chorób cywilizacyjnych.

Redukcja dysproporcji regionalnej odnośnie wyposażenia w sieć szerokopasmową, w tym rozwój sieci nowej generacji (NGA) oraz rozwój usług publicznych on-line przyczyni się do wzrostu kompetencji cyfrowej wśród mieszkańców. Większy poziom cyfryzacji, także w sektorze publicznym potencjalnie usprawni działalność instytucji publicznych, co z kolei może docelowo przyczynić się do zwiększenia partycypacji społecznej w podejmowaniu decyzji administracyjnych. Z działaniem tym może być także związane jedyne, potencjalne i pośrednie negatywne oddziaływanie na stan środowiska. Infrastruktura, która będzie powstawała w związku z ww. rozbudową może wymagać dostępu do terenu, co w niektórych przypadkach może rodzić konflikt o przestrzeń z obszarami cennej różnorodności biologicznej. Nie jest to jednak oddziaływanie, które można zdefiniować jednoznacznie. Wydaje się też, że poprzez prawidłowe projektowanie prac budowlanych czy wykorzystanie istniejących kanałów technicznych oddziaływania te można zmarginalizować.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 9.1.2.].

5.3 OCENA CELU STRATEGICZNEGO III – SPÓJNA PRZESTRZEŃ

5.3.1 SPRAWNY SYSTEM TRANSPORTOWY (3.1.)

Cel zakłada realizację działań w kierunku poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej oraz spójności całej sieci ze szczególnym naciskiem na rozwój i popularyzację transportu zbiorowego. Jego efektem ma być przełamanie dotychczasowych barier w dostępności transportowej, zmniejszenie istniejących i prognozowanych obciążeń środowiska oraz pełne wykorzystanie szansy rozwojowej jaką daje regionowi nadmorskie położenie. Główne założenia celu, choć na wysokim stopniu ogólności są spójne z realizowaną polityką transportową określoną w Regionalnej strategii rozwoju transportu w województwie pomorskim na lata 2007 – 2020. Jednak jak wskazuje prognoza oddziaływania na środowisko wymienionego dokumentu: „Dotkliwym jego brakiem jest całkowite nieuwzględnienie w diagnozie stanu problemów środowiska warunkowanych funkcjonowaniem systemu transportu. Brak ten skutkuje, niestety, rozłożeniem akcentów w części stanowiącej dokumentu: jeżeli bowiem problemów środowiskowych się nie dostrzega - nie ma też instrumentów do ich rozwiązywania...”¹⁴⁹

W świetle powyższych stwierdzeń, by nie powielić błędu poprzedniego dokumentu istnieje potrzeba szczegółowej analizy skutków środowiskowych zakładanych kierunków działań w odniesieniu do istniejących problemów i zidentyfikowanych potrzeb. W tym celu w przeprowadzonej na potrzeby Prognozy SRWP diagnozie stanu środowiska uwzględniono stan i potrzeby systemu transportowego oraz istotnie powiązanych z nim komponentów środowiska.

149 Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu Regionalnej Strategii Rozwoju Transportu w Województwie Pomorskim na lata 2007 – 2020

Sformułowanie celu *Sprawny system transportowy* nawiązuje do zidentyfikowanego w Analizie SWOT problemu niepełnej spójności sieci transportowej i potrzeby jej podniesienia. Co prawda, aspekt środowiskowy nie pojawia się literalnie w opisie kierunków działań celu, jednak na ich podstawie można sformułować wniosek, że dążą one do stworzenia systemu spełniającego założenia zrównoważonego modelu transportu, co również wskazano w oczekiwanych efektach działań.

Bazując na doświadczeniach krajów europejskich¹⁵⁰ można wyróżnić dwa kierunki równoważenia systemu transportu, z jednej strony przez ograniczanie konieczności podróżowania oraz zmniejszanie transportochłonności gospodarki dzięki perspektywicznemu i odpowiednio skierowanemu planowaniu przestrzennemu, z drugiej natomiast poprzez rozwój infrastruktury zmierzający do poprawy dostępności obszarów przez szeroki wybór alternatyw transportowych, czyli multimodalność systemu oraz preferencje form transportu zbiorowego mniej obciążających środowisko niż transport indywidualny.

Pierwszy kierunek nie znajduje odzwierciedlenia w ocenianym celu i jest jedynie w niewielkim stopniu ujęty w celu strategicznym *Otwarta gospodarka* wskazując potrzebę rozwoju gospodarczych systemów klastrowych. Wyraźnie wyartykułowano natomiast drugi kierunek we wszystkich sześciu działaniach. Uzasadnieniem tego wydaje się być większa łatwość wdrażania, krótsza perspektywa osiągnięcia wymiernych efektów jego realizacji oraz specyfika samej Strategii ukierunkowana jedynie na wybrane problemy województwa. Należy jednak podkreślić, że w szczególności w strefach zurbanizowanych, jedynie wspólna, długofalowa realizacja obu kierunków zapewnia realne efekty prowadzące do zrównoważenia rozwoju.

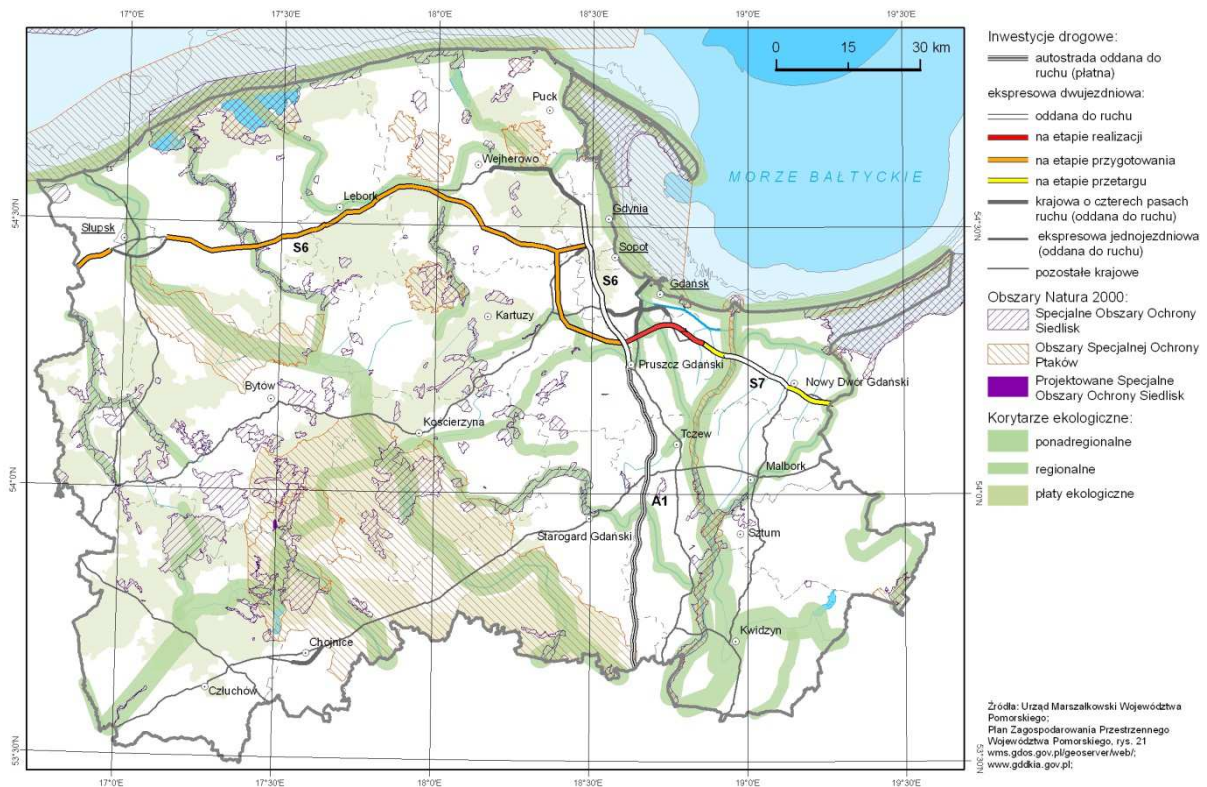
Z pięciu zapisanych i oczekiwanych w Strategii efektów działań, cztery odnoszą się do zmniejszenia obciążeń środowiska generowanych przez system poprzez rozwój prośrodowiskowego modelu transportu zbiorowego. Wskazuje to na wysoki stopień uwzględnienia problematyki „eko” w celu i w dalszej perspektywie powinno zaowocować pozytywnymi skutkami środowiskowymi.

W opisie celu bardzo rozbudowane są oczekiwania w zakresie inwestycji infrastrukturalnych realizowanych przez organy centralne. Są to w zdecydowanej większości przedsięwzięcia, których bezpośrednie oddziaływanie na środowisko może mieć skutki negatywne, w szczególności w aspekcie konfliktów przestrzennych infrastruktury liniowej z cennymi i chronionymi elementami środowiska regionu. Problem ten w uproszczony sposób zobrazowano na Ryc. 11. Z pobieżnej analizy widać, że budowa części połączeń (*na etapie przygotowania*) przecina korytarze ekologiczne i obszary chronione. Z pewnością także w trakcie realizacji „lokalnych” inwestycji nie uda się uniknąć tego problemu. Szczegółowe analizy wymagają jednak nałożenia na siebie dokładnego przebiegu planowanej rozbudowy i przebudowy wszystkich dróg oraz granic obszarów chronionych i korytarzy ekologicznych.

Należy zauważyć, że w obecnej sytuacji finansów publicznych wiele z inwestycji transportowych przesuwanych jest na dalsze perspektywy finansowe, dlatego w przypadku przesunięć w realizacji wymienionych zadań z jednej strony obniża się ryzyko lokalnych negatywnych oddziaływań na środowisko naturalne, z drugiej jednak zagrożona może zostać zakładana spójność sieci komunikacyjnej, przyczyniając się do nieosiągnięcia zamierzeń określonych w celu operacyjnym, a co za tym idzie, hamowania zakładanych oddziaływań pozytywnych.

150 Osiąganie zrównoważonego transportu i użytkowania terenu poprzez zintegrowane polityki? Raport końcowy projektu TRANSPLUS

STAN INWESTYCJI DROGOWYCH NA TLE OBSZARÓW NATURA 2000 ORAZ KORYTARZY EKOLOGICZNYCH

Ryc. 11 Stan krajowych inwestycji drogowych na tle obszarów Natura 2000 oraz korytarzy ekologicznych (opracowanie własne na podst. danych UMWP, GDOŚ, GDDKiA)

Zgodnie z przyjętą przez Autorów metodyką, poszczególne kierunki działań skierowano w specyficzne rejony o największym nasileniu zidentyfikowanych problemów. Działania 1 - 4 koncentrują się na rozwoju infrastruktury liniowej. Wśród podstawowych oddziaływań inwestycji liniowych można wymienić fragmentację ekosystemów, konflikty o przestrzeń, emisje do powietrza, emisje hałasu, potencjalne emisje do wód. Inwestycje takie mogą także prowadzić do wystąpienia opisanych powyżej konfliktów przestrzennych z sieciami obszarów chronionych, ponadto są też często przyczyną konfliktów społecznych. Tym samym mogą wpływać negatywnie zarówno na środowisko naturalne jak i kulturowe.

Z pewnością sytuacje konfliktowe mogą być minimalizowane przez właściwe prowadzenie procedur OOS, prawidłową analizę wariantów alternatywnych, lokowanie odpowiedniej ilości przejść dla zwierząt i odpowiednie planowanie. Z tego względu w *Prognozie oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Kraju 2020* sugerowano opracowanie zbiorczej ekspertyzy na temat kolizji pomiędzy planowaną rozbudową sieci transportowych¹⁵¹ (zestawionych w różnych dokumentach strategicznych i planistycznych) a obszarami chronionymi i korytarzami ekologicznymi. Ekspertyza ta miała za zadanie wskazać potencjalne obszary konfliktowe. Kolejnym zadaniem takiej ekspertyzy miało być wypracowanie rekomendacji dla ewentualnej korekty przebiegu planowanych tras lub propozycję minimalizacji ich negatywnych oddziaływań. Należy zastanowić się, czy podobnej inicjatywy nie mógłby podjąć ZWP lub czy realizacji takiej ekspertyzy nie należałoby oczekiwać od rządu.

¹⁵¹ Podmiotem odpowiedzialnym za to zadanie miało być Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej.

Kierunek piąty, który skierowano na Obszar Metropolitalny Trójmiasta nie powinien prowadzić do negatywnych oddziaływań, a jego efekty w zakresie rozwoju transportu zbiorowego określić należy jako zdecydowanie prośrodowiskowe. Obszar interwencji ostatniego kierunku to całe województwo, jednak jego opis wskazuje na nieinfrastrukturalny charakter działań, a więc i brak bezpośrednio negatywnych oddziaływań.

Należy zauważyć, że w celu nie wyartykułowano jednak potrzeby optymalizacji systemu zarządzania transportem i wprowadzania inteligentnych rozwiązań takich jak: fotorejestratory prędkości pojazdów, znaki o zmiennej treści, systemy „zielonej fali” w sygnalizacji świetlnej ruchu miejskiego, karty miejskie, bilety elektroniczne, itp., opartych o powszechny dostęp do nawigacji satelitarnej na bazie GPS. Rozwiązania takie wpływają na optymalizację wykorzystanie istniejącej sieci transportowej zmniejszając potrzeby inwestycyjne, skracają czas podróży, poprawiają bezpieczeństwo podróżujących i pośrednio wpływają na obniżenie poziomu emisji zanieczyszczeń do środowiska.

Kwestie te można byłoby rozszerzyć w ramach szóstego kierunku działań *Integracja i koordynacja transportu zbiorowego*, (np. poprzez wskazanie konieczności wdrażania tzw. inteligentnych systemów transportowych (IST)¹⁵²), pozwalających stosunkowo niskimi nakładami wydatnie podnieść efektywność systemu transportu. Wymagałoby to jednak przeformułowania kierunku, który aktualnie odnosi się do koordynacji i integracji jedynie transportu zbiorowego.

Szczegółowa ocena przeprowadzona wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 0.].

5.3.2 EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ENERGIĄ (3.2.)

Zakłada się realizację celu przez działania związane ze zwiększeniem efektywności energetycznej poprzez wytwarzanie energii w oparciu o kogenerację, promowanie i wspieranie działań wykorzystujących odnawialne źródła energii, a także działania związane z systemami zaopatrzenia w ciepło i zwiększenie zasięgu ich oddziaływania. Ponadto dużą uwagę zwraca się na ograniczanie emisji zanieczyszczeń poprzez zmianę lokalnych i indywidualnych źródeł energii. Efektem planowanych kierunków działań ma być zmniejszenie zużycia energii elektrycznej oraz ciepłej w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej przez zastosowanie nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań technologicznych. Ponadto w wyniku realizacji celów, planuje się wzrost stopnia wykorzystania odnawialnych źródeł energii w rozproszonych źródłach energii i zmniejszenie jej kosztów. Poprzez intensyfikację rozwoju odnawialnych źródeł energii poprawi się stan jakości powietrza w regionie. Wypracowanie działań wprowadzających oszczędności w zużyciu energii, zmianę źródeł energii oraz zwiększenie wykorzystania OZE poskutkuje zwiększeniem regionalnego bezpieczeństwa energetycznego.

Realizacja kierunków działań w dużym stopniu wpłynie pozytywnie, zarówno na efektywność i oszczędność energetyczną, jak i na poprawę ogólnego bezpieczeństwa energetycznego w regionie.

Jak wynika z analiz obecnego stanu w województwie istnieje poważny problem energetyczny wynikający z jednej strony z niedoinwestowania całego sektora energetycznego, a z drugiej z zaniedbań poczynionych przez lata w obszarze zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego i odciążenia konwencjonalnej energetyki węglowej na korzyść niekonwencjonalnych źródeł takich jak np. energia wiatru i wody.

Wydaje się, że pomimo konieczności rozwijania energetyki alternatywnej i dostosowywania poziomów emisyjności do wymogów unijnych, dla stabilnego i bezpiecznego funkcjonowania sektora energetycznego podstawą w najbliższych latach w dalszym ciągu będzie energetyka konwencjonalna oparta na węglu. Dlatego też, to właśnie na tym sektorze należy skupić uwagę i wykorzystać wszelkie dostępne innowacyjne rozwiązania technologiczne maksymalnie obniżające negatywne oddziaływanie tradycyjnej energetyki na środowisko naturalne i zdrowie mieszkańców. W tym kontekście proponowane kierunki działań zmierzające do zmniejszenia zużycia energii ciepłej i

152 Litwin M., Oskarbski J., Jamroz Kazmierz., Inteligentne Systemy Transportu – Zaawansowane Systemy Zarządzania Ruchem

elektrycznej są priorytetowym zadaniem i w dużym stopniu pozwolą na rozwiązanie istotnych problemów wynikających z obciążeń środowiskowych.

Wsparcie działań w zakresie efektywności energetycznej wpłynie na zmniejszenie zapotrzebowania na energię, a więc pośrednio pozytywnie na wszelkie elementy środowiska, na które energetyka może oddziaływać. Jednym ze sposobów zwiększenia efektywności energetycznej mają być działania zmierzające do zmniejszenia zużycia energii cieplnej i elektrycznej w budynkach mieszkalnych i obiektach użyteczności publicznej. Działania takie mogą być realizowane na różne sposoby: poprzez systemy zachęt fiskalnych, edukację ekologiczną, promocję aż po systemy nakazowe. Ciekawy przykład tego ostatniego wykorzystały władze Santa Fe, co przedstawiono w studium przypadku.

Studium przypadku: Przykładem działań strategicznych wspierających efektywność energetyczną, a realizowanych przez JST jest przykład Santa Fe w Nowym Meksyku (USA). W 2009 r. przyjęto tam tzw. „zielony kodeks budowlany”, który zowią inżynierów do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych z budynków, aż do uzyskania zerowych emisji w 2030 r. Miasto stworzyło współdziałający z istniejącym „prawem budowlanym” system dodatkowych wymogów dla inwestorów skupiający się na efektywności środków, efektywności energetycznej, oszczędnym gospodarowaniu wodą i zrównoważonych praktykach. Wprowadzone kodeksy stanowią podstawę do budowania i przekształcania istniejących budynków mieszkalnych i handlowych w mieście w struktury bardziej efektywne energetycznie, jednocześnie wspierając powstawanie przedsiębiorstw zajmujących się „zielonym budownictwem” w regionie.

Bardzo istotnym zagadnieniem poruszonym w efektach celu jest rozwój kogeneracji. Wykorzystanie źródeł skojarzonych (*produkujących jednocześnie energię elektryczną oraz ciepłą*) zapewnia wyższą efektywność wykorzystania energii pierwotnej, a więc oznacza pozytywne oddziaływanie na zasoby naturalne. Planowane zwiększenie efektywności energetycznej poprzez wytwarzanie energii w oparciu o rozwój kogeneracji pozwoli także na rozwiązanie innych istotnych problemów np. transportu paliwa do elektrowni, efektywności produkcji ciepła i prądu, a przede wszystkim na przeciwdziałaniu strat energii. Planując rozwój wykorzystania kogeneracji, nie należy zapominać o planach budowy pierwszej w Polsce elektrowni jądrowej. Obecnie trwają prace nad wyłonieniem wykonawcy badań lokalizacyjnych. Dwie spośród trzech najbardziej prawdopodobnych lokalizacji znajdują się w województwie pomorskim w niedalekiej odległości od Trójmiasta.

Ciepło produkowane przez elektrownie jądrowe może powodować istotne oddziaływania na wody odbiornika, którym z dużym prawdopodobieństwem będzie Morze Bałtyckie. To samo ciepło może być jednak wykorzystywane zarówno do celów ciepłowniczych (*ciepło pobierane z upustów turbiny*) jak i do innych celów gospodarczych (*ciepło pochodzące z podgrzanej wody w układzie chłodzenia*). Wykorzystanie ciepła z EJ dla potrzeb ciepłowniczych może okazać się opłacalne w przypadku wyboru Żarnowca¹⁵³ (*wstępne analizy wykonane przez PGE wskazują na możliwą opłacalność zasilania systemu ciepłowniczego Trójmiasta z nowej EJ Żarnowiec - założono pobór do 250 MW_t*)¹⁵⁴, skąd energia cieplna może być przesyłana na dość duże odległości bez znaczących strat na przesył (straty ciepła wynoszą ok. 8%, co wynosi zazwyczaj, w zależności od temperatury wody, otoczenia i jakości zastosowanej sieci przesyłowej ok. 1,5 do 3 °C/10 km rurociągu). Dlatego też teoretycznie możliwe jest zasilanie wytworzonym ciepłem aglomeracji oddalonych nawet o 50 km od elektrowni. Z tego względu należy oczekiwać od Rządu i inwestora takiego planowania prac projektowych, aby ciepło powstające w przyszłej EJ nie trafiało do morza wpływając na podniesienie jego temperatury i eutrofizację, ale do trójmiejskiej sieci ciepłej.

W odniesieniu do efektywności energetycznej należy pamiętać, że za zwiększenie jej stopnia odpowiada również infrastruktura dystrybucyjna i przesyłowa. W województwie infrastruktura ta jest

153 Już w ramach II etapu EJ Żarnowiec realizowanej w latach 80-tych ub. wieku przewidywano zasilanie systemu ciepłowniczego Trójmiasta w ciepło na poziomie 900 MJ/s, z 2-ch bloków jądrowych WWR=440/W-213.

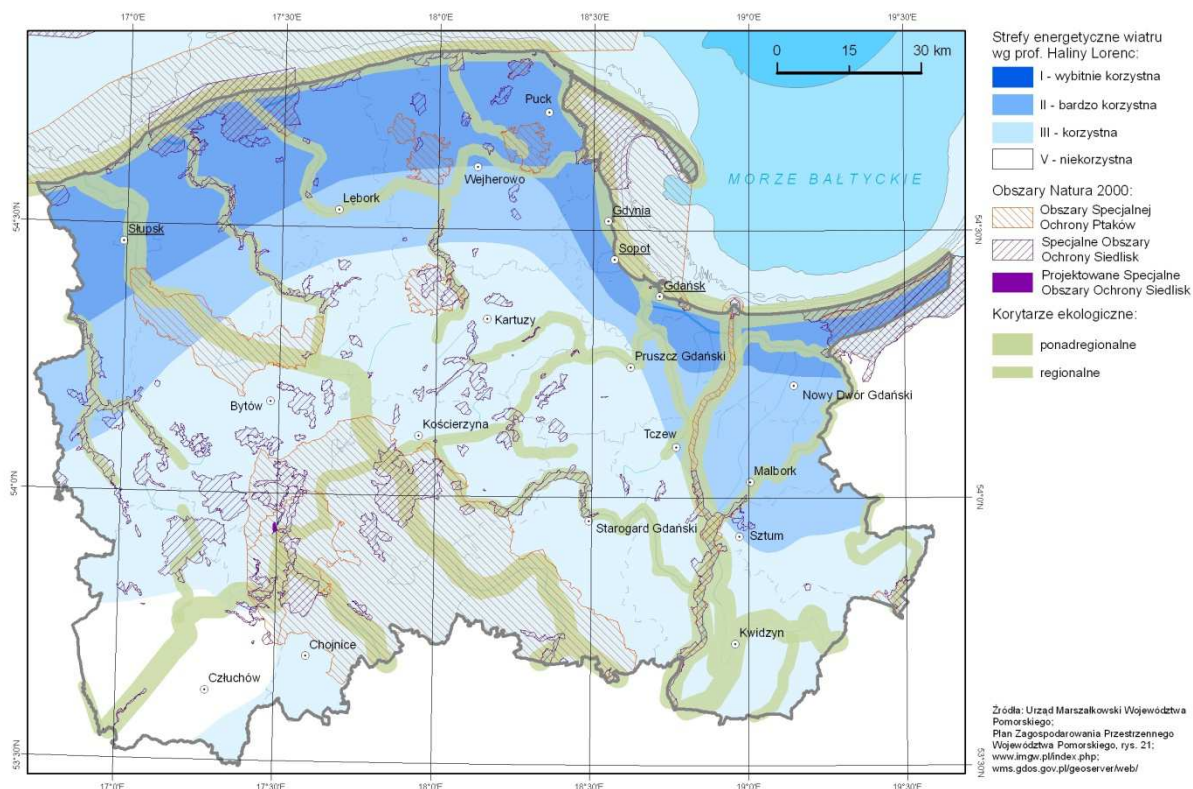
154 Andrzej Reński (Politechnika Gdańska): Elektrownie jądrowe jako źródła ciepła sieciowego i technologicznego. III Szkoła Energetyki Jądrowej. 20-22.11.2010 r. Gdańsk.

w dużym stopniu zaniedbana i niedoinwestowana. Aby można było mówić o pełnym zwiększeniu efektywności energetycznej regionu należy przeprowadzić zaawansowane prace modernizacyjne. Realizacja inwestycji w zakresie sieci energetycznych nie leży jednak w gestii województwa dlatego SRWP wspomina o tym w ramach oczekiwanych działań wobec Rządu RP.

Na Pomorzu występują korzystne warunki do rozwoju energetyki alternatywnej. Stąd w Strategii zwraca się uwagę na działania w zakresie wdrażania odnawialnych źródeł energii takich jak: energia wiatru, woda oraz biopaliwo. Planowane zamierzenia będą działaniami pro środowiskowymi, choć nie będą pozbawione ryzyka wystąpienia obciążeń poszczególnych komponentów środowiska. Realizacja ww. działań może negatywnie oddziaływać na strategiczne obszary związane z m.in. narażeniem ludzi na hałas, występowaniem zjawiska migotania, niekorzystnymi zmianami w krajobrazie, wyłączaniem gleb z produkcji rolnej, kształtowaniem stosunków wodnych (*zmiany wskutek spiętrzania wód dla celów energetyki wodnej*), ograniczaniem różnorodności biologicznej (*przerywanie korytarzy ekologicznych, oddziaływania na awifaunę*) i agroróżnorodności (*rozległe monokultury roślin energetycznych*). Jednakże oddziaływania te, na dzień dzisiejszy należy traktować jako potencjalne, gdyż ich faktyczne wystąpienie będzie ściśle uzależnione od wyboru lokalizacji pod planowane inwestycje.

Dla przykładu na poniższej rycinie wskazano rozmieszczenie stref energetycznych wiatru (w obszarze lądowym), na tle obszarów chronionych Natura 2000 oraz korytarzy ekologicznych.

STREFY ENERGETYCZNE WIATRU NA TLE OBSZARÓW NATURA 2000 ORAZ KORYTARZY EKOLOGICZNYCH

Ryc. 12 Strefy energetyczne wiatru na tle obszarów Natura 2000 oraz korytarzy ekologicznych (opracowanie własne na podst. danych UMWP, GDOŚ, IMGW)

Zasadniczo rozwój elektrowni wiatrowych będzie najbardziej dynamiczny w obszarach o najkorzystniejszych strefach energetycznych wiatru. Z pobieżnej analizy przedstawionej ryciny widać, iż w strefach tych występuje dużo cennych obszarów chronionych. Wydaje się zatem, że uniknięcie konfliktu jest niemożliwe.

Jednak wpływ potencjalnych inwestycji OZE na środowisko, a w szczególności na obszary chronione (w tym obszary Natura 2000) powinien być szczegółowo rozpatrywany dopiero na etapie oceny oddziaływania na środowisko konkretnych przedsięwzięć. Rozpatrywanie lub wskazywanie takiego wpływu na poziomie szczegółowości SRWP, która nie wskazuje ram realizacji, rozwiązań technologicznych ani konkretnej lokalizacji inwestycji jest niezasadne. Należy także jednoznacznie wskazać, iż negatywne oddziaływanie OZE może być skutecznie zminimalizowane w wyniku starannego postępowania lokalizacyjnego i prawidłowo prowadzonych procedur oceny oddziaływania na środowisko. Branża OZE podlega też stałej ewolucji, powstają nowe technologie, które minimalizują dotychczasowe uciążliwości. Wspieranie przede wszystkim rozwiązań transponujących innowacje gwarantuje, że skala tych oddziaływań może być mniejsza od prognozowanej. W tym wypadku niezmiennie istotne jest, aby działania z zakresu wsparcia dla niekonwencjonalnych źródeł energii przez ZWP były przemyślane, poprzedzone wcześniejszymi analizami uwzględniającymi możliwe negatywne oddziaływania w odniesieniu do poszczególnych obszarów geograficznych regionu, a także uwzględniały możliwy do osiągnięcia poziom wiedzy i technologii z tego zakresu. Istotnym jest również, aby ww. zamierzenia inwestycyjne poprzedzono działaniami legislacyjnymi i prawnymi, ułatwiającymi przyłączenie i wykorzystanie alternatywnych źródeł energii. Wśród najważniejszych ze środowiskowego punktu widzenia działań należy wymienić planowanie przestrzenne w oparciu o ocenę ryzyk środowiskowych.

Kolejnym działaniem przewidzianym w celu jest *rozwój systemów zaopatrzenia w ciepło*. SRWP nie rozstrzyga, w jakim kierunku będzie udzielane wsparcie i jak ma wyglądać planowany rozwój. Nie wynika to także z oczekiwanych efektów. Przyjmuje się, że rozwój będzie polegał na przyłączaniu coraz większej liczby użytkowników do centralnych sieci ciepłowniczych, co ma zdecydowanie pozytywne oddziaływanie na środowisko w aspekcie redukcji niskiej emisji będącej jedną z podstawowych przyczyn zanieczyszczenia powietrza. Podobny efekt środowiskowy zostanie osiągnięty dzięki realizacji działania zmierzającego do zmiany *lokalnych i indywidualnych źródeł energii*. Oba kierunki mają być realizowane jedynie w miastach, na terenie których występują przekroczenia standardów jakości powietrza. Ograniczenie takie nie wydaje się być korzystne dla środowiska. Po pierwsze problem niskiej emisji nie jest domeną jedynie miast, a wręcz dużym problemem na obszarach wiejskich. Po drugie w miastach istnieje większa możliwość budowy i rozwoju systemów zaopatrzenia w ciepło, co praktycznie jest wykluczone na rozproszonych obszarach wiejskich. W szczególnie niekorzystnej sytuacji znajdują się osady położone w dolinach o słabym przewietrzeniu, jakich na obszarze województwa pomorskiego nie brakuje. Niska emisja jest tym bardziej szkodliwa, im niższej jakości stosowany jest opał. Tym samym największe i najbardziej niebezpieczne przekroczenia występują tam gdzie spalane są śmieci i butelki PET, odpady węglowe itp. Często zjawisko spalania śmieci skorelowane jest z obszarami wykluczenia społecznego charakteryzującymi się też brakiem świadomości ekologicznej. Należy także zauważyć, że dane na temat jakości powietrza publikowane przez WIOŚ pochodzą głównie ze stacji zlokalizowanych w obrębach miejskich. Uzyskanie danych na temat obszarów wiejskich następuje w drodze interpolacji wyników. Nie ma zatem dostatecznych podstaw, aby ograniczyć obszary strategicznej interwencji do obszarów miast.

Należy zauważyć, iż Autorzy Strategii nie odnoszą się w wyraźny sposób w dokumencie, ani tym bardziej w zakresie omawianego celu, do problematyki **wydobycia i wykorzystania** gazu łupkowego, pomimo że wskazuje się ten aspekt jako niewykorzystany potencjał regionu. Surowiec ten może istotnie wpłynąć na „mix” energetyczny Pomorza i to w okresie obowiązywania Strategii. Kwestia jego wydobywania budzi poważne obawy społeczne, które kierowane są między innymi do Marszałka Województwa Pomorskiego. Z tego właśnie względu nie do końca zrozumiałą jest brak odniesienia do tej kwestii w SRWP, tym bardziej, że budzi ona szczególne emocje właśnie pod kątem oddziaływania na środowisko.

Odrębnym istotnym zadaniem, przed którym w przyszłości może stanąć region jest rozwój wspomnianej już energetyki jądrowej. W SRWP nie poruszono w sposób zdecydowany tego zagadnienia, pomimo iż jest to wskazane w zakresie niewykorzystanych potencjałów województwa oraz w jego prognozach rozwojowych. W samym celu dotyczącym energetyki jest mowa o oczekiwaniach od rządu wsparciu planowanych do realizacji na Pomorzu systemowych źródeł energii, jednak nie można z tego wnioskować że chodzi o obiekty EJ. Energetyka jądrowa pozwoli w dużym stopniu zmniejszyć negatywne oddziaływanie na powietrze z racji niskiej emisji oraz pozwoli w dużym stopniu rozwiązać problem bezpieczeństwa energetycznego i deficytu dostaw energii w regionie. Z drugiej jednak strony przed władzami województwa powstanie bardzo poważne zadanie rozwiązania problemu niezadowolenia społecznego wynikającego z obaw ludności przed skutkami rozwoju tego źródła energii, w świetle chociażby awarii reaktora jądrowego w Czarnobylu w 1986 r. czy awarii w Fukushima w 2011 r.

Należy zatem zastanowić się, czy analizowany cel nie powinien uwzględniać szeroko zakrojonej edukacji społecznej mającej na celu przekazanie kompleksowej wiedzy na temat obiektów energetyki jądrowej oraz zagrożeń i pozytywnych skutków związanych z tą formą energetyki. Biorąc pod uwagę okres obowiązywania SRWP (do 2020 r.) i prawdopodobny termin procedowania decyzji środowiskowych i lokalizacyjnych dla pierwszego bloku (2013/2014 r.) wspomniany brak jest dość istotnym problemem.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 0.].

5.3.3 CZYSTE ŚRODOWISKO I BIORÓŻNORODNOŚĆ (3.3.)

Cel realizowany ma być poprzez wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska w tym rozwój infrastruktury wspomagającej odbiór i oczyszczanie ścieków, rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych oraz ograniczenie presji na przestrzeń przyrodniczą z równoczesną poprawą warunków bytowania flory i fauny.

Efektom planowanych kierunków działań będzie poprawa jakości wód, zwiększenie dysproporcji w zakresie przyłączenia do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, sprawne funkcjonowanie kompleksowych systemów gospodarki odpadami komunalnymi, wdrożenie planów ochrony parków krajobrazowych oraz przywracanie do stanu naturalnego siedlisk poprzez zmniejszenie presji na obszary cenne przyrodniczo. Działania związane z rozbudową systemu oczyszczania i odbioru ścieków będą realizowane w aglomeracjach niespełniających wymagań akcesyjnych zgodnych z Ramową Dyrektywą Wodną. System zagospodarowania odpadów komunalnych, który ma mieć charakter kompleksowy będzie obejmował całe województwo. Strategia zakłada również poprawę spójności przestrzeni przyrodniczej oraz wspieranie różnych form ochrony różnorodności biologicznej jednakże powodzenie tych działań jest w znacznym stopniu uwarunkowane zmianami regulacyjnymi na szczeblu krajowym. Ponadto realizacja celu 2 i 3 jest uwarunkowana wzrostem świadomości społecznej w odniesieniu do gospodarki odpadami oraz kwestii możliwości wykorzystania gospodarczego terenów cennych pod względem różnorodności biologicznej. Niestety strategia nie zakłada w swej obecnej formie działań propagujących prośrodowiskowy styl życia, promujący zachowania niezbędne do osiągnięcia zakładanych rezultatów.

Konstrukcja celu „Czyste środowisko i bioróżnorodność” automatycznie obierana jest jako odpowiedź na wszystkie aspekty środowiska naturalnego, które są istotne ze względu na stan zasobów naturalnych oraz ochrony różnorodności biologicznej. Wynikające z dyrektyw unijnych aspekty ochrony środowiska, które powinien uwzględnić dokument strategiczny to kolejno:

- standardy emisji SO₂, NO_x, pyłów zawieszonych i dopuszczalnych emisji tych substancji przez instalacje przemysłowe, energetyczne (w tym spalarnie odpadów) oraz transport,
- zanieczyszczenia emitowane przez silniki (samochodów, pociągów, samolotów),
- jakość wody pitnej,
- redukcja zanieczyszczeń wód powierzchniowych przez nawozy i pestycydy,
- ochrona zasobów wodnych i ekosystemów od wody zależnych,
- oczyszczanie i odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych,
- instalacja do przerobu lub utylizacji odpadów komunalnych,
- gospodarowanie odpadami przemysłowymi,
- ochrona obszarów cennych przyrodniczo.

Strategia bezpośrednio odnosi się do pięciu z dziewięciu powyższych przesłanek niezbędnych do realizacji *Polityki ekologicznej państwa*, uwzględniając ich realizację kompleksowo lub częściowo. Cel operacyjny *Czyste środowisko i bioróżnorodność* odpowiada częściowo na zidentyfikowane potrzeby w zakresie ochrony przyrody, uwzględniając działania dotyczące ochrony wód, gospodarki odpadowej oraz ochrony różnorodności biologicznej.

Pewne oddziaływania w skali lokalnej mogą wiązać się z realizacją inwestycji komunalnych. Oczyszczalnie ścieków i składowiska odpadów wiążą się z emisją odorów, możliwością oddziaływania na wody, stan powietrza atmosferycznego, ze wzrostem stopnia hałasu czy nasileniem natężenia komunikacyjnego. Budowa spalarni odpadów, stacji demontażu pojazdów, stacji elektrorecyklingu itp. budzi obawy społeczeństwa. Z pewnością niektóre z nich przerodzą się w protesty społeczne i sprzeciw lokalnych organizacji ekologicznych. Należy jednak jednoznacznie stwierdzić, iż w skali globalnej cel w żadnym wypadku nie będzie miał negatywnego oddziaływania na środowisko. Możliwość wystąpienia presji środowiskowych będzie ściśle związana z niewłaściwą lokalizacją ww. inwestycji, co nie jest przedmiotem oceny niniejszej Prognozy i powinno być szczegółowo analizowane na niższych stopniach oceny oddziaływania środowiskowych.

Poddając analizie kolejne kierunki działań Strategii można dojść do następujących wniosków:

- Realizacja kierunku działań *Rozwój infrastruktury odbioru i oczyszczalni ścieków komunalnych* przyczyni się do znacznej poprawy jakości wód powierzchniowych oraz docelowo spowoduje zmniejszenie ładunku biogenów doprowadzanych do Bałtyku. Strategia nie traktuje poprawy jakości wód w sposób kompleksowy, ograniczając kierunki działań do systemu ścieków komunalnych.
- *Rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych* przyczyni się do zwiększenia udziału odpadów poddanych odzyskowi w ZZO¹⁵⁵. Zgodnie z POŚWP gospodarka odpadami winna być prowadzona w sposób zrównoważony i uwzględniać cztery istotne aspekty: zapobieganie powstawaniu odpadów poprzez wzrost świadomości społecznej oraz preferowanie opakowań wielokrotnego użytku ulegających biodegradacji; ograniczenie ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania będącego efektem promowania nowoczesnych technologii wytwórczych i modernizacji procesów produkcyjnych z preferencjami dla technologii bezodpadowych i małodopadowych; zbieranie, transport, odzysk i unieszkodliwianie odpadów oraz redukcja ilości składowanych odpadów. Wdrożenie kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych uwzględni fragmentarycznie zidentyfikowane potrzeby w zakresie gospodarki odpadowej.
- Zgodnie z zasygnalizowaną w Prognozie potrzebą podjęcia działań na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej siedlisk i gatunków, realizacja założeń SRWP poprzez kierunek *Poprawa spójności przestrzeni przyrodniczej oraz wspieranie zachowania różnorodności biologicznej* ma przyczynić się do poprawy naturalnego stanu środowiska, zapobiegając dalszej niekontrolowanej fragmentacji oraz niszczeniu naturalnych korytarzy ekologicznych. Autorzy Strategii wychodzą z propozycją konkretnych działań w zakresie ochrony różnorodności biologicznej rozpoczynając od opracowywania planów ochrony parków krajobrazowych, renaturyzacji obszarów zdegradowanych i innych cennych ekosystemów, kończąc natomiast na ograniczeniu presji na środowisko oraz poprawie spójności ekologicznej regionu. Ochrona siedlisk została w SRWP sprowadzona do poziomu zmian regulacyjnych oraz wdrożenia planów ochrony, uwzględniając działania ograniczające presję na przestrzeń przyrodniczą. Z tak sformułowanej tezy można wnioskować, iż ograniczone zostaną inwestycje oddziałujące w sposób znaczący na przyrodę. Należy jednak zauważyć, że zapisy SRWP nie odnoszą się bezpośrednio do kwestii

¹⁵⁵ Zakłady zagospodarowania odpadów

ochrony środowiska morskiego, gdzie uwypuklenie tego aspektu w przypadku regionów nadmorskich wydaje się zasadne.

Zaproponowane w Strategii kierunki działań w sposób jednoznaczny wpłyną na poprawę stanu środowiska jednakże nie traktują wybranych aspektów środowiska w sposób kompleksowy. Projekty realizowane w ramach poprawy istniejącego systemu gospodarki wodno-ściekowej powinny obejmować m.in. kanalizację, oczyszczalnie ścieków komunalnych i przemysłowych, spływ powierzchniowy, kanalizację deszczową i gospodarkę osadem ściekowym. Dokument zaś zakłada jedynie rozwój infrastruktury wspierającej odbiór i oczyszczanie ścieków komunalnych. Projekty realizowane w ramach drugiego kierunku powinny kompleksowo obejmować m.in. selektywną zbiórkę odpadów, sortownie, zakłady recyklingu i odzysku odpadów, biologiczno-mechaniczne unieszkodliwianie odpadów, zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami w przedsiębiorstwach oraz kampanie informacyjne i edukacyjne na temat gospodarki odpadami przyjaznej środowisku. Przykładowo w rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów, można włączyć społeczeństwo poprzez propagowanie selektywnej zbiórki odpadów (*bioodpady, tworzywa sztuczne, papier, szkło, metale*). Zachętą do segregacji odpadów może być obniżenie opłat za ich wywóz dla osób segregujących odpady, a tym samym produkujących mniejsze ich ilości.

Rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów uwzględnia założenia POŚWP, jednakże jest głównie ukierunkowany na działania planistyczne oraz docelowo inwestycyjne w zakresie gospodarki odpadami. Jako kluczowy warunek sukcesu w analizowanym celu pojawia się zmiana świadomości i zachowań społecznych w odniesieniu do gospodarki odpadami, aspekt edukacji ekologicznej nie został jednak wprost wyartykułowany w planowanych kierunkach działań.

Pomimo zdecydowanie pozytywnego oddziaływania trzeciego kierunku analizowanego celu należy zauważyć nieunikniony konflikt wynikający z możliwości jego pogodzenia z innymi realizowanymi w ramach SRWP. Postulowanie w ramach jednego dokumentu intensyfikacji turystyki, zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii, tworzenia obszarów przemysłowych, a z drugiej strony poprawy spójności przestrzeni przyrodniczej oraz wspierania zachowania różnorodności biologicznej może i będzie niosło za sobą ryzyko występowania konfliktów. Konflikty te będą z jednej strony dotyczyły dostępu do przestrzeni, z drugiej strony wagi priorytetów ochrony środowiska naturalnego i potrzeby rozwoju gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że konflikt ten nie jest mankamentem ocenianej Strategii i dotyczy większości dokumentów strategicznych.

Wykorzystanie zasobów środowiskowych od zawsze było związane z dokonywaniem przemian przestrzeni i dlatego to właśnie prawidłowy system planowania przestrzennego jest niezwykle istotny dla skutecznego realizowania ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce. Przestrzeń jest zasobem ograniczonym i jej złe zarządzanie lub co gorsza - brak zarządzania może wpłynąć z jednej strony na hamowanie rozwoju gospodarczego, a z drugiej na bezpośrednie negatywne oddziaływania na środowisko przyrodnicze, ostatecznie powodując powstawanie konfliktów o przestrzeń. Wszystkie sytuacje konfliktowe mogą być także minimalizowane przez właściwe prowadzenie procedur OOŚ, prawidłową lokalizację i rozpatrywanie wariantów alternatywnych oraz branie pod uwagę uwarunkowań przyrodniczych.

W SRWP, szczególnie w tym celu brakuje celowego działania zmierzającego do wzrostu świadomości ekologicznej. Nie odnoszą się do tego ani zaplanowane kierunki działań, ani oczekiwane efekty. Zostało to, podobnie jak w przypadku odpadów wymienione, jako kluczowy warunek sukcesu, jednak brak jest ukierunkowanych działań dotyczących tylko tych kwestii. Wydaje się, że osiągnięcie poprawy spójności przestrzeni przyrodniczej i poprawa zachowania różnorodności biologicznej jest bez tego niemożliwa. Warto przy tym zwrócić uwagę na promowanie, szczególnie wśród ludności lokalnej korzyści jakie płyną z posiadania na „własnym” terenie obszarów Natura 2000. Pozwoli to na zmianę świadomości lokalnej społeczności, dla której sieć Natura 2000 przestanie być ograniczeniem,

a znacznie przynosić wymierne korzyści. Także pewne ograniczenia mogą być postrzegane jako korzyści: rekompensaty, wsparcie z funduszy unijnych, podwyższone płatności rolno-środowiskowe. Obszary Natura 2000 świadczą także o przynależności danego obszaru do sieci o priorytetowym znaczeniu dla zachowania różnorodności biologicznej, co może stanowić doskonały element promocji gminy i podnosić konkurencyjność regionalnych produktów i usług turystycznych. Pozwala także na budowanie - na bazie walorów przyrodniczych - „zielonego biznesu”, związanego m.in. z usługami turystycznymi, rozwojem agroturystyki, „zielonymi” miejscami pracy czy edukacją ekologiczną.

Szczegółowa ocena wg wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 0.].

5.3.4 SKUTECZNA OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA (3.4.)

Jak wykazano w analizie stanu środowiska, zagrożenie wezbraniem rzecznymi należą w regionie do najbardziej uciążliwych uwarunkowań naturalnych. Problem dotyczy także obszarów miejskich o utwardzonych powierzchniach, utrudniających infiltrację. Straty związane z działalnością wody (wód podziemnych, rzecznych, morskich) wynikają z reguły z bardzo wielu uwarunkowań, a ich ograniczenie wymaga dużych nakładów finansowych bądź radykalnych działań. Strategia zakłada podniesienie skuteczności nietechnicznych i technicznych metod ograniczania skutków powodzi oraz rozwój systemów monitorowania zagrożeń powodziowych i powiadamiania ludności. Wskazuje także na potrzebę rozwoju systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych oraz roztopowych. Działania tego typu prowadzone mają być na obszarach narażonych na występowanie powodzi, w tym na terenach miejskich. Autorzy Strategii oczekują, że w wyniku realizacji celu zostanie podniesiona atrakcyjność inwestycyjna, turystyczna i osiedleńcza obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, dojdzie do poprawy stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej, rozwinięte zostaną systemy monitorowania zagrożeń i ostrzegania ludności, zmniejszy się liczba przypadków lokalnych podtopień oraz polepszy jakość wód.

Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa zapewnia możliwość rozwoju gospodarczego miejsc usytuowanych na obszarach zagrożonych powodzią. Ochrona przeciwpowodziowa w niektórych przypadkach może mieć jednak odwrotny do zamierzeń skutek, jeśli jej realizacja pociąga za sobą nadmierne zainwestowanie i tym samym zwiększenie podatności na straty, co finalnie prowadzi do wzrostu ryzyka powodziowego (zgodnie z ogólnie przyjętym wzorem $R=H \times V$, gdzie R —ryzyko, H —zagrożenie, V —podatność na straty). Niemniej jednak realizacja celu, w świetle naturalnych uwarunkowań regionu, jest konieczna do jego rozwoju.

Sformułowanie celu wyznacza jedynie ogólne kierunki działań, tak że ich realizacja może być prowadzona na wiele sposobów. Ma to tę zaletę, że uniknięto zbędnej dyskusji nad spornymi wizjami systemu przeciwpowodziowego i jego działania, w tym sporów między inżynierskimi i proekologicznymi rozwiązaniami. Z drugiej strony nie uwzględniono ani jednego problemu dotyczącego ochrony przeciwpowodziowej, poza oczekiwaniami finansowania inwestycji ze strony Rządu i polepszeniem działania instytucji państwowych. W żadnym miejscu nie wspomniano także o konfliktach ekologicznych, jakie wynikają z realizacji planów poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Stan środowiska rozpatrywany jest tu jedynie w kategorii poprawy jakości wód, co stanowi istotny czynnik w drodze do poprawy środowiska życia człowieka, ale nie będzie jedynym problemem generowanym przez realizację celu.

Cel jest istotnie podporządkowany rozwojowi gospodarczemu. Na rozpatrzenie zasługuje szczególnie chęć podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej, turystycznej i osiedleńczej na obszarach zagrożonych powodzią. Taki oczekiwany efekt uznać można za przeciwny zasadzie przezorności. Obszary zagrożone powodzią zawsze będą zabezpieczone jedynie przed powodzią o skali przewidywanej przy tworzeniu odpowiednich zabezpieczeń. Bezpieczeństwo to będzie również zależne od najsłabszego ogniwa systemu przeciwpowodziowego.

Strategia nie rozpatruje środowiskowego kontekstu wezbrań rzecznych i ich wpływu na funkcjonowanie ekosystemów wodnych. Ponieważ wizja bezpieczeństwa przeciwpowodziowego nie została doprecyzowana, można mieć tylko nadzieję, że przyszłe plany rozwoju regionu będą wykorzystywać dorobek współczesnej wiedzy, dzięki któremu możliwe są działania

przeciwpowodziowe zapewniające dbałość o środowisko naturalne (*odsuwanie wałów przeciwpowodziowych od koryt, zwiększanie małej retencji, przywracanie funkcji równi zalewowej, zaniechanie prostowania koryt, renaturyzacja dolin rzecznych, wykorzystywanie naturalnych materiałów budowlanych, umożliwienie migracji ryb etc.*). Mniejsze obawy budzą działania polegające na rozwoju systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych i roztopowych. Dobrą praktyką jest zatrzymanie u źródła wód opadowych przez obiekty małej retencji (*nawet w skali zbiorników podrynnowych*) i niedopuszczenie do swobodnego odpływu zanieczyszczonych wód powierzchniowych na obszarach zurbanizowanych (*bez oczyszczenia w separatorach, oczyszczalniach ścieków*).

Cel operacyjny *Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa* ściśle nawiązuje do zidentyfikowanych problemów ochrony środowiska, jednak jego rozwinięcie nie ukazuje sedna problemu. Problemem tym bez wątpienia jest rozwój cywilizacyjny na obszarach, które w warunkach naturalnych są kształtowane i uzależnione od wezbrań rzecznych. Ponadto cel ukierunkowany jest na rozwiązanie problemów zanieczyszczenia wód opadowych i roztopowych, które mogą warunkować wystąpienie powodzi. Trudno jednak prowadzić politykę odbioru i oczyszczania wód bez spójnego systemu nastawionego na eliminację wszystkich źródeł zanieczyszczeń wód podziemnych i powierzchniowych.

W ocenie właściwego systemu realizacji celu operacyjnego warto zaznaczyć, że w Strategii nacisk położono na rozwój systemów monitorowania i ostrzegania ludności, bo z minionych doświadczeń wynika, że działania takie są w Polsce znacznie ograniczone, i to mimo dostępnych metod i technik, które z powodzeniem stosowane są w innych krajach, także u naszych sąsiadów (*Niemcy, Czechy*). Przewidziane warunki sukcesu obejmują zarówno działania organizacyjne, pomoc ze strony Rządu, realizację polityki europejskiej, jak i zmianę postawy lokalnej społeczności. Wydaje się, że osiągnięcie założonego celu możliwe jest tylko dzięki takiemu wielostronnemu zakresowi działań. Postępy w realizacji zamierzeń powinny być na bieżąco monitorowane.

Należy zauważyć, że w analizowanym celu i w całej Strategii pominięto kwestie innych zagrożeń naturalnych możliwych do wystąpienia w województwie pomorskim. Brakuje przy tym, w samej treści SRWP, jasnego uzasadnienia dla dokonania takiego selektywnego wyboru.

Szczegółowa ocena według wybranych kryteriów badawczych znajduje się w załączniku [Rozdział 0.].

5.4 SYNTETYCZNE PODSUMOWANIE WPŁYWU SRWP NA POSZCZEGÓLNE ELEMENTY ŚRODOWISKA I OBSZARY SPECYFICZNE

5.4.1 SYNTEZA PRZEPROWADZONYCH ANALIZ

5.4.1.1 RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, ROŚLINY I ZWIERZĘTA, OBSZARY CHRONIONE (W TYM OBSZARY NATURA 2000)

Oddziaływania pozytywne

- Wspieranie rozwiązań klastrowych i ich skupianie w ramach IOB lub inkubatorów przedsiębiorczości, a także wspieranie nowoczesnych innowacyjnych rozwiązań może docelowo zmniejszyć presję na obszary cenne przyrodniczo. **(1.1)**
- Potencjalne wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych działających w sferze ochrony różnorodności biologicznej oraz ochrony siedlisk morskich. **(2.2)**
- Prawidłowa realizacja działań rewitalizacyjnych, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, może zmniejszyć skalę presji na środowisko przyrodnicze i wpłynąć na poprawę warunków siedliskowych. **(2.2)**

- Rozwój infrastruktury transportu zbiorowego zmniejszy ilość użytkowników dróg i pośrednio presję na środowisko przyrodnicze (np. wynikające z realizacji inwestycji, czy kolizji z pojazdami). **(3.1)**
- Poprawa jakości wód (w tym również wód Bałtyku) poprzez zmniejszenie dopływu biogenów z jego zlewni. **(3.3)**
- Polepszanie jakości wody (oczyszczanie, redukcja zanieczyszczeń) pozytywnie wpłynie na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- W przypadku niewłaściwej lokalizacji planowanej infrastruktury (dróg, sieci przesyłowych, terenów przemysłowych) mogą nastąpić zmiany warunków siedliskowych, a w skrajnych przypadkach emisja hałasu może potencjalnie powodować rozproszenie fauny i ostatecznie opuszczenie dotychczasowych siedlisk, także w przypadku wód Bałtyku. **(1.3)**
- Niekontrolowany rozwój turystyki, rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych może wpłynąć negatywnie na lokalną różnorodność biologiczną. **(1.4)**. W wyniku realizacji celu może potencjalnie wystąpić degradacja terenów intensywnie eksploatowanych turystycznie, będących cennymi pod względem przyrodniczym – szczególnie dotyczy to strefy przybrzeżnej Bałtyku oraz obszaru pojezierza pomorskiego.
- W związku z brakiem wskazania sposobów realizacji i form wsparcia można domniemywać, że niekontrolowany wzrost ilości mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym na wybrzeżu, może potencjalnie przyczynić się do zwiększenia presji na lokalną różnorodność biologiczną. **(2.1)**
- Działania rewitalizacyjne ze względu na swoją skalę są często przedsięwzięciami podprogowymi, – zatem nie wymagają przeprowadzenia procedury OOS. Biorąc pod uwagę niektóre zamierzenia (termomodernizacja, odnowa obiektów zabytkowych etc.) może potencjalnie dojść do sytuacji prowadzenia tych prac ze szkodą dla gatunków chronionych zamieszkujących obiekty rewitalizowane (np. nietoperzy, owadów, ptaków). **(2.2)**
- W przypadku rozbudowy sieci drogowej, kolejowej i infrastruktury multimodalnych węzłów transportowych na bazie portów morskich, szczególnie w sytuacji nieprzemyślanych lokalizacji, działania z tego zakresu mogą powodować fragmentację i degradację siedlisk. **(3.1)**
- W przypadku niewłaściwej lokalizacji lub wyboru niewłaściwych rozwiązań technologicznych wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii może ingerować w ekosystemy poprzez: tworzenie barier (elektrownie wodne), zagrożenie dla awifauny w pasie przybrzeżnym (elektrownie wiatrowe), niszczenie siedlisk (energetyka geotermalna), zachwiane równowagi biologicznej (energia pochodząca z falowania lub prądów morskich). **(3.2)**
- Niebezpieczeństwo ingerencji w zastane ekosystemy wodne i uzależnione od wody, zmiany w bilansie wód w zlewni, prace w istotny sposób zmieniające funkcje dolin rzecznych, negatywne oddziaływanie szczególnie dużych budowli wodnych na ekosystemy, ograniczenia migracji organizmów wodnych. **(3.4)**

5.4.1.2 LUDZIE (ZDROWIE, WARUNKI ŻYCIA, ZACHOWANIA SPOŁECZNE)

Oddziaływania pozytywne

- Rozwój innowacyjnych technologii (*innowacyjne oznacza też mniejszą presję na środowisko*) wpłynie na poprawę stanu środowiska, a przez to na stan zdrowia ludzi. **(1.1)**
- Poprawa dostępności do wysokiej jakości, wyspecjalizowanej oferty edukacyjnej może mieć wpływ na podniesienie świadomości ekologicznej ludzi. Należy jednak zauważyć, że sam cel pomija ten aspekt. **(1.2)**
- Rozwój infrastruktury turystycznej oraz promocja turystycznych i kulturowych atutów regionów wpłynie na kształtowanie tożsamości lokalnej i regionalnej. **(1.4)**

- Poprawa jakości i dostępności do edukacji, wzrost dostępności miejsc pracy, aktywizacja zawodowa, zwłaszcza osób biernych zawodowo oraz zagrożonych bezrobociem strukturalnym przyczyni się do poprawy warunków życia ludności. Społeczeństwo, które ma zagwarantowane podstawowe potrzeby chętniej przyjmuje proekologiczne modele konsumpcji. **(2.1)**
- Podniesienie aktywności społecznej wpłynie na wzrost partycypacji społecznej w procesie decyzyjnym, a także pośrednio na wzrost świadomości ekologicznej ludności województwa pomorskiego. **(2.2)**
- Rewitalizacja i odnowa przestrzeni publicznej wpłynie pozytywnie na jakość i warunki życia ludności, przyczyni się do poprawy estetyki otoczenia, co może przełożyć się na zmianę zachowań społecznych (*ograniczenie zjawiska patologii społecznej, spadek przestępczości, wandalizmu*). **(2.2)**
- Interwencja w obszary o wysokim wykluczeniu społecznym, obszary zdegradowane, o słabym zagospodarowaniu przestrzeni publicznej pozwoli na zmniejszenie dysproporcji między tymi obszarami problemowymi a regionami o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego. Przyczyni się tym samym do integracji społecznej ludzi i poprawy warunków ich życia. **(2.2)**
- Poprawa jakości i dostępu do usług publicznych oraz zwiększenie efektywności i współpracy między instytucjami publicznymi przyczyni się do poprawy warunków życia ludności. **(2.3)**
- Działania profilaktyczne i rozwój wysokiej jakości usług związanych z wyspecjalizowaną opieką medyczną w obszarze chorób cywilizacyjnych przyczyni się do poprawy standardów publicznego systemu ochrony zdrowia oraz wpłynie pozytywnie na stan zdrowia i życia ludzi. **(2.3)**
- Poprawa dostępu do wysokiej jakości zintegrowanych usług transportowych oraz zmniejszenie dysproporcji między regionami pod względem dostępności transportowej wpłynie na poprawę warunków życia ludzi. **(3.1)**
- Poprawa jakości powietrza przyczyni się do poprawy warunków życia i zdrowia ludzi. **(3.2)**
- Cel poprzez poprawę stanu środowiska wpłynie pozytywnie na stan zdrowia oraz na warunki i jakość życia ludzi. **(3.3)**
- Wzrost bezpieczeństwa ludności mieszkającej na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wpłynie na poprawę bezpieczeństwa i warunków ich życia. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- W przypadku niewłaściwej lokalizacji planowanej infrastruktury (*dróg, sieci przesyłowych, terenów przemysłowych*) mogą nastąpić negatywne zmiany warunków życia okolicznej ludności. **(1.1 i 1.3)**
- Proponowany masowy rozwój turystyki może negatywnie oddziaływać na warunki życia lokalnej ludności. **(1.4)**
- Niekontrolowany i źle ukierunkowany rozwój przedsiębiorczości może w pewnych przypadkach generować zwiększone oddziaływania na środowisko życia ludzi (*hałas, powietrze*). **(2.1)**
- Rozwój sieci drogowej i będący tego efektem wzrost atrakcyjności i popularności transportu indywidualnego może skutkować wzrostem liczby samochodów (*użytkowników dróg*). To z kolei może przyczynić się do zwiększenia presji na poszczególne elementy środowiska i ujemnie wpływać na warunki życia ludzi i stan ich zdrowia. **(3.1)**
- Rozwój energetyki wiatrowej w pobliżu siedzib ludzkich może być odbierany przez niektóre grupy społeczne, jako negatywne oddziaływanie (*migotanie cieni, hałas, infradźwięki*). **(3.2)**
- W celu dotyczącym czystego środowiska i różnorodności biologicznej nie uwzględniono, jako jednego z kierunków działań, podniesienia świadomości ekologicznej społeczeństwa, co jest jednym z warunków poprawy stanu środowiska, a zatem i warunków życia ludzi. **(3.3)**
- Brak wskazania jako jednego z kierunków działań konieczności podnoszenia wzrostu świadomości społecznej w zakresie zagrożeń naturalnych. **(3.4)**

- Pominięcie występowania innych zjawisk ekstremalnych tj. pożarów, suszy, huraganów może wpłynąć ujemnie na bezpieczeństwo ludzi i warunki ich życia. W SRWP nie podano przy tym informacji o podstawie do dokonania takiego zawężenia. **(3.4)**

5.4.1.3 WODY (JAKOŚĆ WÓD, WYKORZYSTANIE ZASOBÓW)

Oddziaływania pozytywne

- Rozwój infrastruktury inwestycyjnej uwzględniającej potrzeby gospodarcze i potrzeby przyszłych inwestorów, szczególnie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, może pozytywnie wpłynąć na stan wód. **(1.3)**
- Potencjalnie chęć utrzymania wysokiego potencjału turystyczno-rekreacyjnego powinna powodować w sposób pośredni i wtórny konieczność minimalizacji negatywnych oddziaływań na wody. **(1.4)**
- Wzrost poziomu tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej może potencjalnie prowadzić do zwiększenia troski o środowisko przyrodnicze, w tym dbałości o stan wód podziemnych i powierzchniowych. **(2.2)**
- Odpowiednio prowadzona polityka, zachęcająca do korzystania z transportu zbiorowego może wpłynąć pośrednio na zmniejszenie znaczenia transportu indywidualnego i tym samym obniżyć emisję substancji ropopochodnych do wód. **(3.1)**
- Poprawa bezpieczeństwa transportu, w tym przewozu materiałów niebezpiecznych może ograniczyć ryzyko wystąpienia poważnych awarii / wypadków i punktowego zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. **(3.1)**
- Ograniczenie ilości nieoczyszczonych ścieków trafiających do środowiska wodnego dzięki rozwojowi infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz kompleksowych systemów gospodarki odpadowej. **(3.3)**
- Poprawa stanu wód przez renaturyzację siedlisk i odtwarzanie ekosystemów naturalnych. **(3.3)**
- Poprawa jakości wód Bałtyku poprzez zniwelowanie dopływu biogenów z jego zlewni. **(3.3)**
- Usprawnienie odbioru wód opadowych i roztopowych oraz ich oczyszczanie, głównie na obszarach miejskich, polepszy stan fizyko-chemiczny lokalnych wód powierzchniowych i podziemnych. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- Niewłaściwa i nieprzemyślana lokalizacja infrastruktury przemysłowej, w tym w szczególności obszarów przemysłowych może spowodować wzrost presji na wody powierzchniowe i podziemne. **(1.3)**
- Intensyfikacja turystyki wpłynie na zwiększony pobór wód i koncentrację zanieczyszczeń bytowych w wodach podziemnych i powierzchniowych na obszarach atrakcyjnych turystycznie. **(1.4)**
- W wyniku działań zmierzających do stworzenia całorocznej oferty turystycznej możliwość pozbawienia wybranych obszarów okresu zmniejszonej antropopresji, m.in. poprzez odprowadzanie stałej, wysokiej ilości zanieczyszczeń do wód. **(1.4)**
- Wzrost zanieczyszczenia wód przybrzeżnych Morza Bałtyckiego spowodowany intensywną eksploatacją turystyczną i gwałtownym zwiększeniem ilości ścieków bytowych. **(1.4)**
- W przypadku niewłaściwej lokalizacji nowych przedsiębiorstw i inwestycji nieposiadających właściwych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej może potencjalnie nastąpić negatywne oddziaływanie na wody. **(2.1)**
- Rozwój sieci komunikacyjnej, w szczególności sieci dróg samochodowych powoduje ryzyko zwiększenia powierzchni narażonych na zanieczyszczenie substancjami ropopochodnymi trafiającymi do wód powierzchniowych i podziemnych. **(3.1)**

- Rozwój transportu morskiego poprzez rozbudowę multimodalnych węzłów transportowych może powodować degradację środowiska morskiego poprzez wzrost ilości zanieczyszczeń ropopochodnych, odpadów oraz zrzutu wód balastowych¹⁵⁶. **(3.1)**
- Tworzenie barier w środowisku wodnym (*np. elektrownie wodne*) mogące wpływać negatywnie na ekosystemy wodne. **(3.2)**
- Wielkoskalowe prace hydrotechniczne mogą prowadzić do zmian w funkcjonowaniu zastanych ekosystemów dolin rzecznych. **(3.4)**
- Ochrona przeciwpowodziowa nieuwzględniająca naturalnych funkcji dolin rzecznych (*nadmierne przyspieszenie odpływu wód, brak naturalnej retencji, zmniejszenie powierzchni zalewowych*) nie pozwoli na rozwój i prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów opartych o oddziaływanie wód płynących lub okresowo stagnujących. **(3.4)**

5.4.1.4 POWIETRZE

Oddziaływania pozytywne

- Koncentracja działalności gospodarczej w klastrach¹⁵⁷ wspomagająca efektywne wykorzystanie źródeł energii (kogeneracja, rekuperacja itp.), a co za tym idzie ograniczanie emisji zanieczyszczeń do atmosfery (*nie uwzględnione wprost w SRWP*). **(1.1 i 1.3)**
- Podnoszenie jakości oferty turystycznej może pociągnąć za sobą lokalny wzrost dbałości o jakość powietrza np. likwidacja niskiej emisji (*nie uwzględnione wprost w SRWP*). **(1.4)**
- Promowanie i rozwój transportu publicznego oraz jego multimodalności pozwoli częściowo skompensować rosnące obciążenia środowiska w zakresie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych. **(3.1)**
- Upłynnienie ruchu i rozwój transportu zbiorowego („*odkorkowanie*” miast) wpłynie na lokalną poprawę jakości powietrza na terenach silnie zurbanizowanych. **(3.1)**
- Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza na skutek poprawy efektywności energetycznej oraz wykorzystania OZE i kogeneracji. **(3.2)**
- Poprawa jakości powietrza w rejonach silnie zurbanizowanych w efekcie zmiany lokalnych i indywidualnych źródeł energii **(3.2)**
- Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza przez minimalizację składowanych odpadów i zagospodarowywanie produktów odgazowania składowisk oraz poprawę infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków (*nowoczesne metody zagospodarowywania osadów ściekowych – odzysk biogazu*). **(3.3)**
- Odbudowa i rozwój terenów aktywnych biologicznie wspomogą absorpcję zanieczyszczeń z powietrza (*zielone płuca*). **(3.3)**

Oddziaływania negatywne

- Zakładana aktywizacja gospodarcza pomimo wdrażania nowych technologii doprowadzi do zwiększenia emisji CO₂ i niektórych zanieczyszczeń w sektorze energetycznym i transportowym, przyczyniając się do tzw. zmian klimatycznych. **(1.3 i 2.1)**
- W przypadku niewłaściwej lokalizacji emisyjnych przedsiębiorstw może potencjalnie nastąpić lokalny wzrost oddziaływań na powietrze. **(1.3)**
- Rozwój sieci transportowej może spowodować lokalny wzrost obciążeń środowiska w zakresie emisji do powietrza zanieczyszczeń komunikacyjnych. **(3.1)**

156 Raport techniczny CTO - r RO-07/T-190 określenie zagrożenia introdukcji gatunków obcych w Zatoce Gdańskiej na podstawie badań wód balastowych

¹⁵⁷ Zgodnie z przyjętą w rozdziale 5 definicją klastra

5.4.1.5 POWIERZCHNIA ZIEMI

Oddziaływania pozytywne

- Rozwój uporządkowanych terenów przemysłowych, poprzedzony odpowiednim planowaniem przestrzennym wpłynie pozytywnie na wykorzystanie powierzchni ziemi. **(1.3)**
- Zmniejszenie presji na powierzchnie terenu poprzez tworzenie terenów ochronnych, odbudowę różnorodności biologicznej i przywracanie naturalnego stanu siedlisk. **(3.3)**
- Zmniejszenie ilości składowanych odpadów i ich zagospodarowywanie wpłynie pozytywnie na powierzchnię ziemi. **(3.3)**
- Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa wpłynie pozytywnie na przeciwdziałanie potencjalnej degradacji terenu w wyniku wystąpienia klęski żywiołowej. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- Napływ nowych inwestorów w regionie oraz zamiana gruntów pod działalność przemysłową wpłynie na pogorszenie powierzchni terenu poprzez zajęcie lub zmianę statutu gruntów na przemysłowe. **(1.3)**

5.4.1.6 KRAJOBRAZ, ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE

Oddziaływania pozytywne

- Pielęgnowanie i promocja lokalnych produktów turystycznych i kulturalnych umożliwi podtrzymanie regionalnych tradycji dla przyszłych pokoleń. **(1.4)**
- Podniesienie tożsamości regionalnej Pomorzan, która przyczynić się może do ochrony walorów środowiskowych i kulturowych. **(1.4)**
- Wysoki poziom tożsamości regionalnej pozytywnie wpłynie na aspekt pielęgnowania przestrzeni. **(2.2)**
- Rewitalizacja oraz odnowa przestrzeni publicznej korzystnie wpłynie na percepcję krajobrazu. **(2.2)**
- Podniesienie poziomu tożsamości regionalnej może być bodźcem do zwiększonej dbałości o lokalny krajobraz. **(2.2)**
- Rozwój transportu zbiorowego spowoduje zmniejszenie negatywnego wpływu transportu indywidualnego na krajobraz. **(3.1)**
- Kontrola i poprawa jakości powietrza obniży negatywne oddziaływanie na zabytki oraz nieruchomości. **(3.2)**
- Poprawa spójności przestrzeni przyrodniczej oraz dążenie do jej odbudowy pozytywnie wpłynie na stan krajobrazu. **(3.3)**
- Zwiększenie naturalnej oraz sztucznej retencji przyczyni się do zwiększenia różnorodności krajobrazu. **(3.4)**
- Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa umożliwi zabezpieczenie zabytków oraz dóbr materialnych. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- W przypadku nieprzemyślanej lokalizacji rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji może przyczynić się do degradacji krajobrazu. **(1.3)**
- Brak poruszenia kwestii ochrony walorów krajobrazu przyrodniczo-kulturowego przed wzmożoną presją turystyczną może skutkować jego degradacją. **(1.4)**
- Rozbudowa infrastruktury drogowej i kolejowej wiąże się z istotną ingerencją w naturalne środowisko przyrodnicze i przejawia się m. in. we fragmentacji krajobrazu. **(3.1)**
- Wycinka drzew pod infrastrukturę drogową i kolejową negatywnie wpłynie na percepcję krajobrazu. **(3.1)**

- Rozwój odnawialnych źródeł energii może wpłynąć na degradację krajobrazu (*niektóre grupy społeczne wskazują na szczególnie negatywne oddziaływanie na krajobraz wynikające z budowy elektrowni wiatrowych*). **(3.2)**

5.4.1.7 KLIMAT, ZMIANY KLIMATU ORAZ ZAGROŻENIA NATURALNE

Oddziaływania pozytywne

- Transfer technologii i wiedzy może prowadzić do zmniejszenia energochłonności produkcji i pośrednio ograniczenia emisji do atmosfery CO₂ (*nie uwzględniono wprost w SRWP*). **(1.1 i 1.2)**
- Zakładane zmniejszenie zużycia energii cieplnej i elektrycznej oraz zmiany w sposobach i strukturze pozyskiwania energii może prowadzić do znaczącego ograniczenia emisji CO₂ oraz innych zanieczyszczeń, głównie z tzw. emisji niskiej. **(3.2)**
- Zwiększanie powierzchni naturalnych siedlisk przyrodniczych i przywracanie naturalnych funkcji obszarów może wpłynąć na zwiększenie retencji wodnej i tym samym lokalne ograniczenie zagrożenia powodziowego. **(3.3)**
- Możliwość lepszego reagowania na zagrożenia naturalne. Poprawa jakości życia – ograniczenie zagrożenia życia i zdrowia ludzi. **(3.4)**

Oddziaływania negatywne

- Całoroczna oferta turystyczna prowadzona w miejscach cennych przyrodniczo może negatywnie oddziaływać na topoklimat. **(1.4)**
- Zmiana sposobu użytkowania terenu z obszarów zielonych na tereny rekreacyjne może prowadzić do zwiększenia powierzchni wymagającej ochrony przed zjawiskami przyrodniczymi (*wezbraniami rzek, ruchami masowymi gruntu*). **(1.4)**
- Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa może być postrzegana w szczególnych przypadkach jako odwrót od zachowania naturalnych funkcji ekosystemów dolin rzecznych. **(3.4)**
- Wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców terenów zagrożonych powodzią w wyniku prowadzonych inwestycji może być złudny i prowadzić do zwiększenia strat w przypadku wystąpienia nieprzewidzianego scenariusza zdarzeń (*uszkodzenie lub niewydolność systemu osłony przeciwpowodziowej, większa od uwzględnionej skala zjawiska*). **(3.4)**

5.4.1.8 ZASOBY NATURALNE

Oddziaływania pozytywne

- Poprawa efektywności energetycznej w dużym stopniu wpłynie na racjonalne gospodarowanie surowcami energetycznymi zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. **(3.2)**
- Zagospodarowanie odpadów komunalnych poprzez recykling spowoduje oszczędności w zasobach naturalnych. **(3.3)**

Oddziaływania negatywne

- W przypadku objęcia wsparciem wzmożonej eksploatacji surowców mineralnych może wystąpić zubożenie regionu w zasoby geologiczne (*nie uwzględnione wprost w SRWP*). **(1.3)**

5.4.2 PODSUMOWANIE ODDZIAŁYWAŃ SRWP

Na poniższej rycinie przedstawiono bilans oddziaływań ocenianej strategii wynikający z przeprowadzonych analiz. Poszczególne oddziaływania sklasyfikowano pod kątem ich kierunku oddziaływania (*pozytywny i negatywny*). Jak podkreślono już wielokrotnie w Prognozie, im większa jest ogólnikowość działań zapisanych w dokumentach, tym większy jest subiektywizm oceny ich wpływu na środowisko i tym bardziej rzeczywisty wpływ może różnić się od teoretycznej oceny¹⁵⁸. Twierdzenie to należy wziąć pod uwagę podczas analizy przedstawionego bilansu.

		oddziaływania pozytywne							
		oddziaływania negatywne							
		oddziaływania pozytywne i negatywne							
		przewaga oddziaływań pozytywnych							
		przewaga oddziaływań negatywnych							
		nie zidentyfikowano oddziaływań							

CEL	Oddziaływania transgraniczne	Różnorodność biologiczna, obszary chronione	Ludzie	Wody	Powietrze	Powierzchnia ziemi	Krajobraz, zabytki i dobra materialne	Klimat	Zasoby naturalne
I. OTWARTA GOSPODARKA									
I.1									
I.2									
I.3									
I.4									
II. AKTYWNI MIESZKAŃCY									
II.1									
II.2									
II.3									
III. SPÓJNA PRZESTRZEŃ									
III.1									
III.2									
III.3									
III.4									

Ryc. 13 Bilans oddziaływań Strategii (opracowanie własne)

158 Kistowski M., 2002, Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3-4, s.55-72.

5.5 PODSUMOWANIE INFORMACJI O MOŻLIWYM TRANSGRANICZNYM ODDZIAŁYWANIU PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

Podstawowym aktem prawnym regulującym transgraniczną ocenę oddziaływania na środowisko w Polsce jest ustawa OOS, która w art. 104 określa zasady postępowania w sprawach transgranicznego oddziaływania na środowisko. Zgodnie z wspomnianym artykułem *w razie stwierdzenia możliwości znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na skutek realizacji projektów polityk, strategii, planów lub programów przeprowadza się postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko*. Tym samym podstawą do podjęcia oceny transgranicznej jest stwierdzenie możliwości wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania w wyniku realizacji któregośkolwiek z zamierzeń SRWP.

Zgodnie z definicją zawartą w *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym*¹⁵⁹, oddziaływanie transgraniczne oznacza jakiekolwiek oddziaływanie, niemające wyłącznie charakteru globalnego, na terenie podlegającym jurysdykcji Strony¹⁶⁰, spowodowane planowaną działalnością, której fizyczna przyczyna jest w całości lub częściowo położona na terenie podlegającym jurysdykcji innej Strony.

Potencjalne oddziaływanie transgraniczne działań przewidzianych w SRWP uzależnione jest przede wszystkim od lokalizacji oraz charakteru poszczególnych inwestycji realizowanych w jej ramach. Największe zagrożenie potencjalnych oddziaływań transgranicznych mogą nieść ze sobą inwestycje infrastrukturalne. Mogą one oddziaływać na poszczególne komponenty środowiska, a w szczególności na różnorodność biologiczną, wody oraz powietrze.

Oceniana Strategia w sposób bezpośredni nie zakłada realizacji jakichkolwiek inwestycji infrastrukturalnych. Z racji tego, iż obejmuje jedno województwo to nie zakłada także, że którekolwiek z działań będzie realizowane bezpośrednio przy granicy Państwa. SRWP nie zakłada także bezpośrednio żadnych konkretnych inwestycji infrastrukturalnych na wybrzeżu i polskich wodach terytorialnych. Nie przewiduje się także, by działania administracyjne, będące główną podstawą SRWP, mogły powodować jakiekolwiek bezpośrednie oddziaływania wpływające na stan środowiska krajów sąsiadujących z Polską.

W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że żaden z celów, ani żaden z kierunków nie niesie za sobą ryzyka wystąpienia negatywnych oddziaływań transgranicznych. Nie zidentyfikowano także żadnych możliwych oddziaływań skumulowanych mogących być efektem nałożenia się na siebie oddziaływań SRWP i innego dokumentu. Należy jednak podkreślić, że wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, iż realizacja zamierzeń SRWP w kontekście transgranicznym może poprawić stan środowiska regionu Morza Bałtyckiego. Zatem ewentualne oddziaływania będą miały charakter pozytywny, a takie nie wymagają prowadzenia procedury OOS.

5.6 PODSUMOWANIE INFORMACJI O ZIDENTYFIKOWANYCH ODDZIAŁYWANIACH NA OBSZARY CHRONIONE W TYM OBSZARY NATURA 2000

Zasada przezorności nakazuje, by sporządzając prognozę oddziaływania na środowisko przewidywać szerokie spektrum potencjalnych konfliktów środowiskowych, mogących podczas realizacji strategii powodować przewidziane i nieprzewidziane niekorzystne skutki realizacji celów na obszary Natura 2000. Dokument strategiczny zasadniczo nie przesądza o konkretnej lokalizacji czy przebiegu inwestycji, określa jednak cele i priorytety oraz kierunki działań prowadzące do ich realizacji.

159 Konwencja z Espoo zawarta w dniu 25 lutego 1991 r., Dz. U. z 1999 r., Nr 96, poz. 1110.

160 Strona – państwo podpisujące konwencję.

Z analizy przeprowadzonej w odniesieniu do celów Strategii wynika, że realizacja niektórych inwestycji wpisujących się w ramy ustanowione przez SRWP może potencjalnie powodować następujące rodzaje presji:

- przekształcenia terenu wynikające z budowy nowej czy też rozbudowy istniejącej infrastruktury przemysłowej, rozwoju sieci transportowej, budowy infrastruktury energetycznej oraz turystyki w tym turystyki morskiej i związanej z eksploatacją terenów nadmorskich,
- wzrost emisji do powietrza (*w sąsiedztwie nowych dróg, modernizowanych portów oraz ośrodków przemysłowych*),
- lokalny wzrost poziomu hałasu,
- wzrost ilości odpadów oraz ścieków,

a pośrednio również:

- wzrost intensywności użytkowania i zmiany zagospodarowania terenu w rejonie nowych inwestycji,
- wzrost presji urbanizacyjnej na terenach podmiejskich,
- wzrost intensywności ruchu i uciążliwych emisji na drogach modernizowanych,
- zajmowanie gruntów, wylesienia,
- niwelacje terenu,
- zmiany stosunków wodnych (*odwodnienia, uszczelnianie powierzchni, ścieki z pasa drogowego*),
- fragmentacja ekosystemów, tworzenie barier dla migracji zwierząt.

Jednocześnie należy podkreślić, że negatywne oddziaływania nie będą bezpośrednio wynikiem realizacji SRWP, w tym jej poszczególnych kierunków działań lecz będą wynikiem typowych oddziaływań wynikających z realizacji inwestycji. Strategia nie zakłada przy tym żadnych zamierzeń, które nie mogłyby być realizowane bez jej wdrażania. Przyjęcie SRWP zakłada bowiem, jedynie wsparcie pewnych sektorów, które docelowo ma wpłynąć na dynamiczny i inteligentny rozwój województwa. Przyjęcie Strategii nie zmieni ani rodzajów ani skali potencjalnych oddziaływań na środowisko, w tym na obszary Natura 2000. Rolą Prognozy do projektu Strategii SRWP jest w tym wypadku zasygnalizowanie, jakie oddziaływania mogą potencjalnie wystąpić i wskazanie do dokonywania w miarę możliwości na kolejnych etapach procedury OOS wyboru rozwiązań niekolidujących z obszarami „naturowymi”. Podjęcie jakichkolwiek działań kompensacyjnych powinno wynikać z przeprowadzonej oceny oddziaływania na środowisko, stwierdzającej możliwość wystąpienia konkretnych sprecyzowanych oddziaływań na konkretne gatunki, siedliska lub obszary chronione. Nie mniej jednak, na podstawie przeprowadzonych analiz [Rozdziały 5 i 5.4] zwrócono uwagę na następujące, wynikające z realizacji SRWP, zagrożenia dla obszarów Natura 2000:

- *Rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji (1.3.1)* obejmuje rozwój stref inwestycyjnych i obszarów przemysłowych. Wiąże się z nim możliwość występowania konfliktów o przestrzeń z obszarami o cennej różnorodności biologicznej oraz obszarami cennymi krajobrazowo i kulturowo. Oddziaływania te wystąpią w przypadkach niewłaściwej lokalizacji takich stref, nieujmującej w należyty sposób warunków środowiskowych.
- Stworzenie całorocznej, kompleksowej, oferty turystycznej, w ramach działania celu *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna (1.4)*, może przyczynić się do zachwiania równowagi ekologicznej siedlisk i ostoi narażonych przez cały rok na ingerencję człowieka, tym samym zachwiany zostanie proces samoregulacji przyrodniczej w okresie dotychczasowej zmniejszonej antropopresji. Niekontrolowana eksploatacja turystyczna bezpośrednio negatywnie wpłynie na obszary cenne przyrodniczo, a także na tereny nieobjęte formami ochrony przyrody. Rozwijanie turystyki rodzi i będzie rodzić konflikty na przestrzeni środowisko-człowiek. Wzrost ruchu turystycznego będzie

przyczyną większej niż dotychczas koncentracji zanieczyszczeń bytowych w wodach podziemnych i powierzchniowych, a także na większy pobór wód. Ponadto turystyka wypoczynkowa skupiająca się w pasie przybrzeżnym będzie zagrożeniem dla siedlisk, będzie także zagrażać zlokalizowanym w strefie brzegowej ostojom ptasim. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż zaplanowana intensyfikacja ruchu turystycznego może zagrozić zachowaniu różnorodności biologicznej poprzez eksplorację turystyczną wykraczającą poza wyznaczone ścieżki przyrodnicze na obszarach cennych przyrodniczo.

- Rozwój *sprawnego systemu transportowego* (3.1) będzie skoncentrowany na rozwoju infrastruktury liniowej, która może powodować konflikty o przestrzeń z obszarami o cennej różnorodności biologicznej. Dlatego, istotnym na etapie planowania i realizacji inwestycji jest rozważanie rozwiązań alternatywnych, umożliwiających wybór najmniej uciążliwego dla środowiska wariantu uwzględniającego minimalizację niekorzystnych dla środowiska działań oraz możliwe niwelowanie skutków poprzez uwzględnienie w projektach rozwiązań sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej oraz spójności siedlisk np. poprzez projektowanie przejść dla zwierząt.
- Cel *Efektywne gospodarowanie energią* (3.2) zakłada realizację prośrodowiskowych inwestycji wykorzystujących odnawialne źródła energii. Niestety są to przedsięwzięcia niepozbawione zagrożeń środowiskowych. Realizacja tych działań, może negatywnie oddziaływać kształtowaniem stosunków wodnych (*zmiana wskutek spiętrzenia wód dla celów energetyki wodnej*), czy też ograniczaniem różnorodności biologicznej (*przerywanie korytarzy ekologicznych, oddziaływania na awi i ichtiofaunę*).

Wszystkie wymienione oddziaływania należy jednak traktować, jako potencjalne, gdyż ich faktyczne wystąpienie będzie ściśle zależne od wyboru lokalizacji pod planowane inwestycje. Należy także wskazać, iż negatywne oddziaływania inwestycji na obszary Natura 2000 można zminimalizować w wyniku racjonalnego postępowania lokalizacyjnego (*w szczególności wariantowania*), starannie prowadzonych ocen oddziaływania na środowisko oraz poprzez stosowanie prośrodowiskowych technologii. Także przyjęcie pewnych rekomendacji zaproponowanych przez autorów Prognozy pozwoli zminimalizować zidentyfikowane zagrożenia.

Strategia SRWP nie wyznacza ram dla działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000¹⁶¹, w tym w szczególności:

- pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 lub
- wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Tym samym nie występuje obowiązek dokonania analizy przesłanek, które są sformułowane w art. 33 i 34 Ustawy o ochronie przyrody, zgodnie z którym projekt dokumentu nie może zostać przyjęty, jeżeli ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika, że może on znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000 (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.).

¹⁶¹ Dotyczy także proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, znajdujących się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, do czasu zatwierdzenia przez Komisję Europejską jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty i wyznaczenia ich jako specjalne obszary ochrony siedlisk

6 ANALIZA WARIANTOWA ORAZ REKOMENDACJE

6.1 ANALIZA WARIANTU „ZERO” – ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI STRATEGII

Elementem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest analiza sytuacji społeczno-gospodarczej i stanu środowiska w przypadku braku realizacji założeń strategii, czyli analiza tzw. wariantu „zero”. Odnosi się ona do hipotetycznej sytuacji, jaka mogłaby wystąpić w przypadku, gdyby Zarząd Województwa zrezygnował z aktualizacji SRWP i ze wsparcia jakie planowane jest w ocenianym projekcie Strategii. Analizę braku realizacji Strategii oparto o syntezę informacji wynikających z analizy SWOT województwa, danych zebranych podczas analizy dokumentów źródłowych, identyfikacji celów operacyjnych i kierunków działań SRWP, a także analizy stanu środowiska na obszarach objętych oddziaływaniem Strategii.

Skutki niepodjęcia działań w kierunku aktualizacji SRWP

Aktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 dotyczy większości aspektów, które poruszała także poprzednia SRWP, wdrożona w 2005 r. Z *Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2005-2009 r.* wynika, że wciąż aktualne są problemy związane ze zróżnicowaniem w poziomie rozwoju województwa pomorskiego, zagrożeniem powodziowym, niedostatecznym poziomem bezpieczeństwa energetycznego, słabą dostępnością transportową i niekorzystnymi zmianami demograficznymi w kierunku starzenia się społeczeństwa. Ze względu na to zaistniała potrzeba aktualizacji strategii, która zapewniłaby silniejszą koncentrację interwencji publicznej i efektywniejszą realizację jej celów. Innymi przesłankami do aktualizacji SRWP były zmiany społeczno gospodarcze w wymiarze regionalnym i krajowym oraz ustanowienie nowych wyzwań rozwojowych w związku z programowaniem i kierowaniem środków UE na lata 2014–2020. Dlatego też podjęto decyzję o niekontynuowaniu modelu poprzedniej Strategii. Zdecydowano się na opracowanie strategii „wyborów i zobowiązań”, skupiającej się na najważniejszych zidentyfikowanych problemach województwa i nieobejmującej przy tym rutynowych działań, wynikających z obowiązków UMWP. Model ten pozwalać ma także na mierzalną weryfikację efektów realizacji SRWP.

Kontynuacja poprzedniej SRWP oznaczałaby realizację działań (także tych rutynowych) w obrębie całego regionu, we wszystkich obszarach: społecznym, gospodarczym, przestrzennym i instytucjonalnym. Autorzy Strategii uważają, że model kontynuacji skutkowałby ryzykiem niemożliwości zrealizowania wszystkich „obietnic” zawartych w SRWP z 2005 r., z których dodatkowo wywiązanie się często nie było zależne od ZWP. Ponadto kontynuacja wdrożonej w 2005 r. Strategii mogłaby okazać się utopijną wizją rozwoju, a ostatecznie żaden z wielu zamierzonych celów nie zostałby w pełni osiągnięty. Realizacja Strategii we wszystkich możliwych kierunkach mogłaby przyczynić się do pogorszenia sytuacji związanej z najważniejszymi zidentyfikowanymi problemami województwa. Z drugiej jednak strony zaniechanie kontynuacji poprzedniej Strategii i obranie modelu strategii „wyborów i zobowiązań” może przyczynić się do pominięcia pewnych (być może równie ważnych) aspektów sfery społeczno-gospodarczej i środowiskowej województwa pomorskiego, co może pogłębić te - uznane za mniej istotne - problemy. Wydawać by się mogło, że model ten nie jest w pełni zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju. Jednak Autorzy Strategii przekonują, że ustanowienie sobie realnych zobowiązań, skoncentrowanych na głównych problemach

województwa, na rozwiązanie których samorząd województwa ma realny wpływ, pozwoli na skuteczne osiągnięcie założonych celów do 2020 r.¹⁶²

Można więc sądzić, że zaniechanie działań służących aktualizacji SRWP przyczyni się do pogorszenia sytuacji w aspekcie najistotniejszych zidentyfikowanych problemów województwa pomorskiego w wymiarze gospodarczym, społecznym, środowiskowym i przestrzennym, m.in.: małoskutecznej oferty dla inwestorów, nieefektywnego wykorzystania potencjału sektora B+R, niskiego poziomu zatrudnienia i aktywności zawodowej, wysokiej umieralności mieszkańców z powodu chorób cywilizacyjnych, niskiej jakości transportu zbiorowego, niezadowalającego poziomu bezpieczeństwa energetycznego i powodziowego i wreszcie złych parametrów stanu środowiska.

6.1.1 I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA

Nie podjęcie działań mających na celu stworzenie *otwartej gospodarki* spowoduje utrzymanie obecnych trendów w zakresie rozwoju gospodarki. Co prawda, dzięki prowadzonej dotąd polityce rozwijać się one będą w podobnym kierunku jak nakreślony w Strategii, jednak znacznie wolniej oraz mniej efektywnie, niż w przypadku podjęcia zakładanych działań. Zaniechanie działań w kierunku otwartej gospodarki prowadzić będzie do obniżenia aktywności eksportowej i inwestycyjnej przedsiębiorstw w regionie i spadku zainteresowania inwestorów zewnętrznych, a zatem obniżenia możliwości wymiany gospodarczej i wdrażania innowacji. Taki scenariusz prowadziłby z pewnością do pogłębienia różnic rozwojowych względem wiodących regionów kraju, a przez to negatywnie wpływałby na sferę społeczno – ekonomiczną Pomorza. Związane z tym oddziaływania na środowisko miałyby negatywny charakter hamując osiągnięcie zakładanych celów w zakresie ograniczania surowco- i energochłonności gospodarki oraz emisji zanieczyszczeń i produkcji odpadów.

Brak dążenia do rozwoju *efektywnych sieci współpracy gospodarczej (cel 1.1)* skutkował będzie obniżeniem transferu wiedzy i technologii z sektora B+R do gospodarki, co pociągnie za sobą spadek poziomu innowacyjności. Ograniczenie wsparcia powiązań klastrowych może mieć negatywne konsekwencje w aspekcie gospodarczym. Poprzez spadek wymiany wiedzy między przemysłem, sektorem B+R i instytucjami otoczenia biznesu może wpłynąć na obniżenie efektywności gospodarczej. Brak wsparcia dla tworzenia klastrów będzie niósł zagrożenie także dla środowiska. W konsekwencji może prowadzić do rozproszenia działalności przemysłowej, która nie pozwala (w przeciwieństwie do klastrów) na intensyfikację wykorzystania przestrzeni i infrastruktury, wymiany surowców czy poprawy efektywności energetycznej. Brak wsparcia dla klastrów ograniczy zatem możliwości zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi.

Zaniechanie podnoszenia *konkurencyjności szkolnictwa wyższego (cel 1.2)* oznacza dla województwa pomorskiego wewnętrzną stagnację oraz regresję w porównaniu do rozwijających się, sąsiednich regionów. Zaprzestanie współpracy międzyuczelnianej ograniczy możliwości wymiany doświadczeń i technologii co pośrednio wpłynie na obniżenie ilości badań środowiskowych i osłabi wsparcie eko-technologii. Brak korelacji pomiędzy ofertą edukacyjną a zapotrzebowaniem na rynku pracy grozi wzrostem liczby bezrobotnych absolwentów kończących kierunki studiów nie gwarantujących zatrudnienia, a tym samym wpłynie na obniżenie jakości ich życia. Problem ze znalezieniem pracy docelowo będzie zmuszał młodych ludzi do emigracji co nasili negatywne procesy demograficzne w województwie. Pominięcie aspektu rozwoju szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym ograniczy policentryczną rozbudowę funkcjonalną obszarów położonych najdalej od Trójmiasta. Taki stan rzeczy będzie generował coraz to większe dysproporcje przestrzenne i zawodowe w regionie, co z kolei przełoży się na jeszcze większą dominację Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta nad resztą województwa.

162 Koncepcja Procesu Aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, 28.06.2011 r.

Ograniczenie rozwoju infrastruktury dla nowych inwestycji, a także brak systemu zachęt do inwestowania w regionie (**cel 1.3**) przyczyni się do obniżenia atrakcyjności inwestycyjnej województwa na tle kraju. Relokacja istniejących inwestycji gospodarczych poza teren województwa oraz niskie zainteresowanie lokowaniem nowego kapitału na Pomorzu skutkuje podniesieniem poziomu bezrobocia oraz przyczyni się do regresji gospodarczej. Obniżenie atrakcyjności inwestycyjnej, przejawiającej się m.in. brakiem wsparcia dla tworzenia stref przemysłowych może przyczynić się do rozproszenia dużych zakładów przemysłowych na obszarze całego województwa. Zaniechanie tworzenia stref przemysłowych skupiających wiele zakładów przemysłowych pozbawi potencjalnych inwestorów możliwości intensyfikacji użytkowania przestrzeni produkcyjnej oraz uniemożliwi wykorzystywanie jednej, wysokosprawnej infrastruktury technicznej, co docelowo przyczyni się do zwiększenia presji na środowisko oraz zaburzy proces zrównoważonego rozwoju.

Rezygnacja z organizacji wydarzeń kulturowych o znaczeniu ponadregionalnym (**cel 1.4**) przyczyni się do spadku zainteresowania Pomorzem pod kątem destynacji turystycznej i kulturowej. Pośrednio obniży się także jakość życia mieszkańców Pomorza utrzymujących się z turystyki. Finalnie Pomorze straci wizerunek regionu wartego poznania i zwiększyłoby dysproporcje względem pozostałych województw, których gospodarka w głównej mierze opiera się na turystyce.

6.1.2 II CEL STRATEGICZNY - AKTYWNI MIESZKAŃCY

Zaniechanie działań mających na celu *aktywizację mieszkańców województwa pomorskiego* przyczyni się do niekorzystnych zmian i pogłębiania problemów społeczno-ekonomicznych w regionie. Nie będzie prowadzić do wzrostu aktywności zawodowej ludności, co przełoży się na pogorszenie lub stagnację sytuacji na rynku pracy i spadek stopy życia mieszkańców.

Niepodjęcie działań w celu *aktywizacji zawodowej ludzi (cel 2.1)* poprzez wsparcie powstawania mikro i małych przedsiębiorstw oraz zmian w systemie edukacji zawodowej i ustawicznej przyczyni się do wzrostu bezrobocia. Zaniechanie aktywizacji osób biernych zawodowo pogłębi proces wykluczenia społecznego oraz rozwarstwienia społeczno-gospodarczego w wymiarze przestrzennym. Można przypuszczać, że pogorszenie warunków życia ludzi może z kolei spowodować obniżenie wrażliwości ekologicznej mieszkańców, gdyż uznaje się zasadę, że ludzie dopiero po zapewnieniu swoich podstawowych życiowych potrzeb zaczynają dostrzegać problemy ochrony środowiska.

Zaprzestanie *aktywizacji społecznej (cel 2.2)* doprowadzi do obniżenia świadomości obywatelskiej i niechętnego uczestnictwa w procesach decyzyjnych dotyczących rozwoju regionu. Przyczyni się także do pogłębiania procesu wykluczenia społecznego, zjawiska patologii społecznych i wzrostu przestępczości w regionie. Zaniechanie rewitalizacji i tworzenia nowych przestrzeni publicznych skutkować będzie ograniczaniem możliwości rozwoju zainteresowań mieszkańców. Bierna postawa mieszkańców Pomorza doprowadzi do stagnacji rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Nie podjęcie działań w celu stworzenia *wyrównanego dostępu do usług publicznych (cel 2.3)* spowoduje wzrost dysproporcji społecznych względem sąsiednich regionów. Brak działań zmierzających do wyrównania dysproporcji przestrzennych w zakresie dostępności edukacyjnej, także na poziomie przedszkolnym będzie przekładał się na coraz gorsze wyniki w nauce pomorskich uczniów. Obecnie województwo boryka się z niezadowolającymi wynikami egzaminów zewnętrznych na wszystkich etapach edukacji, dlatego zaniechanie realizacji celu z pewnością pogłębiłoby ten trend. Pominiecie problemu stale rosnącej liczby osób cierpiących na choroby cywilizacyjne istotnie wpłynie na stan zdrowia ludności w rezultacie generując negatywne procesy demograficzne. Brak rozwoju w sferze wyrównywania dostępności do sieci szerokopasmowych skutkuje zróżnicowaniem postępu cywilizacyjnego objawiającego się także poprzez obniżenie znaczenia usług on-line w regionie. Wreszcie brak korelacji w zakresie działania pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym i mieszkańcami oraz pomiędzy jednostkami administracji publicznej różnych szczebli

obniży jakość świadczonych przez nie usług. Taki stan rzeczy osłabi pozycję województwa jako regionu innowacyjnego oraz prężnie rozwijającego się gospodarczo na tle całego kraju.

6.1.3 III CEL STRATEGICZNY - SPÓJNA PRZESTRZEŃ

Nie podjęcie działań w kierunku stworzenia *spójnej przestrzeni* województwa pomorskiego ograniczy możliwości zapewnienia podstawowych warunków dla stabilnego, długofalowego i zrównoważonego rozwoju. Przyczyni się do osłabienia mobilności mieszkańców i bezpiecznego przepływu towarów i energii oraz spadku poziomu bezpieczeństwa ludzi pod kątem zagrożenia powodziowego. Zaniechanie realizacji celu będzie prowadzić do systematycznego pogarszania się stanu infrastruktury w województwie, a także ciągłego wzrostu antropopresji na środowisko, w wyniku której pogarszać się będą parametry jego stanu.

Sprawny system transportowy (3.1) jest bardzo istotnym czynnikiem decydującym o rozwoju regionu, dlatego pominięcie tego zagadnienia w Strategii przejawia się zdecydowanie negatywnymi skutkami społeczno - gospodarczymi oraz środowiskowymi tj.: systematycznie postępujące wykluczenie przestrzenne regionu oraz powodowany degradacją i niewydolnością infrastruktury spadek dostępności zarówno zewnętrznej jak i wewnętrznej. Poza negatywnym wpływem na bezpieczeństwo ruchu i szeroko pojętą jakość podróży brak realizacji zamierzeń Strategii wpłynie niekorzystnie na rozwój gospodarczy, stając się barierą dla rozwoju wszystkich jej sektorów. Także brak działań w zakresie rozwoju systemu transportu zbiorowego i jego multimodalności z jednej strony spowoduje zwiększanie obciążeń środowiska ze strony transportu indywidualnego prowadząc do pogorszenia jego jakości, w tym szczególnie w obszarze metropolitalnym, z drugiej negatywnie wpłynie na jakość życia mieszkańców pozbawionych odpowiedniej jakości usług transportowych.

Brak realizacji działań związanych z *efektywnym gospodarowaniem energią (cel 3.2)* będzie niósł negatywne konsekwencje nie tylko dla rozwoju społeczno – gospodarczego lecz również dla środowiska. Brak zakładanego wsparcia dla poprawy efektywności produkcji i wykorzystania energii, poza zwiększonymi kosztami ekonomicznymi oznacza poważne koszty środowiskowe w postaci np. zwiększania emisji zanieczyszczeń czy przekroczeń standardów jakości powietrza, mających bezpośredni wpływ na stan zdrowia i komfort życia mieszkańców. Zaniechanie działań dotyczących rozwoju w sferze pozyskiwania energii z alternatywnych źródeł, w perspektywie kończących się zasobów niektórych paliw kopalnych oraz zaostrzanych legislacji w zakresie opłat za emisję CO₂, wpłynie zdecydowanie negatywnie na potencjał rozwojowy oraz wyhamuje proces poprawy stanu środowiska regionu.

Nie podjęcie żadnych działań z zakresu ochrony środowiska (**cel 3.3**) oznacza dla województwa pomorskiego pogorszenie jego stanu zwłaszcza w obszarach, które zidentyfikowane zostały jako problematyczne, tzn. gospodarki wodościekowej i gospodarki odpadami, a także stanu różnorodności biologicznej. Pozostawienie tych problemów bez rozwiązania przyczyni się do pogłębiania presji na środowisko. Zaprzestanie wsparcia dla ochrony różnorodności biologicznej i niezapewnienie mieszkańcom wyspecjalizowanej infrastruktury komunalnej (*sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, systemów zagospodarowania odpadów*) ograniczy ich możliwości brania czynnego udziału w ochronie środowiska. Nie będzie także prowadzić do podnoszenia świadomości ekologicznej ludzi. W konsekwencji sytuacja taka przyczyni się do pogorszenia jakości wód, powierzchni ziemi oraz niedostatecznej ochrony terenów cennych pod względem przyrodniczym. Zaniechanie to wpłynie negatywnie na stan wszystkich zasobów naturalnych województwa i skutkować może niedopełnieniem zobowiązań akcesyjnych dotyczących jakości wód i gospodarki odpadami.

Brak realizacji działań z zakresu *ochrony przeciwpowodziowej (cel 3.4)* oznacza dla województwa pomorskiego przedłużenie obecnej stanu niewystarczającej ochrony przeciwpowodziowej, głównie na Żuławach, w Gdańsku, przy ujściowych odcinkach rzek i na innych obszarach uwarunkowanych topograficznie lub hydrograficznie do zalewów powodziowych. Sytuacja ta wiązać się będzie z dużymi

nakładami finansowymi na rekompensowanie powstałych strat. Brak sprawnego systemu monitorowania i ostrzegania ludności przed zagrożeniami można już w tej chwili za porażkę systemu bezpieczeństwa narodowego. Potrzeba było 15 lat, od czasu powodzi w lipcu 1997 r., aby dostrzec efekty rozwoju programów osłony przeciwpowodziowej kraju, rozwijane w ostatnim czasie pod groźbą kar za niewywiązanie się przez Polskę z postanowień Dyrektywy Powodziowej. Dalszy brak takich rozwiązań spychałby Polskę na europejski margines społeczeństw zacofanych pod względem rozwoju wiedzy, edukacji, informatyzacji, a także zapewnienia podstawowych przecież źródeł informacji. Nieuregulowanie problemu odprowadzania wód deszczowych i roztopowych oraz ich oczyszczania wpływać będzie zarówno na gospodarkę ściekami komunalnymi, jak i ostatecznie na stan środowiska. Odprowadzanie dużych ilości zanieczyszczonych wód z rozwijających się terenów zurbanizowanych (*wzrost powierzchni utwardzonych*) należy do jednych z wyzwań cywilizacyjnych. Niedrożne systemy odpływu generują stosunkowo nowe zjawiska, jakimi są lokalne podtopienia na obszarach miejskich. Wody opadowe i roztopowe są także silnie zanieczyszczone substancjami ropopochodnymi. Zanieczyszczenia odprowadzane z obszarów miejskich stanowią istotną część w ogólnym bilansie zanieczyszczeń trafiających do wód podziemnych i powierzchniowych. Brak odpowiedniej i skutecznej polityki w zakresie jakości wody prowadzić będzie do dalszego pogorszenia się jej stanu. Województwo nastawione na dochody z turystyki, czerpiące korzyści z walorów przyrodniczych regionu i dysponujące unikalnymi obszarami przyrodniczymi już obecnie boryka się z jakością wody w istniejących kąpieliskach.

6.2 ANALIZA WARIANTÓW ALTERNATYWNYCH

Zgodnie z art. 51 ust. 2 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko prognoza powinna przedstawiać „...rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru...”.

Rozwiązania alternatywne, określane w ramach procedury OOS mogą obejmować alternatywne:

- lokalizację przedsięwzięcia,
- rozwiązania technologiczne lub konstrukcyjne przedsięwzięcia,
- przebiegi szlaków (w przypadku inwestycji liniowych),
- różne skale i rozmiary inwestycji,
- harmonogramy lub organizację prac budowlanych,
- metody budowy,
- sposoby likwidacji przedsięwzięcia,
- alternatywne procesy¹⁶³.

Ocena rozwiązań alternatywnych powinna być także dokonywana przez pryzmat celów ochrony konkretnych obszarów Natura 2000, ich integralności oraz wkładu w ogólną spójność sieci Natura 2000. Pojęcie „braku rozwiązań alternatywnych” oznacza, że nie istnieją rozwiązania, które umożliwiłyby osiągnięcie zakładanego celu w inny, mniej szkodliwy dla środowiska sposób. Jednak ostateczny wybór jednej spośród alternatyw nie musi wcale opierać się na tym, która z nich ma najmniejsze negatywne oddziaływania.

Kryteria wariantów alternatywnych wzięte z opinii Komisji Europejskiej, dokumentów pomocniczych oraz poglądy doktryny odnoszą się wyłącznie do projektowanych przedsięwzięć, które ze swej istoty mogą być wariantowane w wyżej wskazany sposób. Dokumenty strategiczne, o dużym stopniu

163 M. Bednarska, M. Kiejzik-Głowińska, A. Tyszecki, Problemy wykonywania raportów o oddziaływaniu na środowisko inwestycji drogowych w odniesieniu do obszarów Natura 2000, „Problemy Ocen Środowiskowych” 2005, nr 3, s. 34.

ogólności, a takim jest SRWP nie mogą i nie powinny podlegać tak dalece idącemu wariantowaniu¹⁶⁴. Zasadniczo nie powinno się też poddawać ocenie wariantowej tych interwencji, dla których nie zidentyfikowano negatywnych oddziaływań.

Strategia będąca przedmiotem niniejszej Prognozy nie wyznacza ram realizacji przedsięwzięć. W ocenie wariantów alternatywnych skupiono się głównie na innych, bardziej prośrodowiskowych sposobach osiągnięcia wyznaczonych celów. W Prognozie przedstawiono propozycję wariantów alternatywnych tych zapisów, dla których zidentyfikowano brak uwzględnienia kwestii środowiskowych mogących docelowo przełożyć się wystąpienie negatywnych oddziaływań lub oddziaływań hamujących w stosunku do analizowanych kryteriów badawczych. Najczęściej Większość przedstawionych wariantów alternatywnych została wskazana także, jako możliwe do wprowadzenia rekomendacje.

Analiza wariantów alternatywnych została opracowana w oparciu o analizę poszczególnych celów operacyjnych i kierunków działań. Dla każdego z celów badano możliwość osiągnięcia jego zamierzeń w inny niż zaproponowany w Strategii sposób. Konstrukcja rozdziału została oparta o syntezę informacji wynikających z poszczególnych ocen.

6.2.1 I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA

Zakładane efekty wdrożenia celu strategicznego *Otwarta gospodarka* mogą zostać osiągnięte także w drodze alternatywnych, w stosunku do zakładanych w SRWP, celów operacyjnych i kierunków działań.

Wzmocnienie kultury innowacyjnej Pomorza, a także osiągnięcie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, na który położono nacisk w ramach **celu 1.1** (*Efektywne sieci współpracy gospodarczej*) można przykładowo uzyskać w ramach niezrównoważonego modelu gospodarowania. Wspomniany model opierałby się na wdrażaniu prostych, wysokonakładowych, a zarazem niskobudżetowych technologii z wyłączeniem dbałości o eksploatowane zasoby. Skutkiem takiej polityki byłyby wysokie koszty środowiskowe zdecydowanie negatywnie wpływające na komfort i jakość życia mieszkańców, co nie byłoby pożądane w świetle całościowego rozwoju gospodarczego regionu.

Z kolei proponowany nacisk na rozwój kierunków kształcenia związanych z ochroną środowiska w opozycji do zrównoważonego rozwoju szkolnictwa i dopasowania go względem potrzeb rynkowych byłby wariantem prośrodowiskowym osiągnięcia zamierzonego **celu 1.2** (*Konkurencyjne szkolnictwo wyższe*). Jego wdrożenie stworzyłoby bowiem szansę na zrównoważony rozwój gospodarczy województwa w oparciu o racjonalne zarządzanie walorami środowiskowymi.

Cel *Skuteczny system obsługi inwestorów* (**cel 1.3**) ma zostać osiągnięty poprzez rozwój infrastruktury dla nowych inwestycji oraz usprawnienie obsługi obecnych i przyszłych inwestorów chcących ulokować swój kapitał na Pomorzu. Wśród oczekiwanych efektów związanych z realizacją celu wspomniano o trwałym wzroście inwestycyjnym, szczególnie w obszarze branż przyszłościowych oraz tradycyjnych wynikających ze specjalizacji regionu, a także w obszarze usług rynkowych. Nowoczesne, innowacyjne przedsiębiorstwa kładą nacisk na minimalizację negatywnych oddziaływań na środowisko, w związku z tym, prośrodowiskowym wariantem alternatywnym mogłoby być wsparcie jedynie dla „zielonej gospodarki”. Nie jest to model nierealistyczny – przykładem mogą być niektóre regiony Niemiec. Wsparcie dla zatrudnienia mogłoby być oparte jedynie o tworzenie

¹⁶⁴ Analiz muszą być przeprowadzone w stopniu w którym to może być racjonalnie wymagane, z uwzględnieniem [...] zawartości i poziomu szczegółowości SRWP, jego stadium w procesie podejmowania decyzji oraz zakresu, w jakim niektóre sprawy mogą zostać właściwie ocenione na późniejszych etapach OOS, (w celu uniknięcia powielania oceny). - art. 5.2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko

zielonych miejsc pracy. Mogłoby to mieć wpływ nie tylko na efektywniejsze wykorzystywanie zasobów surowcowych, energetycznych itp. wspomagające zrównoważony rozwój, ale również przyczyniłoby się do podnoszenia świadomości ekologicznej ludności. Wydaje się jednak, że ani polska gospodarka, ani region Pomorza nie jest jeszcze gotowy na tak rewolucyjne zmiany, które w przypadku zachwiania rynku mogłyby prowadzić do trwałej zapaści gospodarczej regionu.

Cel *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna* zamiast wyłącznego nacisku na rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych i kulturalnych oraz ich aktywną, skuteczną i spójną promocję mógłby skupić się na ich realizacji zgodnie z polityką zrównoważonego rozwoju. Turystyka zrównoważona spełnia bowiem potrzeby turystów i regionów, jednocześnie chroniąc kapitał środowiskowy dla przyszłych pokoleń. W założeniu zrównoważony rozwój turystyki ma prowadzić to takiego zarządzania wszystkimi zasobami, aby zaspokoić potrzeby ekonomiczne, społeczne i estetyczne, przy równoczesnym utrzymaniu integralności kulturowej, unikalności kapitału środowiskowego danego regionu oraz stabilności i zróżnicowania procesów ekologicznych. Reasumując, można stwierdzić, że produkty turystyki zrównoważonej są produktami, które egzystują w harmonii z lokalnym środowiskiem, w wyniku czego środowisko staje się beneficjentem, a nie ofiarą rozwoju turystyki. Warto przy tym wskazać na założenia Polityki ekologicznej Polski gdzie dla sektora turystyki wyrażono następującą potrzebę (*podkreślono najistotniejsze fragmenty*):

„zmniejszenie natężenia ruchu turystycznego w miejscowościach i na terenach najbardziej uczęszczanych, rozbudowę bazy turystycznej i zwiększenie zakresu turystycznej promocji rejonów i miejsc dotychczas mniej popularnych, a również atrakcyjnych, zwiększenie regularności ruchu turystycznego w ciągu roku (przeciwdziałające jego nadmiernym spiętrzeniom w tradycyjnych okresach urlopowych), skuteczne sterowanie ruchem pojazdów do i z obszarów turystycznych (a także ograniczenie ruchu pojazdów w obrębie tych obszarów) oraz zmniejszenie skali korzystania w celach turystycznych z pojazdów indywidualnych na rzecz transportu zbiorowego, rygorystyczne przestrzeganie i egzekwowanie na obszarach turystycznych obowiązujących przepisów, procedur i norm z zakresu planowania przestrzennego, realizacji inwestycji budowlanych i ochrony środowiska, tworzenie stref buforowych wokół obszarów wrażliwych, wspieranie rozwoju zróżnicowanych form turystyki (oprócz masowej turystyki stacjonarnej także przyjaznej środowisku turystyki wędrownej, agroturystyki, turystyki edukacyjno-przyrodniczej, itp.), poprawę jakości usług turystycznych (w tym poprawę wyposażenia obiektów turystycznych w niezbędną infrastrukturę oraz szerokie wprowadzanie w tych obiektach nowoczesnych, przyjaznych środowisku technologii, np. w zakresie zaopatrzenia w energię), a także kształtowanie właściwych, proekologicznych postaw i zachowań wśród turystów i przedsiębiorców turystycznych”.

Biorąc pod uwagę powyższe należy zauważyć, iż możliwe jest opracowanie takiego kierunku działania SRWP, które zachęci turystów do przyjazdu, pozwoli stworzyć miejsca pracy i rozwinie działalność gospodarczą, jednocześnie chroniąc środowisko i zasoby naturalne oraz kulturę regionu. Działanie takie musi jednak jasno określić równowagę pomiędzy rozwojem turystyki a potrzebami środowiskowymi. W rezultacie oczekiwane efekty nie uległyby zmianie jednak zostałyby uzupełnione zapisem zalecającym realizację celu poprzez pryzmat oddziaływań na środowisko. Warto także zastanowić się nad wsparciem nie tylko sieciowych usług turystycznych, ale także lokalnych usługodawców i to szczególnie pod kątem dostosowania ich obecnej oferty do wymogów ochrony środowiska. Wskazane jest też uzupełnienie planów rozwoju turystyki o analizę odporności środowiska przyrodniczego na presję powodowaną jej rozwojem.

6.2.2 II CEL STRATEGICZNY - AKTYWNI MIESZKAŃCY

Zakładany w ramach II celu strategicznego wzrost poziomu aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, a także wzmocnienie kompetencji sektora publicznego pomorskich instytucji może zostać osiągnięty w ramach odmiennych niż te, wskazane w SRWP, kierunków działań.

Alternatywną drogą do osiągnięcia *wysokiej aktywności zawodowej (cel 2.1)* mogłoby być przyciąganie inwestorów zagranicznych na teren województwa poprzez zastosowanie systemu zachęt fiskalnych. Mogłoby to jednak doprowadzić do ograniczenia potencjału lokalnych przedsiębiorstw, których działalność bazuje na unikatowych, regionalnych produktach i usługach. Optymalnym dla środowiska wariantem alternatywnym wspierania mikro i małych przedsiębiorstw mogłoby być wspieranie ich w ramach klastrów, inkubatorów przedsiębiorczości, IOB i centrów transferu technologii stwarzających preferencyjne warunki dla MŚP, zwłaszcza tych, które stosują prośrodowiskowy system zarządzania i działają w obszarze ochrony środowiska. Tak ukierunkowane wsparcie spopularyzowałoby i zmaksymalizowałoby efektywność samych instytucji otoczenia biznesu. Innym rozwiązaniem umożliwiającym osiągnięcie pozytywnych efektów w zakresie ochrony środowiska jest wsparcie i promowanie tworzenia przedsiębiorstw wdrażających lub wykorzystujących prośrodowiskowe technologie oraz stosujące zrównoważony system zarządzania. Także aktywizacja zawodowa poprzez wsparcie tworzenia zielonych miejsc pracy przyczyniłaby się do propagowania prośrodowiskowego kierunku działań. Rozwiązanie to przyczyniłoby się zdecydowanie do ograniczenia presji na środowisko powstających przedsiębiorstw oraz sprzyjałoby proekologicznym zmianom w strukturze gospodarki, skutkującym rozwojem ekoinnowacyjności. Z kolei ekoinnowacyjne przedsiębiorstwa poprzez budowanie swojego pozytywnego wizerunku opierającego się na ekologicznym systemie zarządzania potencjalnie mogą uwrażliwiać społeczeństwo na problemy ochrony środowiska i propagować ekologiczny model konsumpcji.¹⁶⁵ Przyjęcie wprost takiego rozwiązania pozwoliłoby na dynamiczny rozwój gospodarczy województwa pomorskiego uwzględniający zasady i potrzebę ochrony środowiska.

Możliwą alternatywą dla **celu 2.2** (*Wysoka aktywność społeczna*) jest przekazanie wszystkich niezwiązanych z procedurami decyzyjnymi zadań ochrony środowiska organizacjom pozarządowym. W szczególności dotyczyć to mogłoby edukacji ekologicznej, monitoringu obszarów cennych przyrodniczo oraz wsparcia systemu informowania o przypadkach łamania prawa ochrony środowiska przez osoby fizyczne (*spalanie śmieci, nielegalne deponowanie odpadów, nielegalne odprowadzanie ścieków, nielegalny odłów ryb i zwierzęty itd.*). Przekazanie wspomnianych zadań publicznych mogłoby odbywać się na zasadzie konkursów na kontrakty roczne w danym „sektorze”. Konkursy miałyby za zadanie wyłonić najlepszych sposobów na wykonanie powierzonych zadań. Ocena mogłaby być prowadzona w oparciu o jakość zaproponowanego systemu/sposobu realizacji danego zadania oraz o jego ocenę.

Wyrównany dostęp do usług publicznych (cel 2.3) zgodnie z kierunkami działań ma zostać osiągnięty poprzez redukcję dysproporcji edukacyjnych, także na poziomie przedszkolnym, zapewnienie wyrównanego dostępu do opieki medycznej z naciskiem na profilaktykę wykrywania chorób XXI wieku, wyrównanie dysproporcji przestrzennych w dostępie do sieci szerokopasmowych oraz podniesienie poziomu sprawności pomorskich instytucji publicznych. W oczekiwanych efektów realizacji kierunku dotyczącego edukacji wynika, iż Autorzy Strategii spodziewają się m.in. poprawy jakości kształcenia, w szczególności pod kątem nabywania kompetencji kluczowych w tym społecznych. Brakuje przy tym definicji, co kryje się pod pojęciem kompetencji kluczowych. Słowo kluczowych pojawia się zresztą wielokrotnie, a jego rozwinięcie dotyczy głównie branż przemysłowych. Pomijając powyższe warto zastanowić się nad rozszerzeniem katalogu opisu efektu o edukację ekologiczną. Taki zapis sprawiłby, że kwestie te będą traktowane na równi z aspektami

165 Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Kraju 2020

gospodarczymi i społecznymi. Przy obecnym zapisie można domniemywać, iż poziom świadomości ekologicznej Pomorzan pozostanie na niezmiennym poziomie. Podnoszenie świadomości ekologicznej już w przedszkolach, a następnie w szkołach podstawowych i średnich jest bardzo istotne, gdyż wzorce przekazywane dzieciom w szkole mają szansę wpłynąć na zmianę zachowań ich rodziców. Wprowadzenie w zdeterminowany sposób edukacji ekologicznej od najmłodszych lat będzie mieć zdecydowany wpływ na kształtowanie wartości, podejścia, przyzwyczajzeń i metod działania nowej generacji pracowników – a to z kolei przyczyniłoby się do pozytywnych zmian w środowisku, szczególnie w przedziale czasowym, w którym obowiązuje Strategia. Pozytywnym kierunkiem działań jest intensyfikacja działań profilaktycznych oraz wzrost poziomu opieki medycznej z zakresu chorób cywilizacyjnych. Jednak we wskazaniach brak jest odwołania do poprawy stanu środowiska, znacznie wpływającego na zdrowie i jakość życia ludzi. Jak zauważono w opisie stanu istniejącego istnieje silna korelacja pomiędzy stanem środowiska, a chociażby zgonami spowodowanymi przez choroby układu oddechowego. Mianowicie powiaty, w których zanieczyszczenia powietrza są największe cechują się także największym wskaźnikiem umieralności, której przyczyną są choroby układu oddechowego. W odniesieniu do chorób XXI wieku alternatywą mogłaby być nie tylko pomoc medyczna i wzrost badań profilaktycznych, ale także propagowanie zdrowego trybu życia. Przykładowo wytyczanie ścieżek zdrowia, promowanie weekendowych wyjazdów poza teren ośrodków miejskich, korzystanie z walorów zdrowotnych Morza Bałtyckiego przełożyć się może na podwyższenie jakości życia mieszkańców, a także docelowo na ich zdrowie. W aspekcie środowiskowym wzrost zainteresowania walorami przyrodniczymi i kulturowymi korzystnie wpłynąłby na stopień zaangażowania w ich ochronę zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

6.2.3 III CEL STRATEGICZNY - SPÓJNA PRZESTRZEŃ

Zapisy III celu strategicznego mają umożliwić partycypację województwa w transeuropejskich sieciach transportowych i energetycznych, wzrost jakości usług i przewozów w transporcie zbiorowym, rozwój efektywności energetycznej, poprawę głównych parametrów decydujących o warunkach środowiskowych i jakości życia, a także wzrost bezpieczeństwa powodziowego w regionie. Oczekiwane w ramach poszczególnych celów operacyjnych efekty działań mogą także zostać osiągnięte poprzez inne, niż te wskazane przez Autorów Strategii, kierunki działań.

Zamierzona w ramach **celu 3.1** (*Sprawny system transportowy*) budowa efektywnego, spójnego i zrównoważonego systemu transportu wymaga długofalowego i kompleksowego podejścia. Poszczególnych komponentów systemu nie można postrzegać indywidualnie ani w oderwaniu od otoczenia, w którym funkcjonują. Wszystkie je należy traktować jako system naczyń połączonych funkcjonalnie od siebie zależnych. Brak takiego podejścia w przeszłości skutkuje obecnie niedorozwojem i złym stanem infrastruktury systemu transportu zbiorowego, czy spadkiem udziału w ogólnym bilansie transportu wodnego. By osiągnąć zamierzone kierunki, poza działaniami infrastrukturalnymi należałoby również kształtować odpowiednie postawy i świadomość użytkowników systemu. Można robić to na wiele sposobów m. in. poprzez edukację uczestników ruchu, system kar i zachęt (w tym finansowych) w zakresie zastosowania innowacyjnych i oszczędnych technologii, ograniczanie potrzeby ruchu indywidualnego w strefach miejskich czy poprawę organizacji warunków dla ruchu pieszego i rowerowego. Działania takie poza użytkownikami indywidualnymi kierować należałoby również do użytkowników korporacyjnych. Bardzo pozytywne efekty można również osiągnąć dzięki stosunkowo nisko kosztowym rozwiązaniom optymalizując wykorzystanie istniejącej infrastruktury poprzez wdrażanie np. inteligentnych systemów transportowych pozwalających upłynnić i uspokoić ruch w poszczególnych komponentach systemu zmniejszając generowane przez niego obciążenia i skracając czas podróży.

Alternatywnym lub może uzupełniającym rozwiązaniem w stosunku do drugiego kierunku działania *Wsparcie działań z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii* zaproponowanego w ramach **celu 3.2** (*Efektywne gospodarowanie energią*) może być ukierunkowanie wsparcia nie na całe województwo, ale na regiony o najmniejszym prawdopodobieństwie wystąpienia konfliktów o

przestrzeń z obszarami o cennej różnorodności biologicznej. Wymagałoby to przeprowadzenia dodatkowych badań i opracowań eksperckich wskazujących możliwość „połączenia w przestrzeni” konieczności rozwoju OZE i ochrony różnorodności biologicznej. Istniejące dotąd opracowania nastawione były głównie na identyfikację najkorzystniejszych regionów energetycznych bez walidacji ich wartości przyrodniczych i możliwych zagrożeń. Co prawda wspomniane opracowania eksperckie nie wyeliminują całkowicie potencjalnego negatywnego wpływu pozyskiwania energii z OZE na środowisko, ale mogą przyczynić się do jego ograniczenia, np. poprzez unikanie lokalizowania elektrowni wiatrowych w rejonach o niekorzystnych warunkach wietrznych, hydroelektrowni na rzekach o niskim potencjale energetycznym, biogazowi rolniczych na terenach o niewielkich zasobach surowców czy upraw roślin energetycznych na glebach wysokiej klasy bonitacyjnej lub terenach o dużej różnorodności biologicznej i cennych przyrodniczo. Tak ukierunkowane wsparcie, poprzedzone wspomnianą ekspertyzą umożliwi również określenie potencjalnych sfer konfliktu na linii OZE – obszary chronione (np. *potencjalne konflikty lokalizacji hydroelektrowni i elektrowni wiatrowych z korytarzami ekologicznymi i obszarami Natura 2000*) i podjęcie skuteczniejszych działań ochronnych lub kompensujących na etapie lokalizacji przedsięwzięcia. Ekspertyza pozwoliłaby także na skuteczniejszą realizację zadań z zakresu planowania przestrzennego i potencjalnego wsparcia inwestycji związanych z pozyskiwaniem energii ze źródeł odnawialnych. Alternatywą do zmiany źródeł energii w celu ograniczenia emisji są działania na rzecz edukacji ekologicznej prowadzące do uświadomienia społeczeństwu negatywnych oddziaływań wynikających ze spalania niskiej jakości opału czy wręcz odpadów. Innym działaniem, które nie zostało zasygnalizowane w celu, a które może w znacznym stopniu wpłynąć na osiągnięcie planowanych efektów to rozwój nowoczesnych technik termicznego przekształcania odpadów z jednoczesnym odzyskiem energii. Rozwój tego sektora pozwoliłby rozwiązać nie tylko problem składowisk odpadów, ale również wpłynąłby na sektor ciepłowniczy w województwie. Z drugiej strony lokalizacja takich „spalarni” może oddziaływać lokalnie na powietrze i poziom hałasu, co może doprowadzić do powstawania konfliktów społecznych.

Działaniem alternatywnym dla kierunku rozwoju infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych wskazanego w ramach **celu 3.3** (*Czyste środowisko i bioróżnorodność*) mogłoby być wsparcie dla lokalnych, mniejszych oczyszczalni ścieków (np. *przydomowe oczyszczalnie ścieków – także obsługujące większą liczbę domostw w ramach jednego sołectwa*). Lokalizacja przydomowych oczyszczalni ścieków wymaga uwzględnienia minimalnych odległości od różnych obiektów i wód gruntowych określonych w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.) oraz Rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. z 2006 r. Nr 137, poz. 984). Wymagania ustawowe ograniczają rozwój tej formy utylizacji ścieków, jednakże może ona znaleźć zastosowanie w przypadku realizacji jednej lokalnej oczyszczalni dla kilku domostw, a także na nieskanalizowanych obszarach wiejskich i podmiejskich spełniających kryteria dostępu zgodnie z ww. aktami prawnymi.

Kluczowym warunkiem osiągnięcia sukcesu w realizacji celu jest zmiana świadomości i zachowań społecznych w odniesieniu do gospodarki odpadami oraz w kwestii możliwości wykorzystania gospodarczego terenów objętych różnymi formami ochrony przyrody. Strategia, jako warunek konieczny do osiągnięcia celu wskazuje, co prawda na zmianę zachowań społecznych i świadomości społecznej, ale jedynie w odniesieniu do gospodarki odpadami. Wariantem alternatywnym dla tego warunku jest wzrost świadomości w odniesieniu do wszystkich komponentów środowiska, a w szczególności ochrony przyrody. W obecnym kształcie cel pomija tą kwestię. Świadomość społeczna i utożsamienie się z przyrodą będą dobrem wspólnym, którego wypracowanie będzie długotrwałe i wymagające usystematyzowania i zaplanowania konkretnych działań edukacyjnych. Właśnie w celu osiągnięcia takiego efektu należałoby dodać kierunek działania odpowiedzialny za wzrost świadomości ekologicznej w społeczeństwie. Należy także wariantowo rozpatrzyć rozszerzenie

niepotrzebnych zawężeń wskazanych obszarów strategicznej interwencji. Przykładowo dla działania dotyczącego poprawy spójności przestrzeni przyrodniczej oraz wspierania zachowania różnorodności biologicznej ograniczono wsparcie jedynie do obszarów objętych prawnymi formami ochrony przyrody oraz do korytarzy ekologicznych. Nie jest to zawężenie racjonalne z punktu widzenia różnorodności biologicznej. Zarówno w Polsce jak i województwie pomorskim znajduje się szereg ekosystemów, poza obszarami chronionymi, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania systemu gospodarczego. Przykładem może być rybołówstwo, leśnictwo czy też pszczelarstwo. Lasy, pola uprawne, pastwiska, łąki oraz zielone przestrzenie miast nawet, jeśli nieobjęte ochroną, są niezbędne dla zachowania spójności przyrodniczej. Przykładowo wsparcie takie może być potrzebne przy ograniczeniu stosowania środków ochrony roślin lub zmiany na inne, mniej inwazyjne. Może być także niezbędne dla systemowego podejścia do remontów i rewitalizacji obiektów zabytkowych, przy realizacji ścieżek przyrodniczych czy wreszcie ochrony przed roślinami i zwierzętami inwazyjnymi. W związku z powyższym, warto zwrócić uwagę na masowe wymieranie pszczół będące między innymi skutkiem stosowania szkodliwych dla nich środków ochrony roślin. Polski Związek Pszczelarzy w Gdańsku alarmował niedawno (kwiecień 2012 r.), że sytuacja jest tragiczna, a na samym Pomorzu na przełomie 2011 i 2012 roku wyginęło 30% pszczół¹⁶⁶. Oczywiście wyciąganie jakichkolwiek wniosków wymagałoby przeprowadzenia szeregu badań, nie mniej jednak zmniejszanie populacji tych owadów odbija się negatywnie nie tylko na środowisku, ale także na gospodarce.

Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa (cel 3.4) w myśl opracowanego celu polega głównie na podniesieniu skuteczności metod ograniczania skutków powodzi. Wariantem alternatywnym do tego podejścia jest poddanie dolin rzecznych lub ich dużej powierzchni na działania wód powodziowych. Musiałoby się to odbywać kosztem obszarów rolnych, a w niektórych sytuacjach także zurbanizowanych (relokacja zabudowy). Zwiększenie strefy zalewowej powoduje teoretycznie spłaszczenie fali powodziowej. Działania takie wymagają z reguły całkowitego przeprojektowania istniejącego systemu przeciwpowodziowego, prac renaturyzacyjnych, zmian w planach zagospodarowania przestrzennego, wykupieniu gruntów, przekonaniu lokalnej społeczności itd. Na świecie istnieją przykłady tego typu działań, choćby przywoływany często przypadek miasta Soldiers Grove nad rzeką Kickapoo w stanie Wisconsin (USA), które nękane katastrofalnymi zalewami przeprowadziło całą dzielnicę w inną, bezpieczną lokalizację. Trzeba jednak zaznaczyć, że mimo takich przykładów, „oddanie dolin rzecznych rzekom” stwarza szereg problemów prawnych i organizacyjnych. Nie oznacza to jednak, że w sprzyjających przypadkach nie warto podjąć takiego trudu. W obecnym stopniu zainwestowania i pewnych tradycji zagospodarowania dolin rzecznych, wariant polegający na braku rozwoju technicznych metod ograniczania skutków powodzi jest jednak mało prawdopodobny.

6.3 REKOMENDACJE I PROPOZYCJE ZMIAN ZAPISÓW STRATEGII

Uwaga w poniższych tabelach zaproponowano katalog rekomendacji uznanych przez autorów Prognozy jako możliwych do wprowadzenia na obecnym etapie wdrażania *aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*. Rekomendacji nie należy czytać w oderwaniu od przeprowadzonych w rozdziale 5 analiz, gdyż są ich integralną częścią. Autorzy Prognozy nie sugerują wprowadzenia wszystkich zaproponowanych rekomendacji tym bardziej, że oddziaływania ich mogłyby się dublować. Katalog należy potraktować jako wstęp do dyskusji, której efektem będzie minimalizacja negatywnych lub spotęgowanie pozytywnych oddziaływań SRWP na środowisko. Rekomendacje zostały pogrupowane i uporządkowane hierarchicznie, w zależności od ich rangi i znaczenia dla projektu SRWP. Głównym zadaniem rekomendacji jest zasygnalizowanie zidentyfikowanych w trakcie przeprowadzonych analiz problemów. Ostateczny sposób ich uwzględnienia może różnić się od propozycji autorów Prognozy. Decyzję będzie podejmować ZWP,

¹⁶⁶<http://wiadomosci.onet.pl/kraj/pszczelarze-pszczoly-gina-masowo-sytuacja-tragiczna,1,5117971,wiadomosc.html>

biorąc pod uwagę właściwość SRWP jako strategii „wyborów i zobowiązań” oraz realnych możliwości działań, jakie są w gestii zarządu województwa.

LEGENDA:

ISTOTNOŚĆ	RODZAJ REKOMENDACJI
	Istotna – możliwa do wprowadzenia do SRWP
	Istotna – możliwość wprowadzenia do SRWP do rozważenia
	o mniejszym stopniu istotności nie dotycząca wprost SRWP
	Niedotycząca wprost SRWP

6.3.1 REKOMENDACJE W OBSZARZE STRATEGII

Rozdział	STR.	REKOMENDACJE	IST.
II B	21	Zmiana zapisu wizji rozwoju; „Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego i zrównoważonego wzrostu kreowanego przez społeczeństwo obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.”	
III A	22	Rozszerzenie definicji zasady zrównoważonego rozwoju o zapis dot. konieczności uwzględniania celów i wymogów ochrony środowiska w innych dziedzinach rozwojowych; identyfikacji i oceny potencjalnych skutków środowiskowych oraz konsultacji tych skutków z zainteresowanymi stronami i osobami, jak również stosowania środków i rozwiązań eliminujących lub ograniczających zagrożenia środowiskowe.	
IV/D	49	Jednoznaczne określenie statusu Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz uzupełnienie jego zadań o monitorowanie oddziaływania na środowisko. Obecne zapisy nie dają pewności, że środowisko będzie elementem monitoringu społeczno-gospodarczo-przestrzennego.	

6.3.2 I CEL STRATEGICZNY - OTWARTA GOSPODARKA

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
1	24	Pomimo, iż zrównoważony rozwój jest nadrzędną zasadą SRWP to sugeruje się dodanie słowa zrównoważony w przesłankach dotyczących Otwartej Gospodarki – zgodnie z cytatem poniżej: „W strategicznym interesie województwa leży wzmocnienie jego pozycji w skali krajowej, bałtyckiej i europejskiej. Zwiększona otwartość gospodarki warunkuje poprawę konkurencyjności regionu, umożliwiając przyciąganie zasobów ludzkich i kapitałowych oraz ich kształtowanie w taki sposób, aby działały na rzecz jego trwałego i zrównoważonego rozwoju.” Rekomendacja jest o tyle zasadna, że w ramach tego celu strategicznego będzie realizowany budzący największe wątpliwości cel 1.4.	
1	24	Rozważyć użycie słowa „destynacje” w zdaniu – „Osiągnięcie statusu pierwszej w Polsce destynacji turystycznej”. Słowo to pochodzi z angielskiego (ang. destination - cel, przeznaczenie). Nie do końca jest jasne znaczenie. czy chodzi o stworzenie pierwszego w Polsce miejsca celu turystycznego? Czy też słowo pierwszy ma oznaczać najbardziej atrakcyjny? Proponuje się zmianę zdania na: Osiągnięcie statusu najbardziej atrakcyjnego obszaru turystycznego w kraju. Zwraca się jednak uwagę, że osiągnięcie takiego statusu kraju wzmaga obawy Autorów Prognozy dotyczące wpływu celu 1.4 na środowisko.	
1.1	25	Rozważyć dodanie zapisów o wspieraniu przedsięwzięć innowacyjnych także w branży ochrony środowiska, np. poprzez dodanie dodatkowego oczekiwanego efektu: Zwiększenie liczby przedsiębiorstw innowacyjnych (w tym działających w branżach kluczowych dla regionu) oraz oparcie ich rozwoju na nowoczesnych narzędziach i metodach zarządzania z uwzględnieniem ekoinnowacji.	
1.1	25	Rozważyć wprowadzenie do <u>Programu Rozwoju Gospodarczego</u> celowego wsparcia i promocji klastrów promujących i realizujących ekoprojekty .	
1.3	27	Rozważyć wprowadzenie do <u>Programu Rozwoju Gospodarczego</u> celowego i bezpośredniego wsparcia dla inwestycji wdrażających lub wykorzystujących ekoinnowacyjne technologie oraz tworzących zielone miejsca pracy.	
1.1	25	Rozważyć wprowadzenie do <u>Programu Rozwoju Gospodarczego</u> bezpośredniego wsparcia dla projektów inicjujących powstawanie nowych inkubatorów przedsiębiorczości i inicjatyw klastrowych, jako obszarów przemysłowych wspierających MŚP , w szczególności działających w obszarze ochrony środowiska i ekoinnowacyjności.	

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
1.1	25	Sugeruje się dodanie następującego efektu: Zmiana postaw i świadomości społecznej oraz władz, przedsiębiorców i naukowców, wobec postrzegania ekoinnowacyjności.	
1.3	27	Dodanie zapisów ukierunkowujących także na tworzenie „zielonych miejsc pracy”, np. poprzez dodanie następującego efektu lub kluczowego warunku sukcesu: Rosnące zainteresowanie tworzeniem zielonych miejsc pracy.	
1.4	29	Rozważyć zmianę nazwy działania Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych i kulturalnych na Zrównoważony rozwój lokalnych, sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych . Sugeruje się dodanie tego zapisu, pomimo że zasada zrównoważonego rozwoju została uwzględniona, jako zasada horyzontalna dla całej Strategii.	
1.4	29	Zmiana opisu celu, tak aby jednoznacznie było wiadomo, że nie będzie on realizowany ze szkodą dla środowiska przyrodniczego, np. poprzez dodanie nowego kierunku działań: Rozwój ekoturystyki na obszarach cennych przyrodniczo/Rozwój ekologicznych form turystyki . W odniesieniu do tego kierunku działań należy wprowadzić obszar strategicznej interwencji jako: Obszary cenne przyrodniczo, w szczególności objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary korytarzy ekologicznych .	
1.4	29	Rozważyć wprowadzenie dodatkowego oczekiwanego efektu: Minimalizacja presji turystyki na środowisko i wzrost ilości produktów turystycznych przyjaznych środowisku , co będzie odpowiedzią na zidentyfikowane w Analizie SWOT słabe strony i zagrożenia.	

6.3.3 II CEL STRATEGICZNY AKTYWNI MIESZKAŃCY

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
2.1	32	Rozważyć dodatkowe celowe i bezpośrednie wsparcie MŚP opartych na prośrodowiskowym systemie zarządzania, wdrażających lub wykorzystujących ekoinnowacyjne technologie oraz tworzących zielone miejsca pracy. Kwestie te mogą też zostać uszczegółowione w <u>Programie Rozwoju Gospodarczego</u> .	
2.1	32	Rozważyć wprowadzenie do <u>Programu Rozwoju Gospodarczego</u> celowego i bezpośredniego wsparcia osób zamieszkujących obszary wiejskie do rozpoczynania działalności gospodarczej w oparciu o lokalne zasoby i produkty – tworzenie gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych, zakładów produkujących energię odnawialną na bazie biomasy.	
2.1	33	Rozpatrzyć, czy nie należy oczekiwać od Rządu stworzenia systemu zachęt dla przedsiębiorstw charakteryzujących się prośrodowiskowym systemem zarządzania, wdrażających ekoinnowacyjne rozwiązania w produkcji oraz tworzących zielone miejsca pracy.	
2.2	33	Rozszerzyć zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych także w obszarze szeroko rozumianej ochrony środowiska. Sugeruje się uzupełnienie efektu o to sformułowanie: Wzmocnienie pozycji organizacji pozarządowych, jako efektywnego realizatora zadań publicznych i atrakcyjnego pracodawcy, przede wszystkim w obszarach ochrony środowiska , integracji społecznej, kultury, edukacji i sportu;	
2.2	33	Rozważyć zmianę nazwy działania 2. poprzez dodanie sformułowania o partycypacji społecznej: Podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej, świadomości obywatelskiej i partycypacji społecznej w procesie podejmowania decyzji .	
2.3	34	Rozważyć dodanie informacji, jak w Strategii SRWP definiowane są choroby cywilizacyjne. Ewentualnie rozpatrzyć wykreślenie sformułowań w obszarze chorób cywilizacyjnych .	
2.3	34	Dodanie efektu lub kluczowego warunku sukcesu dotyczącego rozwijania świadomości ekologicznej od jak najwcześniejszego etapu edukacji.	

6.3.4 III CEL STRATEGICZNY SPÓJNA PRZESTRZEŃ

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
3	37	Dodanie pożądanego kierunku zmian: Zmiana negatywnego postrzegania kwestii związanych z ochroną różnorodności biologicznej. Edukacja w zakresie korzyści wynikających z obszarowych form ochrony .	
3.1	39	Rozważyć dodanie kluczowego warunku sukcesu: Minimalizacja presji na środowisko przyrodnicze wynikającej z realizacji inwestycji transportowych .	
3.2	40	Uwzględnienie w SRWP planów budowy pierwszej elektrowni jądrowej oraz planów poszukiwania i późniejszej potencjalnej eksploatacji gazu z łupków.	
3.2	40	Należy dodać oczekiwania wobec Rządu i inwestora takiego planowania prac projektowych w zakresie potencjalnej budowy obiektu energetyki jądrowej, aby ciepło powstające w przyszłej EJ nie trafiało do morza wpływając na podniesienie jego temperatury i eutrofizację, ale do trójmiejskiej sieci ciepłej.	
3.2	40	Zmiana zawężenia w obszarach strategicznej interwencji dla działania 4 – proponuje się wpisać całe	

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
		województwo lub wykreślić słowo miasta. Problem niskiej emisji nie występuje, bowiem tylko w miastach. Ponadto obszary wiejskie w odróżnieniu od obszarów miejskich nie mogą liczyć na realizację systemów zaopatrzenia w ciepło w rozumieniu celu 3.2. Kwestie te wyjaśniono w rozdziale 5.3.2.	
3.3	41	Sugeruje się dodanie nowego kierunku działania: Podnoszenie społecznej świadomości ekologicznej oraz dodanie efektu: Wzrost świadomości społecznej w zakresie potrzeb ochrony środowiska . Zmiana ta będzie podstawą do oczekiwania kluczowych warunków sukcesu wyrażonych w celach 3.2 i 3.3.	
3.3.	42	Rozważyć zmianę nazwy wskaźnika odnosząc do różnych form ochrony przyrody: Liczba ustanowionych planów ochrony różnych form ochrony przyrody .	
3.3.	41	Należy zwrócić uwagę na wykorzystywany termin „bioróżnorodność”. Ustawa o ochronie przyrody wprowadza pojęcie „różnorodności biologicznej”, używanie słowa „bioróżnorodność” jest uważane za błędne i powinno być zastąpione pojęciem „różnorodność biologiczna”.	
3.3	41	Rozważyć uwzględnienie większej ilości działań będących odpowiedzią na problemy województwa pomorskiego dotyczące środowiska i jego ochrony. W szczególności można przenieść w to miejsce działanie dotyczące poprawy jakości powietrza (zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń) oraz działania dotyczące poprawy jakości wód (w tym kwestie oczyszczania wód opadowych i roztopowych z celu 3.4). W przypadku pozytywnego rozpatrzenia rekomendacji w efektach należałoby uwzględnić poprawę jakości powietrza i poprawę jakości wód powierzchniowych, wód Bałtyku i ochronę wód podziemnych , natomiast w obszarach strategicznej interwencji uwzględnić obszary cenne przyrodniczo, tereny rekreacyjne i wody Bałtyku .	
3.4	43	W oczekiwanych efektach usunąć lub przeformułować zapis o podniesieniu atrakcyjności osiedleńczej na obszarach zagrożonych powodzią .	
3.4	43	Dopisać do kluczowych warunków sukcesu: Wspieranie lokalnych działań dotyczących małej retencji .	
3.4	43	Rozpatrzyć uwzględnienie w ochronie przeciwpowodziowej kwestii związanych z ochroną środowiska przyrodniczego, np. poprzez dodanie kluczowego warunku sukcesu: Minimalizacja presji na środowisko przyrodniczego wynikającej z zastosowania technicznych metod ograniczania skutków powodzi .	
3.4	43	Należy przemyśleć zaproponowane wskaźniki. Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa może być mierzona według Strategii dwoma wskaźnikami. Zakłada się, że do roku 2020 będzie rósł odsetek mieszkańców zabezpieczonych przed powodzią na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Ocena tego wskaźnika nie jest jednoznaczna. Na plus zalicza się względną wartość, odnoszącą się do całej społeczności. Wskaźnik może być więc odporny na błędy wynikające choćby z migracji ludności. Jak pokazuje praktyka źle skonstruowane wskaźniki wykazywały błąd w wyniku wyjazdów Polaków za granicę czy migracji ludności z obszarów wiejskich do miast (<i>głównie osób młodych</i>). Brakuje jednak metodycznych podstaw do pracy z wyznaczonym wskaźnikiem. Czy po wybudowaniu „skutecznego” systemu przeciwpowodziowego ludność jest dalej narażona na powódź, czy nie jest na nią narażona? Czy narażony jest ten, który mieszka w obszarze zalewowym, czy też np. tam pracuje? Czy osoby niezagrożone bezpośrednio podtopieniem, ale odczuwające skutki powodzi poprzez odcięcie „kontaktu ze światem” są mieszkańcami obszaru narażonego na powódź? W jaki sposób agregować dane, skoro zebranie ich na poziomie sołectw jest już dużym wyzwaniem? Kto dostarczy danych do obliczenia wskaźnika? Jak określić zagrożenie przeciwpowodziowe przy ciągłym braku szczegółowych opracowań kartograficznych? Wskaźnik <i>powierzchnia terenów, na których występują lokalne podtopienia</i> wydaje się dobry, jednak tylko pod warunkiem istnienia odpowiednich źródeł wiedzy. Można założyć, że w niedługim czasie zarząd województwa będzie dysponował wystarczającymi informacjami / danymi do jego obliczenia. Krytyczna uwaga dotyczy się jednak nazewnictwa. Zgodnie ze Słownikiem hydrogeologicznym podtopieniem nazywa się <i>wzrost poziomu wód gruntowych</i> – tak więc nie odnosi się wprost do zalewu powodziowego, choć zjawiska te często ze sobą współwystępują. Ponadto w przedstawionym do oceny projekcie SRWP omyłkowo została zaznaczona tendencja rosnąca dla tego wskaźnika.	

7 STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (SRWP) została sporządzona na potrzeby procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Analizy oparto na modelu oceny polityk, w których najważniejszą rolę odgrywa ocena, sposobu w jaki kwestie środowiskowe zostały ujęte w SRWP. Nie starano się przy tym identyfikować lokalnych oddziaływań inwestycji mogących mieć związek z założonymi w SRWP kierunkami działań, a raczej brano pod uwagę szerszy kontekst obejmujący narzędzia realizacji Strategii i sposób w jaki przełożą się na zarządzanie rozwojem województwa pomorskiego.

Strategia jest dokumentem o bardzo dużym stopniu ogólności. Nie wyznacza ram realizacji żadnych konkretnych przedsięwzięć, tym samym nie umiejscawia ich w konkretnych lokalizacjach. Jej specyfika oraz sposób formułowania zapisów mogą skutkować ich wielokierunkową interpretacją, wieloznacznością i co za tym idzie bardzo dużym subiektywizmem oceny. Bowiem, im większa jest ogólnikowość działań zapisanych w dokumentach, tym większy jest subiektywizm oceny ich wpływu na środowisko i tym bardziej rzeczywisty wpływ może różnić się od teoretycznej oceny¹⁶⁷.

Prognozę oparto na brytyjskich doświadczeniach z oceną polityk, w których najważniejszą rolę odegrała ocena, czy kwestie środowiskowe zostały ujęte w celach w należyty sposób. Zastosowana ocena polityk to praktycznie jedyna metoda, która pozwala ocenić faktyczne skutki realizacji dokumentów strategicznych o dużym stopniu ogólności.

Prace nad prognozą rozpoczęto od oceny stanu środowiska na obszarach, na które może oddziaływać strategia. Następnym etapem prac była identyfikacja aktualnych problemów i potrzeb w ocenianych komponentach. Dokonano także analizy, czy SRWP odnosi się do zidentyfikowanych problemów.

Autorzy Prognozy zastosowali metodę identyfikacji oddziaływań z wykorzystaniem dwóch niezależnych podejść badawczych. W pierwszym z nich w sposób syntetyczny oceniano wpływ realizacji wszystkich celów i działań SRWP na poszczególne komponenty środowiska, uzyskując przy tym dane wykorzystane w kolejnym etapie, gdzie badano, jaki wpływ będzie mieć realizacja zamierzeń poszczególnych celów operacyjnych na środowisko. Przyjęta metodyka pozwoliła na kompleksową ocenę i zintegrowaną ocenę Strategii.

Oceny wpływu na środowisko dokonano z punktu widzenia oddziaływania celów SRWP realizowanych w ramach trzech obszarów strategicznych. Dzięki wykorzystaniu kryteriów badawczych przypisanych poszczególnym elementom środowiska zespół autorski dokonał identyfikacji oddziaływań na poszczególne komponenty środowiska.

W kolejnych etapach dokonano oceny skutków braku wdrożenia Strategii oraz możliwych wariantów alternatywnych. Najistotniejszym elementem Prognozy było zaproponowanie zmian niektórych zapisów strategii tak, aby SRWP nie tylko wyznaczała ramy rozwoju województwa, ale przede wszystkim, aby wspomniane ramy należyście ujmowały kwestie zrównoważonego rozwoju (ZR) oraz ochrony środowiska (OŚ).

¹⁶⁷ Kistowski M., 2002, Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3-4, s.55-72.

OCENA ZAWARTOŚCI STRATEGII

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (SRWP) jest dokumentem, który powinien określać pewien stale odbywający się proces przygotowania i prowadzenia działań, zmierzających do realizacji pożądanego celu (*strategia* – z grek. dowództwo). Dokument ten musi uwzględniać istniejące warunki, charakter miejsca, którego dotyczy, czas oraz procesy i działania przewidywane w innych dokumentach. Analiza spójności SRWP z innymi dokumentami strategicznymi została sporządzona w kontekście polityk i strategii wyższego lub tego samego rzędu. Dokonano przeglądu założeń i wymagań najważniejszych strategii szczebla unijnego, krajowego i wojewódzkiego. Strategia SRWP, co do zasady, nie zawiera sprzecznych zapisów w stosunku do innych dokumentów strategicznych. Projekt SRWP 2020 pozostaje dokumentem o dużym stopniu ogólności. Ma to swoje zalety i wady. Umożliwia się w ten sposób elastyczną realizację obranych celów i ich doprecyzowanie w dokumentach strategicznych / planistycznych niższej rangi. Jednocześnie w niektórych przypadkach omija się istotne kwestie, wynikające ze znanych przecież konfliktów w sferze społecznej, gospodarczej i przyrodniczej. Wytłumaczeniem może być fakt, że zgodnie z przyjętą przez Zarząd Województwa Pomorskiego *Koncepcją Procesu Aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego* SRWP jest Strategia „wyborów i zobowiązań”, co ma oznaczać koncentrację interwencji na wybranych przez Samorząd obszarach tematycznych.

W Prognozie dokonano także szczegółowej oceny zbieżności postulowanych celów i zapisów projektu SRWP z zasadą ustrojową zapisaną w art. 5 Konstytucji RP, „Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. W analizie przyjęto obowiązującą definicję zrównoważonego rozwoju, pod pojęciem którego należy rozumieć *rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń*¹⁶⁸.

W ogólnym ujęciu przedstawiony do oceny projekt SRWP nie jest sprzeczny z zasadą zrównoważonego rozwoju. Wydaje się jednak, że autorzy SRWP niepotrzebnie samoograniczają się w kreowaniu wizji rozwojowej opartej bezpośrednio na zasadach ekorozwoju.

OCENA ODDZIAŁYWAŃ SKUTKÓW REALIZACJI ZAMIERZEŃ PROJEKTU SRWP 2020

Cel strategiczny I - Otwarta Gospodarka

W pierwszym celu strategicznym wyodrębniono cztery cele operacyjne: **(1.1) Efektywne sieci współpracy gospodarczej**, **(1.2) Konkurencyjne szkolnictwo wyższe**, **(1.3) Skuteczny system obsługi inwestorów** oraz **(1.4) Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna**, których efektem ma być zwiększenie konkurencyjności regionu w skali krajowej, bałtyckiej i europejskiej.

Cel 1.1 zakładając głównie nieinwestycyjny charakter działań - przez wspieranie transferu wiedzy i rozwoju innowacji w gospodarce nie będzie prowadził do negatywnych oddziaływań środowiskowych. Zidentyfikowano oddziaływania hamujące, związane z pominięciem próby osiągnięcia próg środowiskowych zmian w strukturze gospodarki. W Strategii zabrakło podkreślenia w zdefiniowanych kierunkach działań pierwiastka „eko” w postaci np. wsparcia ekoinnowacji czy tzw. „zielonych klastrów”, które pomogłyby wyraźniej prowadzić gospodarkę regionu w kierunku modelu zrównoważonego. Znacznie szerszy wymiar będą miały jednak prognozowane oddziaływania pozytywne związane z rozwojem innowacyjnej gospodarki opartej na wiedzy.

¹⁶⁸ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.. Prawo ochrony środowiska

Proponowane kierunki działań oraz oczekiwane efekty realizacji celu **1.2** dotyczy wzmocnienia konkurencyjności szkolnictwa wyższego w pomorskim. Nie zidentyfikowano istotnych oddziaływań. Współpraca międzyuczelniana w różnych obszarach działalności edukacyjnej pozwoli na wymianę doświadczeń i wyników badań również z zakresu ochrony środowiska z uwzględnieniem problematyki Morza Bałtyckiego. Realizacja celu przełoży się głównie na pozytywne skutki w aspekcie społeczno-gospodarczym.

Realizacja zamierzeń celu **1.3** przy wsparciu takich projektów, co do których istnieje pewność, iż nie będą oddziaływać na ogół komponentów środowiska również nie powinna nieść za sobą negatywnych oddziaływań. Tworzenie prawidłowo wyposażonej infrastruktury inwestycyjnej, skupianie przemysłu na przeznaczonym pod zainwestowanie terenie pozwoli w ujęciu globalnym na minimalizację presji środowiskowej i marginalizację możliwości wystąpienia konfliktów przestrzennych. Natomiast do zagrożeń związanych z realizacją celu należałoby zaliczyć możliwe wsparcie inwestycji, które mogą znajdować się w konflikcie z obszarami cennymi krajobrazowo, kulturowo czy też o dużej różnorodności biologicznej. Do takiej sytuacji może dojść szczególnie w gminach nie objętych ustaleniami miejscowych planów czy też w przypadku niektórych przedsięwzięć nie kwalifikowanych do oceny oddziaływania na środowisko. Narażone mogą być też obszary o cennej różnorodności biologicznej czy też krajobrazie nieobjęte formami ochrony przyrody.

Celu **1.4** zakłada dynamiczny rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych Pomorza przy jednoczesnym wzbogaceniu oferty kulturalnej i turystycznej bazującej na unikatowych w skali kraju zasobach oraz walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Charakterystyka celu nie odnosi się jednak do konieczności ochrony ww. walorów przed zagrożeniami jakie niesie ze sobą planowany wzrost natężenia ruchu turystycznego. Realizacja celu w jego obecnej formie niesie za sobą istotne zagrożenia i może skutkować niekontrolowaną degradacją środowiska naturalnego, a w szczególności środowiska przyrodniczego. Nie zauważono także potencjału jaki niesie za sobą szeroko rozumiana ekoturystyka.

Cel strategiczny II - Aktywni Mieszkańcy

W drugim celu strategicznym wyodrębniono trzy cele operacyjne: **(2.1) Wysoka aktywność zawodowa**, **(2.2) Wysoka aktywność społeczna** oraz **(2.3) Wyrównany dostęp do usług publicznych**, których realizacja ma doprowadzić do podniesienia kapitału społecznego województwa.

Osiągnięcie zamierzeń celu **2.1** poprzez ograniczenie bezrobocia i wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem skutkować będzie pozytywnymi zmianami w sferze społeczno – gospodarczej regionu oraz jakości życia jego mieszkańców. Nie zidentyfikowano istotnych oddziaływań. Podobnie jednak jak w celu 1.1 i 1.3 zabrakło tutaj odniesienia do prośrodowiskowego modelu gospodarki. W celu nie założono dodatkowego wsparcia dla MŚP opartych na prośrodowiskowym systemie zarządzania, wdrażających lub wykorzystujących ekoinnowacyjne technologie oraz tworzących zielone miejsca pracy. W celu nie zidentyfikowano także odmiennych potrzeb w ramach wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, miejskich i atrakcyjnych turystycznie. Wydaje się, że obszary te powinny zostać objęte różnymi dostosowanymi formami wsparcia. Przykładowo obszary wiejskie mogłyby być objęte dodatkowym wsparciem dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą w oparciu o lokalne zasoby i produkty – tworzących gospodarstwa agroturystyczne, ekologiczne, zakładów zaangażowanych w produkcję energii odnawialnej na bazie biomasy.

Wdrożenie założeń celu **2.2** powinno przyczynić się do integracji społeczeństwa i wzrostu aktywności w sferze społeczno-gospodarczej. W wyniku realizacji celu należy spodziewać się zmiany postaw obywatelskich i zachowań społecznych, chęci partycypacji w lokalnym zarządzaniu i poszanowania wartości przyrodniczych i kulturowych regionu. Zidentyfikowano jednak pewne działania, które przy zachowaniu założeń celu pozwolą osiągnąć również istotne pozytywne skutki środowiskowe. Takim działaniem byłoby przekazywanie organizacjom pozarządowym zajmujących się środowiskiem części

zadań publicznych z zakresu jego ochrony. Pozytywny efekt można byłoby też osiągnąć poprzez tworzenie i upowszechnianie darmowych systemów informacyjnych o środowisku i jego problemach w celu podniesienia tożsamości regionalnej i świadomości ekologicznej mieszkańców. Istotnym byłoby włączenie zagadnień ochrony środowiska do animacji środowiskowej. Szczególnie należałoby uwzględnić tworzenie parków i innych terenów zielonych w ramach kreowania nowych przestrzeni publicznych oraz rewitalizacji istniejących.

Proponowane kierunki działań oraz oczekiwane efekty realizacji celu **2.3**, tak jak i poprzednich będą raczej neutralnie lub umiarkowanie pozytywnie wpływać na środowisko i przyczynią się głównie do poprawy jakości i warunków życia mieszkańców. Większa efektywność edukacyjna w przyszłości pozwoli wykorzystać nabyty potencjał naukowy w ramach rozwoju gospodarczego województwa. Podniesienie poziomu i dostępności usług medycznych wpłynie na poprawę warunków życia ludzi dalsza cyfryzacja przy jednoczesnym propagowaniu usług online może wpłynąć na wzrost świadomości i partycypacji społecznej. Podobne oddziaływanie będzie nieść ze sobą poprawa koordynacji działań pomorskich instytucji publicznych. Wzrost partycypacji społecznej przy podejmowaniu decyzji zarówno inwestycyjnych jak strategicznych dotyczących rozwoju lokalnego wpłynie w ujęciu długookresowym na poprawę stanu środowiska warunków życia ludzi. W celu poruszano także kwestie związane z edukacją, pomija się jednak zupełnie kwestie związane z edukacją ekologiczną. Wydaje się, że ten brak, charakterystyczny zresztą dla całej SRPW, może zmniejszyć skalę pozytywnych skutków środowiskowych jakich można oczekiwać w wyniku realizacji jej zamierzeń.

Cel strategiczny III - Spójna Przestrzeń

W ostatnim celu strategicznym zdefiniowano cele mające zapewnić warunki dla stabilnego, długofalowego i zrównoważonego rozwoju województwa. Są to **(3.1) Sprawny system transportowy**, **(3.2) Efektywne gospodarowanie energią**, **(3.3) Czyste środowisko i bioróżnorodność** oraz **(3.4) Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa**. Skoncentrowano w nim komponenty o potencjalnie największym oddziaływaniu na środowisko.

Biorąc pod uwagę obecnie funkcjonujący w regionie model oraz wciąż niezadowalający stan infrastruktury transportowej, działania sformułowane w celu **3.1** idą we właściwym kierunku – poprawy dostępności, optymalizacji wykorzystania istniejącej infrastruktury oraz rozwoju transportu zbiorowego. Skutki realizacji działań będą miały najczęściej charakter pozytywny, nie da się jednak wykluczyć pewnych oddziaływań negatywnych. Skutki negatywne będą miały głównie bezpośredni charakter o lokalnym zasięgu i związane będą z realizacją inwestycji oraz intensyfikacją ruchu w niektórych korytarzach transportowych. Wpłyną zarówno na środowisko kulturowe jak na naturalne mogąc generować konflikty przestrzenne oraz społeczne. Takich interakcji w przypadku działań infrastrukturalnych nie da się całkowicie uniknąć, ważne jest zatem by w maksymalnym stopniu je minimalizować. Pozytywne oddziaływania będą miały natomiast znacznie szerszy charakter, przejawiający się zmniejszaniem lub przeniesieniem generowanych obecnie przez transport obciążeń dla środowiska (*w szczególności odnośnie jakości powietrza atmosferycznego, klimatu akustycznego i gospodarowania przestrzenią w strefach miejskich*).

Cel operacyjny **3.2** dotyczy ważnego zagadnienia, które wpływa zarówno na bezpieczeństwo energetyczne i gospodarkę regionu jak i na warunki życia mieszkańców województwa. Można przypuszczać, że w perspektywie obowiązywania strategii energetyka oparta na węglu będzie nadal wiodącym źródłem zaopatrzenia w ciepło i energię. Dlatego wprowadzanie w życie określonych w celu kierunków działań, takich jak modernizacja sektora energetycznego, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, rozwój systemów zaopatrzenia w ciepło oraz zmiana lokalnych źródeł energii wpłynie pozytywnie na środowisko, w szczególności w rejonach silnie zurbanizowanych. W celu założono wsparcie działań w zakresie efektywności energetycznej oraz potrzebę rozwoju systemów zaopatrzenia w ciepło w tym kogeneracji. Nacisk na rozwój energetyki alternatywnej z

jednej strony pozwoli na dostosowanie poziomów emisyjności do poziomów unijnych, a z drugiej na zmniejszenie presji środowiskowych, jakie powoduje sektor węglowy. Dla działania dotyczącego zmiany indywidualnych źródeł energii zidentyfikowano niepotrzebne zawężenie do obszarów miast. Wydaje się, że nie jest to zasadne i docelowo może osłabić oczekiwany efekt jakim jest poprawa jakości powietrza. Ważnymi elementami, których autorzy Strategii nie biorą pod uwagę są możliwa budowa elektrowni jądrowej oraz prace poszukiwawcze gazu z łupków w na terenie województwa, które w sposób bardzo istotny i w niedalekiej perspektywie mogą wpłynąć na sektor energetyczny i komponenty środowiska z nim związane.

Konstrukcja celu **3.3 Czyste środowisko i bioróżnorodność** powinna być odpowiedzią na wszystkie problemy środowiska naturalnego. Konstrukcja celu jednak to uniemożliwia, ponieważ zagadnienie potraktowano selektywnie i na wysokim stopniu ogólności. Proponowane w celu kierunki działań realizowane poprzez rozbudowę infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych, rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych oraz poprawę spójności przestrzeni przyrodniczej będą pozytywnie wpływać na środowisko oraz zachowanie walorów przyrodniczych województwa. Zaproponowane kierunki działań nie są jednak kompleksową odpowiedzią na wszystkie zidentyfikowane w Strategii (w *analizie SWOT*) zagrożenia. W związku z tym, nie można oczekiwać w wyniku ich realizacji rozwiązania wszystkich problemów środowiskowych województwa. W celu wyrażnie również brakuje wskazania działań mających na celu wzrost świadomości ekologicznej.

Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa, będąca przedmiotem celu **3.4**, choć jest podstawą funkcjonowania człowieka na terenach zagrożonych, nie jest wbrew treści Strategii jedynym problemem dotyczącym gospodarowania wodą na terenie województwa pomorskiego. Cel, choć może obejmuje najważniejsze wyzwania regionu odnośnie polityki wodnej, nie wskazuje na potrzebę traktowania zagadnień wodnych jako całości. Jedynie polityka zapewniająca ochronę wszystkich części wód podziemnych i powierzchniowych oraz dbałość o zarówno społeczne, jak i przyrodnicze aspekty gospodarowania wodą może przynieść poprawę stanu tego komponentu środowiska. Jakkolwiek większość z proponowanych kierunków działań i oczekiwanych efektów będą miały raczej pozytywny skutek dla środowiska życia człowieka, pod dyskusję należy poddać, na ile zapewnienie skutecznej ochrony przeciwpowodziowej jest w perspektywie roku 2020 możliwe i na ile powinno się przełożyć na podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej, o czym mowa w Strategii. Większe zainwestowanie na obszarach, gdzie zagrożenie potencjalnie maleje, powoduje jednocześnie wzrost podatności na straty. Zatem wskutek działań tego typu **ryzyko powodziowe nie zmniejsza się**.

REKOMENDACJE

W wyniku przeprowadzonych analiz zaproponowano katalog rekomendacji uznanych przez autorów Prognozy jako możliwych do wprowadzenia na obecnym etapie wdrażania aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego. Rekomendacji nie należy czytać w oderwaniu od przeprowadzonych w rozdziale 5 Prognozy analiz, gdyż są ich integralną częścią. Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono wybrane na potrzeby streszczenia rekomendacje. Powinny one być wstępem do dalszych dyskusji której efektem będzie minimalizacja negatywnych i spotęgowanie pozytywnych oddziaływań Strategii SRWP na środowisko. Na potrzeby streszczenia wybrano tylko te rekomendacje, które zostały uznane za istotne i warte rozważenia. Pozostałe rekomendacje czytelnik odnajdzie w pełnym tekście Prognozy.

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
Rozdz. II B	21	Zmiana zapisu wizji rozwoju; „Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego i zrównoważonego wzrostu kreowanego przez społeczeństwo obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.”	
Rozdz. IV/D	49	Jednoznaczne określenie statusu Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz uzupełnienie jego zadań o monitorowanie oddziaływania na środowisko. Obecne zapisy nie dają pewności, że środowisko będzie elementem monitoringu społeczno-gospodarczo-przestrzennego.	
1.	24	Pomimo, iż zrównoważony rozwój jest nadrzędną zasadą SRWP to sugeruje się dodanie słowa zrównoważony w przesłankach dotyczących Otwartej Gospodarki – zgodnie z cytatem poniżej: „W strategicznym interesie województwa leży wzmocnienie jego pozycji w skali krajowej, bałtyckiej i europejskiej. Zwiększona otwartość gospodarki warunkuje poprawę konkurencyjności regionu, umożliwiając przyciąganie zasobów ludzkich i kapitałowych oraz ich kształtowanie w taki sposób, aby działały na rzecz jego trwałego i zrównoważonego rozwoju.” Rekomendacja jest o tyle zasadna, że w ramach tego celu strategicznego będzie realizowany budzący największe wątpliwości cel 1.4.	
1.1	25	Sugeruje się dodanie następującego efektu: Zmiana postaw i świadomości społecznej oraz władz, przedsiębiorców i naukowców, wobec postrzegania ekoinnowacyjności.	
1.3	27	Dodanie zapisów ukierunkowujących także na tworzenie „zielonych miejsc pracy”, np. poprzez dodanie następującego efektu lub kluczowego warunku sukcesu: Rosnące zainteresowanie tworzeniem zielonych miejsc pracy.	
1.4	29	Zmiana opisu celu, tak aby jednoznacznie było wiadomo, że nie będzie on realizowany ze szkodą dla środowiska przyrodniczego, np. poprzez dodanie nowego kierunku działań: Rozwój ekoturystyki na obszarach cennych przyrodniczo/Rozwój ekologicznych form turystyki. W odniesieniu do tego kierunku działań należy wprowadzić obszar strategicznej interwencji jako: Obszary cenne przyrodniczo, w szczególności objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary korytarzy ekologicznych.	
1.4	29	Rozważyć wprowadzenie dodatkowego oczekiwanego efektu: Minimalizacja presji turystyki na środowisko i wzrost ilości produktów turystycznych przyjaznych środowisku , co będzie odpowiedzią na zidentyfikowane w Analizie SWOT słabe strony i zagrożenia.	
2.1	33	Rozpatrzyć, czy nie należy oczekiwać od Rządu stworzenia systemu zachęt dla przedsiębiorstw charakteryzujących się prośrodowiskowym systemem zarządzania, wdrażających ekoinnowacyjne rozwiązania w produkcji oraz tworzących zielone miejsca pracy.	
2.2	33	Rozszerzyć zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych także w obszarze szeroko rozumianej ochrony środowiska. Sugeruje się uzupełnienie efektu o to sformułowanie: Wzmocnienie pozycji organizacji pozarządowych, jako efektywnego realizatora zadań publicznych i atrakcyjnego pracodawcy, przede wszystkim w obszarach ochrony środowiska , integracji społecznej, kultury, edukacji i sportu;	
2.3	34	Rozważyć dodanie informacji, jak w Strategii SRWP definiowane są choroby cywilizacyjne. Ewentualnie rozpatrzyć wykreślenie sformułowań w obszarze chorób cywilizacyjnych.	
3.1	39	Rozważyć dodanie kluczowego warunku sukcesu: Minimalizacja presji na środowisko przyrodnicze wynikającej z realizacji inwestycji transportowych.	
3.2	40	Należy dodać oczekiwania wobec Rządu i inwestora takiego planowania prac projektowych w zakresie potencjalnej budowy obiektu energetyki jądrowej, aby ciepło powstające w przyszłej EJ nie trafiało do morza wpływając na podniesienie jego temperatury i eutrofizację, ale do trójmiejskiej sieci ciepłej.	
3.2	40	Zmiana zawężenia w obszarach strategicznej interwencji dla działania 4 – proponuje się wpisać całe województwo lub wykreślić słowo miasta. Problem niskiej emisji nie występuje, bowiem tylko w miastach. Ponadto obszary wiejskie w odróżnieniu od obszarów miejskich nie mogą liczyć na realizację systemów zaopatrzenia w ciepło w rozumieniu celu 3.2. Kwestie te wyjaśniono w rozdziale 5.3.2.	
3.3	41	Sugeruje się dodanie nowego kierunku działania: Podnoszenie społecznej świadomości ekologicznej oraz dodanie efektu: Wzrost świadomości społecznej w zakresie potrzeb ochrony środowiska. Zmiana ta będzie podstawą do oczekiwania kluczowych warunków sukcesu wyrażonych w celach 3.2 i 3.3.	
3.3	41	Rozważyć uwzględnienie większej ilości działań będących odpowiedzią na problemy województwa pomorskiego dotyczące środowiska i jego ochrony. W szczególności można przenieść w to miejsce działanie dotyczące poprawy jakości powietrza (zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń) oraz działania dotyczące poprawy jakości wód (w tym kwestie oczyszczania wód opadowych i roztopowych z celu 3.4). W przypadku pozytywnego rozpatrzenia rekomendacji w efektach należałoby uwzględnić poprawę jakości powietrza i	

CEL	STR.	REKOMENDACJE	IST.
		poprawę jakości wód powierzchniowych, wód Bałtyku i ochronę wód podziemnych , natomiast w obszarach strategicznej interwencji uwzględnić obszary cenne przyrodniczo, tereny rekreacyjne i wody Bałtyku .	
3.4	43	W oczekiwanych efektach usunąć lub przeformułować zapis o podniesieniu atrakcyjności osiedleńczej na obszarach zagrożonych powodziami .	
3.4	43	Dopisać do kluczowych warunków sukcesu: Wspieranie lokalnych działań dotyczących małej retencji .	
3.4	43	Rozpatrzyć uwzględnienie w ochronie przeciwpowodziowej kwestii związanych z ochroną środowiska przyrodniczego, np. poprzez dodanie kluczowego warunku sukcesu: Minimalizacja presji na środowisko przyrodniczego wynikającej z zastosowania technicznych metod ograniczania skutków powodzi .	
3.4	43	Należy przemyśleć zaproponowane wskaźniki. Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa może być mierzona według Strategii dwoma wskaźnikami. Zakłada się, że do roku 2020 będzie rósł odsetek mieszkańców zabezpieczonych przed powodzią na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Ocena tego wskaźnika nie jest jednoznaczna. Na plus zalicza się względną wartość, odnoszącą się do całej społeczności. Wskaźnik może być więc odporny na błędy wynikające choćby z migracji ludności. Jak pokazuje praktyka źle skonstruowane wskaźniki wykazywały błąd w wyniku wyjazdów Polaków za granicę czy migracji ludności z obszarów wiejskich do miast (<i>głównie osób młodych</i>). Brakuje jednak metodycznych podstaw do pracy z wyznaczonym wskaźnikiem. Czy po wybudowaniu „skutecznego” systemu przeciwpowodziowego ludność jest dalej narażona na powódź, czy nie jest na nią narażona? Czy narażony jest ten, który mieszka w obszarze zalewowym, czy też np. tam pracuje? Czy osoby niezagrożone bezpośrednio podtopieniem, ale odczuwające skutki powodzi poprzez odcięcie „kontaktu ze światem” są mieszkańcami obszaru narażonego na powódź? W jaki sposób agregować dane, skoro zebranie ich na poziomie sołectw jest już dużym wyzwaniem? Kto dostarczy danych do obliczenia wskaźnika? Jak określić zagrożenie przeciwpowodziowe przy ciągłym braku szczegółowych opracowań kartograficznych? Wskaźnik <i>powierzchnia terenów, na których występują lokalne podtopienia</i> wydaje się dobry, jednak tylko pod warunkiem istnienia odpowiednich źródeł wiedzy. Można założyć, że w niedługim czasie zarząd województwa będzie dysponował wystarczającymi informacjami / danymi do jego obliczenia. Krytyczna uwaga tyczy się jednak nazewnictwa. Zgodnie ze Słownikiem hydrogeologicznym podtopieniem nazywa się <i>wzrost poziomu wód gruntowych</i> – tak więc nie odnosi się wprost do zalewu powodziowego, choć zjawiska te często ze sobą współwystępują. Ponadto w przedstawionym do oceny projekcie SRWP omyłkowo została zaznaczona tendencja rosnąca dla tego wskaźnika.	

8 SPIS RYCIN I TABEL

SPIS RYCIN

Ryc. 1 Struktura SRWP.....	9
Ryc. 2 Prawne formy ochrony przyrody i krajobrazu na terenie województwa pomorskiego (opracowanie własne na podst. danych UMWP)	41
Ryc. 3 Istniejące obszary europejskiej sieci Natura 2000 (opracowanie własne na podst. danych UMWP oraz GDOŚ)	42
Ryc. 4 Gęstość zaludnienia wg powiatów w województwie pomorskim w 2010 r.....	45
Ryc. 5 Zgony z powodu chorób układu oddechowego w powiatach województwa pomorskiego w 2010 r. na tle emisji zanieczyszczeń do powietrza (opracowanie własne na podst. GUS)	46
Ryc. 6 Lokalizacja zakładów szczególnie uciążliwych w odniesieniu do notowanych z nich w roku 2010 emisji gazowych i pyłowych (opracowanie własne na podst. danych GUS i UMWP).....	51
Ryc. 7 Rozmieszczenie parków krajobrazowych oraz zasięg regionu Kaszub (opracowanie własne na podst. UMWP).....	54
Ryc. 8 Powierzchnia gmin w powiatach objęta sporządzanymi i obowiązującymi MPZP w 2008 r. (opracowanie własne na podst. GUS)	55
Ryc. 9 Zasoby kopalin w województwie pomorskim (źródło: www.urzad.pomorskie.eu)	61
Ryc. 10 Rozkład przestrzenny procesów gospodarczych w województwie źródło: opracowanie własne na podstawie www.urzad.pomorskie.eu).....	66
Ryc. 11 Stan krajowych inwestycji drogowych na tle obszarów Natura 2000 oraz korytarzy ekologicznych (opracowanie własne na podst. danych UMWP, GDOŚ, GDDKiA).....	85
Ryc. 12 Strefy energetyczne wiatru na tle obszarów Natura 2000 oraz korytarzy ekologicznych (opracowanie własne na podst. danych UMWP, GDOŚ, IMGW)	88
Ryc. 13 Bilans oddziaływań Strategii (opracowanie własne)	101

SPIS TABEL

Tabela 1 Opis spełnienia wymogów ustawowych w Prognozie	7
Tabela 2 Kryteria badawcze służące do ogólnej oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji zamierzeń -SRWP.	10
Tabela 3 Kryteria badawcze służące do szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji zamierzeń -SRWP.	11
Tabela 4 Kryteria badawcze służące do szczegółowej oceny potencjalnych źródeł presji środowiskowych wynikających z realizacji zamierzeń SRWP.....	12

9 ZAŁĄCZNIKI

9.1 SYNTETYCZNA ANALIZA ODDZIAŁYWAŃ CELÓW WG WYBRANYCH KRYTERIÓW BADAWCZYCH

W niniejszym załączniku przedstawiono syntezę dotyczącą oddziaływania SRWP na środowisko w ramach wybranych kryteriów badawczych. Identyfikowane oddziaływania są wynikiem prac zespołu autorskiego. Wiele z nich było przedmiotem burzliwych dyskusji. Zespół przygotowujący Prognozę dla aktualizacji *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* charakteryzował się bowiem dużą interdyscyplinarnością zarówno pod względem wykształcenia kierunkowego jak i prowadzonych badań naukowych i opracowań wykonywanych dla administracji. Praca nad Prognozą przebiegała na dwóch płaszczyznach: samodzielnej pracy ekspertów, którzy wypracowywali wstępne wyniki, które następnie były poddawane wewnętrznej dyskusji i konsultacjom. Biorąc pod uwagę powyższe należy pamiętać, że twierdzenia zawarte w tabelach w niniejszym załączniku są zebraniem wspomnianych samodzielnych uwag wyrażających wszystkie obawy i spostrzeżenia dotyczące zapisów SRWP. Nie starano się przy tym szacować prawdopodobieństwa ich wystąpienia. Z tego względu, załącznika tego nie należy czytać w oderwaniu od analiz prowadzonych w dokumencie Prognozy. Ostateczny kształt Prognozy i oddziaływania jakie zidentyfikowano były wynikiem kompromisu i tak zwanej zasady złotego środka. Dla wszystkich zidentyfikowanych oddziaływań starano się ocenić ich charakter oraz czas trwania (określając je w tabeli zgodnie z podaną poniżej legendą).

Zidentyfikowane oddziaływania mogą różnić się ze względu na ich źródło i sposób powstawania (*pośrednie i bezpośrednie, wtórne, skumulowane*), czas trwania (*krótko, średnio i długoterminowe*) oraz częstotliwość oddziaływania (*stałe i chwilowe*), jak również prawdopodobieństwo ich zachodzenia.

Charakter oddziaływań pod względem źródła i sposobu działania zdefiniowano, jako:

- **Bezpośrednie (B)** – oddziaływania wynikające z bezpośredniej interakcji między planowanym działaniem w ramach Strategii, a środowiskiem realizacji projektu;
- **Pośrednie (P)** - oddziaływania wynikające z innych działań mających miejsce w związku z realizacją danego kierunku działań lub wpływ na jeden z elementów środowiska poprzez oddziaływanie na drugi;
- **Wtórne (W)** — oddziaływania wynikające z oddziaływań bezpośrednich lub pośrednich, będące skutkiem późniejszych interakcji ze środowiskiem (np. oddziaływanie na zasoby gatunkowe ptaków polegające na utracie siedlisk w wyniku przecinania korytarzy ekologicznych);
- **Skumulowane (Sk)** - oddziaływania wynikające z nałożenia się na siebie oddziaływań w ramach tej samej Strategii lub w wyniku kumulacji oddziaływań SRWP z oddziaływaniami innych strategii.

Czas trwania oddziaływania przedstawiono w następujący sposób:

- **Krótkoterminowe (K)** - oddziaływania krótkoterminowe - tylko na etapie wdrażania działań danego kierunku;
- **Średnioterminowe (Ś)** - oddziaływania średnioterminowe - na etapie trwania działań w ramach danego kierunku;
- **Długoterminowe (D)** - oddziaływania długoterminowe – występujące także po zakończeniu trwania działań w ramach danego kierunku.

Istotność oddziaływań, czyli wrażliwość elementów środowiskowych na ich wystąpienie lub siłę oddziaływań danego kierunku działań można określić, jako:

- oddziaływanie mało istotne, którym przypisano wartość (1),
- oddziaływanie bardzo istotne, którym przypisano wartość (2).

9.1.1 I CEL STRATEGICZNY – OTWARTA GOSPODARKA

EFEKTYWNE SIECI WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ (1.1.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenia wpływu sektora energetycznego na środowisko – zarówno w zakresie oddziaływań energetyki konwencjonalnej jak i energetyki odnawialnej.	Oddziaływania pozytywne: System klastrowy, w przypadku gdy dodatkowo obejmuje te same lokalizacje przedsiębiorstw wpływa na lepsze wykorzystanie przestrzeni i energii oraz mniejsze sumaryczne presje na środowisko. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Nie istnieje prośrodowiskowy model gospodarki, który nie byłby oparty na wiedzy i innowacjach. Rozwój sektora w tym kierunku pozwoli zmniejszyć zagrożenia i obciążenia środowiska powodowane w stanie obecnym. (W, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	Oddziaływania pozytywne: Zakładane zacieśnienie więzów między sektorem B+R a przedsiębiorcami może doprowadzić do wzrostu znaczenia i popularyzacji ekoinnowacji. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i szerzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wpływających na redukcję emisji.	Oddziaływania pozytywne: Koncentracja działalności gospodarczej w klastrach wspomaga efektywne wykorzystanie źródeł energii (kogeneracja, rekuperacja itp.), a co za tym idzie ograniczanie emisji zanieczyszczeń do atmosfery. <i>(nie uwzględnione wprost w SRWP)</i> (P, D, S, 1) Oddziaływania hamujące: Zbyt duża koncentracja uciążliwych w zakresie emisji do powietrza przedsiębiorstw może doprowadzić do lokalnego przekraczania standardów jakości powietrza. (P, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym <i>(w tym m.in.: inicjatywy na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i wzrost udziału tzw. czystej energii w bilansie zasobów energetycznych kraju)</i> .	Oddziaływania pozytywne: Transfer nowoczesnych, innowacyjnych technologii i wiedzy może prowadzić do zmniejszenia energochłonności produkcji i pośrednio ograniczenia emisji CO ₂ do atmosfery. (P, D, S, 1) Oddziaływania hamujące: Zakładana aktywizacja gospodarcza pomimo wdrażania nowych technologii doprowadzi do zwiększenia emisji CO ₂ w sektorze energetycznym i transportowym, przyczyniając się do tzw. zmian klimatycznych. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na powierzchnię ziemi <i>(np. gleby)</i> i utrzymanie jej jakości na odpowiednim poziomie.	Oddziaływania pozytywne: Koncentracja działalności gospodarczej w klastrach wspomaga minimalizację produkcji odpadów <i>(nie uwzględnione wprost w SRWP)</i> . (P, D, S, 1)
Wpływ ustaleń SRWP na racjonalne i efektywne gospodarowanie złożami naturalnymi i zasobami morza bałtyckiego a także ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych i eksploatacji.	Oddziaływania pozytywne: Wzmacnianie transferu wiedzy i technologii oraz upowszechnianie innowacyjnych i ekoinnowacyjnych rozwiązań może potencjalnie pozwolić na optymalizację wykorzystania zasobów środowiska. (P, D, S, 1)
KONKURENCYJNE SZKOLNICTWO WYŻSZE (1.2.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Rozwój oferty edukacyjnej oraz dopasowanie jej względem potrzeb rynkowych przyczyni się do rozwoju potencjału B+R, a co za tym idzie podniesienia innowacyjności gospodarki, co potencjalnie pozytywnie wpłynie na popularyzację prośrodowiskowych działań rozwojowych. (P, D, S, 1) Oddziaływanie hamujące: Brak bezpośredniego odniesienia do potrzeb rozwoju kierunków związanych z szeroko pojmowaną ochroną środowiska, co potencjalnie może obniżyć skuteczność wspierania działań prośrodowiskowych w województwie. (W, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i	Oddziaływania pozytywne: Powiązanie nowoczesnego szkolnictwa wyższego z działalnością gospodarczą może przyczynić się do innowacyjnego podejścia do zagadnień prośrodowiskowych czego wynikiem może być obniżenie negatywnych dla środowiska skutków działalności gospodarczej, co z kolei pozytywnie wpłynie na zdrowie i jakość życia lokalnej ludności, (W, D, S, 1)

badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	
SKUTECZNY SYSTEM OBSŁUGI INWESTORÓW (1.3.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenia wpływu sektora energetycznego na środowisko – zarówno w zakresie oddziaływań energetyki konwencjonalnej jak i energetyki odnawialnej.	Oddziaływania pozytywne: Powstawanie stref przemysłowych przyczyni się do efektywniejszego wykorzystywania źródeł energii minimalizując tym samym presję na środowisko. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Jednoczesna lokalizacja kilku przedsiębiorstw na przeznaczonym pod ten cel terenie pozwoli na wspólne korzystanie z jednej wydajnej infrastruktury technicznej, co z kolei umożliwi minimalizację presji na środowisko. (W, D, S, 1) Oddziaływania hamujące: Brak bezpośredniego wsparcia ekologicznych rozwiązań dla stref przemysłowych, a także brak odniesienia do możliwości priorytetowego wsparcia zielonych miejsc pracy. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte szczególnymi formami ochrony przyrody.	Oddziaływania pozytywne: Tworzenie stref przemysłowych przyczyni się do obniżenia ogólnej powierzchni terenów zmienionych antropogenicznie. Ponadto zmniejszy ryzyko niewłaściwej lokalizacji, co może mieć pozytywny wpływ na szeroko rozumiane środowisko przyrodnicze. (P, D, S, 1) Oddziaływania hamujące: Cel w obecnym zapisie umożliwia tworzenie zachęt dla szeroko rozumianego inwestowania w regionie. Lepsze warunki inwestycyjne bez racjonalnej polityki lokalizacyjnej (<i>racjonalnej tj. tworzonej w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju</i>) nowych przedsiębiorstw mogą doprowadzić do znacznych konfliktów na linii oczekiwanego zysku i interesu środowiska. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i szerzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wpływających na redukcję emisji.	Oddziaływania zarówno pozytywne jak i negatywne: Strefy przemysłowe mogą lokalnie pogarszać stan powietrza atmosferycznego. Wydaje się jednak, że w globalnym ujęciu takie rozwiązania ograniczają presję na powietrze atmosferyczne. (Sk, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na prowadzenie racjonalnej i zrównoważonej gospodarki przestrzeni.	Oddziaływania pozytywne: Tworzenie stref przemysłowych jest elementem racjonalnej i zrównoważonej gospodarki przestrzeni. (B, D, S, 2) Oddziaływania hamujące: Napływ nowych inwestorów w regionie oraz zamiana gruntów pod działalność przemysłową może wpłynąć na pogorszenie powierzchni terenu poprzez zajęcie lub zmianę statutu gruntów na przemysłowe. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na powierzchnię ziemi (<i>np. gleby</i>) i utrzymanie jej jakości na odpowiednim poziomie.	Oddziaływania pozytywne: Propagowanie powstawania stref przemysłowych przyczyni się do efektywniejszej gospodarki ściekami, odpadami itp. w zakładach przyczyniając się do minimalizowania negatywnej presji przemysłu na powierzchnię ziemi. (W, D, S, 1)
UNIKATOWA OFERTA TURYSTYCZNA I KULTURALNA (1.4.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na rozwój sieci transportowej (<i>w tym transportu morskiego</i>) uwzględniający wymagania ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. (<i>np.: uwzględnianie wymagań środowiskowych i ochrony różnorodności biologicznej w ramach rozwoju i realizacji sieci transportowych oraz wspieranie, ekologicznych pojazdów i transportu publicznego</i>).	Oddziaływania pozytywne: Możliwe zwiększenie znaczenia transportu zbiorowego (<i>komunikacja miejska i podmiejska, promy morskie, kolej</i>), co przyczyniłoby się do zmniejszenia presji na środowisko. (W, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Rozwój ruchu turystycznego może spowodować wzrost intensywności transportu indywidualnego, co negatywnie wpłynie na środowisko, ponieważ wraz ze wzrostem intensywności ruchu wzrośnie również emisja substancji szkodliwych do powietrza. (W, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte	Oddziaływania pozytywne: Promocja walorów przyrodniczych i krajobrazowych może przyczynić się do poszerzenia wiedzy dotyczącej środowiska przyrodniczego i kulturowego, co pośrednio przyczynić się może do zrównoważonego gospodarowania jego zasobami przyrodniczymi. (W, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Niekontrolowana, intensywna eksploatacja turystyczna negatywnie wpłynie na stan zachowania i spójność obszarów o cennej różnorodności biologicznej. (B, D, S, 2)

szczególnymi formami ochrony przyrody.	
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.	Oddziaływania negatywne: Wzmożona eksploatacja turystyczna może przyczynić się do fragmentacji i degradacji obszarów chronionych. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	Oddziaływania negatywne: Cel propaguje intensywny rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych z pominięciem kosztów środowiskowych. W obecnym kształcie nie jest zgodny z proekologicznym modelem konsumpcji. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.	Oddziaływania pozytywne: Potencjalnie chęć utrzymania wysokiego potencjału turystyczno-rekreacyjnego powinna powodować wtórnie konieczność minimalizacji negatywnych oddziaływań na wody. (W, D, 1) Oddziaływania negatywne: Wzrost ruchu turystycznego potencjalnie przyczyni się do większego niż dotychczas poboru wody oraz koncentracji zanieczyszczeń bytowych w wodach powierzchniowych i podziemnych. (P, D, S, 1) Sezonowa turystyka wypoczynkowa przejawiająca się intensywną eksploatacją turystyczną głównie pasa przybrzeżnego spowoduje wzrost zanieczyszczeń wód Morza Bałtyckiego. (B, D, S, 2) Dążenie do stworzenia całorocznej oferty turystycznej grozi obniżeniem możliwości samoregulacji przyrodniczej w okresie dotychczasowej zmniejszonej antropopresji także w przypadku odprowadzania stałej ilości zanieczyszczeń do wód. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na prowadzenie racjonalnej i zrównoważonej gospodarki przestrzenią.	Oddziaływania negatywne: Intensywna eksploatacja turystyczna może przyczynić się do powstawania konfliktów o przestrzeń z obszarami cennymi przyrodniczo i tym samym do zachwiania zrównoważonej gospodarki przestrzenią szczególnie w strefie przybrzeżnej Bałtyku oraz na obszarach cennych przyrodniczo. (W, D, S, 2) Gwałtowny wzrost ruchu turystycznego może spowodować niekontrolowany proces zagospodarowywania przestrzeni obiektami infrastruktury turystycznej i usługowej, co docelowo może obniżyć walory krajobrazowe. (W, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania pozytywne: Większa liczba turystów odwiedzających obszary cenne przyrodniczo i kulturowo może przyczynić się do podniesienia świadomości o walorach przyrodniczych i kulturowych regionu wśród lokalnej ludności, co potencjalnie przełoży się na zwiększoną dbałość o środowisko i pielęgnowanie tradycji kulturowych. (W, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Wzmożony ruch turystyczny może wyraźnie wpłynąć na krajobraz, który w wyniku procesu dostosowywania go do rozwoju infrastruktury turystycznej ulegnie znacznym zmianom antropogenicznym. (W, D, S, 2) Oddziaływania hamujące: Brak odniesienia do konieczności ochrony różnorodności krajobrazów naturalnych i kulturowych ze względu na zagrożenia jakie niesie ze sobą wzmożony ruch turystyczny. (B, D, S, 2)

9.1.2 II CEL STRATEGICZNY – AKTYWNI MIESZKAŃCY

WYSOKA AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA (2.1.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania hamujące: Brak bezpośredniego wsparcia dla przedsiębiorstw wdrażających i stosujących prośrodowiskowe rozwiązania (tworzących zielone miejsca pracy) może wpłynąć hamująco na prośrodowiskowe zmiany w strukturze gospodarki. (W, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań	Oddziaływania hamujące: Brak uwzględnienia proekologicznych kierunków wsparcia przedsiębiorczości oraz aktywizacji zawodowej. (B, D, S, 2)

naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	
WYSOKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA (2.2.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Podniesienie świadomości obywatelskiej przyczynić się może do chęci partycypacji społeczeństwa w podejmowaniu strategicznych decyzji dotyczących rozwoju regionu. Współudział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących kierunków rozwoju przyczyni się do ograniczenia presji inwestycji na środowisko. (W, D, S, 2) Rewitalizacja przestrzeni prowadzona równolegle z rewitalizacją społeczną może przyczynić się do neutralizacji negatywnych zachowań społecznych: patologii społecznej, przestępczości, wandalizmu itp. (Sk, D, S, , 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	Oddziaływania pozytywne: Kierunek działań <i>Podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej</i> przyczyni się wprost do wzmocnienia postawy lokalnego patriotyzmu oraz do wzrostu partycypacji społecznej w życiu kulturalnym regionu, co może wpłynąć na poprawę jakości systemów OOS i zmianę stylu życia ludzi w kierunku proekologicznym. (W, D, S, 1) Cel potencjalnie przyczyni się do wzrostu świadomości ekologicznej i wrażliwości na walory krajobrazu kulturowego i przyrodniczego ludności, zwłaszcza w obszarach problemowych. (P, D, S, 2) Powstawanie przestrzeni publicznych związanych z promocją dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego przyczyni się do krzewienia kultury i wzrostu świadomości o konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Może wpłynąć zatem na wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa. (W, D, S, 2) Przekazywanie organizacjom pozarządowym zajmującym się ochroną środowiska zadań publicznych z zakresu edukacji ekologicznej, gospodarki komunalnej i monitoringu gospodarstw domowych pod kątem środowiska może przyczynić się do wdrożenia proekologicznego modelu konsumpcji. (W, D, S, 2) <i>(ewentualne działanie wzmacniające aktualnie nie uwzględnione w Strategii)</i> Prowadzenie animacji środowiskowych opartych o tematykę środowiska przyrodniczego mogłoby przyczynić się do wzrostu świadomości ekologicznej i propagowania prośrodowiskowego modelu konsumpcji. (W, D, S, 2) <i>(ewentualne działanie wzmacniające aktualnie nie uwzględnione w Strategii)</i>
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania pozytywne: Wysoki poziom tożsamości regionalnej może pozytywnie wpłynąć na aspekt pielęgnowania przestrzeni. (W, D, S, 1) Rewitalizacja oraz odnowa przestrzeni publicznych wpłynie na poprawę estetyki i walorów krajobrazu oraz może podnieść świadomość społeczeństwa w aspekcie ochrony najbliższej im przestrzeni. (W, D, S, 2)
WYRÓWNANY DOSTĘP DO USŁUG PUBLICZNYCH (2.3.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Rozwój wyspecjalizowanych usług medycznych z zakresu chorób cywilizacyjnych połączonych ze wzrostem dostępności i kampanią działań profilaktycznych przyczyni się do poprawy zdrowia i jakości życia ludności. (B, D, S, 2) Oddziaływania hamujące: Brak skorelowania planowanej profilaktyki w zakresie chorób cywilizacyjnych z działaniami zmierzającymi do poprawy jakości środowiska. Brak zdefiniowania chorób cywilizacyjnych. (B, D, S, 2)

9.1.3 III CEL STRATEGICZNY – SPÓJNA PRZESTRZEŃ

SPRAWNY SYSTEM TRANSPORTOWY (3.1.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Czy zapisy i wytyczne SRWP mogą oddziaływać na środowisko poza granicami kraju?	Działania związane ze zwiększeniem dostępności zewnętrznej w zakresie transportu morskiego wpływające na jego intensyfikację mogą potencjalnie pośrednio wpływać na środowisko poza granicami kraju na obszarze wód międzynarodowych Bałtyku. Nie będą to jednak oddziaływania bezpośrednie ani wynikające wprost z realizacji SRWP. Nie są zatem podstawą do transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko. (P, Ś, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na rozwój sieci transportowej (w tym transportu morskiego) uwzględniający wymagania ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. (np.: uwzględnianie wymagań środowiskowych i ochrony różnorodności biologicznej w ramach rozwoju i realizacji sieci transportowych oraz wspieranie, ekologicznych pojazdów i transportu publicznego).	Oddziaływania pozytywne: Rozwój sektora w kierunku modelu z istotną rolą transportu publicznego pozwoli na stopniową zmianę niekorzystnego obecnie bilansu obciążeń środowiska powodowanego przewagą transportu indywidualnego. (B, D, S, 2) Zakładana poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej, upłynnienie ruchu oraz zwiększenie multimodalności systemu pozwolą zmniejszyć obecnie generowane przez ten sektor obciążenia środowiskowe. (B, Ś, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Rozwój systemu transportu publicznego oraz multimodalnych węzłów transportowych przyczyni się do wzrostu znaczenia prośrodowiskowego modelu transportu. (B, Ś, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte szczególnymi formami ochrony przyrody.	Oddziaływania pozytywne: Przemysłana polityka inwestycyjna w zakresie rozwoju infrastruktury transportu zbiorowego przy zastosowaniu odpowiednich technologii i rozwiązań może wpłynąć na obniżenie poziomu obciążeń generowanych przez infrastrukturę liniową (drogi, kolej), co przełoży się na lepszą jakość środowiska regionu. (W, D, S, 2) Oddziaływania negatywne: Wycinka drzew pod infrastrukturę drogową i kolejową może lokalnie negatywnie wpływać na percepcję krajobrazu oraz występującą w tych miejscach florę i faunę. (B, D, S, 1) Oddziaływania hamujące: Elementy transportowej infrastruktury liniowej w przypadku wielu organizmów stanowią istotną barierę migracyjną, przez co często przyczyniają się do fragmentacji siedlisk i zubażania różnorodności biologicznej. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.	Oddziaływania negatywne: Rozwój sieci transportowych generuje konflikty przestrzenne mogące skutkować degradacją sieci obszarów chronionych i powiązań funkcjonalno przestrzennych pomiędzy nimi. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Poprawa dostępu do wysokiej jakości zintegrowanych usług transportowych wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców. (B, D, S, 2) Rozwój infrastruktury i poprawa jej spójności wpłynie na poprawę bezpieczeństwa podróży. (B, D, S, 2) Promocja i rozwój transportu publicznego w rejonach silnie zurbanizowanych zmniejszy obciążenie akustyczne generowane indywidualnymi środkami transportu, a przez to wpłynie na poprawę klimatu akustycznego obszarów miast. (B, D, S, 2) Oddziaływania negatywne: Rozwój sieci drogowej o dużym natężeniu ruchu niesie ze sobą ryzyko lokalnego pogorszenia jakości powietrza i klimatu akustycznego, co może ujemnie wpływać na warunki życia mieszkańców w pobliżu ludzi i stan ich zdrowia. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony	Oddziaływania pozytywne: Cel przyczyni się do rozwoju transportu publicznego, skutkując zwiększeniem zainteresowania proekologicznymi modelami konsumpcji. (P, D, S, 1)

środowiska.	
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.	Oddziaływania pozytywne: Poprawa bezpieczeństwa transportu, w tym przewozu materiałów niebezpiecznych może ograniczyć ryzyko wystąpienia poważnych awarii / wypadków i punktowego zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. (B, Ś, S, 1) Oddziaływania negatywne: Rozwój sieci komunikacyjnej, a w szczególności sieci drogowych powoduje ryzyko zwiększenia powierzchni narażonych na zanieczyszczenia substancjami zmywanymi z dróg i następnie trafiającymi do wód powierzchniowych i podziemnych. (B, D, S, 1) Rozwój transportu morskiego poprzez rozbudowę multimodalnych węzłów transportowych może wpłynąć na degradację środowiska morskiego poprzez wzrost ilości zanieczyszczeń ropopochodnych, odpadów oraz zrzutu wód balastowych. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i szerzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wpływających na redukcję emisji.	Oddziaływania pozytywne: Promowanie i rozwój transportu zbiorowego oraz jego multimodalności pozwoli częściowo skompensować rosnące obciążenia środowiska w zakresie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych. (P, Ś, S, 2) Uplynnienie ruchu, rozwój transportu zbiorowego i wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miast wpłynie na lokalną poprawę jakości powietrza na terenach silnie zurbanizowanych. (B, Ś, S, 2) Oddziaływania negatywne: Rozwój sektora może spowodować lokalny wzrost obciążeń środowiska w zakresie emisji do powietrza zanieczyszczeń komunikacyjnych. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania pozytywne: Rozwój transportu zbiorowego przyczyni się do zmniejszenia negatywnego wpływu transportu indywidualnego oraz rozwoju inwestycji liniowych (drogowych i kolejowych) na krajobraz. (B, D, S, 2) Oddziaływania negatywne: Rozbudowa infrastruktury drogowej i kolejowej wiąże się z istotną ingerencją w naturalne środowisko przyrodnicze, i może lokalnie przejawiać się m. in. we fragmentacji krajobrazu. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym (w tym m.in.: inicjatywy na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i wzrost udziału tzw. czystej energii w bilansie zasobów energetycznych kraju).	Oddziaływania pozytywne: Postulowana zmiana modelu transportu pozwoli zredukować prognozowany wzrost emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych w zakresie gazów cieplarnianych. (P, Ś, S, 1)
EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ENERGIĄ (3.2.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Czy zapisy i wytyczne SRWP mogą oddziaływać na środowisko poza granicami kraju?	Oddziaływania pozytywne: Modernizacja sektora energetycznego, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz obniżenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery może wpłynąć pozytywnie na jakość powietrza w sąsiednich państwach. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenia wpływu sektora energetycznego na środowisko – zarówno w zakresie oddziaływań energetyki konwencjonalnej jak i energetyki odnawialnej.	Oddziaływania pozytywne: Wsparcie dla OZE, wzrost efektywności energetycznej oraz poprawa jakości powietrza atmosferycznego pozytywnie wpłynie na stan środowiska. (B, D, S, 2) Oddziaływania negatywne: Obiekty energetyczne w zależności od ich lokalizacji mogą negatywnie oddziaływać na wszystkie elementy środowiska. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Odciążenie konwencjonalnej energetyki opartej na węglu na korzyść alternatywnych źródeł energii, zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło w wyniku przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych oraz poprawa sprawności wytwarzania energii doprowadzą do zmniejszenia obciążenia środowiska poprzez redukcję wielkości zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery. (B, D, S, 2) Wykorzystanie biomasy jako paliwa alternatywnego będzie wiązało się z zerową emisją gazów cieplarnianych do atmosfery. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte szczególnymi formami ochrony przyrody.	Oddziaływania negatywne: OZE w zależności od ich lokalizacji mogą negatywnie oddziaływać na środowisko przyrodnicze (np. wiatraki – awifauna, energetyka wodna – ichtiofauna). (B, Ś, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i	Oddziaływania negatywne: OZE w zależności od ich lokalizacji mogą

funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.	negatywnie oddziaływać na stan i zachowanie obszarów chronionych w tym obszarów Natura 2000 (np. wiatraki – awifauna, energetyka wodna – ichtiofauna) . (B, Ś, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Poprawa jakości powietrza uzyskana w wyniku realizacji działań przyczyni się do poprawy zdrowia mieszkańców. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych, a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	Oddziaływania pozytywne: Wsparcie dla zmiany lokalnych źródeł energii powodujących emisje (przestarzałe kotły) wpłynie pozytywnie na promowanie prośrodowiskowych postaw wśród wszystkich grup społecznych. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.	Oddziaływania pozytywne: Wsparcie dla kogeneracji może zmniejszyć ilość ciepła odprowadzanego do wód. (P, Ś, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i szerzenie innowacyjnych rozwiązań technologicznych wpływających na redukcję emisji.	Oddziaływania pozytywne: Wszystkie działania w ramach celu wpłyną na poprawę stanu powietrza . (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania negatywne: Energetyka wiatrowa jest odbierana przez niektóre grupy społeczne, jako istotne negatywne oddziaływanie na krajobraz. (B, Ś, C, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym (w tym m.in.: inicjatywy na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i wzrost udziału tzw. czystej energii w bilansie zasobów energetycznych kraju).	Oddziaływania pozytywne: Zmniejszenie ilości gazów cieplarnianych kierowanych do atmosfery, mniejszy udział konwencjonalnych elektrowni węglowych na korzyść innych technologii alternatywnych oraz zastosowanie innowacyjnych technologii przyczyni się do przeciwdziałania zmianom klimatycznym. (P, D, S, 1)
Wpływ ustaleń SRWP na racjonalne i efektywne gospodarowania złożami naturalnymi i zasobami Morza Bałtyckiego, a także ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych i eksploatacji.	Oddziaływania pozytywne: Wprowadzenie alternatywnych źródeł energii, zwiększenie efektywności energetycznej m.in. poprzez kogenerację przyczyni się do znacznego obniżenia wykorzystania nieodnawialnych surowców mineralnych. (B, D, S, 2)
CZYTE ŚRODOWISKO I BIORÓŻNORODNOŚĆ (3.3.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Czy zapisy i wytyczne SRWP mogą oddziaływać na środowisko poza granicami kraju?	Oddziaływania pozytywne: Rozwój infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych przyczyni się do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń biogenicznych oraz mikrobiologicznych w Morzu Bałtyckim, których źródłem są ścieki komunalne. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenia wpływu sektora energetycznego na środowisko – zarówno w zakresie oddziaływań energetyki konwencjonalnej jak i energetyki odnawialnej.	Oddziaływania hamujące: Ochrona różnorodności biologicznej często stoi w sprzeczności z możliwością rozwijania energetyki odnawialnej. SRWP nie zakłada działań mających na celu rozwiązanie tych konfliktów. (P, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na rozwój sieci transportowej (w tym transportu morskiego) uwzględniający wymagania ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. (np.: uwzględnianie wymagań środowiskowych i ochrony różnorodności	Oddziaływania hamujące: Ochrona różnorodności biologicznej często stoi w sprzeczności z możliwością rozwijania sieci transportowej. SRWP nie zakłada działań mających na celu rozwiązanie tych konfliktów. (P, D, S, 2)

biologicznej w ramach rozwoju i realizacji sieci transportowych oraz wspieranie, ekologicznych pojazdów i transportu publicznego).	
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wspieranie prośrodowiskowych działań rozwojowych w województwie oraz w strukturze gospodarki w tym w gospodarce morskiej.	Oddziaływania pozytywne: Rozwój infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych, podobnie jak rozwój kompleksowych systemów zagospodarowywania odpadów jest warunkiem koniecznym do prośrodowiskowego rozwoju gospodarczego. (B, D, S, 2) <u>Uwaga! Należy zauważyć, że SRWP mówi tylko o ściekach komunalnych wyłączając wsparcie dla ścieków przemysłowych. Przy takiej interpretacji byłoby to działanie hamujące.</u>
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte szczególnie formami ochrony przyrody.	Oddziaływania pozytywne: Poprawa warunków siedliskowych poprzez poprawę jakości wód płynących oraz docelowo wód Bałtyku. (B, D, S, 2) Poprawa stanu ekosystemów poprzez ustanowienie planów ochrony parków krajobrazowych oraz ochronę korytarzy ekologicznych. (P, D, S, 2) Oddziaływania hamujące: Pominiecie w Strategii kwestii ochrony różnorodności biologicznej na terenach przybrzeżnych oraz morskich istotnych ze względu na ich unikatowy charakter w skali kraju i Europy. (B, D, S, 2) Skupienie się w SRWP tylko na prawnych formach ochrony przyrody oraz na korytarzach ekologicznych może negatywnie wpłynąć na stan obszarów o cennej różnorodności biologicznej nie objętych formami ochrony.
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.	Oddziaływania pozytywne: Poprawa stanu ekosystemów poprzez ustanowienie planów ochrony parków krajobrazowych i korytarzy ekologicznych. (B, D, S, 2) Renaturyzacja siedlisk wpłynie pozytywnie na populację gatunków priorytetowych. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Polepszenie, jakości wód powierzchniowych i podziemnych, minimalizacja odpadów i wspieranie zachowania różnorodności biologicznej pozytywnie wpłynie na warunki i jakość życia ludzi. (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na propagowanie proekologicznego modelu konsumpcji i postaw prośrodowiskowych wśród różnych grup społecznych a także na stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska.	Oddziaływania pozytywne: Wdrożenie kompleksowych systemów wykorzystania odpadów stworzy możliwości aktywnego uczestnictwa społeczności Pomorza w programach selektywnej zbiórki odpadów. (B, D, S, 2) Ustanowienie planów ochrony obszarów cennych przyrodniczo przyczyni się do wzrostu świadomości oraz budowania proekologicznego modelu życia. (P, D, S, 2) Oddziaływania hamujące: Efektem podjętych działań ma być efektywne funkcjonowanie kompleksowych systemów gospodarki odpadami, jednakże nie będzie ono możliwe bez wzrostu świadomości społecznej oraz odpowiedniej edukacji. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.	Oddziaływania pozytywne: Rozwój infrastruktury odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych przyczyni się do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń biogenicznych oraz mikrobiologicznych w wodach powierzchniowych, których źródłem są ścieki komunalne. Podobne oddziaływania pozytywne, choć na mniejszą skalę będą związane z rozwojem systemów gospodarki odpadami (B, D, S, 2).
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na powierzchnię ziemi (np. gleby) i utrzymanie jej jakości na odpowiednim poziomie.	Oddziaływania pozytywne: Wdrożenie kompleksowych systemów wykorzystania odpadów ograniczy ich ilość oraz zmniejszy skalę nielegalnych wysypisk śmieci. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zamianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania pozytywne: Zachowanie i ochrona unikatowych cech krajobrazu poprzez ustanowienie planów ochrony parków krajobrazowych. (P, D, S, 1) Wzrost wartości nieruchomości mających dostęp do infrastruktury komunalnej. (B, D, S, 2) Oddziaływania negatywne: Spadek wartości nieruchomości w okolicach głównych obiektów komunalnych (oczyszczalnie ścieków, składowiska

	odpadów). (B, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wzmocnienie odporności elementów gospodarki regionu na zagrożenia związane ze zmianami klimatu oraz zwiększenie możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym i reagowania na nie.	Oddziaływania pozytywne: Dobrze zachowane elementy środowiska przyrodniczego (lasy, krzewy, trzciny tp.) stają się naturalnym elementem ochrony przed zagrożeniami naturalnymi. Cel wpłynie na poprawę ich spójności i stanu tym samym wpływając na odporność systemów gospodarczych na zagrożenia naturalne (osuwiska, wymywanie, powódzie itp.). (W, D, S, 1)
SKUTECZNA OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA (3.4.)	
KRYTERIUM OCENY	ANALIZA
Czy zapisy i wytyczne SRWP mogą oddziaływać na środowisko poza granicami kraju?	Oddziaływania pozytywne: Polepszenie jakości wód w wyniku rozwoju systemu odbioru i oczyszczania wód opadowych i roztopowych wpłynie na stan wód Bałtyku. (P, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na rozwój sieci transportowej (w tym transportu morskiego) uwzględniający wymagania ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. (np.: uwzględnianie wymagań środowiskowych i ochrony różnorodności biologicznej w ramach rozwoju i realizacji sieci transportowych oraz wspieranie, ekologicznych pojazdów i transportu publicznego).	Oddziaływania pozytywne: Rozwiązania przeciwpowodziowe uwzględniające potrzeby żeglugi śródlądowej oraz turystycznego ruchu wodnego mogą przyczynić się do większego wykorzystania transportowego rzek i rozwoju infrastruktury na ich brzegach. (P, Ś, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody i różnorodnością biologiczną na terenie całego województwa oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych niezależnie od tego, czy są one objęte szczególnymi formami ochrony przyrody.	Oddziaływania pozytywne: Odpowiednie kształtowanie przestrzeni dolin rzecznych, polepszanie jakości wody (oczyszczanie, redukcja zanieczyszczeń) pozytywnie wpłynie na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych. (W, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Niebezpieczeństwo ingerencji w zastane ekosystemy wodne i uzależnione od wody, zmiany w bilansie wód w zlewni, prace w istotny sposób zmieniające funkcje dolin rzecznych, negatywne oddziaływanie szczególnie dużych budowli wodnych na ekosystemy, ograniczenia migracji organizmów wodnych. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na stan i funkcjonowanie obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.	Oddziaływania pozytywne: Odpowiednie kształtowanie przestrzeni dolin rzecznych, polepszanie jakości wody (oczyszczanie, redukcja zanieczyszczeń) pozytywnie wpłynie na obszary chronione. (W, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Niebezpieczeństwo ingerencji w zastane ekosystemy wodne i uzależnione od wody, zmiany w bilansie wód w zlewni, prace w istotny sposób zmieniające funkcje dolin rzecznych. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zdrowie, warunki i jakość życia w regionie (w tym np.: inicjatywy na rzecz ograniczenia dysproporcji w zakresie dostępu do usług ochrony zdrowia i utrzymania wysokich standardów publicznego systemu ochrony zdrowia).	Oddziaływania pozytywne: Zmniejszenie ryzyka powodziowego i zapewnienie komfortu życia mieszkańców, polepszenie jakości wód, zwiększenie dostępności informacji nt. zagrożeń środowiska. (P, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Złudny wzrost poczucia bezpieczeństwa (na obszarach zalewowych nie ma 100% gwarancji bezpieczeństwa, które uzależnione jest zawsze od najsłabszego ogniwa systemu przeciwpowodziowego) i roszczeniowe podejście do oceny zagrożenia i ryzyka powodziowego. (B, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na zachowanie, ochronę oraz stan zasobów wód podziemnych, powierzchniowych i morskich oraz ich racjonalne wykorzystanie.	Oddziaływania pozytywne: Dbłość o jakość wód powierzchniowych odprowadzanych ze zlewni w województwie (oczyszczanie, redukcja zanieczyszczeń) wpływa dodatnio na stan środowiska wodnego w skali lokalnej, regionalnej i transgranicznej (jakość wód Bałtyku). (B, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Przyspieszenie odpływu wód ogranicza retencję glebową, decyduje o uwarunkowaniach rozwoju suszy, retencja w wadliwych, zwłaszcza dużych zbiornikach może powodować eutrofizację i pogorszenie warunków bytowych ryb. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na prowadzenie racjonalnej i zrównoważonej gospodarki przestrzenną.	Oddziaływania pozytywne: Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa oraz odprowadzanie wód roztopowych i deszczowych wymagają racjonalnej gospodarki przestrzennej. Jest ona niezbędna do realizacji celu. Realizacja celu wymusza dostosowanie gospodarki przestrzennej do założonych wymogów. (W, D, S, 2)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na powierzchnię ziemi (np. gleby) i utrzymanie jej jakości na	Oddziaływania pozytywne: Ograniczenie swobodnego odpływu wód powierzchniowych może zmniejszać straty wywołane erozją czy zanieczyszczeniem gleb. (P, Ś, D, 2)

odpowiednim poziomie.	
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na ochronę różnorodności i niepowtarzalnych cech lokalnych krajobrazów naturalnych i kulturowych oraz na zmianę wartości nieruchomości.	Oddziaływania pozytywne: Możliwe do przeprowadzenia w procesie zwiększania bezpieczeństwa przeciwpowodziowego prace renaturyzacyjne polepszające wartości krajobrazowe dolin rzecznych i atrakcyjność terenów nadwodnych. (P, D, S, 1) Oddziaływania negatywne: Wielkoobszarowe przekształcenia fizjonomii i funkcji terenów nadwodnych w wyniku inwestycji przeciwpowodziowych prowadzonych w sposób niedostosowany do lokalnych uwarunkowań krajobrazowych. (P, D, S, 1)
Wpływ realizacji ustaleń SRWP na wzmocnienie odporności elementów gospodarki regionu na zagrożenia związane ze zmianami klimatu oraz zwiększenie możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym i reagowania na nie.	Oddziaływania pozytywne: Przygotowanie i zabezpieczenie społeczności oraz infrastruktury na wypadek wzrostu częstości i skali zjawisk katastrofalnych, stosowanie nowoczesnych rozwiązań poprawiających bezpieczeństwo przeciwpowodziowe. (B, D, S, 1)

9.2 PODSMOWANIE ZIDENTYFIKOWANYCH PROBLEMÓW WYNIKAJACYCH Z OCENY STANU ŚRODOWISKA WRAZ Z OCENĄ ICH UWZGLĘDNIENIA W PROJEKCIE SRWP

Legenda: **Nie** – nie uwzględniono, **Nr celu** – uwzględniono, z podaniem miejsca, **Nr celu ze znakiem zapytania** – uwzględniono częściowo

ELEMENT	POTRZEBA	UWZ. W SRWP?	UWAGI
Różnorodność biologiczna, rośliny i zwierzęta, obszary chronione	Opracowanie wspólnie z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska planów wsparcia przedsiębiorczości na poszczególnych obszarach chronionych.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 3.3.
	Podjęcie działań na rzecz utrzymania korytarzy ekologicznych oraz różnorodności siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków poprzez zapobieganie ich fragmentacji, częściowemu i całkowitemu niszczeniu oraz przywracanie im ich właściwego stanu.	Cel 3.3	
	Zmniejszenie presji turystyki na środowisko przyrodnicze.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 1.4.
	Podnoszenie świadomości organów administracji oraz społeczeństwa na temat zrównoważonego rozwoju zachowującego w sposób trwały walory i zasoby środowiska przyrodniczego.	Nie	Można rozszerzyć cel operacyjny 3.3. o kolejny kierunek działań dotyczący wzrostu świadomości społecznej odnośnie potrzeby zachowania stanu i zasobów różnorodności biologicznej oraz ekologicznej lub uwzględnić tą potrzebę w celu jako warunek sukcesu celu 3.2.
	Poprawa egzekwowalności prawa ochrony środowiska (w tym ochrony przyrody).	Nie	Nie. Działania nie leżą w kompetencji ZWP
Ludzie (zdrowie, warunki życia, zachowania społeczne)	Zmiana struktury edukacji, rynku pracy, służby zdrowia i opieki społecznej w obliczu zmian demograficznych.	Cel 1.2, 2.1, 2.3	
	Poprawa jakości i dostępu do służby zdrowia, zwłaszcza do specjalistów z zakresu chorób cywilizacyjnych oraz podjęcie działań profilaktycznych, programów darmowych badań specjalistycznych i edukacji zdrowotnej w kierunku aktywnego, zdrowego stylu życia.	Cel 2.3	
	Edukacja proekologiczna i kształtowanie zachowań społecznych w kierunku oszczędności zasobów naturalnych energii, gazu oraz selektywnej gospodarki odpadami, promowanie energooszczędnych instalacji i efektywnego energetycznie budownictwa mieszkaniowego.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 3.3 lub celu 2.2.
Wody	Zabezpieczenie GZWP przed zanieczyszczeniem i skażeniem.	Cel 3.3 i 3.4?	Potrzeba została pośrednio uwzględniona w celu operacyjnym 3.3 i 3.4. jako oczekiwany efekt poprawy jakości wód oraz poprawa jakości poprzez zapewnienie efektywnej pracy systemów odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych.
	Ochrona wód powierzchniowych i morskich przed eutrofizacją.	Cel 3.3?	Należy rozpatrzyć połączenie potrzeb dotyczących jakości wody w jednym celu operacyjnym, np. przez rozwinięcie potrzeb w celu 3.3. Potrzeba jest pośrednio

ELEMENT	POTRZEBA	UWZ. W SRWP?	UWAGI
			uwzględniona w celu operacyjnym 3.3, jednak bez specjalnego wyróżnienia wód morskich ani istotnego problemu jakości wody w kąpieliskach ¹⁶⁹ . Jakość wody jest poruszona także w celu operacyjnym 3.4. co częściowo rozprasza interwencje.
	Ochrona wód przed zanieczyszczeniami wywołanymi ze źródeł komunalnych, przemysłowych i rolniczych, w tym budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów w aglomeracji trójmiejskiej i innych jednostkach osadniczych oraz zachowanie ekotonów brzegowych jako elementu osłony przed wpływem zanieczyszczeń.	Cel 3.3	
	Wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki i jej infrastruktury w dolinach wielkich rzek (<i>ekologicznie uwarunkowane wykorzystanie dolnej Wisły</i>) przy jednoczesnym ograniczeniu zagrożenia dla środowiska wynikającego z rozbudowy infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 1.4. Model turystyki zaproponowany w Strategii w celu operacyjnym 1.4 wykorzystuje wysoki potencjał turystyczno-rekreacyjny regionu bez uwzględnienia potrzeb środowiskowych (brak informacji o zrównoważonym rozwoju turystyki, przesłanki do rozbudowy oferty całorocznej w najbardziej atrakcyjnych miejscach). Wśród wskaźników nie ma żadnego, który odnosiłby się do jakości przestrzeni i jej zmian. Odpowiednie zapisy wskazujące na potrzebę zachowania dziedzictwa przyrody w tym celu powinny być wprowadzone.
	Zaopatrzenie w wodę ludności zamieszkującej strefę przybrzeżną w okresach zwiększonego poboru/zużycia.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 3.3. Strategia nie podejmuje problemu okresowego deficytu wody pitnej w okresach zwiększonego zapotrzebowania na obszarach wybrzeża, a jedynie poprawę stanu wód.
	Budowa i rozbudowa systemu odbioru wód opadowych i roztopowych oraz ich oczyszczania, poczynając od gmin nadmorskich (Gdańsk, Gdynia, Sopot, Rumia, Reda i Wejherowo).	Cel 3.4	
	Stopniowe wprowadzanie odpłatności przez użytkowników wód za korzystanie z wód z uwzględnieniem oddziaływania na środowisko.	Nie	Problem istotny i trudny do rozstrzygnięcia na poziomie ogólności Strategii, wymaga rozwiązań i regulacji na szczeblu krajowym, które będą zgodne z preambułą Ramowej Dyrektywy Wodnej („Woda nie jest produktem handlowym takim jak każdy inny, ale raczej dziedzictwem, które musi być chronione, bronię i traktowane jako takie”).
	Działalność edukacyjna skierowana do społeczeństwa, w tym propagowanie zachowań sprzyjających oszczędzaniu wody przez działania edukacyjno-promocyjne.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 2.2 lub, co sugerowane, w celu 3.3.
	Poprawa stanu środowiska poprzez zapewnienie ludności dostępu do odpowiedniej infrastruktury komunalnej oraz wsparcie inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych.	Cel 3.3?	Brak jednak ukierunkowanego działania na poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, pomimo iż znalazło się ono w spodziewanych efektach realizacji celu.

¹⁶⁹ W roku 2010 kąpieliska morskie woj. pomorskiego aż w 34% nie spełniały wymagań wartości parametrycznych dopuszczalnych mandatory (kolumna I zał. do dyrektywy 76/160/EWG), natomiast tylko 8,5% spełniało wymagania zalecane guide (kolumna G zał. do dyrektywy 76/160/EWG) – Źródło: Pomorski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny.

ELEMENT	POTRZEBA	UWZ. W SRWP?	UWAGI
Powietrze	Zwiększanie wykorzystania źródeł niskoemisyjnych w tym energii odnawialnej oraz promowanie działań zmniejszających straty ciepłe w budynkach, poparte szeroką edukacją ekologiczną społeczeństwa.	Cel 3.2	
	Intensyfikacja działań mających na celu eliminację źródeł niskiej emisji na terenach silnie zurbanizowanych.	Cel 3.2	
	Odpowiednio zorganizowane planowanie przestrzenne uwzględniające rozwój stref przewietrzania oraz wzrost powierzchni terenów zieleni w obszarach zabudowy miejskiej. (obecnie tereny zielone w obszarach miejskich podlegają intensywnej zabudowie)	Nie	Można uwzględnić w ramach celu strategicznego 3. Nie ma jednak bezpośredniego celu, pod który można tą potrzebę podpisać.
	Promowanie i rozwój publicznych środków transportu oraz wyprowadzanie ruchu tranzytowego z centrów miast i obszarów silnie zurbanizowanych.	Cel 3.1	
Powierzchnia ziemi	Powstrzymanie procesu zmniejszania arealu gruntów rolnych, w tym szczególnie użytków rolnych wysokich klas bonitacyjnych, z użytkowania rolniczego na rzecz funkcji nierolniczych.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 3.3.
	Ochrona gleb rolnych oraz promowanie w działalności przemysłowej i rolniczej technik i technologii minimalizujących negatywne oddziaływanie na gleby.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 3.2, 1.3 lub 3.3.
Krajobraz, zabytki i dobra materialne	Zapewnienie bezpieczeństwa obiektom cennym kulturowo oraz zapewnienie środków budżetowych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.	Cel 2.2?	Na tym stopniu ogólności dopuszczalny. Brak literalnego odwołania do ochrony zabytków.
	Ochrona krajobrazu przed dewastacją wynikającą z nieprzemysłowej lokalizacji inwestycji i braku ich dostosowania do charakteru kulturowego i naturalnego obszaru.	Cel 3.4?	Uwzględniono częściowo poprzez działania w kierunku ustanowienia planów ochrony.
	Działania w zakresie intensyfikacji prac nad objęciem możliwe dużej powierzchni województwa pomorskiego planami miejscowymi.	Nie	Możliwe są działania zmierzające do intensyfikacji prac nad planami. Można od tej kwestii uzależniać ukierunkowanie wsparcia. Nie jest to jednak poziom szczegółowości odpowiedni do ujęcia w SRWP.
Klimat	Działania na rzecz polepszenia ochrony przeciwpowodziowej – <u>dotyczy wszystkich aspektów i działań na rzecz zabezpieczenia przed powodzią i jej skutkami¹⁷⁰</u> , zgodne z zasadami ochrony przyrody i z uwzględnieniem naturalnych procesów zachodzących w ekosystemach wodnych.	Cel 3.4?	Potrzeba została ujęta w celu operacyjnym 3.4 <i>Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa</i> , jednak nie zawiera ona zapisów o prowadzeniu działań przeciwpowodziowych zgodnie z polityką prośrodowiskową, w sposób zapewniający równowagę między potrzebami natury społeczno-ekonomicznej i potrzebami zachowania ekosystemów wodnych i zależnych od wody. Zapisy takie zaleca się wprowadzić do tekstu Strategii.
	Ograniczenie rozwoju zabudowy na terenach zagrożonych powodzią.	Nie	W Strategii dąży się do procesu wręcz odwrotnego – zwiększenia powierzchni obszarów zabezpieczonych przed powodzią (o czym świadczy nawet jeden z

¹⁷⁰ Mowa o działaniach w ramach ochrony biernej (budowa, modernizacja i utrzymanie obiektów oraz zabezpieczających określone tereny lub zmniejszające wysokość zalania) i czynnej (sterowanie obiektami, czynności doraźne) oraz prawidłowym wykonywaniu zadań odpowiednich służb, postępowaniu mieszkańców oraz działaniach skierowanych na rozpoznanie zagrożenia i opracowanie odpowiedniej informacji, będącej podstawą kolejnych działań zapobiegawczych, ratunkowych i in.

ELEMENT	POTRZEBA	UWZ. W SRWP?	UWAGI
			wybranych mierników), aby możliwe było większe zainwestowanie i rosta atrakcyjność osiedleńcza zagrożonych obszarów. Zidentyfikowana potrzeba jest więc sprzeczna z treścią oczekiwanego efektu celu operacyjnego 3.4.
	Ulepszanie systemów wczesnego ostrzegania, dokończenie i ulepszanie map zagrożenia, ryzyka oraz planów zarządzania ryzykiem.	Cel 3.4	
Zasoby naturalne	<u>Zapewnienie grup mediacyjnych</u> do rozwiązywania konfliktów społecznych wynikających z prac poszukiwawczych i eksploatacyjnych złóż.	Nie	Potrzeba jest możliwa do uwzględnienia przez UMWP i wydaje się konieczna, szczególnie z racji potencjalnych konfliktów jakie mogą wynikać z poszukiwania złóż gazu ziemnego z łupków. Należy rozstrzygnąć, czy SRWP jest właściwym miejscem do jej wykazywania.
Energetyka	Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, rozwój nowych źródeł energii elektrycznej w tym rozwój OZE.	Cel 3.2?	Można uwzględnić jako warunek sukcesu Brak literalnego odniesienia do potrzeby modernizacji sieci, jako niezbędnej do osiągnięcia wysokiej efektywności energetycznej
Transport	Zwiększanie intermodalności systemu, czyli możliwości podróży i transportu różnymi drogami (drogi, kolej, woda, powietrze).	Cel 3.1.	
	Odciążenie od ruchu indywidualnego wraz z jego upłynnieniem w strefach śródmiejskich pozwalające poprawić klimat akustyczny oraz jakość powietrza.	Cel 3.1?	
Gospodarka	Konieczność ograniczenia presji sektora przemysłu na środowisko, zwłaszcza w obszarach koncentracji zakładów uciążliwych dla środowiska, np. poprzez poprawę systemu kontroli istniejących zakładów przemysłowych pod kątem emisji hałasu i zanieczyszczeń do środowiska.	Nie	Ograniczenie presji mogłoby się odbywać przez poprawę współpracy UMWP z instytucjami odpowiedzialnymi za monitoring środowiska (WIOŚ). Można także rozpatrzyć wprowadzenie celowej kontroli przedsiębiorców w zakresie opłat za korzystanie ze środowiska.
	Konieczność zwiększenia nakładów na sektor badawczo-rozwojowy.	Cel 1.1	
	Inicjowanie rozwoju nowych klastrów wspierających prośrodowiskowy rozwój gospodarczy w oparciu o innowacyjne technologie, wykorzystujące zasoby środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 1.1 i 2.1. <i>(wspieranie poprzez zachęty finansowe, ulgi przedsiębiorstw wykorzystujących innowacyjne technologie, tworzących zielone miejsca pracy, wytwarzających ekoprodukty, a także klastrów pracujących nad nowymi prośrodowiskowymi technologiami).</i>
	Konieczność wspierania (np. poprzez zachęty finansowe - dopłaty, ulgi) rolników, zwłaszcza tych posiadających gospodarstwa do 5 ha w zakresie przekwalifikowania działalności na gospodarstwa ekologiczne lub agroturystyczne. Tworzenie zachęt dla właścicieli dużych gospodarstw rolnych prowadzących do zmniejszania presji tego sektora na środowisko.	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 2.1.
	Konieczność ograniczenia presji turystyki na obszary wrażliwe przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowo przez zapewnienie infrastruktury obsługi ruchu turystycznego przeciwdziałającej dewastacji tych obszarów ¹⁷¹ .	Nie	Można uwzględnić w ramach celu 1.4 lub w celu 3.3..

¹⁷¹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, Gdańsk, październik 2009